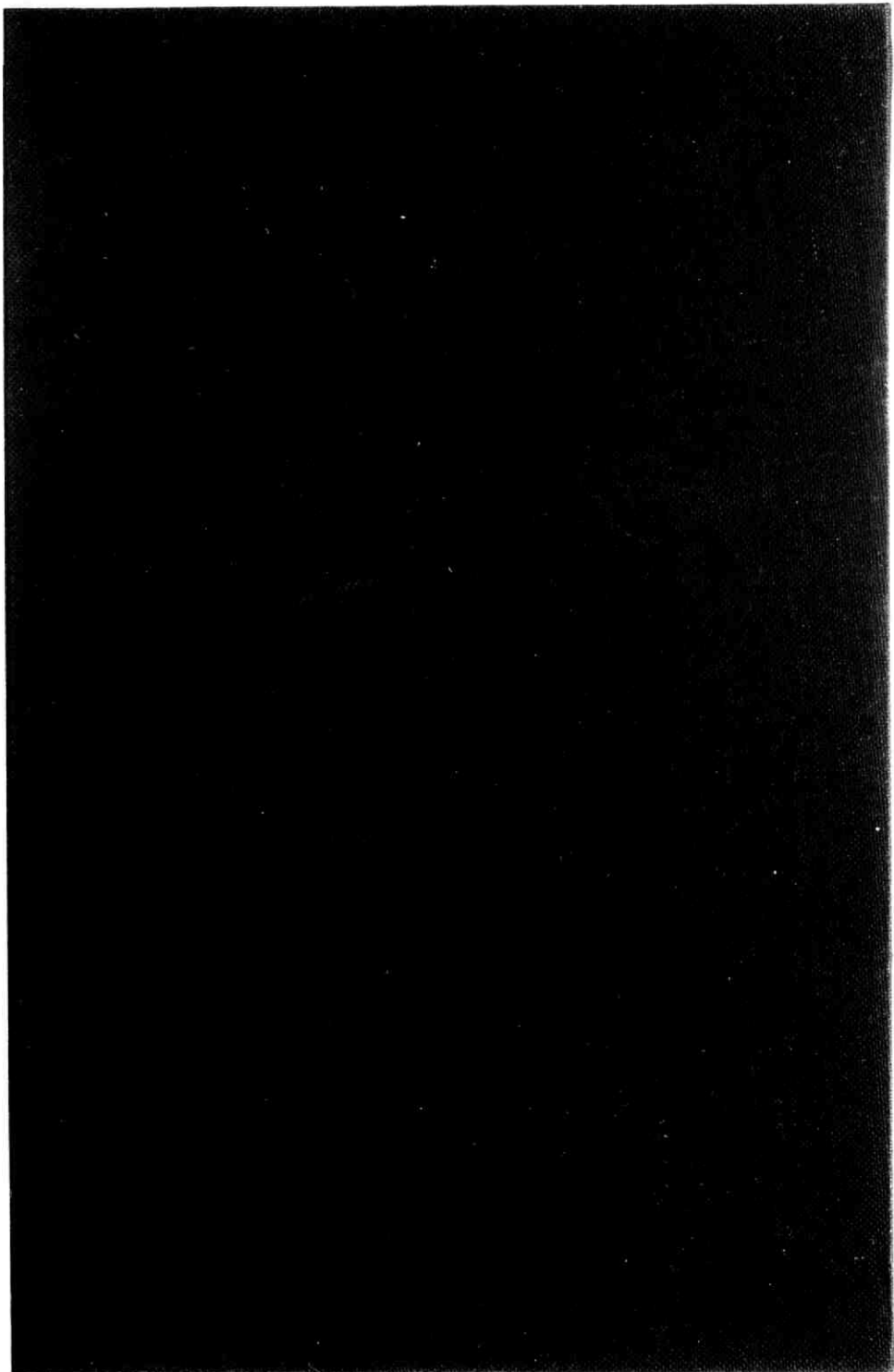

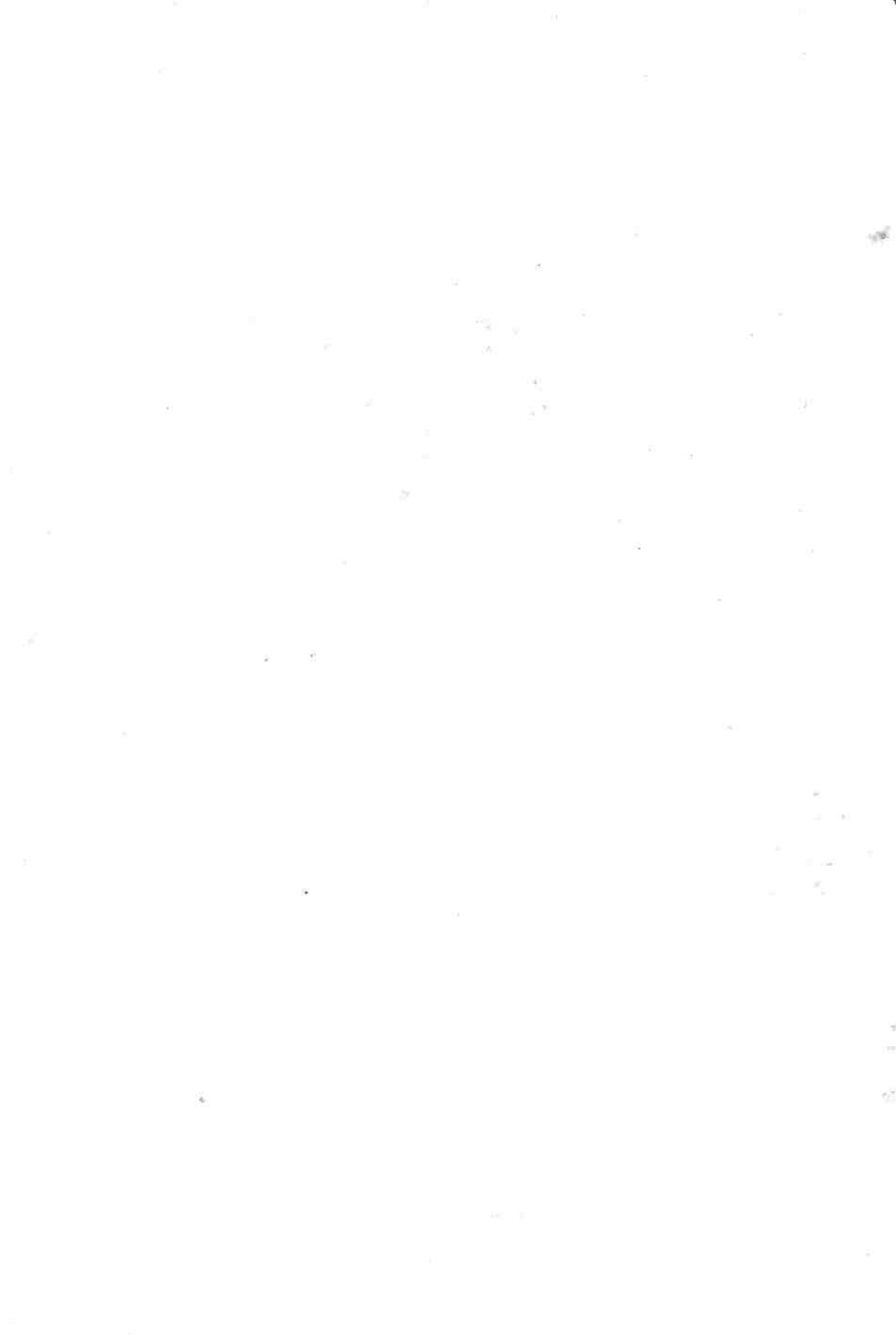

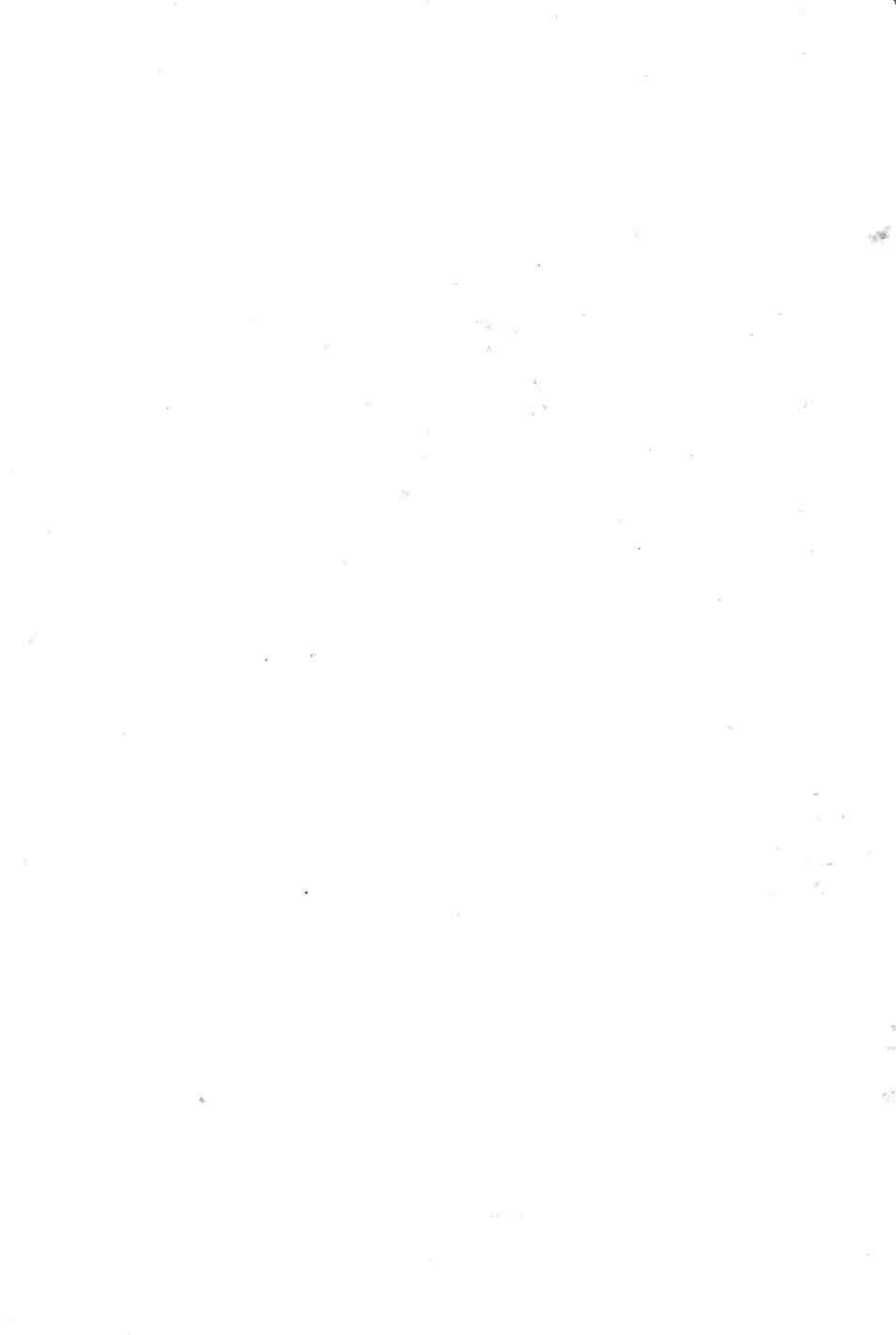
Hand- en standaardboek voor den hoenderliefhebber bevattende het verzorgen, verplegen en kweeken der hoenders alsmede korte beschrijving van alle bekende hoenderrassen

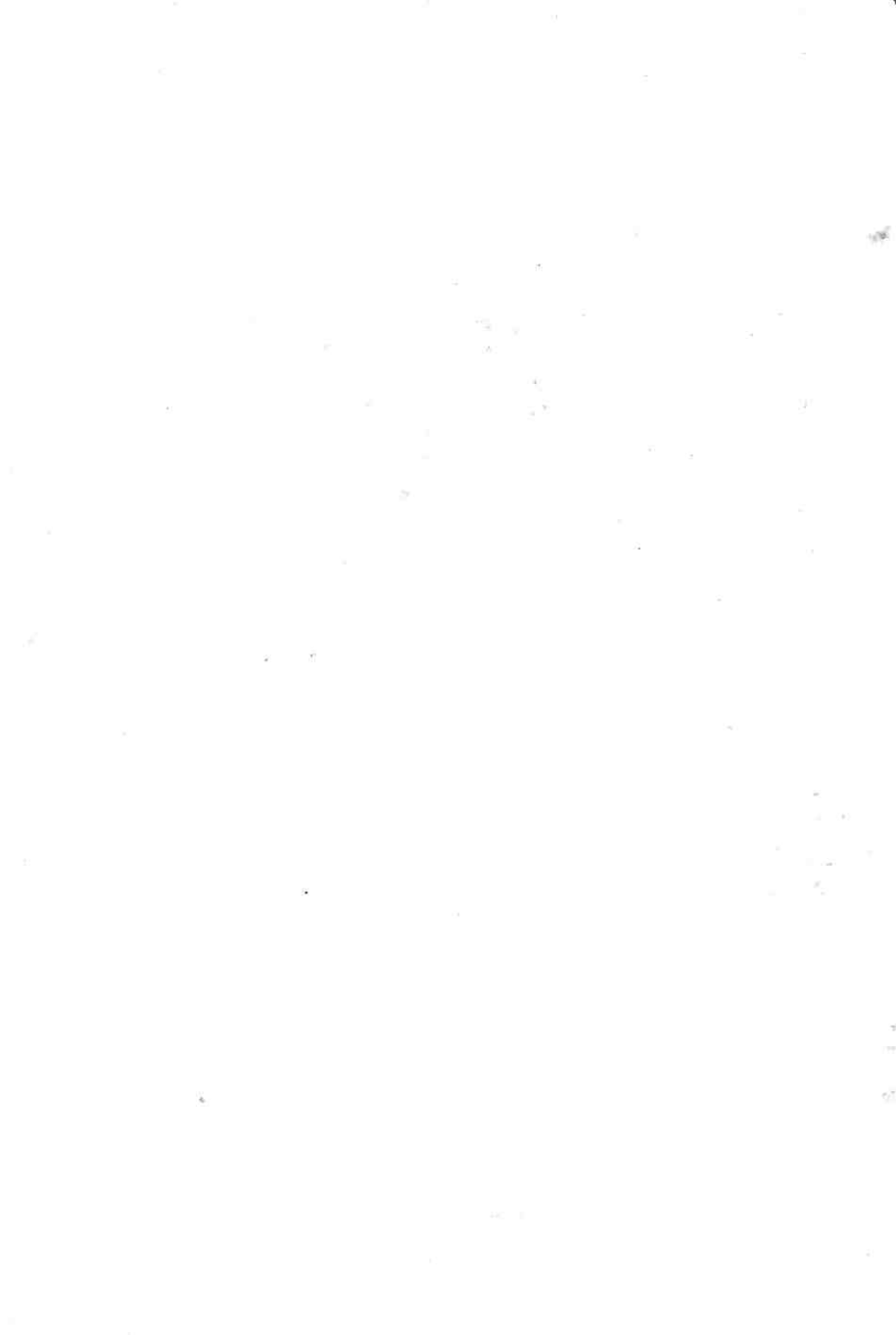
<https://hdl.handle.net/1874/235796>

mm 12g⁰⁰

HAND- EN STANDAARDBOEK

VOOR DEN

HOENDERLIEFHEDER.

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

3088 866 7

gce.

V. J. Kg. 3

HAND- EN STANDAARDBOEK

VOOR DEN

HOENDERLIEFHEBBER

BEVATTENDE

HET VERZORGEN VERPLEGEN EN KWEKEN

DER

HOENDERS

ALSMEDE

KORTE BESCHRIJVING VAN ALLE BEKENDE HOENDERRASSEN

DOOR

R. T. MAITLAND

*Oud-Directeur van den Dierentuin van het Koninkl. Zoölog. Botan. Genootschap
te 's Gravenhage*

Versierd met 32 gekleurde Platen

NAAR DE NATUUR GETEEKEND EN OP STEEN GEBRACHT DOOR

B. W. WIERINK

AMSTERDAM

T. J. VAN HOLKEMA

1882

BIBLIOTHEEK
DIERGENEESKUNDE
UTRECHT

UIT WARE HOOGACHTING EN ERKENNELIJKHEID

OPGEDRAGEN

AAN

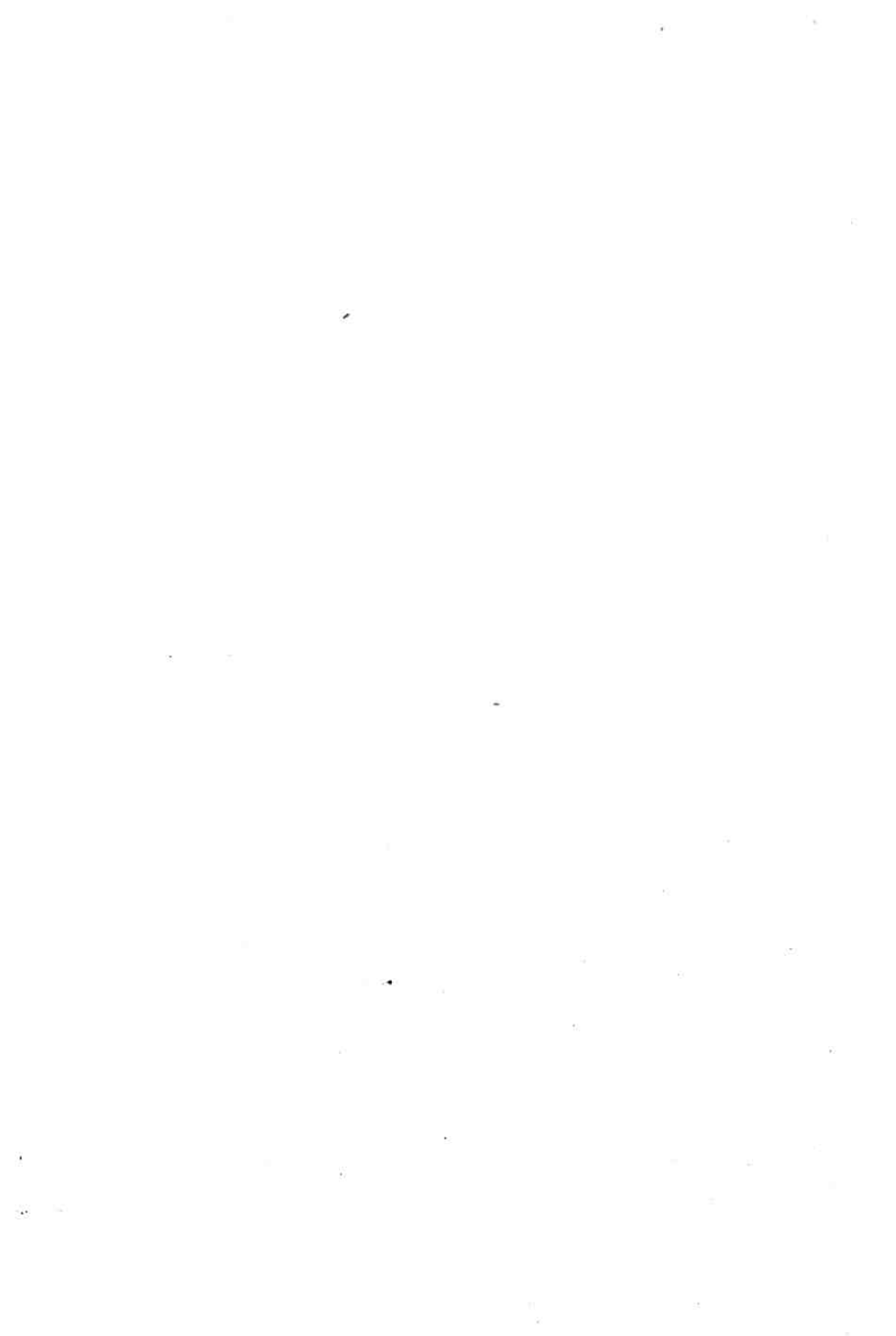
D^R. G. F. WESTERMAN,

*Directeur van het Koninklijk Zoölogisch Genootschap „Natura Artis
Magistra” te Amsterdam,*

Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw enz. enz.

DOOR

Den Schrijver.

VOORBERICHT.

De avicultuur of teelt van het pluimgedierte in 't algemeen heeft bij ons te lande die publieke belangstelling nog niet verkregen als wel bij onze naburen het geval is, bij wie tijdschriften geregeld verschijnen, welke uitsluitend aan dit gedeelte der landhuishoudkunde zijn gewijd. Jaarlijks worden in Londen, Parijs en Berlijn enz., groote tentoonstellingen van pluimgedierte gehouden, die duizenden belangstellende bezoekers uitlokken en zulk eenen algemeenen bijval vinden, dat zelfs geïllustreerde tijdschriften door afbeeldingen der bekroonde voorwerpen in hunne algemeen verspreide bladen, als om strijd, het publiek met de meest belangrijke en nieuwste vogelrassen trachten bekend te maken. Te betreuren is het dat bij ons het houden van fijne vogelrassen in 't algemeen nog steeds als eene onnutte en geldverspillende liefhebberij wordt beschouwd; zelfs zouden wij tevergeefs bij onze naburen naar namen zoeken als die, waarmede de liefhebbers van het houden van hoenders of duiven door velen onzer landgenooten, doorgaans op hatelijke wijze, bestempeld worden. Bij onze voorouders echter stond deze nuttige liefhebberij hooger aangeschreven; ieder bemiddeld eigenaar eener buitenplaats had toen ter tijd zijn eigen bijzonderen hoenderhof, waar

hij niet minder trotsch op was, dan de tegenwoordige liefhebber zulks is op zijn stal met schoone raspaarden of met vee uit edel bloed gesproten. Gelukkig echter is het tegenwoordig een verblijvend verschijnsel dat die sedert lang ingeslapen, zoogenaamde liefhebberij, weder sporen van herleving vertoont, dank zij voornamelijk het krachtdadig voorbeeld door onzen zoölogischen tuinen gegeven en den prikkel van den naijver, opgewekt door geregeld jaarlijks terugkeerende tentoonstellingen op dit gebied, vanwege het Koninklijk Zoölogisch Genootschap te 's Gravenhage en door onze Maatschappijen van Landbouw gegeven, die ontwijfelbaar veel bijdragen om onzen goeden naam, zuivere rassen te kweken, bij onze naburen staande te houden, welke naam wij op het punt stonden geheel te verliezen. Terwijl daarenboven hij ons tegenwoordig een orgaan verschenen is, dat onder den titel van „Onze geverde Vrienden” uitsluitend aan den vogelliefhebber gewijd is en de Landbouw Courant op welwillende wijze een gedeelte van haar blad steeds ter beschikking van de Aricultuur stelt.

Sedert jaren, voornamelijk uit den aard van mijnen vroegeren werkring als Directeur van het Kon. Zoölog. Botan. Genootschap te 's Gravenhage, mij bijzonder onledig houdende met de kennis der verschillende hoenderrassen, gaf ik in 1872 een Synoptisch overzicht betrekkelijk de voornaamste kenmerken der inheemsche en uitlandsche Hoenderrassen uit, met de inleidende woorden: „Bij gelegenheid van verschillende tentoonstellingen van pluimvee hier te lande, is het zoo dikwerf gebleken, „welke verwarring er heerscht bij verschillende liefhebbers van „hoenders, ten opzichte der namen, eischen en kenmerken van een „of ander ras; dit gedeelte toch der avicultuur is tot heden bij ons

„te lande, door gemis van een vasten standaard grootendeels zeer
 „verwaarloosd; een en ander berust hoofdzakelijk slechts op mon-
 „delinge overleveringen van den éénen liefhebber op den anderen.
 „Ten einde voorloopig zooveel mogelijk hierin te gemoet te komen,
 „heb ik met het oog op de jaarlijks belangrijker wordende tentoonstel-
 „lingen van pluimvee in den Kon. Zoöl. Botan. Tuin te 's Gravenhage,
 „zoo kort doenlijk de verschillende hoofdeigenschappen der mij be-
 „kende rassen in enkele regelen trachten samen te vatten, als basis
 „nemende:

„Ch. Jacques, le Poulailleur;

„The Standard of excellence in Exhibition Birds bij the „Poul-
 „try-Club“ of London;

„Hühner-Nomenclatur festgesteld den 16^{den} October 1869
 „auf den „1sten deutschen Geflügelzüchertag in Dresden;

„drie autoriteiten, die men voorzeker het recht niet zal betwisten
 „ten deze opzichte uitspraak te doen.“

Deze regelen zijn thans nog zeer van pas, waarom zij dan ook
 hierboven worden herhaald, alleen wensch ik er nog aan toe te
 voegen, dat sedert dien tijd door mij de meeste nieuwere werken
 over hoenderfokkerij en kennis der hoenderrassen zijn geraadpleegd
 en daarvan zoo ik hoop, met goed gevolg is gebruik gemaakt.

Sedert geruimen tijd is de gansche oplage van bovengenoemd
 Synoptisch overzicht geheel uitgeput, ten gevolge waarvan
 ik van vele zijden aangezocht werd eene nieuwe uitgave in het licht
 te doen verschijnen. Om aan deze, zich meer en meer herhalenden
 wensch te voldoen, heb ik in dit werkje hieraan gevolg gegeven.

Oorspronkelijk bestond bij mij slechts het voornemen om eene
 alphabetisch-gerangschikte polyglottische naamlijst der verschillende

bekende hoederrassen te geven, met bijvoeging der eigenaardige kenmerken waardoor zij zich onderling van elkander onderscheiden; doch aan het dringend en aanhoudend geuit verlangen van vele en geachte zijden tot mij gericht, om dit werk te doen vergezeld gaan van eenige wenken enz. betrekking hebbende op de behandeling der hoenders in 't algemeen, heeft dit handboek zijn ontstaan te danken.

Niemand is beter bekend dan ik met de ondankbare taak eene handboek saam te stellen ten gebruike van de hoenderliefhebbers; velen van dezen toch hebben, zooals men zulks noemt, de wijsheid in pacht: zij vermeenen onfeilbare geneesmiddelen te bezitten tegen elke hoederziekte, alsmede aan het ei te kunnen zien of daaruit een haan dan wel een kip zal geboren worden en het geheim te kennen de eierproductie te vermeerderen, of wel 500 percent voordeel uit de hoenderteelt te kunnen trekken, enz. enz. Ondanks eene veeljarige ondervinding is het mij nog niet mogen gelukken tot dergelijke kennis te geraken. Zij die de hoop mochten koesteren in de volgende bladzijden ten dezen opzichte nadere inlichtingen, ter bevestiging hunner wetenschap te bekomen, zullen zich voorzeker teleurgesteld vinden, terwijl anderen hunnen panaceeën en voorspellingen als niet steekhoudende zullen zien behandeld, waardoor beiden met mijn werk minder zullen ingenomen wezen. Een en ander is dan ook de reden geweest dat ik steeds huiverig was aan den algemeenen wensch gevolg te geven, doch eindelijk heb ik voor den steeds meer van verschillende zijden toenemenden aandrang gezwich en hoop dat de wenken in de volgende bladzijden vervat, aan velen nuttig mogen zijn en het hare bijdragen de hoenderteelt in ons vaderland bevordelijk te wezen.

Vóór dit voorbericht te eindigen rust op mij de aangename verplichting mijne warmste erkentelijkheid te betuigen en wel in de eerste plaats aan den Heer Dr. G. F. WESTERMAN, Directeur van het Koninklijk Zoölogisch Genootschap „Natura Artis Magistra“ te Amsterdam, die met zijn algemeen bekende zucht nuttig te willen zijn, waar zich daartoe de gelegenheid aanbiedt, mij in de gelegenheid gesteld heeft vele afbeeldingen naar de natuur te kunnen laten vervaardigen en wel naar de bestaande voorwerpen in de diergaarde van N. A. M. aanwezig, terwijl enkele rassen, op dit oogenblik aldaar ontbrekende, zijn afgebeeld naar voorwerpen tijdelijk tot dat doel welwillend afgestaan door den Heer W. H. Vos te 's Graveland, wiens belangrijke hoenderfokkerij wij aan elk hoenderhefhebber, die zich van één of ander gezocht ras wenscht te voorzien, kunnen aanbevelen, alsmede aan den Heer EUG. J. W. GEELEN, die ons toegestaan heeft in zijn zeer uitgebreid hoenderpark op Villa Berkenheuvel, bij Doorn, afbeeldingen te laten maken naar zijne Plymouth-rock's die ons tot nu toe aan ons werk ontbraken. Uit eigen aanschouwing kunnen wij het hoenderpark op Berkenheuvel (in den waren zin des woords) een *modelpark* noemen dat, wat netheid, doelmatigheid en practische inrichting betreft, bijzonder door liefhebbers verdient bezocht te worden; de bekende welwillendheid van den eigenaar zal elk beleefd aanzoek te dien opzichte voorzeker volgaarne toestaan en niemand zal teleurgesteld Berkenheuvel verlaten.

Daar de Heer GEELEN zich uitsluitend op het kweeken van zuivere rassen toelegt en niet schroomt stammen van het zuiverste ras uit hun vaderland, zonder bemiddeling van derden, van de bekendste kweekers te ontbieden, kunnen zij, die zich goed bevruchte eieren van hoenders van zuiver bloed willen aanschaffen, deze

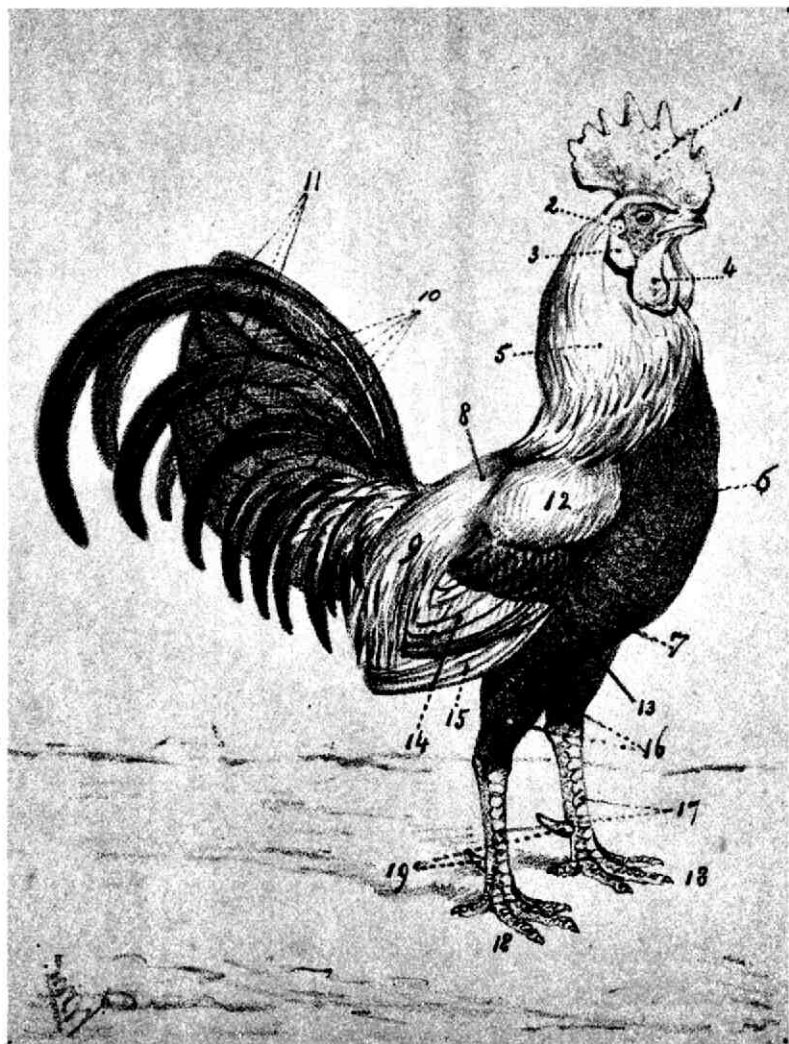
bij den Pluimgraaf J. M. VAN LIER, op Berkenheuvel, ontbieden en wel met de meeste zekerheid, tegen billijken prijs, iets goeds en van zuiver ras te bekomen.

Hier zij ten slotte mede een woord van dank en hulde gebracht aan den Heer B. W. WIERINK, den teekenaar der fraaie afbeeldingen, welke dit werk versieren, en die met eene bijzondere voorliefde zich van deze zijne taak zoo uitnemend gekweten heeft en met de meeste welwillendheid steeds bereid was, van de door mij gemaakte opmerkingen gebruik te maken of gewenschte wijzigingen aan te brengen, waardoor, naar ik mij vlei, die afbeeldingen, wat het eigenaardig kenmerkende der rassen betreft, zeer in waarde zullen gewonnen hebben. Het is een teekenaar niet euvel te duiden (zoo hij geene bijzondere studie van de natuurlijke geschiedenis gemaakt heeft) dat hij kleine doch veelal belangrijke kenmerken over het hoofd ziet, die elke diersoort in 't bijzonder eigen zijn en waardoor zij zich van aanverwanten onderscheiden, terwijl zij voor deskundigen doorgaans onmisbaar zijn om soort of ras te kunnen herkennen. Aan de grootte der platen, die niet grooter zijn konden zonder den prijs van dit werk belangrijk te doen stijgen, is het alleen te wijten dat vele dezer eigenaardige kenmerken niet duidelijker konden teruggegeven worden.

De Schrijver.

EERSTE GEDEELTE.

BEHANDELING DER HOENDERS.

TERMINOLOGIE.

1. Kam.	12. Kleine schouder-dekveëren (schouder).
2. Wangen.	13. Groote schouder-dekveëren (spiegel).
3. Oorlellen.	14. Kleine slagpennen.
4. Kin- of keellessen.	15. Groote "
5. Halssierveëren.	16. Zoogenaamd dijbeen (eigenlijk scheenbeen).
6. Borst.	17. Zoogenaamde schenkel of poot (eigenlijk voorvoet).
7. Buik (eigenlijk borstbeen).	18. Voet en teenen.
8. Rug.	19. Sporen.
9. Zadelveëren.	
10. Sikkelveëren en staart-dekveëren.	
11. Staartpennen.	
-

H O O F D S T U K I.

DE HOENDERFOKKERIJ IN 'T ALGEMEEN.

De hoenderfokkerij maakte eeuwen geleden reeds een belangrijk onderdeel van het bedrijf van den landbouwer uit; bij de oude Egyptenaren werden de hoenders reeds in grooten getale kunstmatig uitgebroed, zooals door ARISTOTELES ongeveer 350 jaren vóór onze jaartelling verhaald wordt. Bij de oudste opgravingen in streken vroeger reeds door menschen bewoond geweest, vindt men sporen en overblijfselen van het hoen; het behoort mede tot de oudste huisdieren en heeft de groote volksverhuizingen uit Azië naar het westen steeds gevolgd. Ten tijde van DARIUS, 500 jaren vóór Christus' geboorte, waren de hoenders reeds in Griekenland bekend onder den naam van Perzische vogels, waaruit men besluiten mag dat zij uit Perzië naar Europa zijn overgebracht.

Lang is men in het onzekere geweest, welke van de vijf thans bekende, uitsluitend in Oost-Indië te huis behoorende wilde hoendersoorten als: *Gallus ferrigineus*, *G. furcatus*, *G. Sonneratii*, *G. Lafajettii* en *G. strami-*

BANKIVA.

neicollis de ware stamouders van de verschillende rassen onzer tamme hoenders zouden geweest zijn. Wij hebben alle reden de eerstgenoemde daarvoor te houden; deze vindt men van de zuidelijke grenzen van *Kaschmir*, tot het zuidwestelijk *China*, verder op *Malakka* en de *Soenda eilanden* alwaar zij onder den naam van *Bankiva* bekend zijn.

Het is een algemeen en verkeerd gebruik van tamme hoenders sprekende het woord soort in plaats van ras te bezigen. Onder soort verstaat men alleen dieren die in vrijen natuurstaat voorkomen en onderling in hoofdkenmerken, grootte, kleur en teekening aan elkaar gelijk zijn; daarentegen worden onder ras begrepen die dieren, die van ééne of andere diersoort herkomstig zijn en door menschelijken invloed, klimaat-verschil en verdere cultuur zich van hunne oorspronkelijke stamouders onderscheiden en jongen voortbrengen aan vader en moeder gelijk. Zoo zijn b.v. behalve ons Paard zelf, de Ezel, de Zebra enz. paardensoorten; onder de rundersoorten telt met het gewone Rund, den Buffel, den Bison, den Yack en vele andere. Onder paardenrassen daarentegen verstaat men b.v. het Friesche-, Engelsche-, Arabische- en Perzische paard, terwijl onder de runderrassen onder andere het Hollandsche, het Durham en het ongehoorde ras moeten gerangschikt worden; zulks is eveneens het geval met alle onze overige huisdieren; als: Schapen, Honden, Hoenders, Eenden enz.; deze behooren allen tot rassen, waarvan de oorspronkelijke stamsoort, behalve van die der vogels in 't algemeen, sedert eeuwen geheel is uitgestorven.

Onder onderrassen verstaat men geringe doch constante

afwijkingen, die bij de meeste rassen voorkomen en doorgaans slechts in verschil van grootte en van kleur bestaan, zoo zijn b.v. de gele, zwarte, witte en Koekoeksveëre Chochin-China's slechts onderrassen van het ras der Cochinchina's, terwijl van verschillende hoenderrassen ook dwergachtige vormen, zoogenaamde krielen, bestaan.

Doorgaans verkrijgt men door kruising van twee verschillende rassen of onderrassen jongen, die in eenige opzichten van hunne ouders verschillen; zoo kan men door een zwarten haan met witte kippen te paren onder de daaruit ontstane kuikens enkele zoogenaamde blauwe aantreffen. Deze echter zijn slechts bastaarden, daar zij niet uit zuiver bloed herkomstig zijn; eerst na eene langdurige en met oordeel voortgezette kruising en na verscheidene geslachten kunnen de jongen, uit deze bastaarden geboren, een werkelijk constant- of onderras vormen; vóór dien tijd ziet men veelal dat sommige kuikens nog de kenmerken van één hunner voorouders vertoonen; bij rassen van zuiver bloed echter zal zulks in 't geheel niet plaats vinden. Onze Engelsche overburen zijn ten dezen opzichte zeer kieskeurig, waarom dan ook doorgaans de door hen gekweekte rassen van zuiveren aard zijn, doch ook tevens vrij duur betaald worden. Bij ons te lande is men in 't algemeen hieromtrent minder nauwlettend en velen stellen zich spoedig reeds tevreden, wanneer zij bij hunne kippen een haan kunnen bekomen, die wel tot het ras maar niet tot hetzelfde onderras als dat der kippen behoort. Zoo ziet men dikwerf den haan een rozen-kam dragen terwijl de kippen een enkelen kam bezitten. Het is een hoofdvereischte voor elk stel hoenders,

dat de vorm van kuif of kam, alsmede de intensiteit (diepte) van kleur, bij alle onderling gelijk zijn, met inachtneming echter der kenmerken, die den haan van zijne kippen onderscheiden. Hoe meer de kippen in grootte, in kleur en in andere uiterlijke eigenschappen onderling met den haan overeenstemmen, des te meer zal de toom in prijs stijgen.

Het getal rassen en onderrassen van het hoen is talrijk en wordt voortdurend nog met nieuwe vermeerderd, zoo als de Naakthals-hoenders, de Plymouth-rocks en andere. Zij hebben hun ontstaan te danken aan klimaat, bodem, wijze van verzorging, onderlinge kruising en vele andere invloeden meer. Het zoude een onnut en tijdroovend werk zijn om den oorsprong van elk ras te willen opsporen, dat doorgaans zijn ontstaan te danken heeft aan oneindige reeksen van kruisingen, die steeds onder eene geheimzinnige sluier zullen gehuld blijven en veelal aan het toeval hun ontstaan te danken hebben.

De oorsprong onzer tamme hoenderrassen moet in de vroegste oudheid gezocht worden; zoo vermeldt ons onder anderen COLUMELLA in zijn »De re rustica« dat reeds vòòr 2000 jaren bij de Romeinen Kuifhoenders, Hoenders met vijfteenen, witte en zwarte Hoenders, Vechthoenders alsmede Krielhoenders bekend waren.

Elk land bezit als het ware zijne eigene rassen. Zoo zijn aan ons land eigen de:

Pelhoenders, Kraaikoppen, Uilebaarden en Witkuif-hoenders.

De Fransche hoenders onderscheiden zich bijzonder door hun malsch en smakelijk vleesch, terwijl zij bovendien in

betrekkelijk korten tijd volwassen zijn en spoedig kunnen vetgemest worden. Onder deze telt men de:

Crèvecoeurs, la Flèches en Houdans.

Zuid-Europa levert ons de:

Italiaansche en Spaansche hoenders.

Engeland bezit zijne:

Dorkings en Vecht- of strijdhoenders.

De Indische rassen meest uit Engeland verder over het vasteland van Europa verspreid, onderscheiden zich doorgaans door hunne reusachtige grootte en door het bezit van gele pooten, alsmede door het leggen van geelachtige in plaats van witte eieren, onder deze behooren de:

Cochin-china's, Brahma-Poetra's, Maleische hoenders, enz.

Hebben evengemelde landen hunne eigenaardige rassen, die zich in hun eigen vaderland bijzonder goed ontwikkelen en aldaar hunne eigendommelijke kenmerken en eigenschappen standvastig blijven behouden, zij zijn echter niet geschikt die van andere landstreken voortdurend op hunnen bodem te kweken, zonder ze langzamerhand te zien ontaarden.

Bij ons te lande bijvoorbeeld verliezen de reusachtige Cochin-china's en Brahma-Poetra's spoedig, na de tweede of de derde generatie, hunne eigenaardige sterke ontwikkeling; het vleesch der Crèvecoeurs en der la Flèches wordt spoedig ten onzent minder malsch en saprijk dan zulks in hun eigen vaderland het geval is; het Italiaansche ras verliest in Nederland na eenigen tijd zijn bijzonderen roem vele eieren te leggen, en de Dorkings zijn na 2 of 3 jaren bijna niet meer te vergelijken

met het oorspronkelijk stamras. Eveneens is het met onze zuiver inlandsche rassen in den vreemde gesteld. Onze Pellen, Kraaikoppen, Uilebaarden, en Witkuifhoenders overal in het buitenland zeer gezocht en hooggeschat, verliezen aldaar insgelijks spoedig hunne eigenaardige kenmerken en moeten steeds door importatie van nieuwe individuen uit Nederland in stand gehouden worden, daar zij spoedig in hun nieuw vaderland geheel ontaarden en verbasteren. Wij behoeven ons niet bijzonder over dit verschijnsel te verwonderen, wanneer wij in aanmerking nemen, hoezeer klimaat, bodemgesteldheid en voedingswijze op de vorming der rassen invloed hebben.

Het is een bekend verschijnsel hoe sommige rassen van dieren, aan een beperkte landstreek eigen, zich zelfs op betrekkelijk korten afstand daarvan niet laten voortplanten zonder hunne nakomelingen spoedig verbasterd te zien; wij willen hier slechts wijzen op het zoozeer geroemde Tesselsche schapenras, dat elders dan op hun eiland spoedig ontaardt, en op onze Hollandsche en Friesche runders, die in onze oostelijke provinciën niet gedijen kunnen. Ook is het algemeen bekend dat de hoenders uit de omstreken van Amersfoort afkomstig, meestal weinige dagen na in Holland te zijn overgebracht, aldaar spoedig ziek worden en veelal sterven. Zien wij dergelijke verschijnselen binnen onze grenzen plaats vinden dan moet het ons niet bevreemden dat afstammelingen van dieren op groote afstanden van het vaderland hunner ouders geboren, onder den invloed eener geheel vreemde omgeving en klimaat de eigenaardige kenmerken, die het ras hunner stamouders van die van andere rassen onderscheiden, spoedig verlie-

zen. Om die reden is het hoogst wenschelijk dat zij, die uit liefhebberij vreemde hoenderrassen in zuiveren toestand willen behouden, minstens om de drie à vier jaren hunne kippen van een nieuwen, zoo mogelijk rechtstreeks uit het oorspronkelijk vaderland van het ras afkomstigen jongen haan voorzien. Het best is zich een haan, die in het voorjaar geboren is, in den nazomer aan te schaffen, daardoor kan men zich het best overtuigen dat men geen ouden in plaats van een jongen haan bekomt. Een oorzaak die bijzonder sterk medewerkt het zoogenaamd verlopen of ontaarden van een ras te bevorden bestaat hierin, dat men bij het aanschaffen van een toom hoenders gewoonlijk vogels uit één nest, dat is: broër en zusters bekomt. Zooveel mogelijk moet men trachten dit te verhoeden; het best geschiedt zulks door zich haan en kippen bij verschillende eigenaren aan te schaffen of wel den haan te ruilen met éénen die niet van dezelfde ouders als die der kippen afkomstig is.

De hoenders, tot verschillende rassen behoorende, onderscheiden zich niet alleen in uiterlijke kenmerken maar ook in bijzondere eigenschappen; zoo zijn bijzonder twistziek en strijd lustig van aard de Engelsche, Belgische en Maleische strijdhoenders.

Goede broedsters en verzorgsters zijn de Negerhoenders en de Krielkippen in 't algemeen, verder de Cochinchina's, de Brahma-Poetra's, de Dorkings en de Yokohama's.

Onder de goede legkippen moeten bijzonder vermeld worden:

de Cochin-china's, Brahma-Poetra's, Langshans, Kraaikoppen, Pellen, Houdans en Italiaansche hoenders.

Als uitmuntend tafelhoen komen in aanmerking de éénjarige

Cochin-china's, Brahma-Poetra's, Langshans, Dorkings, Pellen, en wel bij uitnemendheid de Crèveoeurs, la Flèches en Houdans, die bijzonder geschikt zijn om in betrekkelijk korten tijd vetgemest te worden.

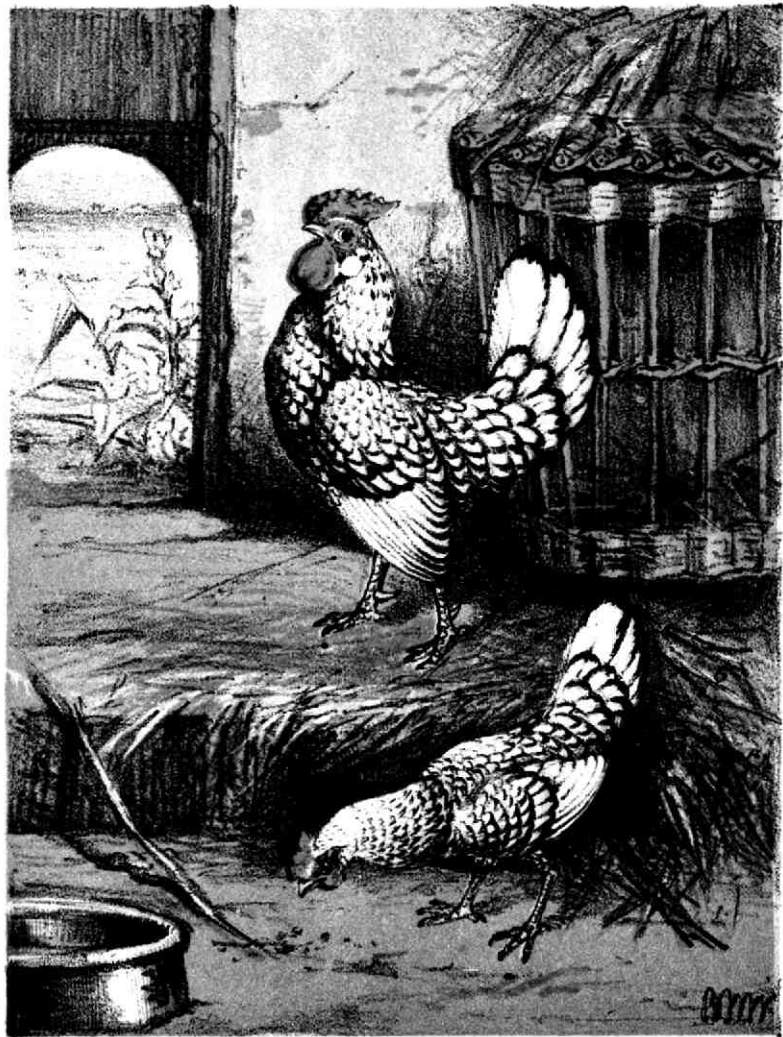
De hoenderfokkerij maakt in verschillende streken, voornamelijk in Frankrijk en Italie, een vrij belangrijk onderdeel uit van het bedrijf van den landman, en wordt het geschikst aan het vrouwelijk personeel toevertrouwd. Het is echter eerst dan voordeelig, wanneer men de hoenders kan voorzien van voedsel dat slechts zeer geringe waarde heeft, of dat als afval tot niets anders meer dienen kan en dat zij hoofdzakelijk op het erf of in de onmiddellijke nabijheid rondlopende zelf kunnen opsporen; daarom is het houden van hoenders in afgesloten ruimten, als kippenhokken met loopen voorzien, niet voordeelig tenzij men alleen uitgezochte hoenderrassen houden wil, waarvan men het broed tegen goede prijzen wenscht van de hand te zetten. Als stelregel evenwel mag men aannemen, dat hoe meer zorg men aan het welzijn zijner hoenders wijdt, men des te meer voordeel van hen genieten zal.

Hoezeer in Frankrijk ongeveer 50 millioen kippen jaarlijks meer dan 7000 millioen eieren voortbrengen, zoo worden echter deze eieren niet verkregen uit hoenderfokkerijen van grooten omvang, maar uitsluitend door opkoo-

pers en groothandelaren in dit artikel bezorgd, welke er zich van voorzien door de verlangde hoeveelheid van eene groote menigte afzonderlijke buitenlieden, die ettelijke hoenders houden, door hunne algemeen verspreide of rondreizende agenten te laten opkopen.

In Frankrijk, evenzeer als overal elders, wordt de hoenderfokkerij met goeden uitslag slechts op kleine schaal gedreven, en wel uitsluitend door den kleineren landbezitter met een klein honderdtal kippen te gelijk, en waarvan het broed ieder najaar, zoo mogelijk gemest, ter markt wordt gebracht. Hebben de nieuwsbladen eenige jaren geleden al met veel ophef gesproken van een hoenderkweekerij te Alfort in Frankrijk, waar dagelijks 17 paarden geslacht werden tot voeding van een tien-duizendtal hoenders, bij nader onderzoek is het gebleken, dat deze gansche geschiedenis, hoe uitvoerig ook in al zijne bijzonderheden voorgesteld en beschreven, door een Amerikaanschen spotvogel was verzonnen.

Wil men met gunstigen uitslag de hoenderteelt op eenigszins ruime schaal drijven, dan moet zulks op uitgebreide en weinig kostbare terreinen op 10 □ meter per vogel of een □ roede (Are) per 10 vogels berekend geschieden, alwaar de hoenders vrij kunnen rondloopen en voor een groot deel hun voedsel zelf kunnen opsporen. De eenige daartoe geschikte rassen van welke men enig voordeel kan verwachten zijn de inlandsche; bij ons te lande zijn het hoofdzakelijk de Pellen en de zoogenaamde Kraaikoppen of Toornsche kippen. Men wachte zich zeer zulks met uitheemsche rassen aan te vangen, en wel hoofdzakelijk wegens de hier te voren door ons reeds opgegeven

BANTAM.

reden, namelijk dat zij zich niet naar een ander vaderland laten overvoeren zonder aldaar spoedig te ontaarden.

Om redenen die wij hierboven reeds uiteengezet hebben, zoude het een kostbaar, onnut en tijdverspillend werk zijn te beproeven uitlandsche rassen op groote schaal bij ons in te voeren, ten einde ze te acclimatiseeren; alleen wat met eenig goeden uitslag zoude kunnen bekroond worden en daarom grootelijks aanbeveling verdient, is het inlandsche ras door oordeelkundig kruisen met buitenlandsche, met bijzonder goede eigenschappen bedeelde rassen, te veredelen en daardoor bij onze uitnemend goed eierleggende hoenders hoofdzakelijk de hoedanigheden en de massa van het vleesch zooveel mogelijk te verbeteren, of bij hen andere goeden eigenschappen over te planten, die hun ontbreken en bij vreemde rassen aangetroffen worden en deze in 't bijzonder kenmerken. Echter vergete men niet, dat men evenmin van eene goede melkkoe tevens veel vleesch of omgekeerd kan verwachten als men van eene goede legkip veel vleesch kan eischen; daarom moet men bij de hoenderteelt niet uit het oog verliezen welk hoofddoel men wenscht te bereiken, namelijk de markt van vele en groote eieren dan wel van malsch en smakelijk hoendervleesch te voorzien.

In vrijen, natuurlijken staat legt het wilde hoen hoogstens twee broedsels eieren; in tammen staat echter kan eene gezonde jonge kip in één zomer minstens 2 à 3 malen broeden en daarenboven, bij goede verzorging, ons nog een zeer groot aantal eieren schenken. Eene goede gezonde kip, tusschen één en vier jaren oud, kan jaarlijks tot 120 zelfs tot 160 en meer eieren leggen. Het vrucht-

baarst zijn de hoenders op eene leeftijd van 1 tot 2½ à 3 jaren oud; wil men hoenders met eenig voordeel houden, dan moeten zij wanneer zij 3 jaren oud zijn in 't najaar, gedurende den ruitijd en kij het eindigen van den leg der kippen, geslacht worden.

Na de eieren is het vleesch het belangrijkste product der hoenders; echter is het in werkelijkheid slechts malsch tot op een leeftijd van één jaar, na het 3e jaar wordt het zelfs taai. Het hoendervleesch is, wanneer het van jonge dieren afkomstig is, een der beste, gezondste en licht verteerbaarste voedingsmiddelen voor den mensch van elken leeftijd. De malschheid hangt behalve van den leeftijd ook veel van het ras af. De Fransche hoenders als: *Crèvecoeurs*, *la Flèches* en *Houdans* spannen ten dien opzichte de kroon. Het verschilt niet alleen slechts naar gelang van het ras, maar tevens ook naarmate der zorgen en van het voedsel, die de hoenders verstrekt worden. Men kan aannemen, dat hoe spoediger de hoenders hunnen wasdom bereiken en hoe vruchtbaarder zij zijn, men des te meer gewicht aan vleesch bij hen zal aantreffen en des te minder aan beenderen.

Behalve de eieren en het vleesch hebben ook de veëren der hoenders hare waarde. Men zondert ten dien einde de lange en harde veëren af en gebruikt alleen de fijnere; deze worden in een zak vereenigd en in een oven, waaruit het versch gebakken brood even verwijderd is, sterk verhit, ten einde de wortels der veëren volkomen uit te drogen. Ook tot het vervaardigen van verscheidene tegenwoordig zeer gezochte mode-artikelen, als kunstbloemen en andere sieraden, worden vele hoenderveëren aangewend.

De uitwerpselen der hoenders moeten zorgvuldig verza-

meld en bewaard worden, daar zij eene groote waarde als meststoffen vertegenwoordigen.

Een haan van 1 à 2 $\frac{1}{2}$ jaar oud en in vrijheid rondlopende kan gemakkelijk van 12 tot 15 kippen tot gezelschap hebben, maar aan oudere hanen moet slechts de helft van dit getal gegeven worden. Jonge hanen, die niet meer dan 5 à 6 kippen ter hunner beschikking hebben, verzwakken deze te zeer door hunne herhaalde liefkoozingen, voornamelijk wanneer de haan tot een zwaar ras behoort en voor eene zijner kippen eene bijzondere voorliefde toont te bezitten; raadzaam is het dan deze dagelijks tijdelijk bij den haan toe te laten en tot den volgenden dag van hem verwijderd te houden; deze kippen zijn licht herkenbaar door een van veëren ontblooten rug. Hoe meer de fokhoenders in eene beperkte ruimte zijn afgesloten, des te minder zullen zij vruchtbaar wezen. Zulks is eene van de hoofdredenen, waarom uit de broedeieren van zuivere rassoenders doorgaans minder kuikens geboren worden, dan zulks het geval is uit eieren van gewone inlandsche rassen herkomstig, en waardoor vele menschen zich in hunne verwachting ten dien opzichte zeer teleurgesteld zien. De aankoop van eenen leg broedeieren van een of ander gezocht ras is schijnbaar wel de goedkoopste wijze om daarvan in 't bezit te geraken, maar in werkelijkheid is zulks geenszins het geval; dikwerf zal men ondervinden, dat het getal aangekochte eieren slechts een betrekkelijk zeer klein getal kuikens levert, en dat nog dikwerf daarenboven de meeste nog hanen blijken te zijn. Naar mijne overtuiging en veeljarige ondervinding is het verkieslijker, om bij voorkeur zich kuikens van enkele maanden oud aan te

schaffen; mocht zulks kostbaarder schijnen te zijn dan de aankoop van broedeieren, daartegenover staat het risico een mislukt broedsel te bekomen, terwijl men in het andere geval, hoewel tegen eene billijke vermeerdering van prijs, zich vergewissen kan één of twee jonge hanen en een zeker gewenscht aantal jonge kippen te bekomen.

De meest geschikte wijze, om zich van hoenders te voorzien, is om gedurende de zomermaanden halfwassen kuikens aan te schaffen, die echter reeds een zekeren leeftijd moeten bereikt hebben om de hanen van de kippen behoorlijk te kunnen onderscheiden. Op deze wijze kan men zijn hoenderpark, zonder bijzonder groote uitgaven, behoorlijk bevolken en, bij goede huisvesting en voeding, gedurende den winter nog een vrij groot aantal eieren verkrijgen; daarenboven is men op deze wijze gewaarborgd, geen bijna afgeleefde hoenders te bekomen, terwijl de dieren zelf zich wegens hunnen jongen leeftijd beter en spoediger aan hunne nieuwe verblijfplaats gewennen en zich weldra op hun gemak en als het ware te huis gevoelen, terwijl het op hun algemeen welzijn niet anders dan een gunstigen invloed kan oefenen, in eene omgeving op te groeien waar zij later hun leven zullen moeten doorbrengen. Zoo de hanen nog wat jong zijn en hunne kippen al te zeer het hof maken, moet men ze van deze afzonderen totdat zij ten volle zijn uitgegroeid; bij verzuim hiervan zoude het te vreezen zijn, dat de hanen nimmer hunnen vollen wasdom bereiken en zwak blijven, terwijl zulks ook op de uit hen verkregen kuikens een nadeeligen invloed zal hebben.

Sommige hanen zijn somwijlen jegens hunne kippen

vijandig gestemd; deze moeten door een anderen vervangen worden. Indien een haan bijzondere voorliefde jegens ééne kip boven andere koestert, moet men deze verwijderen, wijl daardoor de overige kippen door hem verwaarloosd worden.

Indien men verschillende rassen van hoenders bezit en die van tijd tot tijd in een ruim veld wil laten rondloopen dan moet zulks voor elk ras afzonderlijk geschieden, hetzij op verschillende dagen of wel op een verschillend uur van den dag; bijzonder moet men er acht op geven dat een haan, niet tot het ras der kippen behoorende, bij deze komen kan: hierdoor ontstaan bastaards die geen de minste waarde als rashaenders hebben en slechts dienen om de rassen spoediger te doen ontaarden.

Eene groote verkeerdheid is het van vele hoenderliefhebbers om, bij gebrek van een zuiveren rashaan, het met een minder zuiveren voor lief te nemen, of wel zich een aan te schaffen die niet volkomen met het kenmerk der kippen strookt, b. v. een haan met enkelen kam bij kippen met rozen-kam te plaatsen of wel bij zooge naamde blauwe kippen een zwarten of witten haan, in de hoop daaruit opnieuw een jongen haan met rozen-kam of blauw van kleur te kweeken; voorzeker zal men onder de kuikens, indien men keus genoeg heeft, een jongen haan vinden die aan de verlangde eischen voldoet, doch vele der jongen, uit het broedsel van dergelijken haan verkregen, zullen tot het 3e en 4e geslacht blijken bastaarden te zijn, door een onvolmaakt kam te bezitten of wel een kleur te bekomen die men er niet aan wenscht.

HOOFDSTUK II.

HUISVESTING, VOEDING ENZ.

1. Het Hoenderpark.

Onder hoenderpark verstaat men een grooter of kleiner afgesloten terrein, uittitend tot verblijf van hoenders bestemd. Hoe grooter het terrein is dat men den hoenders geven kan, des te beter is zulks in 't belang van hun algemeen welzijn.

De uitgestrektheid van een dergelijk park hangt af van het aantal hoenders dat men wenscht te houden en moet bij voorkeur niet minder dan $1\frac{1}{2}$ □ meter voor kleine en 2 □ meter voor grootere rassen oppervlakte bedragen, per vogel berekend. Het moet bij voorkeur hoog en droog, zoo mogelijk hellend gelegen zijn, daar een vochtige bodem voor hoeders zeer nadeelig is en tot velerlei ziekten aanleiding geven kan.

Wil men het hoenderpark op een grasveld inrichten en wenscht men tevens dat het steeds groen blijve, dan moeten de hoenders per stuk ten minste 10 □ meters oppervlakte ter beschikking hebben; bij ongenoegzame ruimte is het

te verwachten dat het veld door de hoenders spoedig kaal geplukt en plat getreden zal worden.

Gewoonlijk, en het meest doelmatig, bevindt zich het nachtverblijf der hoenders in het midden van een dergelijk park. Het moet 5, 6, 7 of meer hoekig zijn naarmate het aantal te houden toomen hoenders grooter of kleiner is en in even zooveel afdeelingen verdeeld zijn, waarvan elk ongeveer een halve \square meter oppervlakte voor elk hoen moet bevatten.

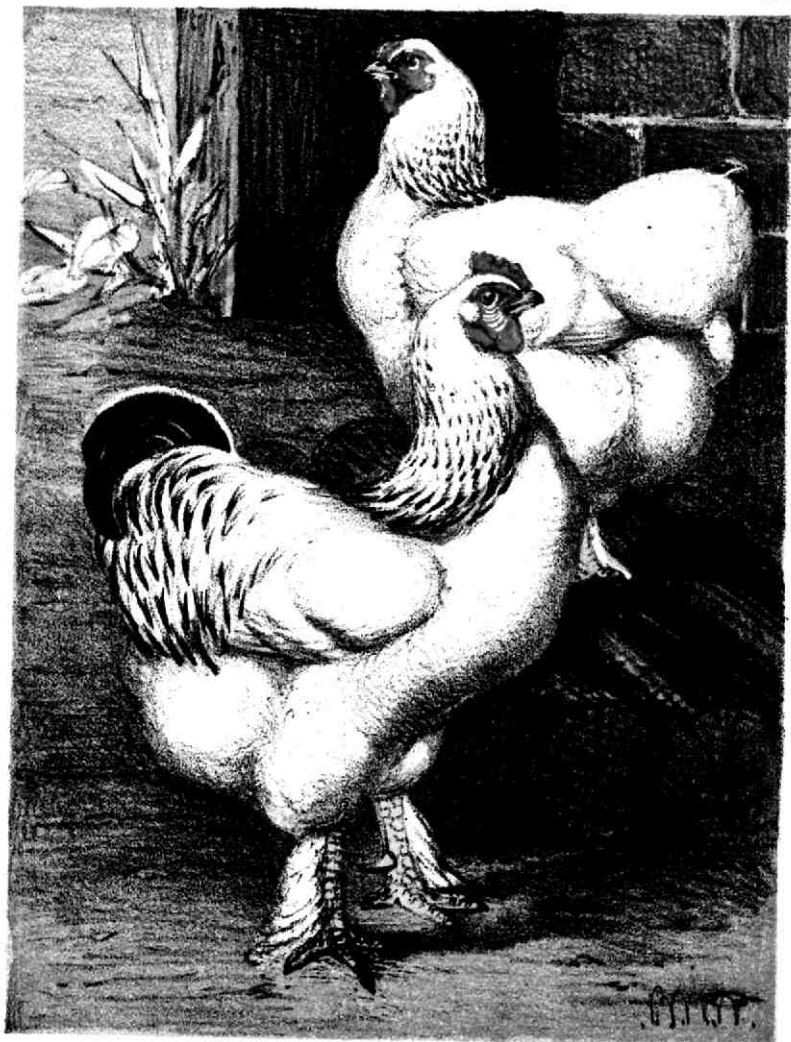
Straalsgewijze uit de hoeken van het hok ontspringende tusschenafscheidingen verdeelen het park in even zoovele kleinere perken, als er afdeelingen in het hok zijn aangebracht. De tusschenafscheidingen, alsmede de buitenomheining om het geheele park, moeten eene hoogte hebben van ongeveer 2 à 3 meters, naarmate de hoenders tot het zware en trage, dan wel tot het ranke en vlugge ras behooren.

De minst kotsbare en tevens zeer doelmatige wijze de omheining der perken te vervaardigen is, om op afstanden van 2 tot 3 meters palen van 2 meters lengte en van 10 bij $7\frac{1}{2}$ centimeters doorsnede, 75 centimeters diep in den grond te graven; langs den beganen grond (20 centim. diep en 5 daarboven) worden deze palen aan elkaar verbonden door eene goed geteerde grondplank van ongeveer 25 centim. breedte; daarna wordt op eene hoogte van 55 centim. een regel, 60 centim. hooger een tweeden regel, ieder van 10 centim. breedte en $2\frac{1}{2}$ centim. dikte van paal tot paal aangebracht. De open ruimte tusschen de grondplank en den middelsten regel wordt bespannen met machinaal vervaardigd en gegalvaniseerd vlechtwerk van 60 centim.

(2 Eng. voet) breedte en van $2\frac{1}{2}$ centim. (1 Eng. Dm.) maaswijdte, de bovenhelft, namelijk van den middelsten tot den bovenregel, met even breed vlechtwerk, doch van $7\frac{1}{2}$ centim. (3 Eng. Dm.) maaswijdte; verder worden de palen verlengd door er latten van 1 à 2 meters lengte en van 5 bij 4 centim. in middellijn, over eene lengte van 25 centim. aan te spijkeren; langs deze latten worden op afstanden van $12\frac{1}{2}$ centim. boven elkander, gegalvaniseerde ijzerdraden gespannen, waardoor het ontsnappen der hoenders volkomen belet wordt. Het hoen vliegt nimmer loodrecht op, maar zet zich eerst op den bovenrand der heining, om dan verder te vliegen; door de dunheid der draden vindt het geen rustplaats, waarom het dan ook niet tracht te ontvluchten. Om de draden aan het oog der hoenders meer zichtbaar te maken, is het raadzaam die met witkalk in karnemelk opgelost van tijd tot tijd, vooral in 't voorjaar, wit te verwen. Vooral bij voldoende voeding heeft men het ontvluchten der hoenders niet te duchten; fijnere rassen verwijderen zich minder op groote afstanden, maar blijven bij voorkeur in de nabijheid van hun nachtverblijf.

In elke tusschenafscheiding nabij het nachthok, alsmede aan de buitenzijde in het midden van elke afdeeling van het hoenderpark, moet eene deur aanwezig zijn, bestaande uit een (evenals boven omschreven) met vlechtwerk bespannen raam van 1.25 meter hoogte en ter breedte van niet meer dan 50 centim., buitenwerks gemeten. Het houtwerk van dit raam bestaat uit hout van 10 centim. breedte en van 3 centim. dikte.

Zeer is aan te bevelen de buitenheining der perken,

BRAHMA-POETRA.

langs de buitenzijde, met klimop of wilden wijngaard te beplanten, of wel in elk perk een schaduwrijken boom b. v. een wilden kastanjeboom, bij meerdere ruimte zelfs vruchtboomen, te planten, ten einde de hoenders des zomers bij brandend heeten zonneshijn eene frissche schuilplaats te kunnen verleenen. Alleen worde zorg gedragen, dat bij dergelijke boomen de takken niet dienen kunnen om de hoenders gelegenheid te geven op eene gemakkelijke wijze van daaraf over de heining te vliegen. Is er geene gelegenheid opgaande boomen te planten, dan zijn palm- en taxis-boompjes zeer geschikt deze te vervangen.

2. De Ren of Loop.

De ren of loop voor hoenders bestemd, moet zoo mogelijk ten zuiden van het hok gelegen zijn en kan op verschillende wijze, naar vermogen of verkiezing van den eigenaar, op goedkoope wijze door latwerk, of wel op meer kostbare doch duurzamer en tevens meer sierlijke en doelmatige wijze, met gegalvaniseerd vlechtwerk omrasterd worden; twee zaken echter zijn hoofdvereischten, die nimmer uit het oog mogen verloren worden, namelijk: dat de bodem van den ren zoo droog mogelijk zij en het geheel zoodanig ingericht, dat men op gemakkelijke wijze alles behoorlijk schoon kan houden.

Wil men een hoeder-ren, of wel eene reeks daarvan voor meerdere rassen bestemd, net en doelmatig en tevens betrekkelijk min kostbaar inrichten, dan geve men bij voorkeur aan elken toom hoenders eene oppervlakte van $5\frac{1}{2}$

meter lengte bij $2\frac{1}{2}$ meter breedte, omheind met vlechtwerk op ramen gespannen van 1.90 meter hoogte bij 1 of 2 meters breedte; het hout dezer ramen moet bij 10 centimeters breedte 3 centimeters dikte hebben en het vlechtwerk aan de binnenzijde worden opgespijkerd. Wanneer men de rennen rondom, alsmede van boven, voorziet van machinaal en gegalvaniseerd vlechtwerk van $2\frac{1}{2}$ centimeter maaswijdte, dan voorkomt men volkomen, dat ook kleinere vogels, zooals musschen, het voedsel voor de hoenders bestemd, met deze deelen; de hoogere prijs, aan het duurdere vlechtwerk besteed, wordt op den duur ruimschoots vergoed, door het uitsparen van voer door de musschen weggeroofd.

Ten einde het voortdurend onderling vechten van naast elkaar zittende hanen te voorkomen, is het raadzaam de tusschenscheidingen 70 centimeters hoog met een uit 2 planken bestaand paneel te voorzien.

Om het indringen van kleine roofdieren als bunzings, wezels, ratten, muizen enz. te voorkomen, alsmede om te gemoet te komen aan een laag gelegen en vochtigen bodem, is het aan te bevelen de perken ongeveer 50 centimeters hooger dan den begaven grond aan te leggen. Ten dien einde wordt eenige centimeters onder den begaven grond, op eene bedding als grondplaat, een halfsteensmuurtje uit mopsteenen bestaande, tot op de verlangde hoogte gemetseld, en met eene rollaag van IJselsteen voorzien; op de hoeken en onder de deurtsijlen worden hardsteenen teerlingen aangebracht van $16 \times 16 \times 8$ centimeters in doorsnede, welke met dookgaten voorzien zijn.

Om het nestelen van ratten en muizen te weren, wor-

den de ruimten tusschen de muren, tot aan de rollaag, met eene laag van ongeveer 30 centimeters dikte fijne steen- of kalkpuin of wel steenkolensintels en verder met zand, bij voorkeur met grof rivierzand, aangevuld. Zoo de omheining uit met vlechtwerk bespannen ramen op metselwerk bestaat, dan kunnen de palen van $10 \times 7\frac{1}{2}$ centim. in diameter volkomen vervallen, mits men de bovenzijden dier ramen met doorlopende strooken, van 10 centimeters breedte bij $2\frac{1}{2}$ centim. dikte voorziet, die dan tevens dienen kunnen om het dek-vlechtwerk op te spannen.

Ten einde de gezondheid der hoenders te bevorderen, is het een vereischte, dat de perken dagelijks opgeharkt en de meststoffen verwijderd worden; van tijd tot tijd zelfs is het noodzakelijk den grond eenige centimeters diep om te spitten en het zand bij geheerscht hebbende besmettelijke ziekte door versch te vervangen.

Zoo men de perken met op ramen gespannen vlechtwerk wenscht te omheinen, zoo verdient het bijzondere aanbeveling zich aan de hierboven opgegeven houtmaten en aan die van 1.90 hoogte bij 2 meters breedte, zoo mogelijk, nauwkeurig te houden. Deze maten strooken het beste met die van het hout, in den handel verkrijgbaar, en met die van het machinaal vervaardigd Engelsch vlechtwerk; bij eventueele amotie van een of ander perk, kunnen de daarvan afkomstige ramen wederom dienst doen ter vergrooting van andere perken; evenzoo kunnen zij bij verkoop, in 't belang van den oorspronkelijken bezitter, een hooger prijs bedingen dan anders het geval zoude zijn, daar zij overal elders weer kunnen aange-

wend worden. Ten einde den onderregel van het vlechtraam zooveel mogelijk tegen rotting te vrijwaren, moet deze minstens een paar centimeters boven de rollaag verheven zijn, zoodat de lucht er vrij onderdoor spelen, en na regen het hout ook aan de onderzijde behoorlijk drogen kan; dit doel kan eenvoudig bereikt worden door de dookijzers zoodanig te laten inrichten en van die lengte te maken, dat zij als het ware pootjes onder de ramen vormen. Voordat de ramen op hunne plaats worden aangebracht, moeten zij minstens driemaal aan de onderzijde goed geverwd zijn; op die wijze voorzien, en jaarlijks goed onderhouden, kunnen deze ramen meer dan een dertigtal jaren dienst doen. Men vergete niet dat, wanneer men het houtwerk steeds in goed geverwden toestand houdt, dit een groote bezuinigingsmaatregel heeten mag, daar het groote reparatiën voorkomt. Ten einde het vlechtwerk, al is het ook gegalvaniseerd, langer dan gewoonlijk van nut te doen zijn, verdient het aanbeveling zulks om het andere jaar met goede zwarte teerlak te verwen; dit is des zomers, bij droog weder, bijna onmiddellijk droog, terwijl de zwarte kleur daarenboven bijzonder medewerkt om de voorwerpen, door het vlechtwerk heen, beter te kunnen zien, dan zulks door het witte gegalvaniseerde vlechtwerk het geval is.

3. Nacht- of Kippenhok, en Hoenderstal.

Bezwaarlijk kan men algemeene regels vaststellen voor de wijze, waarop een kippenhok moet worden ingericht, zulks hangt geheel en al af van de daarvoor bestemde gelegenheid en van de kosten, die men daaraan wil of kan besteden.

Het voornaamste echter van een hoederhok bestaat hierin, dat het ruimte genoeg (ongeveer $\frac{1}{2}$ □ meter per vogel) aanbiede tot huisvesting van een bepaald aantal hoenders; dat het luchtig zij zonder tochtig te wezen, alsmede een drogen vloer en volkomen waterdicht dak bezitte.

Als bouw materiaal is het hout met patent-vilten dakbekleding voorzeker het minst kostbare en in 't algemeen wel het doelmatigste. Het spreekt vanzelf, dat metselwerk meer beschut tegen koude en warmte als ook tegen allerlei ongedierte dan houtwerk. In alle gevallen moeten de wanden, zoldering en vloer zoo glad mogelijk zijn en de voegen dichtgestopt wezen, ten einde geene schuilplaatsen aan 't ongedierte te verschaffen.

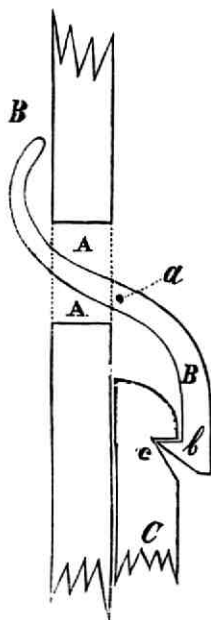
Luchtverversching moet des zomers voortdurend, des winters over dag ruimschoots kunnen aangebracht worden, zonder evenwel tocht te veroorzaken aan de hoenders die zich op de zitstokken bevinden. Dit doel wordt bereikt door de luchtopeningen hoog boven de zitplaatsen aan eene zijde aan te brengen en zoodanig in te richten, dat zij naar behoefte door eene schuif kunnen geopend of gesloten worden. Zoo er glasvensters aanwezig zijn, moeten die door luiken tegen het indringen van te veel licht kunnen gesloten worden en aan de binnenzijde met vlecht-

werk voorzien wezen, om het stukvliegen der ruiten door de hoenders te verhoeden, tenzij die ruiten van kleinen omvang en van dubbel dik glas vervaardigd zijn.

De goed geteerde houten, liefst met eene dikke laag cement of asphalt bekleede vloer, moet steeds met eene 3 à 4 centimeter dikke laag goed droog zand bedekt zijn, om de hoenders tegen vochtigheid aan de pooten te beschutten en mede te werken tot het spoedig droog en hard worden der uitwerpselen; deze, zoowel als die in den ren of loop aanwezig, moeten dagelijks met een krabber of hark bij elkaar gegaard en in eene mand naar buiten gebracht worden om, op eene daartoe bestemde plaats opgezameld zijnde, later als meststof te kunnen dienen.

De binnenwanden en de zoldering van het nachtverblijf moeten van tijd tot tijd bestreken worden met witkalk in water of karnemelk (tegen het afgeven) opgelost, en waarin men tevens één gram carbolzuur per liter water mengen kan.

De toegang tot het hok voor de hoenders, bestaat doorgaans uit eene poortvormige opening van 35 centimeters hoogte bij 20 centimeters breedte, die 's avonds door eene valschuif kan afgesloten worden; tot dezen toegang leidt eene zoogenaamde kippentrap, bestaande uit eene schuine plank, voorzien met dwarslatjes die $7\frac{1}{2}$ centimeter van elkaar verwijderd staan. De tot heden meest gebruikelijke wijze, de valschuifjes met touwtjes op te halen of te laten zakken, verdient geen navolging, daar de touwtjes voortdurend aan 't stuk trekken zijn blootgesteld; verkieslijker is het die valschuiven, in de hoogte geschoven,

bevestigd te houden door eenen haakvormigen, ijzeren tuimelaar B (volgens bijgaande tekening) van 20 centimeters lengte, waardoor de valschuif, waarin nabij de onderzijde een gat ter halve dikte van het hout geboord is, om den top van eene vinger te kunnen toelaten, zoowel aan de binnen- als aan de buitenzijde van het hok naar willekeur neergelaten of in de hoogte gehouden wordt.

Als toegang voor den met de verzorging der hoenders belasten persoon is eene deur aangebracht van 1.60 M. hoogte en 0.50 M. breedte; de deuropening moet niet grooter genomen worden, daar de daardoor gaande persoon, die als het ware met zijn lichaam sluiten moet, ten einde het ontsnappen der hoenders zooveel mogelijk te voorkomen.

Verklaring der bovenstaande afbeelding op $\frac{1}{4}$ der ware grootte.

A. Gleuf, 50 à 55 centimeters boven het midden van het toegangspoortje voor de hoenders loodrecht ingezaagd, 5 centim. lang en $\frac{1}{2}$ centim. breed.

B. Haakvormige tuimelaar, 20 centimeters lang en vervaardigd uit ijzer van ongeveer $1\frac{1}{2}$ centimeter breed en 4 millimeters dik, en om het punt *a* draaiende.

C. Valschuif, van boven in 't midden schuins bijlopende en met eene inkeping *c* voorzien om den haak *b* van den tuimelaar B te kunnen bergen.

Onder hoenderstal verstaat men eene ruime liefst gemetselde inrichting, in welke men een groot aantal hoenders vereenigt, hoofdzakelijk met het doel de door deze te leggen eieren in grooten getale ter markt te kunnen brengen of de door hen gekweekte jonge hanen of kippen, doorgaans vetgemest, aan den poelier te kunnen afleveren. Ten einde dit doel het best te bereiken, laat men de hoenders in het vrije veld of bosch, in de nabijheid van den stal gelegen, vrij rondloopen; zulk een hok of stal moet ongeveer 6 meters lang, 3 breed of diep en aan de voorzijde $2\frac{1}{2}$, aan de achterzijde 2 meters hoog en minstens 25 centimeters boven den beganen grond verheven zijn; de grond onder het hok moet zoodanig met puin aangevuld wezen dat er geen ratten, muizen of ander ongedierte daaronder een verblijf vinden kunnen. In zulk een stal moet men niet meer dan 50 kippen met 3 à 4 hanen bij elkaar voegen. Wenscht men echter meer hoenders er op na te houden, dan moet men ook over een daartoe ruim genoeg terrein kunnen beschikken en de stallen op behoorlijken afstand van elkaar verwijderd plaatsen, zoodat elke bevolking van een stal zich met die van een anderen niet vermengen kan, om het vechten der hanen onderling te voorkomen. Wil men om eene of andere reden de stallen meer in elkaars nabijheid hebben, dan worde het terrein op ongeveer 15 à 20 meters lengte bij 6 meters breedte voor elken stal afzonderlijk bepaald, en behoorlijk van het naast daaraan gelegen afgescheiden door eene omheining van machinaal gegalvaniseerd vlechtwerk van 1.20 meter hoogte en waarvan de mazen $7\frac{1}{2}$ centimeter middellijn hebben, terwijl daarboven op afstanden van $12\frac{1}{2}$ centimeter 5 à 6

BRONSHOEN.

ijzerdraden gespannen worden, evenals zulks door ons reeds op bladz. 21 nader is omschreven.

In de nabijheid van den hoenderstal moet, zoo er geene schaduwrijke boomen aanwezig zijn, een eenvoudig planken dubbel afdak aangebracht worden, waaronder de hoenders bij regen of sterken zonneshijn eene behoorlijk droge schuilplaats vinden kunnen; ten dien einde wordt de bodem onder het dak eenige centimeters hooger dan den beganen grond verheven en met droog zand, turfmoen, asch en kalk voorzien. Dit afdak moet eene oppervlakte beslaan van minstens 4 meters lengte bij 3 meters breedte en in 't midden 4.75, langs de zijden 4 meter hoog zijn; verder moet het zoodanig geplaatst wezen, dat het zoover mogelijk van de omheining verwijderd zij, om te voorkomen dat de hoenders over de omheining vliegen, na vooraf op het afdak gevlogen te zijn.

Wil men een of meer stellen of toomen rashoenders houden, elk uit één haan met 6 of meer kippen bestaande, met het doel daaruit broedeieren of kuikens van zuiver ras te bekomen, dan moeten deze voortdurend nauwkeurig van andere hoenders gescheiden blijven. De nachthokken voor deze bestemd moeten van binnen niet hooger dan 1.50 meter zijn, daar bij meerdere hoogte het kleine aantal hoenders bij guur weder te veel van koude te lijden zoude hebben, hetgeen op de eierproductie eene zeer nadeeligen invloed uitoefent.

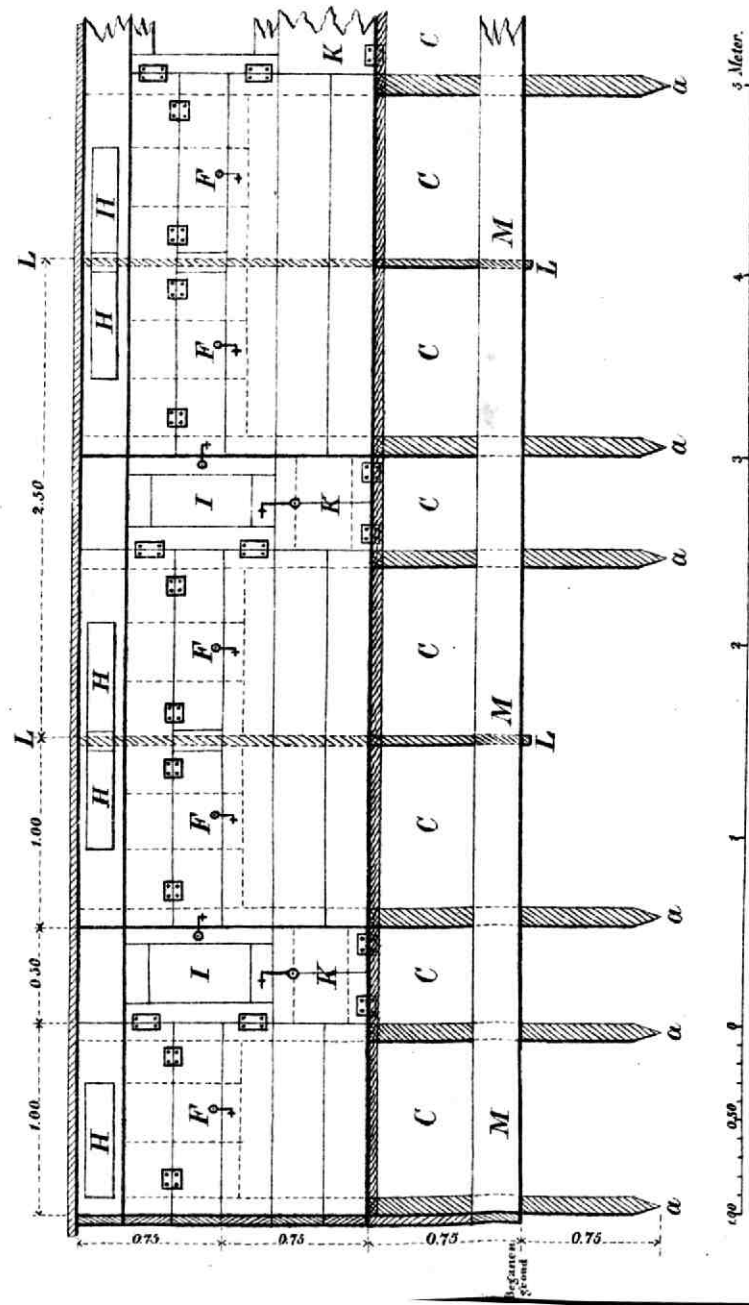
Op de hierbij gevoegde uitslaande plaat ziet men de afbeeldingen van een gedeelte eener rij nachthokken met perken voor verschillende toomen rashoenders bestemd en wel: in de 1^e figuur die van den platten grond, in de 2de die van den opstand in doorsnede van perk en hok, in

de 3de figuur die der voorzijde van een drietal dergelijke hokken. De op deze plaat voorkomende letters stellen voor:

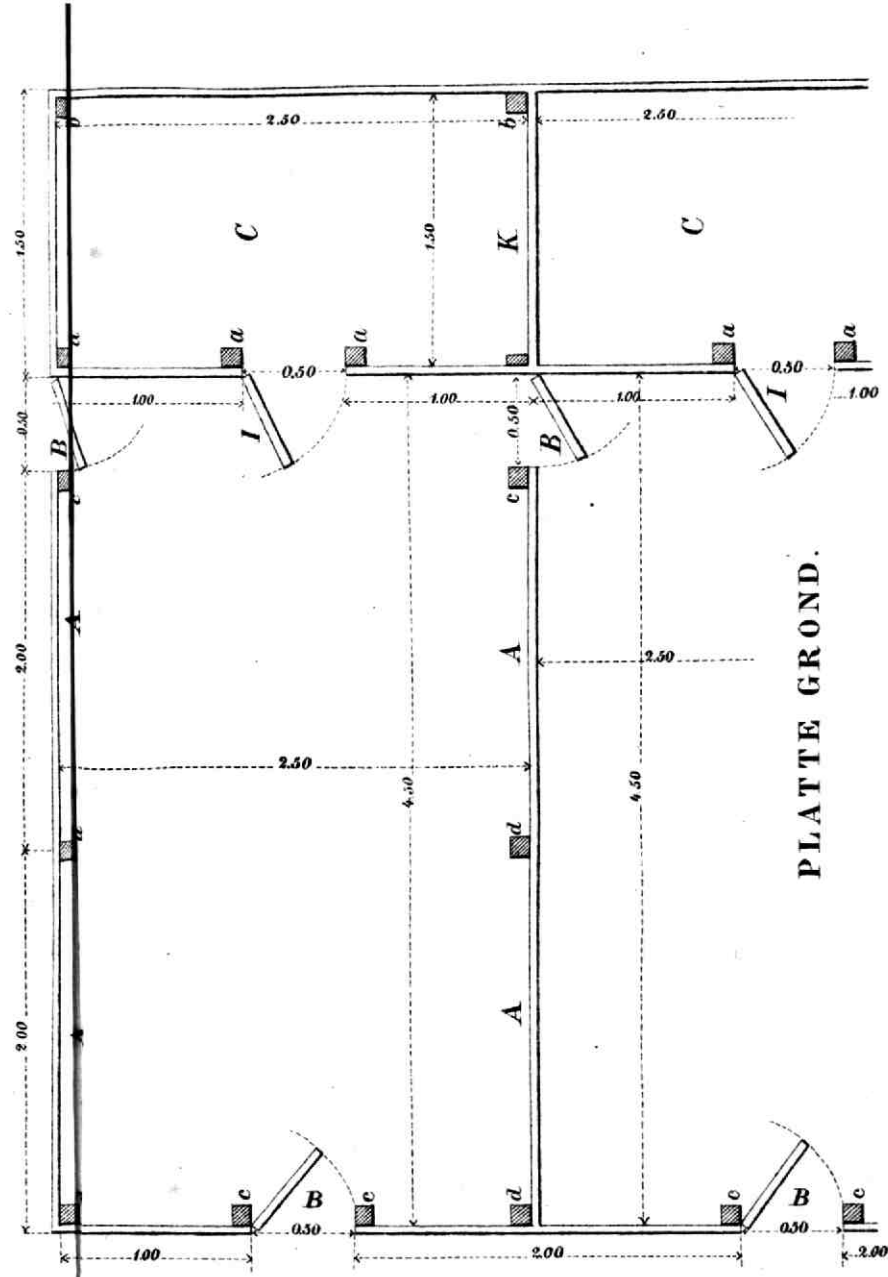
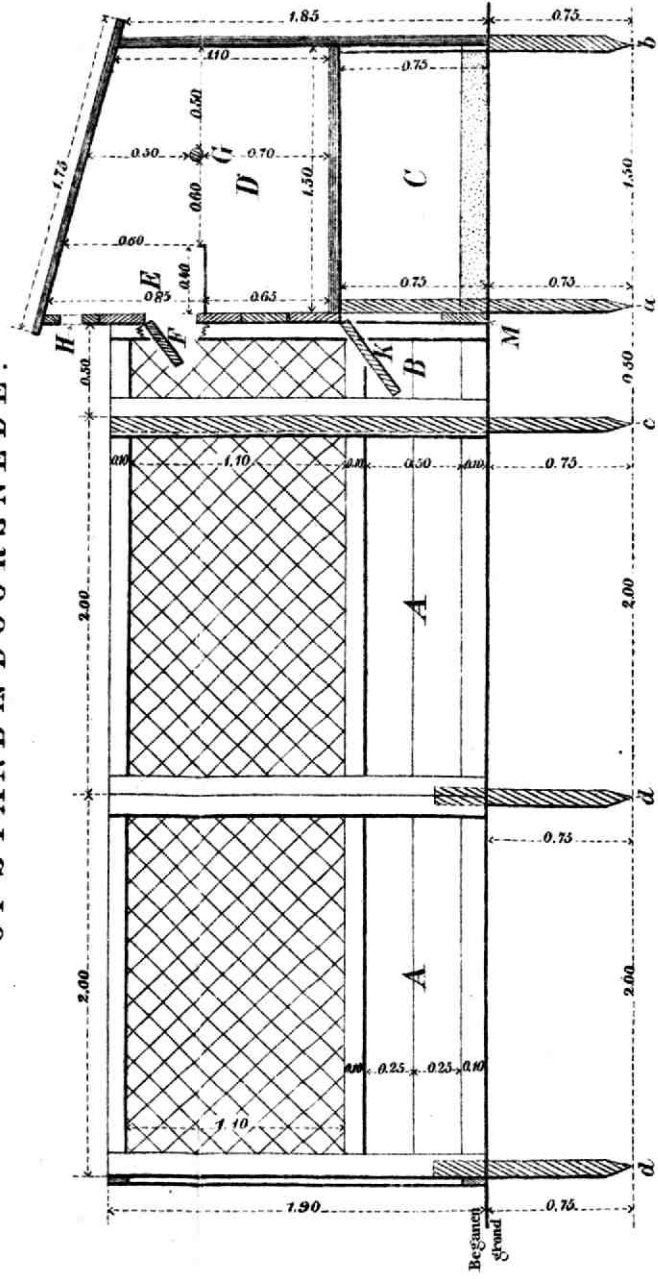
a.	Palen van 3.00 meter lengte	} en 7½ bij 7½ cent. in diam.
b.	» » 2.60 » »	
c.	» » 2.65 » »	
d.	» » 1.00 » »	

- A. Voor- en zijwanden der rennen of loopen, elk bestaande uit met vlechtwerk bespannen ramen van 2 meters lengte en 1.90 hoogte.
- B. Deuren van 1.90 hoogte en 50 centimeters breedte, als boven bespannen en dienende om toegang tot de loopen of rennen te geven.
- C. Ruimten onder het nachthok van 2.50 lengte, 1.50 diepte en 0.75 hoogte, met een laag van 10 centimeters fijn droog zand, dito turfmolm en houtasch of poederkalk voorzien, waarin zich de hoenders wentelen kunnen, terwijl diezelfde ruimten aan de hoenders gelegenheid aanbieden zich over dag tegen regen of sterken zonneshijn te beschutten.
- D. Nachthok, lang 2.50, diep 1.50, hoog aan de voorzijde 1.50, aan de achterzijde 1.10 meter.
- E. Leghokken, elk met 3 afdeelingen van 40 × 33 centimeters in 't vierkant voor elk leghok.
- F. Klepplank van 1 meter lengte bij 25 centimeters breedte, om gemakkelijk de gelegde eieren uit de leghokken te kunnen verwijderen.
- G. Zit- of springstok van 2.50 meter lang.
- H. Twee luchtopeningen in ieder hok, elk 60 centimeters lang bij 12 centimeters hoogte; deze luchtopeningen kunnen van buiten door beweegbare schuiven geheel of

VOORZIJDE DER NACHTHOKKEN.

OPSTAND IN DOORSNEDE.

- gedeeltelijk, naar behoefte, geopend of gesloten worden.
- I. Als deur dienend venster van 0.75 meter hoogte bij 0.50 breedte.
 - K. Klepdeur van 0.50 bij 0.50 meter; deze klep dient, geopend en ondersteund zijnde, als ingang en tevens als kippentrap voor de hoenders.
 - L. Tusschenwanden tusschen elk hok.
 - M. Plint- of grondplank om het droge zand, enz. onder de ruimte C tegen te houden.
-

4. Zit-, Roest- of Springstokken.

Gewoonlijk worden de zitstokken voor hoenders te dun genomen om ze met hunne pooten behoorlijk en vast te kunnen omklemmen; minstens moeten zij uit latten bestaan van 4 bij 5 centimeters in doorsnede; voor zware rassen als Cochín-China's en Brahma-Poetra's, uit zoogenaamde planschrooten van 10 centim. breedte bij 2½ centim. dikte. Deze zitstokken moeten een weinig, doch niet al te glad, afgeschaafd en de bovenkanten afgerond zijn. Gemiddeld kan men aannemen, dat vijf hoenders op een meter lengte van den zitstok behoorlijk rusten kunnen. De zitstokken mogen niet aan de wanden van het hok vastgespijkerd zijn, maar zoodanig ingericht wezen, dat zij gemakkelijk kunnen weggenomen worden, om van tijd tot tijd te worden afgekrabd en gereinigd.

Zoo men een betrekkelijk groot aantal hoenders, bij voorbeeld 50 stuks, in één hoenderstal bij elkaar wenscht te houden, zijn meerdere zitstokken daartoe noodig; hiertoe

gebruikt men beweeglijke rekken van 1.50 meter breedte en 3 meters hoogte of lengte, voorzien van 4 zitlatten, 60 centimeters van elkaar verwijderd. Dit rek wordt in het hok schuins tegen den muur geplaatst, doch zoo, dat het bovineinde van het rek niet hooger reikt dan 2 meters boven den bodem van het hok. De daardoor aan het rek gegeven helling maakt, dat de boven elkaar zittende hoenders elkaar door hunne uitwerpselen niet kunnen bezoedelen. Twee zulke rekken of zitplaatsen zijn voldoende om aan 50 hoenders eene behoorlijke rustplaats te verschaffen.

Voor kuikens, die nog niet behoorlijk op de zitstokken springen kunnen, is het verkieselijker deze niet op latten te laten rusten, maar ze in een hoek van hun verblijf een bed te spreiden, uit droog stroo bestaande, waarop zij behoorlijk plaats kunnen vinden; hooi moet tot dit einde vermeden worden, daar zulks lichtleijk, zoodra het slechts eenigszins vochtig wordt, verlamming der pooten veroorzaakt.

De zitstokken moeten van tijd tot tijd behoorlijk afgekrabd, gereinigd en met muurkalk gewit worden, terwijl het stroo, zoodra zulks door de hoenders is bevuild, door versch stroo moet worden vervangen.

5. Leghokjes.¹⁾

De leghokjes moeten zoodanig geplaatst zijn, dat zij van af den zitstok voor de hoenders gemakkelijk toegankelijk

¹⁾ Zie de plaat tegenover bl. 31 fig. 2, E.

zijn. Voor 10 à 12 kippen zijn minstens 3 leghokjes noodig. Tot het vervaardigen van 3 dezer hokjes gebruikt men 3 geschaafde planken eik van 1 meter lengte en 40 centimeters breedte; eene dient tot bodem, eene tot zoldering, de 3de tot voorwand. In de laatste worden in 't midden, op 33 centimeters onderlingen afstand en 10 centimeters van den bodem, 3 poortvormige gaten gezaagd van 25 centim. hoogte en 15 centim. breedte. Twee tusschenschotten, 40 centimeters breed, van achter 60, van voren 40 centim. hoog, verdeelen het geheel in 3 afzonderlijke kastjes. Deze inrichting die aan de hoogste zijde, waar zij 60 centim. meet, geheel open is om de eieren door een valklep (F bl. 31) gemakkelijk te kunnen wegnemen, moet in het nachthok op een paar consoles 65 centim. boven den bodem van het hok los geplaatst zijn, zoodat men ze gemakkelijk kan wegnemen, ten einde ze van tijd tot tijd te kunnen reinigen en te witten met kalkwater waarin 1 gram carbolzuur op 1 liter kalkwater is opgelost. Deze legkastjes worden op den bodem voorzien van zacht hooi waaronder men een weinig asch, bloem van zwavel of insectenpoeder strooit. Dagelijks moet men de gelegde eieren wegnemen, zoodat zij niet kunnen bebroed worden. In elk nest legt men een kunstei (liefst van porseleinaarde) ¹⁾ daar de kippen bij voorkeur dáár haar ei leggen, waar reeds één aanwezig is.

Indien eene kip haar ei niet in het nest maar elders legt, moet zij eenige dagen achtereen, telkens tegen den legtijd, in het nest worden opgesloten totdat zij gelegd

¹⁾ à f 1.50 per dozijn of 15 cents per stuk te bekomen bij E. VAN DEN BOSCH e Goes.

heeft; doorgaans is zij op deze wijze spoedig gewend in het voor haar bestemde nest te leggen.

Zoo eene vrij rondlopende kip haar ei op eene onbekende plaats verbergt, bezigt men het volgend middel om zulks te ontdekken. De kip wordt ten dien einde in het hok of den loop teruggehouden totdat zij lust tot leggen toont, waarna men haar een paar korrels zout in den endeldarm doet en ze daarop weder in vrijheid stelt. Door de prikkeling van het zout gedreven, spoedt zij zich ijlings naar haar oude legplaats en verraadtdaardoor de verborgen eieren.

6. Z a n d b a d.

Het is iedereen bekend, hoe gaarne de hoenders, voornamelijk des zomers, zich in het droge en warme zand rondwentelen en uitschudden; dit doen zij hoofdzakelijk om zich van het ongedierte te ontdoen, dat zich tusschen hunne veeren ophoudt en door zijn beweging, vooral op de huid, de dieren voortdurend een lastig gekriebel veroorzaakt.

Waar het terrein, waarop men hoenders wenscht te houden, door zijne eigenaardige zandachtige en droge bodem niet als vanzelf daartoe de gelegenheid aanbiedt, zooals veelal in onze lager gelegen streken het geval is, moet men daarin trachten te voorzien door daartoe een geschikte gelegenheid in te richten die men den naam van zandbad geven kan. Zulks geschiedt op de volgende wijze: vooraf wordt daartoe de grond, indien deze moeielijk

water doorlaat, eenigszins gedraineerd, door op de daarvoor bestemde plaats een vierkant gat te graven en dit met puin op te vullen; boven deze plek wordt met vier op den kant geplaatste planken eene soort van bak gevormd; deze wordt met zand, doch liefst met fijn turfmolm, waarin eenig fijn gestampte bikkalk, van plafonds of muren afkomstig, gemengd is, aangevuld zoodat de massa ongeveer 20 centim. boven den beganen grond verheven is. Van tijd tot tijd strooie men over een en ander een weing bloem van zwavel; het geheel wordt met een laag afdak van 1 à 0.75 meter hoogte gedekt, waartoe men bij voorkeur en zeer geschikt des zomers tijdelijk in onbruik zijnde broeiramen (des winters tot dekking van jonge groenten in gebruik) kan aanwenden, zoodat het zand, zelfs bij regenachtig weder, voortdurend en aan alle kanten droog blijft, hetgeen een hoofdvereischte is, daar zonder dit het zandbad geheel onnut zoude wezen.

Zie verder bladz. 31 C.

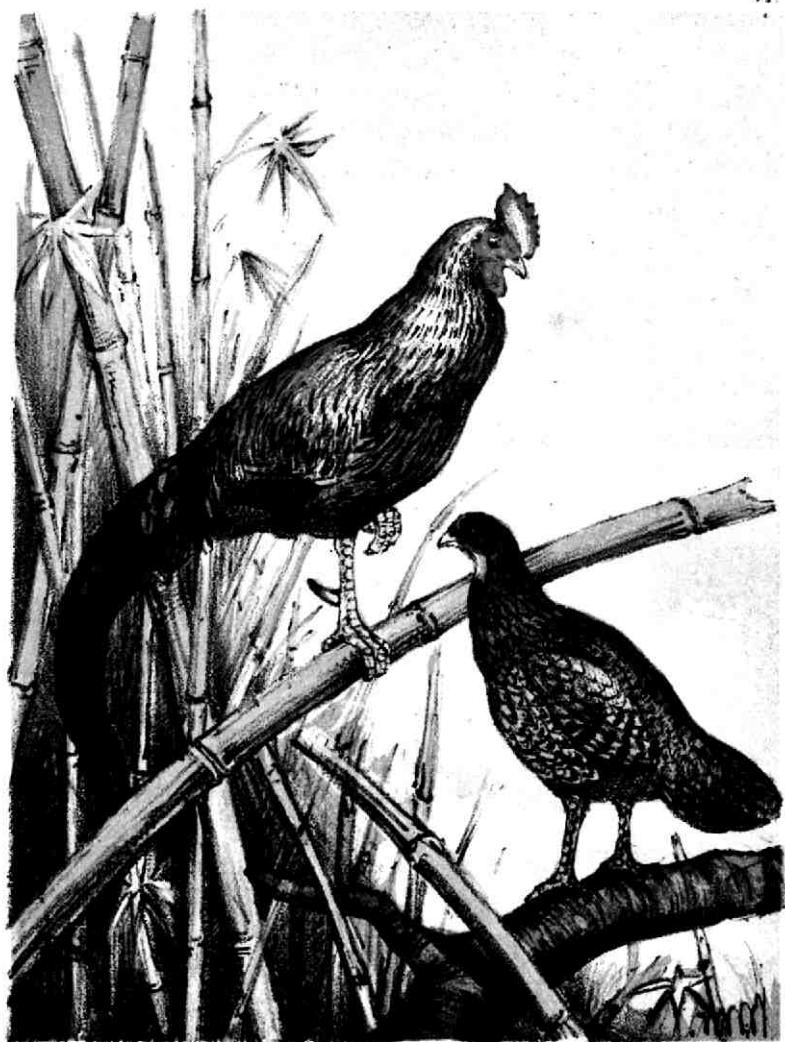
7. Voerbakken en drinktoestellen.

Alle voerbakken en troggen moeten vermeden worden, hoofdzakelijk omdat het gebruik er van aanleiding geeft tot onnoodig verbruik van voer, daar andere dieren, als ratten en musschen er voortdurend hun deel van nemen ten koste der beurs van den eigenaar der hoenders; wel is waar heeft men getracht daarin te voorzien door het vervaardigen van voerbakken met een klep gesloten, die door een daarvoor bevestigde trede, waarop het hoen zich plaatst om

te kunnen eten door diens zwaarte geopend wordt en die zich bij het verlaten der trede vanzelf weder sluit, en waarvan men eene afbeelding vindt op plaat XIV het Italiaansche hoen voorstellende. Hoe ingenieus ook mocht dit bedacht zijn, in de practijk echter is gebleken, dat daaraan velerlei bezwaren zijn verbonden, waardoor dergelijke voerbakken doorgaans spoedig buiten gebruik gesteld worden. Bij het voeren echter des winters met gekookt voer, als aardappelen enz., en voornamelijk bij het vetmesten, zijn trogvormige voerbakken onvermijdelijk, doch in zulk geval drage men bijzonder zorg, dat zij dagelijks nauwkeurig gereinigd en uitgespoeld worden, zoodat er geen eten van den vorigen dag daarin achterblijft.

Wil men echter om de eene of andere reden de hoenders uit een bak laten eten, dan moet deze onder een afdak buiten den regen staan, langwerpig vierkant van vorm wezen en van boven gedekt zijn door een rooster, uit metalen of houten dwarsstaafjes bestaande, die 5 centim. van elkaar verwijderd zijn, om te voorkomen dat de hoenders bij het eten elkaar hinderlijk zijn, en de sterke geene dubbele portie bekomen ten nadeele der zwakkere.

Van groot belang is het vaatwerk, waarin het water voor de hoenders bestemd dezen worden toegereikt. Is het te klein of boven te vlak en te open, als schotels enz. dan verdampt het water te schielijk of wel het wordt door de hoenders zelve spoedig verontreinigd. Om hierin te voorzien zijn tegenwoordig in den handel verkrijgbaar zoogenaamde vogelfonteinen, uit kruikaarde vervaardigd, die grootendeels in evengemelde bezwaren voorzien. Met

CEYLONSCH BOSCHHOEN.

groot succes heb ik mij geruimen tijd bediend van glazen klokken van 12 of meer centim. middellijn, zooals door de bloemkweekers gebruikt worden onder den naam van trekglazen. Deze klokken worden op een zinken onderstel geplaatst, dat met een tuit voorzien en zoodanig ingericht is dat, naarmate het water in de tuit vermindert evenals bij een vogelfontein, dit door versch water uit de klok of stolp onmiddellijk wordt aangevuld. Daar het zinken onderstel van onder hol is, kan zulks op één in den grond geslagen paaltje gezet worden, waardoor het omvallen verhinderd wordt, en daar het op die wijze eenigszins boven den grond verheven is, kan er noch zand noch vuil in de tuit geraken. Eene teekening van deze drinkfontein ziet men op Plaat XXVI, waarop het Serail-hoen is afgebeeld. Deze glazen drinkfonteinen ¹⁾ hebben dit vóór boven de Engelsche uit aardewerk vervaardigde, dat zij goedkooper zijn en men steeds kan zien of er watergebrek is, terwijl zij gemakkelijker schoon te maken en te vullen zijn dan deze, door eenvoudig de klok onderstboven in een emmer water te dompelen en het onderstel als deksel er op te zetten, waarna het geheel eensklaps wordt omgekeerd en op het paaltje gezet. Het behoeft niet gezegd te worden, dat bij vriezend weder, evenals elk vaatwerk met water gevuld, de drinkfonteinen moeten geledigd worden, daar zij anders onvermijdelijk zouden stuk vriezen. Gedurende den vorst wordt den hoenders het water gegeven in aarden schotels, waarvan de binnenranden met een

¹⁾ Tegen billijke prijs te bekomen bij C. SCHAKEL, Muidergracht 25, Plantage, te Amsterdam.

weinig vet zijn ingesmeerd, terwijl in het drinkwater zelf een weinig ijzervitriool (zwavelzuurijzer), en wel een paar eierlepeltjes vol op eene halve kan water, en drie drop-pels vitriool (zwavelzuur) zijn opgelost, teneinde het be-vriezen zooveel mogelijk te voorkomen. Indien men aan vele kippen te gelijk slechts ééne drinkfontein wil geven, moet deze van voldoende grootte zijn en van drie tuiten voorzien wezen.

8. Voeding.

Hoenders gedijen het best, wanneer zij des daags in het vrije veld of over een erf kunnen rondloopen, teneinde voor een groot deel hun eigen voedsel te zoeken, om daarna des avonds weer naar hun hok terug te keeren. Zoo mogelijk onder een afgedekte ruimte, geve men ze grof rivierzand of fijne grind, waaraan zij groote behoefte hebben ter bevordering hunner spijsvertering, verder bij voorkeur zoogenaamde bikkalk afkomstig van gepleisterde muren of plafonds; zulks dient tot het bevorderen van de vorming der eireschalen; bij het gebruik maken der bikkalk overtuige men zich dat de muren der woning, uit welke zij afkomstig is, nimmer gewit geweest zijn met witkalk, waarin, tegen het wandongedierte, rattenkruid ge-voegd geweest is, hetgeen tegenwoordig in sommige steden nog al in gebruik schijnt te wezen. Een paar gevallen zijn mij bekend, dat in weinige dagen tijds een geheele toom gezonde kippen op die wijze aan rattenkruid-vergiftiging gestorven is.

Vrij rondlopende hoenders zoeken met graagte in het vrije veld wormen en insecten, ja tasten zelfs bij gelegenheid levende muizen aan, die zij elkander onderling betwisten om ze daarna te verslinden. De hoenders zijn alles etende dieren; daarom moeten zij ook vleeschspijzen hebben, voornamelijk wanneer zij in afgesloten ruimten of perken gehouden worden. Bekomen zij geen vleesch, zoo voldoen zij aan de behoefte daartoe door elkaar de vederen, voornamelijk de nog niet geheel ontwikkelde of zogenoemde bloedpennen uit te pikken. Om daarin te gemoet te komen geeft men ze keukenafval en dat uit slachterijen. Vleesch van gestorven dieren moet vooraf gekookt zijn, ten einde ziekte te voorkomen. In 't algemeen moet het vleesch gekookt of minstens zeer fijn gesneden of gehakt zijn en goed onder het andere voedsel gemengd wezen, opdat zij niet al te zeer op vleesch zouden belust raken en daardoor tot het veder pikken verleid worden.

Het voeren moet 's morgens en des namiddags op een bepaalden tijd en steeds op dezelfde plaats nabij het nachtverblijf der hoenders geschieden, vooral bij vrij rondlopende hoenders. Het geregeld voeren biedt het bijzonder groot voordeel aan alle hoenders te gelijk te kunnen voorzien en niet één te vergeten; zij kennen het uur van hun maaltijd zoo goed, dat zij zich geen minuut in den tijd zullen vergissen. In afgesloten hoenderperken is het beter de hoenders meermalen daags, b.v. om de 3 uren, te voeren. Men houde steeds in 't oog, dat voldoende hoeveelheid van voedsel van goede kwaliteit de beste en goedkoopste wijze van voeding is, doch gewoonlijk is overvoeding de grootste fout onder de hoenderhouders. Op de vraag,

hoeveel voedsel men een hoen geven moet, kan men antwoorden: men voere zoolang uitgestrooid voedsel als het hoen met grooten eetlust tot zich neemt. Zaadbakken en voertroggen moeten afgekeurd worden; daarentegen moeten de hoenders gevoerd worden door het voer zoover mogelijk uiteen te strooien en zich daarbij door de hoenders te laten naloopen; zoodra zij niet meer met grooten eetlust het uitgestrooide voer oppikken, houdt men op met strooien.

De hoeveelheid voedsel dat een hoen noodig heeft is zeer ongelijk en regelt zich naar grootte en leeftijd, naar het ras, het individu en de jaargetijden.

Jonge kuikens moeten dikwijls bijna om het uur gevoed worden, terwijl men ze bij elk maal de voldoende hoeveelheid geeft, doch nimmer moet men ze voer van den vorigen dag achterlaten. Terwijl de veeren groeien vereischen zij *meermalen daags* een weinig doch goed voer; langzamerhand kunnen de verschillende voertijden traps-gewijze en tot vier of vijf malen daags verminderd worden.

Gedurende den groeitijd van het gevogelte kan de voeding zelden te overvloedig zijn, tot zoolang er goede eetlust bij hen bestaat, doch men vermijde vermorsen van voedsel alsmede het onnoodig volproppen van den krop.

Wanneer de kippen rijkelijk aan 't leggen zijn, moeten zij twee à drie malen daags goed gevoerd worden, voornamelijk met rijkelijk eiwit, niet te veel zetmeel houdend voedsel.

Gedurende den ruitijd is overvloedig voedsel nuttig en

noodzakelijk, daar de hoenders alsdan het meeste voedsel noodig hebben; doch zoodra de kippen, des winters b.v. niet meer leggen of niet ruien en minder beweging hebben dan des zomers, is overvloedig voer nadeelig, daar zulks tot vetvorming aanleiding geeft, ten gevolge waarvan meer hoenders sterven, voornamelijk in 't begin van het voorjaar, wanneer de eierstok zich begint te ontwikkelen, dan aan alle andere ziekteoorzaken.

Tijdens het broeden eten de kippen niet meer dan hoogstens zooveel als voor hun bestaan noodzakelijk is.

9. Voedsel en drank.

De hoenders verlangen niet alleen veel, maar ook afwisseling van voer. Een en hetzelfde voedsel, al is het ook het kostbaarste, wordt, wanneer het elken dag wordt toegediend, spoedig door de hoenders versmaad, of er ontstaan ziekteverschijnselen uit, als verstopping, diarrhee, het leggen van windeieren of eieren zonder schaal enz.

Daar de hoenders bepaald behoefte hebben aan groen voer, mag men niet verzuimen, zoo zij zijn opgesloten en niet vrij in het veld kunnen rondweiden, om onder hun gewoon voer des zomers, dagelijks, wat kortgesneden gras, klaver, kool of afval van allerlei groenten toe te dienen; gedurende den winter geve men ze van tijd tot tijd een paar halfjaar gekookte bieten, pastinaken, wat pulpe uit de beetwortelsuikerfabrieken afkomstig, en

dergelijke meer. Geeft men ze echter te veel groen voeder, voornamelijk wanneer het wat oud of zuurachtig geworden is, dan ontstaat daardoor lichtelijk diarrhee.

Graansoorten zijn het meest natuurlijk voedsel voor hoenders. Gerst komt hierbij het eerst in aanmerking; haver is af te keuren wegens hare stekelige en borstelachtige punten: meermalen hebben zich bij met haver overvulden krop zeer nadeelige gevolgen voorgedaan, door deze punten veroorzaakt; ondanks de hevige samentrekking der spierachtige maagwanden kan de krop zich niet ontledigen en de dood volgt daar spoedig op. Boekweit daarentegen is als voer voor hoenders zeer aan te bevelen. Hoezeer het brood een uitnemend voedsel is, kan het echter niet op groote schaal toegediend worden, daar het te hoog in prijs is.

Gekookte aardappelen van minder kwaliteit en grootte zijn een uitmuntend voedsel, vooral wanneer zij gemengd zijn met zemelen en karnemelk en vooral voor broeikippen zeer aan te bevelen.

Des winters zijn de aardappelen een bijzonder goed bijvoer, hoewel het graan onmisbaar is.

Ofschoon het hoen eerder graan- dan vleeschetend is, is het echter raadzaam dat het voedsel, vooral bij opgesloten hoenders en hoofdzakelijk des winters en gedurende den ruitijd, eenige dierlijke bestanddeelen bevat; gekookt en fijn gehakt paardenvleesch is daartoe zeer aan te bevelen, doch hiervan moet dagelijks slechts eene zeer kleine hoeveelheid gegeven worden. Het zogenaamde vleeschbrood, geweekt zijnde, is zeer geschikt, vleesch te vervangen. Uitharpsel der tarwe, ook achtertarwe geheeten,

is, voornamelijk met het oog op deszelfs prijs in evenredigheid tot zijn voedingswaarde, zeer aan te bevelen, doch het mag niet te veel zaden van onkruiden bevatten, die dikwerf voor de hoenders zeer nadeelig zijn. Zoo men het gansche jaar door de hoenders uitsluitend moet voeden met granen die eenige handelswaarde bezitten, zal men spoedig gewaar worden, dat men in plaats van met voordeel, slechts met verlies hoenders heeft gehouden. Uit bovenstaande regelen moet men echter niet besluiten dat het onvoordeelig zoude zijn aan de hoenders granen van eenige waarde te verstrekken, hetgeen voor de hoenders van fijne hoenderrassen onvermijdelijk is, doch in den regel moeten zij slechts als bijvoer gegeven worden aan hoenders, van welke men door verkoop der eieren voordeel wenscht te trekken, terwijl het hoofdvoedsel door die hoenders zelf in het vrije veld moet worden opgespoord of hoofdzakelijk uit afval uit keuken of stal moet bestaan.

Het is geenszins onverschillig welk voedsel men den hoenders hoofdzakelijk toedient, en zulks hangt geheel af van hetgeen men van hen eischt. Zoo moet men bijv. zich afvragen of men van de kippen veel eieren wenscht te ontvangen, dan wel of men ze voor de slachtbank wil vetmesten, of bijzonder vruchtbare eieren ter voortkweeking van een op prijs gesteld ras van hen verlangt; één en ander eischt zijne eigenaardige voedingswijze.

Eiwit is onontbeerlijk om eiwit te leveren, het hoofdbestanddeel der eieren en van het vleesch; het zetmeel bevordert hoofdzakelijk de vetvorming en strekt ook verder

tot voeding van het lichaam; de vetten, hetzij dierlijke of wel die in den vorm van vette plantaardige oliën, versterken de ademhaling en verhoogen de dierlijke warmte en zijn alzoo bij koud weder zeer aan te bevelen; in de asch komt hoofdzakelijk kalk en phosphorus voor, uit welke bestanddeelen voor een groot deel het skelet of beenderen stelsel bestaat, terwijl deze tevens dienen tot vorming der eierschaal.

Hiernevens geven wij een tabellarisch overzicht van het gehalte aan droog eiwit (Proteïne) vetten (Koolhydraten), stikstofvrije bestanddeelen (Melksuiker, Chitin, Zetmeel, vezelstof (Cellulose), asch (waaronder mineralen als: Kalk, Phosphorus enz.) en water, procentsgewijze berekend en voorkomende in verschillende voedingsmiddelen, die men voor hoenders gewoonlijk pleegt te gebruiken.

Dierlijk voedsel.	Eiwit.	Stikstof vrije bestand deelen.	Vetten.	Vezelstof	Asch.	Water.
Ei.....	13	—	10.	—	1.5	75.5
Vleeschmeel.....	68	—	17.7	—	4.3	10
Paardenvleesch.....	19	—	5	—	1	75
Meikevers (droog).....	55	14	6.2	—	7.8	17
" (versch).....	19	4.8	2.2	—	4	70
Wormen.....	16	4.5	1	—	2	76.5
Melk (afgeroomd).....	3.1	5.2	0.9	—	0.8	90
Karnemelk.....	3	5.4	1	—	0.6	90
Wei	0.65	5	0.75	—	0.6	93

COCHIN-CHINA.

Gemengd Dierlijk en plantaardig voedsel.	Eiwit.	Zetmeel.	Vetten	Vezeistof.	Asch.	Water.
Vleesch brood.....	21.4	55.7	2	0.5	12.2	8.2
Droog plantaardig voedsel.						
Boon. en erwt.(gemidd.)	22.4	51.8	3	6.4	2.4	14
Hennipzaad.....	16.3	34	21.4	12.1	4.2	12
Tarwe.....	13.2	66.5	1.6	3.	1,7	14
Rogge.....	11	67.5	2	3.7	1.8	14
Gerste.....	10	64.4	2.3	7.1	2.2	14
Mais.....	10	61.3	6.8	7.6	1.3	13
Haver.....	12	56.3	6	9	2.7	14
Boekweit.....	7.8	58.3	1.5	17.6	1.8	13
Rijst (gepelde).....	7.5	75.8	0.5	0.9	0.3	15
Rogge-meel.....	11.7	68.5	2.	1.2	1,6	15
Gerst ".....	13	67.8	2.2	—	2.	15
Mais ".....	15.2	70.1	3.8	—	0.9	10
Haver ".....	17.7	63.7	6.	—	0.6	12
Boekweit (Gort).....	2.6	82.7	1.1	—	0.6	13
Rogge-zemelen.....	13.7	49.9	3.1	15	5.3	13
Tarwe-zemelen.....	14.	44.4	3.8	18.3	5.5	14
Roggebrood.....	8.5	48.8	1,3	3.	1.4	37
Tarwebrood.....	7	53.7	0.5	0.8	1	37
Versch plantaardig voedsel.						
Aardappelen.....	2	20.7	0.3	1	1	75
Gras.....	3	12	0,8	10.2	2	72
Peen.....	1.25	9.5	0.25	2	1	86
Mangelwortelen.....	1.1	9	0.1	1	0.8	83
Koolbladen.....	2.5	7	0.7	2.5	1.3	86

Uit deze lijst blijkt, dat, wil men b. v. veel eieren van zijn kippen bekomen, men die behalve eenig dierlijk voedsel hoofdzakelijk meelhoudende spijzen als: Boonen, Haver, Gerst enz. geven moet; zoo men de hoenders sterk in vleesch wil doen toenemen en vetmesten dan voere men met Boekweitgort, Maïsmeel, Roggemeel enz.; Zemelen zijn voor de ontwikkeling der beenderen zeer bevorderlijk, terwijl het Hennipzaad om deszelfs bijzonder vermogen, de dierlijke warmte te vermeerderen, uitsluitend bij guur en koud weder moet gegeven worden.

Men heeft nauwkeurig nagegaan, hoeveel eiwit een gezonde eierleggende kip dagelijks nodig heeft en bevonden, dat eene kip bij het leven $1\frac{1}{2}$ kilo wegende en dagelijks één ei of vijf eieren per week leggende, daartoe elken dag 12 gram en tot eigen voeding 8 gram eiwit behoeft, alzoo te zamen ongeveer 20 gram per dag. Gewoonlijk bekomt het deze hoeveelheid niet en verliest dientengevolge gedurende den legtijd eene zekere hoeveelheid eiwit ten koste van haar eigen lichaam, waardoor de vogel in dien tijd veel in gewicht verliest. Daarentegen neemt zij voor het begin van den legtijd veel in gewicht toe en verzamelt alzoo eene zekere hoeveelheid stoffen voor de later te leggen eieren, noodig; hieruit ontspruit de noodzakelijkheid het hoen vóór den legtijd behoorlijk te voeden.

Om eene kip van $1\frac{1}{2}$ kilo de dagelijks tot haar bestaan benoedigde hoeveelheid droog eiwit te verschaffen is b. v. ongeveer 100 gram (1 ons) gerst of maïs noodig. Bij deze hoeveelheid neemt de kip in gewicht noch toe noch af, doch geeft alsdan ook geen voordeel. Legt zij echter gedurende dezen tijd nog eenige kleine eieren, dan neemt

haar lichaam in evenredigheid even zooveel in gewicht af als de gelegde eieren te zamen droog eiwit bevatten. Wil men echter groote en vele eieren van zijne kippen bekomen en verlangt men tevens, dat zij sterk en gezond blijven, dan moet men ze tweemaal zooveel voedsel geven, dat is 2 ons gerst of maïs. Daar echter de ingewanden van het hoen slechts eene bepaalde hoeveelheid voedingsstoffen kunnen verwerken en opnemen, zoo gaat bij het voeden van 2 ons gerst of maïs, eene groote hoeveelheid zetmeel uit het graan afkomstig, onnut met de meststoffen verloren; daarom moet men de aan eiwit armere stoffen aanvullen met die er rijker aan zijn, als: vleesch, insecten enz., waarin het eiwitgehalte tweemaal zoo groot is als bij de evengenoemde graansoorten. Voornamelijk is zulks noodig, wanneer men uitsluitend met aan eiwit arme stoffen voedt, als: aardappelen, rijst, enz. Men zij echter voorzichtig, zooals wij reeds gezegd hebben, niet te veel vleesch te voeden, daar zulks lichtelijk diarrhee verwekt; de voorkeur verdient het echter in plaats van vleesch het zogenoemde vleeschbrood te geven, dat dagelijks versch in karnemelk of water moet geweekt worden. Onder vleeschbrood ¹⁾ verstaat men kunstvoer, bestaande hoofdzakelijk uit meel van granen afkomstig en uit gedroogd en gemalen vleeschafval te zamen tot een deeg vermengd en daarna in een oven in den vorm van beschuit of brood gebakken.

Meikevers worden door hoenders, zoowel oude als jonge

¹⁾ à f 6 de 25 kilogram te bekomen bij Lensvelt—Nicola te s Gravenhage.

zeer gaarne gegeten en evenzeer in gedroogden als in verschen toestand. Om de meikevers te bewaren, worden zij met kokend water gedood en in een bakkersoven, nadat het brood er uit verwijderd is, sterk gedroogd en op droge plaatsen bewaard. Tot poeder gemalen, kan men ze, vooral des winters, wanneer de hoenders geen insecten kunnen machtig worden, tusschen het ander voer mengen, na ze vooraf met water of karnemelk bevochtigd te hebben.

Het is zeer doelmatig, vooral des winters, eenmaal daags, bij voorkeur des morgens, de hoenders te voeden met gekookte en fijngemaakte aardappelen of rijst, daarbij toe te voegen wat havergort, een weinig vleesch, en verder zemelen met heet water tot een deeg vervaardigd; dit alles wordt te zamen goed gemengd en tot een stijfdeeg, evenals brooddeeg, gekneed en in stukjes verdeeld de kippen voorgeworpen.

Aardappelen en rijst moeten gekookt gegeven worden, de laatste niet al te nat, maar zoo dat de korrels afzonderlijk uit elkaar vallen; zulks geschiedt het gemakkelijkst door de rijst te koken in daartoe vervaardigde bolvormige, vertinde ijzeren bussen met talrijke gaatjes doorboord.

Bij het voeren van hoenders drage men bijzonder zorg, dat zij geen min of meer verzuurd voer en vooral geen beschimmelde granen of brood bekomen, daar zulks veelal koliek, diarrhee en ingewandsontsteking veroorzaakt.

Zuiver drinkwater, steeds in rijkelijke hoeveelheid voorhanden, is een hoofdvereischte voor het welzijn der hoenders; het drinken van stilstaand bedorven water, voornamelijk uit poelen of vuile slooten, is hoogst nadeelig. Daarom

moet men steeds zorg dragen, dat de hoenders in daartoe geschikte drinktoestellen voortdurend schoon water ter hunner beschikking hebben; het best daartoe geschikt is zuiver rivier-, wel- of regenwater, doch gracht- en voornamelijk vuil slootwater moet nimmer gegeven worden, daar zulks aanleiding tot verschillende en besmettelijke ziekten geven kan.

10. Wormputten.

Onder wormputten verstaat men inrichtingen, waarin men op betrekkelijk groote schaal vliegenlarven of zoogenaamde maden kweekt om de hoenders op min kostbare wijze eenig dierlijk voedsel te kunnen verschaffen. Te dien einde wordt op eene afgelegen plaats zoo noodig op een verhoogd terrein, zoodat de bodem steeds boven het gewone waterpeil verheven is, eene kuil gegraven van ongeveer vier meters lengte en 2 meters breedte en 1 meter diepte; deze kuil wordt achtereenvolgens en laagsgewijze gevuld met een mengsel, bestaande uit strohaksel, halfvergane bladeren en paardenmest, één en ander gedrenkt met bloed uit eene slachterij en met zemelen of afval uit bierbrouwerijen of jeneverstokerijen afkomstig. Op deze onderlaag, ongeveer 15 à 20 centim. dik, worden klein gesneden ingewanden en ander dierlijk afval uitgespreid, hierop weder eene laag zooals de eerst beschrevene en zoo vervolgens totdat de kuil geheel gevuld is, één en ander wordt tegen regen en te fellen zonneschijn door een houten afdak beschut. Op deze massa leggen weldra des zomers de vleeschvliegen hare eijeren

waaruit de bekende maden geboren worden. Eene dergelijke wormput moet in den beginne minstens 5 à 6 weken onaangeroerd blijven, om de vliegen gelegenheid te verschaffen zich in menigte daarin te kunnen ontwikkelen. Dagelijks wordt uit eene aldus ingerichte wormput met behulp eener mestvork de verlangde hoeveelheid der rottende stoffen met de zich daarin bevindende maden uitgenomen en aan de hoenders gegeven, door een en ander vóór deze ver en ruim uit te spreiden. Wij van onze zijde kunnen eene dergelijke inrichting, in den vreemde nog al in gebruik, niet bijzonder aanbevelen, tenzij men over een zeer uitgestrekt terrein te beschikken heeft; de ondragelijke stank, die de in rotting zijnde stoffen voortdurend ontwikkelen, is een bijzonder hoofdbezwaar, wormputten in de nabijheid van bewoonde streken aan te leggen.

Wij behoeven niet te zeggen, dat deze wijze van voeding niet van toepassing zijn kan op plaatsen waar hoenders in afzonderlijke perken gehouden worden; het walgelijke er van verbiedt zulks als vanzelve.

Eene andere en minder walgelijke inrichting om de hoenders levend dierlijk voedsel te verschaffen, bestaat hierin, eene inrichting te maken, waar men naar verlangen en behoefte op gemakkelijke wijze spoedig een zeker hoeveelheid aardwormen bekomen kan. Om dit doel te bereiken, wordt in een vochtigen en wormrijken bodem eene vierkante kuil van ongeveer een halven meter diepte gegraven en weder aangevuld met gesneden haverstroo van ongeveer 30 centimeter lengte, dat niet te dicht op elkander overeind staande daarin geplaatst wordt; de tusschenruimte tusschen het stroo wordt met blad- of

tuinaarde aangevuld en met water daartusschen ingespoeld, terwijl alles weder met eene laag aarde bedekt wordt; eenige oude planken over de kuil gelegd beschutten deze tegen het uitdrogen; bij langdurig gebrek aan regen is het van tijd tot tijd noodig de kuil met eenig water te begieten. Na alles omstreeks eene maand lang te hebben met rust gelaten word de kuil weder naar behoeven uitgegraven en den inhoud er van met de zich daarin bevindende regen- of aardwormen ten gebruike der hoenders uit elkander gestrooid.

Gedurende den winter kan eene dergelijke put, door die met eene laag stalmeest te bedekken, tegen het bevrozen gemakkelijk beschut worden.

Zoo men de hoenders met maden of wormen voeden wil, moet men van deze niet meer dan uiterlijk een vierde gedeelte van het gewone voer te gelijk geven, wijl zij anders lichtelijk aan buikloop zullen omkomen.

Volledigheidshavle hebben wij hierboven van de wormputten melding gemaakt, hoewel wij van onze zijde er geenszins mee dwepen, daar bij behoorlijke voeding dergelijke kunstmiddelen zeer goed kunnen gemist worden, voornamelijk wanneer men, vooral des winters en gedurende den ruitijd, een weinig goed gekookt en fijngesneden vleesch, (het minder kostbare paardenvleesch is daartoe uitmuntend geschikt,) dagelijks aan de hoenders tusschen hun ander voedsel toedeelt.

11. Verzending van hoenders.

Bij het verzenden van levende hoenders geschiedt zulks doorgaans in daartoe uitsluitend vervaardigde manden, uit wilgen teenen samengesteld en van ronden of vierkanten vorm, zooals wij die op de Plaatjes III en VIII, de Bantams en Crèvecoeurs voorstellende, zien afgebeeld.

De ronde manden worden langs de buitenzijden en ook van boven met een kleed van grof linnen bespannen ten einde de hoenders voor tocht en voordurend schrikken op reis te behoeden; de vierkante manden, die aan alle zijden behalve aan de voorzijde uit dicht mandewerk bestaan, worden bij verre reizen aan de binnenzijden voornamelijk tegen de deksels aan, doch niet langs de tralies met linnen gevoerd; vóór de tralies wordt buitenwaarts een zeil gehangen dat als een hangend gordijn kan opgelicht worden. De transportmanden moeten in den regel niet hooger zijn dan dat de hoenders zich er behoorlijk recht opstaande in bewegen kunnen; hoogere manden zijn af te keuren, daar de hoenders bij het toevallig schrikken steeds trachten op te vliegen en zich daardoor veelal den kop zeer beleedigen en verwonden. De ruimte in de mand moet bepaald worden naar de grootte en het getal hoenders dat men verzenden wil, doch er moet steeds ruimte genoeg wezen dat de dieren zich behoorlijk bewegen kunnen om hun voer te vinden. Bij het verzenden van groote toomen is het aan te bevelen zulks in langwerpige vierkante manden te doen plaats hebben en die met tusschenschotten van gespannen linnen in twee of drie afdeelingen te verdeelen; voornamelijk is

CRÈVE-COEUR.

zulks aan te bevelen bij het verzenden van gekuifde rassen, bij welke men in den regel den haan afzonderlijk moet plaatsen, daar de kippen voornamelijk gedurende de reis de gewoonte hebben hem de veeren uit de kuif te plukken en dikwijls tot bloedens toe te verwonden.

De bodem der transportmand moet op reis van goed droog stroo (geen hooi) voorzien zijn.

Bij het opvangen van Rasheders, ter verzending bestemd, zij men voorzichtig die niet te kwetsen en zoo te vatten, dat zij een gedeelte der staartveeren verliezen, waardoor zij zeer ontsierd worden; ten einde zulks te voorkomen, moet men dergelijke hoenders nimmer met de handen, maar met behulp van een netje aan een gebogen spaansch-rieten hoepel, met korten steel, bevestigd, trachten machtig te worden.

Op reis, zoo deze niet te lang duurt, voere men zoo min mogelijk granen of zaden, ten einde den dorst niet onnoodig op te wekken; daar het zeer bezwaarlijk is, de vogels bij verzending per spoorgelegenheid van water te voorzien, geve men hun in water goed geweekt brood, wat saladebladen, peen en stukgesneden beetwortels. Is de reis van langeren duur, dan wordt in de mand een aarden pot bevestigd en daarin eene spons geplaatst en verder met water aangevuld; op deze wijze heeft men het verlies van water minder te duchten, terwijl de hoenders, door het in hun bek uitpersen der natte spons, zich van tijd tot tijd laven kunnen.

Zoo de hoenders door de lange reis eenig gebrek geleden hebben, moet men ze bij aankomst niet onmiddellijk te drinken geven, maar ze met water goed doorweekt wittebrood en wat

groen voer, als salade, alsmede een weinig rauw, klein gehakt vleesch toedienen. Na een paar uren rustens geve men ze eenig water te drinken, doch niet te veel te gelijk, daar zij daarvan lichtelijk door den dorst gedreven te onmatig gebruik kunnen maken ten nadeele hunner gezondheid.

Zijn de hoenders bij aankomst wat wild van aard, dan late men ze niet eensklaps uit de mand uitvliegen, maar zette deze vooraf van het dekkleed ontdaan, in het voor de hoenders bestemd verblijf, alwaar zij zich langzamerhand kunnen oriënteeren; nadat zij behoorlijk gelaafd zijn, moet men eerst behoedzaam de mand openen en de dieren gelegenheid geven zich daaruit bedaard te verwijderen, zonder ze er zelf uit te halen.

HOOFDSTUK III.

GEBREKEN.

1. Ouderdom.

Onder gebreken verstaan wij aangeboren kwalen en slechte gewoonten of eigenschappen, die een haan of kip zeer in waarde doen verminderen, en waaromtrent men zich bij het aanschaffen van een stel hoenders, zooveel mogelijk vooraf dient te vergewissen vóór en al eer een koop of ruil te sluiten. Daaronder rangschikken wij in de eerste plaats den ouderdom. Hoezeer geoefende hoenderkweekers, door practische ondervinding daaromtrent geleerd, spoedig bespeuren of bij eene kip haar beste legtijd reeds verstreken is en of een haan beter geschikt is om er soep van te koken, dan wel als sultan in zijn serail te kunnen heerschen, is het voor den leek minder gemakkelijk zulks te zien.

Een algemeen kenmerk van gevorderden leeftijd is wel meestal aan de pooten waar te nemen; indien de schubben van deze zich sterk ontwikkeld en eenigszins verdord vertoonen, mag men onderstellen, dat de dieren niet jong

meer zijn, en moet men ze dientengevolge niet als zoodanig accepteren. Zoo de haan sterk ontwikkelde sporen, een grooten kam en lange sikkelveeren bezit kan men gerustelijk besluiten, dat hij niet jong meer is. Somwijlen bekomen de kippen eenige veeren aan die van den haan gelijk; dit is steeds een bewijs van hoogen ouderdom, en daar aldus gekenmerkte kippen nimmer meer eieren leggen, zijn zij voor niets anders dan voor de keuken geschikt.

2. Kromme pooten.

Een zeer groot gebrek der hoenders is het, indien zij kromme pooten of teenen hebben; zulks is gewoonlijk in hunne eerste jeugd ontstaan, doordien zij als kuiken op een te harden bodem, meestal dien van een houten ren, niet behoorlijk met zand gedekt, hebben rondgelopen; aan dit gebrek is niet te gemoet te komen, daar een en ander te zeer verouderd en vergroeid is. Voornamelijk hanen met kromme teenen moeten onvoorwaardelijk afgekeurd worden, daar zij voor de voortteling ongeschikt zijn, doordien zij bij het treden, de kippen niet behoorlijk kunnen vasthouden.

3. Verkromming van borst- en staartbeen.

Dit gebrek, hoewel van minder nadeelige gevolgen dan het voorgaande, ontsiert de hoenders, voornamelijk wanneer het stuit- of staartbeen verkromd is, waardoor de staart

voortdurend zijwaarts of scheef gedragen wordt. Hierin is niet te voorzien, daar het uit den tijd, dat die hoenders kuikens waren dagteekent, terwijl men als oorzaak er van ongeschikte zitstokken voor de kuikens mag aannemen en wel voornamelijk doordien zij te dun waren, waardoor de jonge dieren door allerlei lichaamskrommingen zich moeten trachten in evenwicht te houden, om niet van hunnen zitstok te vallen.

4. Onvruchtbaarheid.

In den regel is ouderdom de gewone oorzaak der onvruchtbaarheid; dit is natuurlijk onherstelbaar. Somwijlen echter is het toe te schrijven aan onvoldoende voeding; in dit geval moet men hierin trachten te voorzien door de hoenders meer eiwithoudend voedsel te verstrekken, zooals wij reeds vroeger in het artikel over voeding op bladzijde 41 hebben aangetoond. Zoo, niettegenstaande verbeterde voedingswijze, de kippen onvruchtbaar of te weinig eierlegend blijken te zijn, doet men het verstandigst die ten spoedigste op te ruimen en door andere te vervangen. Veelal is ook de oorzaak der onvruchtbaarheid daarin te zoeken, dat men te lang achtereen uit één stel stamouders afkomstige broers en zusters steeds met elkaar gepaard heeft; zoodra men bespeurt, dat een ras, dat men reeds eenigen tijd bezeten heeft en waarover men voortdurend tevreden was, in zijne goede eigenschappen begint af te nemen, moet men aanstonds daarin trachten te voorzien, door zich een nieuwen haan van hetzelfde ras, doch uit eene andere familie herkomstig, aan te schaffen.

5. Onnatuurlijke broeilust.

Sommige kippen hebben eene onnatuurlijke aandrift tot broeden; zij zijn lui en traag en blijven steeds in het leghok liggen, waar zij veelal de zich daarin bevindende eieren door hunne broedwarmte eenigszins aanzetten, terwijl zij zelf gedurende dien tijd geene eieren leggen. Om deze kippen zoo mogelijk den lust tot broeden te benemen, moet men ze met licht en weinig verhittend voedsel, als gekookte aardappelen, wortelen, bladgroenten en een weinig vleesch voeden; alle graansoorten worden zorgvuldig gedurende dien tijd vermeden, en tegelijkertijd wordt een dergelijke broedlustige kip in de open lucht te midden der overige rondlopende hoenders in een bodemloos, langs alle kanten uit latjes bestaand hokje of kastje, van ongeveer 0.50 meter kubiek, geplaatst, waar zij door de nieuwsgierigheid der overige kippen voortdurend geplaagd, haar lust tot broeden binnen weinige dagen vergeet. Bij regenachtig weder moet dit kastje onder een afdak gebracht worden, tenzij het van boven tegen het indringen der regen volkomen beveiligd is; zoo de grond onder het hekje al te vochtig mocht wezen, dan geve men de kip een paar stukken hout of steen om zich er op te kunnen plaatsen. Aan versch drinkwater mag het haar gedurende dien tijd niet ontbreken.

6. Het Eierpikken.

Het eierpikken of het opeten der eieren door de hoenders zelf, is veelal te wijten aan eene onvoldoende voe-

ding, voornamelijk aan eene die te arm is aan dierlijk voedsel of kalk. Om hieraan te gemoet te komen, geven men de hoenders een weinig behoorlijk gehakt en gekookt vleesch, alsmede een weinig kalk, ten einde zij daaraan geene behoefte meer gevoelen; en ten slotte, om hen deze eenmaal aangenomen gewoonte geheel af te leeren, geven men ze kunsteieren, bij voorkeur holle porcelein-eieren (zie bladz. 34), om zich daarmede onledig te houden. Voortdurende teleurstelling om hun doel te bereiken en het daarmede gepaard gaande bezeeren van den bek, die hoe langer hoe gevoeliger wordt ten gevolge van het onophoudelijk pikken, werken samen om hen deze slechte gewoonte spoedig af te leeren. Deze middelen zijn beter afdoende dan vele andere, die gewoonlijk worden aanbevolen als: het geven van een bedorven ei, of wel van eene uitgeblazen eierschaal met mosterd gevuld en dergelijke meer.

7. Het Veeren plukken.

Deze hatelijke gewoonte heeft haar ontstaan aan dezelfde oorzaak te danken, als het in het vorig artikel behandeld eierpikken; bij vrij rondlopende hoenders neemt men dit verschijnsel niet waar, tenzij zij deze hebbelijkheid zich reeds vroeger, in een kleine ruimte opgesloten zijnde, hebben eigen gemaakt. Voornamelijk zijn het de kuifkippen die aan dit euvel mank gaan, en doorgaans moet het kapsel van hun heer gemaal zulks ont-

gelden. Wanneer een vogel aan 't ruien is, worden voor een groot deel de oude veeren, voornamelijk de sierveeren van kop, rug of staart door nieuwe vervangen; de spoelen of schachten der nieuwe veeren, nog jong zijnde, zijn zeer bloedrijk en worden bloedpennen geheeten; deze zijn het, die door de aan dierlijk voedsel gebrek lijdende kippen worden aangepikt en beginnen te bloeden, ten gevolge waarvan de onnatuurlijke lust meer en meer wordt aangewakkerd. Als het doelmatigst middel tegen deze gewoonte, waardoor dikwerf de fraaiste vogels ont sierd worden, is het aan te raden de hoenders eenigen tijd vrij te laten rondloopen en bij hen, die éénmaal reeds aangepikt zijn, de beschadigde bloedpennen uit te trekken en ze vervolgens eenige dagen afzonderlijk te zetten, totdat zij eenigszins met ruien gevorderd zijn, en voordat men ze weer bij de overige hoenders plaatst, de veeren met een weinig petroleum te besprenkelen. Sommige kippen zijn echter zoo bijzonder belust op de bloedpennen van andere, dat zij deze zelden met rust laten; daarom is het raadzaam deze onverbeterlijke voorgoed van de overige hoenders te verwijderen.

8. Strijdlust der kippen.

Somwijlen treft men onder eenen toom kippen enkele aan, die twistziek van aard, voortdurend met andere in oorlog zijn; daar dergelijke kippen uit den aard der zaak,

DOMINIQUE.

wegens hunne voortdurende bewegelijkheid en onrust tevens slechte legsters zijn, kunnen zij gerustelijk worden opgeruimd, te meer daar zij onder de overige hoenders steeds angst en vrees gaande houden.

Meermalen ondervindt men dat eene nieuw aangeschafte kip, door de overige met weerzin in haar midden geduld en door alle steeds aangevallen wordt: in zulk geval worden alle te zamen, zoowel haan als kippen, in een hun gemeenschappelijk vreemd verblijf voor een paar dagen opgesloten en daarna weder in hun eigen hok teruggebracht; de onderlinge kennismaking heeft alsdan op vreemd terrein plaats gehad en de vrede zal voor immer gesloten zijn.

9. Het weg- of overvliegen.

Sommige rassen, en wel voornamelijk de kleinere en slanke, zijn goede vliegers en maken daarvan bij voorkomende gelegenheid gaarne gebruik, om over de omheining van hun perk, zoo die niet hoog genoeg is, over te vliegen, om bij de naburen een bezoek te brengen; zulks geeft aanleiding tot verbastering van rassen, of wanneer een haan in een vreemd perk aanlandt, heeft men te vreezen, dat daaruit eene bloedige strijd ontstaat, die veelal met den dood van den eenen en vermindering van den anderen eindigt.

Zijn de perken waarin de hoenders zich bewegen niet te groot, dan is het raadzaamst die van boven met vlecht-

werk te overdekken of met draden te bespannen, reeds op bladz. 21 besproken; bij uitgebreide terreinen echter is zulks te kostbaar om te kunnen worden in practijk gebracht.

Vele middelen, waaronder sommige zelfs van barbaarschen aard, worden aangeraden om de vogels het overvliegen te beletten. Zij zijn :

1°. *Het kortwieken der vleugels* : dit bestaat hierin, om aan een der beide vleugels, met uitzondering der 3 à 4 eerste en langste slagpennen, die men spaart om de vogel niet te zeer te ontsieren, eenige der daarop volgende groote pennen tot even boven het holle ondergedeelte of spoel weg te knippen; deze bewerking is geheel pijnloos, doch moet na elken ruitijd weder herhaald worden, wat in sommige gevallen zeer lastig zijn kan.

2°. *Het afsnijpen der vleugelslagpennen* tot nabij het begin van de holle schacht of spoel, en deze met een gloeiend ijzer uit te branden; deze handelwijze is tijdroovend, omslachtig, voor het dier zeer pijnlijk en daarenboven niet meer afdoende dan het gewone kortwieken.

3°. *Het uittrekken der slagpennen* aan één vleugel; dit gaat steeds met een hoogst pijnlijk gevoel gepaard en is daarenboven slechts van tijdelijken aard, daar kort daarna zich weder nieuwe slagpennen ontwikkelen die opnieuw moeten worden uitgetrokken; om dit te voorkomen, wordt het wondje door het uittrekken der pen ontstaan, door sommigen met een gloeiend ijzerdraad dichtgeschroeid; deze wijze van handelen is voor het dier hoogst pijnlijk en veroorzaakt zulk eene ontsteking aan den vleugel, dat zij ten zeerste moet afgekeurd worden.

4°. *Het aan elkaar vastbinden of vastnaaien der slagpen-
nen* aan eene vleugelzijde; deze methode is te ontraden,
daar zij hinderlijk is aan de vogels om zich behoorlijk te
kunnen uitschudden, ten einde zich van ongedierte te
ontdoen.

Door een Franschen vogelkweeker is sedert een paar
jaren, om het wegvliegen van vogels te voorkomen, een
eigenaardige soort van toom of breidel in den handel ge-
bracht, die men zoodanig aan den vleugel bevestigt, dat
het dier dezen niet meer volkomen kan uitspreiden,
waardoor het wegvliegen voorkomen wordt; nadere
ondervinding zal moeten bewijzen of zulks in alle deelen
voldoet.

5°. *Het afbinden van het laatste vleugellid.* Sommigen,
die wat huiverig zijn voor eene kleine bloedige ope-
ratie, geven (uit een verkeerd geplaatst gevoel van
medelijden) den raad het laatste vleugellid met een
koord of elastieken band af te binden; hierop ontstaat
eene hoogst pijnlijke zwelling van dat deel, dat na afge-
storven te zijn eindelijk afvalt en eene wond nalaat, die
zich later weder heelen moet en het dier alzoo eenen ge-
ruimen tijd een onnoodige smart doet lijden.

6°. *Het leewieken.* Dit bestaat uit eene operatie met het mes,
en wel om daarmede die geledingen, aan welke de groote
slagpennen bevestigd zijn, in het schoudergewricht te ver-
wijderen; deze operatie vereischt eenige oefening en ver-
oorzaakt gewoonlijk eene vrij belangrijke nabloeding en
eene wond, die eenige dagen eischt om weder geheel te
genezen.

Gedurende zestien jaren is door mij in mijne vorige

betrekking met den besten uitslag de volgende wijze van leewieken in practijk gebracht. Zoodra de kuikens, zoowel van hoenders als van alle andere hoenderachtige of wintervogels, 2 à 3 dagen het ei verlaten hadden, werden hun met een bot nagelschaartje (met opzet *niet* met een scherp, daar zulks meerdere verbloeding veroorzaakt) de twee laatste geledingen van eene der beide vleugels in het schoudergewricht weggeknipt; het bloedverlies bepaalde zich daarbij tot een druppel bloeds van nauwelijks een speldekop groote. Daar alle deelen, zoowel bloedvaten als beenderstelsel en gevoelzenuwen, op dezen leeftijd betrekkelijk nog zeer weinig ontwikkeld zijn is de reactie bijna niet te bespeuren. Zoodra het op de boven omschreven wijze behandeld diertje weder de vrijheid gegeven wordt, spoedt het zich onmiddellijk tot zijne moeder, broers en zusjes en gedraagt zich in dezelfde oogenblikken, alsof er volstrekt niets onaangenaams met hem geschied is; den volgenden dag is van de wond bijna niets meer te zien.

Op deze wijze zijn door mij, of onder mijn toezicht, honderden jonge hoenders, fazanten, zwanen, ganzen en eenden behandeld, zonder dat er *één enkele* aan de gevolgen van het leewieken op dezen jeugdigen leeftijd verloren is, terwijl daarenboven de wond spoedig zoodanig heelt, dat op lateren leeftijd aan het dier daarvan niets meer te bespeuren is.

Hierbij moet ik bijzonder waarschuwen, om niet uit verkeerd begrepen medelijden met de jonge diertjes, deze operatie tot meer gevorderden leeftijd uit te stellen. Mij is een geval bekend, dat ruim een tiental jaren geleden een mijner bekenden, in 't bezit zijnde van drie jong ge-

boren zwarte zwanen, huiverig was deze jonge diertjes op zoo'n jeugdigen leeftijd aan eene naar zijne meening pijnlijke kunstbewerking te onderwerpen; daarmede werd gewacht totdat de dieren half volwassen en dientengevolge alle in ontwikkeling zijnde deelen, onder welke in de eerste plaats de vleugelen behooren, als het ware met bloed overvuld waren. De gevolgen daarvan lieten zich spoedig zien; één uur na de operatie waren reeds twee der jonge zwanen aan bloedverlies in 't water omgekomen terwijl de derde gelukkig nog, dank zij de daaraan bestede zorgen, behouden is gebleven.

HOOFDSTUK IV.

ZIEKTEN.

1. Behandeling in 't algemeen.

In een Engelsch werk over de hoenderteelt wordt met reden gezegd: „Een gezond hoenderpark is gemakkelijker te houden, dan de moeite die men zich geven moet om één enkel hoen te genezen, „terwijl een herstelde vogel nimmer weer zoo goed wordt als vroeger, noch om daaruit voort te telen, noch als eierlegster, noch om vetgemest te worden. Wij hebben niets tegen de genezing van zieke hoenders als wetenschap, „maar uit 't oogpunt van voordeel in 't belang van den eigenaar, stellen wij er weinig vertrouwen in.“ Met deze regelen stemmen wij in alle deelen volkomen in, waarom zij alhier door ons herhaald worden.

Zoodra een hoen, haan of kip, door gebrek aan eetlust of lusteloosheid zich ongesteld toont, moet men het van de overige onmiddellijk afzonderen en enee rustige plaats

geven; het geschiktst geschiedt zulks door de zieken in hokjes of kooien op te sluiten van 0,60 bij 0,45 oppervlakte en 0,50 meter hoogte, die gemakkelijk na gemaakt gebruik met carbolzuur te ontsmetten zijn, hetgeen nimmer moet nagelaten worden. Door een droog, warm en luchtig verblijf en naar omstandigheden geregeld dieet tracht men het zieke dier te herstellen, gelukt zulks niet binnen een paar dagen tijds, dan worde het geslacht.

Het inwendig toedienen van samengestelde geneesmiddelen moeten wij ten zeerste ontraden, daar men met de uitwerking daarvan op de hoenders, meestal ook met den aard der ziekte zelf, onbekend is, en wijl door het toedienen van verkeerde geneesmiddelen meer kwaad dan goed gedaan wordt. Onze beroemde geneeskundige *Boerhave*, zeide terecht: *si nesce, abstine*, d. i. zoolang men eene ziekte niet kent, moet men niets daartegen doen; een stelregel, dien wij steeds met goed gevolg tot den onzen gemaakt hebben.

Alleen bij kostbare vogels kan men tot hun behoud zich eenige zorgen en moeite getroosten; bij gewone hoenders daarentegen wordt zulks weinig beloond wegens de betrekkelijk geringe waarde van het dier; gewoonlijk is het 't voordeeligst het onmiddellijk te slachten daar het dan nog eenige waarde heeft, terwijl bij langer aanhoudende ziekte het dier te zeer uitgeput en vermagerd raakt, om in de keuken nog van dienst te kunnen zijn.

2. Ruïen.

Hoewel het ruïen een natuurlijk verschijnsel bij de vogels in 't algemeen is, kan het echter eenigszins onder de ziekteverschijnselen gerangschikt worden, en wel hoofdzakelijk omdat het veelal met eenige daarvan gepaard gaat.

In den aanvang van den ruitijd verliezen de vogels doorgaans gemakkelijk hunne veeren, maar de hernieuwing er van geschiedt niet altijd zoo spoedig; de nieuwe of jonge veeren komen wel te voorschijn, maar blijven dikwerf in hunne verlengde spoel of koker als opgesloten zitten, waardoor de dieren alsdan een stekelachtig voorkomen, evenals een stekelvarken, bekomen; voornamelijk is zulks op den kop en aan den staart het geval.

Gedurende den ruitijd zijn de hoenders zeer gevoelig voor koude, waarom zij met zorg tegen tocht moeten behoed worden; daarenboven is de stofwisseling bij die dieren alsdan tot eene zeer hoogen graad gestegen, zoodat zij met een aan eiwit rijk voedsel moeten versterkt worden. Voornamelijk voere men tijdens het ruïen meer dierlijk voedsel, als: vleesch enz., dan gewoonlijk het geval is; daarenboven geve men dagelijks, vooral tegen den avond, een weinig hennepzaad tusschen het gewoon voedsel gemengd.

Wanneer de ontwikkeling der nieuwe veeren niet regelmatig afloopt, begint het hoen lusteloos te worden, den eetlust te verliezen en zich in een hoek ineengedoken terug te trekken en zich van de overige af te zonderen. In dezen toestand noemt men het dier ruïziek; en zoo er niet

DORKING (DONKERE)

spoedig, ten gevolge van goede voeding enz. eene gunstige verandering in dien toestand komt, ziet men het weldra aan uitputting als het ware te gronde gaan.

Eene warme stal, een goed en versterkend dieet, 4 gram ijzer-vitriool (*Sulphas ferri*) op $1/2$ liter van het drinkwater, bij zonnig weder het tweemaal daags besprenkelen of bevochtigen der in ontwikkeling ten achter blijvende veeren met eenig lauw water, zijn de eenige middelen, die men met hoop op goeden uitslag in dergelijk geval kan aanwenden.

3. Spatten.

Hieronder verstaat men de eigenaardige schuddende beweging, die de hoenders met den kop maken om zich als door niezen van het opgehoopte slijm, dat de neusgaten verstopt en hun bij het ademen hinderlijk is, te bevrijden; één en ander zijn de gevolgen van gevatte koude en daardoor ontstane overprikkeling der slijmvliezen van mond en neusholte. Een warm lokaal, ijzer-vitriool in 't drinkwater en toevoeging van een weinig hennepzaad bij week en lichtverteerbaar voedsel, zullen spoedig deze ongesteldheid doen wijken, tenzij dit verschijnsel de voorbode is van de

4. Snot.

Eene bij alle hoenderkweekers zeer bekende en uiterst

gevreese ziekte, die dikwerf een geheelen hoenderstal doet uitsterven en met recht den naam van hoenderpest verdient.

Deze ziekte heeft veel overeenkomst met den zoogenaamden droes van het paard en kan evenals deze in goed- en in kwaadaardigen onderscheiden worden; en evenals bij de paarden is de eerste herstelbaar, de tweede meestal doodelijk.

De goedaardige snot, bestaande in het zwellen van het hoofd en de oogleden, waardoor de oogen dikwijls niet kunnen geopend worden, wordt doorgaans genezen door de zieke dieren te voeden, zooals in het vorige artikel is aangegeven, en door zoo noodig, indien zij hun voedsel en drank zelf niet kunnen vinden ten gevolge der oogontsteking, ze daarin behulpzaam te zijn door ze met de hand eenig voer, en dat liefst gekookt, voor te houden. De mondholte en de oogen worden 2 à 3 malen daags, door middel van een penseeltje, bestreken met 1 gram *Nitras argenti crystall.* in 50 grammen water, in een zwart of geel fleschje opgelost. Alles moet zoo rein mogelijk gehouden en de zieke onmiddellijk van de gezonde dieren afgezonderd worden. (De gewone volksmiddelen als: fenegriek, roetpillen, roestige spijkers in 't water enz. kunnen als volstrekt doelloos geheel ter zijde gelaten worden). Zoo dra de ziekteverschijnselen een meer kwaadaardig karakter (zoogenoemden kanker) mochten vertoonen, moet men niet dralen het dier te dooden en vrij diep in den grond te begraven, daar deze ziekte, hoogst besmettelijk zijnde, ongetwijfeld de gezonde dieren zoude aantasten; beter is het één dier bijtijds op te offeren, dan al de overige in

de waagschaal te stellen. Zoo echter het zieke dier tot een kostbaar ras behoort en men het niet gaarne wil opofferen, dan moet het gezwel in mond- of oogholte met een scherp mesje geopend en de zich daarin bevindende stinkende kaasachtige stof met een spatelvormig houtje of een oorlepelkje behoorlijk verwijderd worden, zonder iets achter te laten, terwijl men de wond met één deel *Salicylzuur* in 50 deelen water opgelost uitwasschen moet. De instrumenten bij de zieke dieren gebruikt, moeten met de nauwkeurigste zorg gereinigd worden, ten einde geen aanleiding tot verspreiding der smetstof te geven. Daarboven moet alles, waarmede het dier in aanraking geweest is, als manden, zitstokken, de vloer en wanden van het hok enz. afgewasschen worden met eene oplossing van 1 deel *Carbolzuur* in 30 deelen water; en indien het in de laatste dagen zijner ziekte in een perk heeft rondgelopen, moet de grond of liever de bovenlaag daarvan, ongeveer 5 centimeters diep, behoorlijk omgespit en op een afstand, voor de hoenders onbereikbaar, weggevoerd worden; daarop moet men den aldus gereinigden bodem met verdund *Carbolzuur* ruimschoots besproeien en verder weder met nieuw rivierzand aanvullen.

5. Gaapziekte.

Dit is eene ongesteldheid, die haren naam ontleent aan het veelvuldig gapen der kuikens, ten gevolge van wormen, die zich in de luchtpijp der jonge dieren bevinden;

deze doen door hunne aanwezigheid de half verstikte diertjes naar lucht snakken, hetgeen met het wijd openen van den bek gepaard gaat. De oorzaak dezer ziekte zijn kleine witte of lichtroode draadvormige wormpjes van $1\frac{1}{2}$ centimeter lengte, die zich in de luchtpijp nestelen; deze wormpjes zijn bij de natuurkundigen bekend onder den naam van *Sclerostoma syngamus* en zijn niet alleen bij de kuikens maar ook bij jonge fazanten, kalkoenen, eenden en velerlei andere vogels waargenomen, die zich met op of in den grond levende insecten of wormen voeden. Zoo er meerdere dezer wormen zich te gelijk in de luchtpijp van het kuiken bevinden, begint dit sterk te vermageren en sterft eindelijk den verstikingsdood. Zoodra men bespeurt, dat de zieke dieren bijna geen lucht meer kunnen inademen, worden zij door een helper vast- en de bek, bij vooruitgestrekten kop, opengehouden; wanneer het diertje alsnu lucht tracht in te ademen, ziet men de luchtpijp-opening wijd gapen. Dit oogenblik neemt men te baat door eensklaps de pen eener veer, waaraan alleen aan het topeinde de zachte dwarsveertjes gelaten zijn, in te voeren en kurkentrekkersgewijs draaiende terug te halen, waardoor men veelal de lastige wormen met de veer naar buiten brengt. Wij behoeven niet te zeggen, dat deze gansche bewerking zeer behendig en als 't ware in één seconde moet geschieden, om den patient niet te doen stikken; door de ingebrachte veer worden de wormpjes eenigszins van de wanden der luchtpijp losgemaakt en door de verwekte hevige prikkeling in dit orgaan ontstaat een zeer sterke hoestbui, waardoor de wormen naar buiten worden gedreven. Door sommigen

wordt aanbevolen de veer, waarmede men de keel reinigt, vooraf met terpentijnolie te bevochtigen; dit echter moeten wij ontraden, daar het slechts een onnoodigen en langer blijvenden prikkel in de luchtbuis veroorzaakt, dan vereischt wordt om de wormpjes te verwijderen. Op goed en zindelijk gehouden hoenderkwekerijen, voornamelijk wanneer men steeds zuiver (geen sloot-) water te drinken geeft, heeft men deze ziekte weinig te duchten; daarom komt zij bij ons weinig voor, terwijl men in Engeland, Frankrijk en Duitschland daarentegen de kuikens soms bij honderden aan deze ziekte heeft zien verloren gaan.

6. P i p.

Onder pip verstaan wij eene ziekte der vogels, voornamelijk bestaande in zwelling en ontsteking der boven den staart gelegen vetklier, die ten gevolge van verstopping in verzwering overgaat. De ontsteking der vetklier is te herkennen aan de beweging, die de kip steeds maakt om zich boven den staart te pikken; ook vertoont het dier zich lusteloos en hangerig. Het gezwel wordt geopend, de etterachtige stoffen door uitdrukken verwijderd en het wondje met *Salicylzuur-water* (1 op 50) afgewassen, waarna de vogel een paar dagen op dieet gesteld wordt.

Bij deze kleine operatie zij men voorzichtig de gezonde vetklier, die bij elken vogel als een geelachtig zacht uitwasje boven het begin van den staart aanwezig is, niet voor een ontstoken aan te zien en onnoodig te wonden; de ontstoken vetklier vertoont zich daarentegen als een zweer, is sterk opgezwollen en met etter gevuld.

7. Rheumatisme en Kramp.

Het onvermijdbaar gevolg van een vochtigen bodem en stal is rheumatisme en kramp. Bij dergelijk lijden zijn de peoten gezwollen en zeer heet op het gevoel. De gang wordt onzeker, de teenen krommen zich samen, en ten slotte kunnen de dieren niet meer loopen; somtijds wordt de hals door de kramp aangetast en de kop daardoor met een bevende beweging achter- of zijwaarts getrokken. Tegen deze ziekteverschijnselen is niets anders te doen, dan zorg te dragen, dat de dieren een volkomen drogen bodem hebben; kunnen de zieke dieren niet meer staan, dan legge men ze op eene warme plaats of in de zon in een mand, van onder met een warme en droge wollen lap bekleed; warmte en droogte zijn de eenigste afdoende geneesmiddelen tegen deze kwaal. Wanneer men steeds zorg draagt, dat de hoenders op behoorlijk drogen bodem, vooral in het hok, zich bewegen kunnen, is deze ziekte weinig te duchten.

8. Draaiziekte of Beroerte.

De draaiziekte is een voorlooper van beroerte; men ziet de door deze ziekte aangetaste vogels als dronken in de rondte tuimelen en neervallen. De oorzaak er van is opheffing van bloed in de hersenen, dikwerf een gevolg van het stooten van den schedel bij het opvliegen tegen de zoldering van het hok, of wel ontstaan door te rijke voeding bij te weinig beweging. In den regel moet het

hoofd bij dergelijke aanvallen rijkelijk met koud water bevochtigd en de lijder in de schaduw buiten de felle zon in rust gelaten worden en eenige dagen op een weinig voedend, verfrisschend dieet als: salade, bladgroenten, rijst, een weinig gekookt vleesch enz. gesteld worden. Is de ophooping van bloed in de hersenen van eenige buitengewone beteekenis, dan volgt daaruit, dat een der bloedvaten in de hersenholte scheurt, waardoor het uitgestorte bloed op de hersenmassa drukt en een onvermijdelijken plotselingen dood veroorzaakt.

9. Uittering.

Eene algemeene en ongeneeselijke ziekte bij de hoenders is de tering, waarbij voornamelijk de spieren van het borstbeen verdwijnen. Ondanks de beste voeding ziet men de zieke dagelijks in gewicht afnemen, waarop eindelijk de dood volgt. De oorzaak van deze ziekte moet hoofdzakelijk in de borst- of buik-ingewanden gezocht worden en is doorgaans van scrofuleusen aard. Deze ziekte is bij de hoenders ongeneeslijk waarom de aan uittering lijdende hoenders bijtijds moeten geslacht worden; elke dag, dat men ze langer in 't leven houdt, vergroot het verlies aan voedsel, dat ze zonder nut voor zichzelf en ten nadeele van de beurs van hun eigenaar verbruiken.

10. Buikloop en Cholera.

Ten gevolge van langdurig guur weder en gevatte koude,

of wel door het voeren met bedorven voedsel, lijden de hoenders dikwerf aan buikvliesontsteking, koliek en diarrhee. In dergelijke gevallen moeten zij op eene warme plaats gebracht en met gekookte rijst, waarin een weinig fijn krijt gemengd is, gevoed worden; zeer raadzaam is het ook ze met den buik op een bak met warm zand gevuld te laten rusten.

Somwijlen treedt eensklaps een hevige buikloop op, bestaande uit een dunne geelachtig-groene stof, die kippen-cholera genoemd wordt, daar zulks van besmettelijken aard is. In dit geval verzuime men geen tijd en geve eene inspuiting door den endeldarm, bestaande uit een weinig lauwe melk, waarbij 4 à 5 droppels *Laudanum* zijn gevoegd; na 2 à 3 uren wordt deze inspuiting weder herhaald, doch met niet meer dan 2 droppels *Laudanum*; daarna wordt het dier op een rijst-dieet gezet en het voeren met versche groenten in de eerste dagen vermeden.

Bij bloeddiarrhee zijn, evenals bij een cholera-aanval, inspuitingen met *Laudanum* de eenige afdoende middelen.

11. Hardlijvigheid.

Verstopping van het darmkanaal of hardlijvigheid ontstaat doorgaans door eene langdurige en niet behoorlijk afgewisselde voedingswijze. In de eerste plaats door eene weken lang voortgezette voeding, vooral bij warm weder met droog voer, als gerst, maïs enz., zonder daarbij van tijd tot tijd eenig groen voer toe te voegen. Deze ongesteldheid is daaraan te herkennen, dat het gewone voedsel,

ENGELSCH-VECHTHOEN.

al is het ook van de beste kwaliteit, door het dier met tegenzin tot zich wordt genomen; het loopt met korte tusschenpoozingen rond en tracht ieder oogenblik, doch tevergeefs, door persingen aan zijne natuurlijke behoefte te voldoen. Zoo men daarin niet spoedig voorziet, ontstaat darmontsteking en volgt dientengevolge spoedig de dood. In de eerste plaats moet de wijze van voeding veranderd worden, door meer ontlasting bevorderende en licht verteerbare spijzen als: groen voer, gekookte rijst en rauw vleesch, met toevoeging van een weinig bloem van zwavel, tijdelijk als hoofdvoedsel, en ruimschoots zuiver water te drinken te geven; daarenboven wordt den zieke een eierlepel vol zoogenaamde Amerikaansche of Ricinusolie ingegeven en eene inspuiting in den endeldarm (lavement) met zuivere lamp- of slaolie toegediend, waarop doorgaans weldra ontlasting volgen zal.

Het aanwenden van een lavement geschiedt het gemakkelijkst door middel van de tegenwoordig algemeen verkrijgbare kleine bolvormige elastieke injectie-spuitjes, van welke ieder hoenderkweeker ten minste steeds een paar in voorraad moet hebben.

12. Leverziekte.

Indien de kam, de oogen en wangen eenigszins eene geelachtige tint beginnen aan te nemen en de buikstreek daarbij zich sterk opgezet vertoont, kan men daaruit de gevolgtrekking maken, dat er ontarding van de lever plaats heeft. Zoodra deze ziekte die hoogte bereikt heeft,

dat de kip minder eieren begint te leggen, moet men haar slachten, daar deze ziekte bij de hoenders onherstelbaar is.

Bij het openen van het lijk vindt men in de lever (somwijlen ook in de longen) eene menigte ronde, geel- en grauwachtige knobbeltjes van de grootte eener gierstkorrel tot die eener erwt. Deze zoogenaamde klierachtige ontaarding heeft haren oorsprong, volgens de Fransche school, aan de tegenwoordigheid van eenige eigenaardige uiterst kleine en beweeglijke wezens (Bacteriën) te danken, tegenwoordig onder de groep der schimmelplanten gerangschikt, die op de slijmvliezen der hoenders in overgrote menigte worden aangetroffen en eerst onder een zeer sterk vergrootenden microscoop kunnen waargenomen worden. Uit nadere en met de meeste zorg te maken waarnemingen zal het later moeten blijken, wat van deze hypothese als waarheid kan aangenomen worden.

13. Ontsteking en Kanker van den eierstok.

Ontsteking van den eierstok komt bij de kippen niet zeldzaam voor. Zij ontstaat gewoonlijk in 't voorjaar door te sterke vetontwikkeling, voornamelijk ten gevolge van overvoeding gedurende den winter, en heeft doorgaans kanker als gevolg, doordien de onrijpe eitjes in hunne ontwikkeling gestoord en voortdurend saamgedrukt worden, waardoor zij afsterven en in zoogenaamd koudvuur of kanker ontaarden.

Bij lijkschouwing blijken de onrijpe eitjes van den

eierstok een vuilgrauwe in plaats van eene heldere geelroode kleur te hebben; zij zijn flets, bersten bij de minste aanraking en zijn met een vuile etterachtige stof gevuld.

De dood is een gevolg daarvan, dat de rottende stoffen, door de opslopende vaten, uit de in ontbinding zijnde eitjes in het bloed overgebracht worden, waardoor het dier spoedig aan bloedvergiftiging sterft.

Deze ziekte, die aan uiterlijke kenteekenen niet te herkennen is, komt bij de kippen niet zeldzaam voor; eerst na ingestelde lijkschouwing blijkt, wat de reden van den dood geweest is.

Zoodra betrekkelijk nog jonge kippen bij voldoende voeding kleine en daarna nog kleinere eieren beginnen te leggen en spoedig daarop met het eierleggen geheel ophouden, mag men besluiten, dat de eierstok ziekelijk is aangedaan; en dewijl dergelijke kippen geen voordeel meer afwerpen, daarenboven onder de hoenders slechts overtollige mede-eetsters zijn, en daar voor haar op geen herstel meer te hopen is, moeten zij bijtijds gedood worden, daar haar langer leven niet anders dan voortdurend verlies oplevert.

14. Wind- en Haneneieren.

Somwijlen is de werkzaamheid van den legdarm, in welke het ei zijne harde-schaal verkrijgt, eenigszins gestoord, waardoor de kalkachtige korst om het ei niet wordt afgezet; dergelijke eieren zonder schaal heeten in den regel *wind-eieren*. Indien de kippen gebrek heb-

ben aan behoorlijk kalkhoudend voedsel, is zulks tevens een bepaalde reden voor het leggen van wind-eieren; doch hierin kan voorzien worden, door ze fijngestampte pleisterkalk ter beschikking te geven. Zoodra, ondanks dit, een kip voortdurend schaallooze eieren blijft leggen, kan men aannemen, dat er een organisch gebrek bestaat en moeten dergelijke kippen, na gemest te zijn, geslacht worden. Dit moet insgelijks geschieden, zoo een kip kleine of kromme eieren met dikke schaal en zonder dooier, zoogenaamde *hanen-eieren* legt, daar zulks een bewijs is, dat er een gebrek in den eierstok aanwezig is.

Enkele malen ontmoet men in den eierleider een groot en hard gezwel van den omvang van een ganzenei; bij het openen daarvan bespeurt men, dat het bestaat uit verscheidene als het ware in en om elkaar gewikkelde vliezen van eieren, terwijl het geheel omhuld is door eene roodachtige korrelige massa, als uit gekookte dooier van eieren bestaande, die tusschen de vingers gemakkelijk kan klein gewreven worden.

Indien men deze ontdekking doet, is de kip gewoonlijk reeds aan eierleidingsontsteking bezweken, en dientengevolge is deze kwaal als ongeneesbaar te beschouwen, tenzij men het bijtijds ontdekt en door eene stoute, zeer gevaarlijke buikoperatie, het vreemde lichaam weet te verwijderen.

Gewoonlijk is deze ineenschuiving van vliezen van eieren daaraan toe te schrijven, dat de kip door gebrek van kalkafscheiding in het gedeelte van den eierleider, legdarm of cloaca geheeten, en waar zulks in den regel om het volkomen gevormde ei plaats heeft, zich van een ei

zonder schaal om de eene of andere reden, als vernauwing of kramp enz., niet heeft kunnen ontlasten, en dat spoedig daarop door de hevige samentrekking der wanden van den legdarm stuk geknepen werd; met een volgend ei, door het voorgaande teruggehouden, geschiedt hetzelfde, en zoo vervolgens met meerdere eieren, totdat eindelijk het hierboven omschreven gezwel ontstaat, dat door mij zelfs enkele malen vrij in de buikholte tusschen de darmen is aangetroffen, ten gevolge eener scheuring der wanden van den legdarm of cloaca.

15. Legnood.

Onder legnood verstaat men de moeielijkheid, die somtijds eene kip heeft, vooral bij haar eersten leg, om zich van haar ei te ontdoen. Men bespeurt zulks weldra doordien de kip er treurig uitziet, de vleugels laat hangen, bij herhaling de plaats opzoekt, waar zij haar ei gewoonlijk legt, en vergeefsche pogingen aanwendt om zich van het ei te verlossen, dat men gemakkelijk onder in de buikstreek voelen kan. Dikwijls is de oorzaak van dit euvel te zoeken in de werkeloosheid van den legdarm, dien het aan samentrekkend vermogen ontbreekt om het ei uit te te drijven. Dit kan men weder opwekken door een weinig keukenzout door den endeldarm naar binnen te brengen, en zoo daarop het ei na een korte poos niet volgt, den endeldarm van binnen met een in olie gedoopte veer te besmeren. Zoo het ei van te grooten omvang mocht blijken te zijn, zooals men zulks doorgaans bij eieren met dubbelen

dooier aantreft, moet men trachten het ei door uitwendig drukken en knijpen te verbreken, waarna het onmiddellijk wordt uitgestooten. Zoo men in de eierschaal vooraf op voorzichtige wijze, liefst met een troiscart zooals die in de heelkunde in gebruik is, een gat boort en den inhoud uit het ei laat wegvloeien, hebben, bij het verbreken der eierschaal, de wanden van den endeldarm minder te lijden dan zulks bij het gevulde ei het geval is. Hierop wordt de kip meer groen voer dan veel eiwit houdende granen gegeven.

16. Uitzakken van den legdarm.

Ten gevolge van hevige persingen bij het eierleggen ziet men somwijlen een gedeelte van den legdarm naar buiten treden. Dit wordt onmiddellijk met in olie gedoopte vingers weder naar binnen geduwd en daarna met eenig fijn zout met behulp van een bevochtigden vinger ingesmeerd, en het dier daarop hoofdzakelijk met bladgroenten en rijst gevoed. Zoo de uitgezakte legdarm door andere kippen aangepikt en gewond mocht zijn, moet hij, voordat men hem terugduwt met *Salicylzuur* (één op 100 deelen water verdund) worden uitgewasschen.

17. Zak- en Waterkrop.

Meermalen geschiedt het, dat ten gevolge van verzwakking der wanden van den krop het zich daarin bevindend

voedsel niet tot in de maag wordt voortgestuwd of wel dat door het overmatig veel eten van eenigszins droog gras en andere moeielijk te verteren stoffen, deze steeds in den krop blijven zitten. Door een ingeboren natuurdrijf daartoe gedreven, tracht het hoen hierin te voorzien, door het eten van zand en kleine kiezelsteentjes, waarmede de krop als het ware overladen wordt; in dit geval kan de natuur zich zelve niet meer helpen en moet de kunst haar te gemoet komen. De sterk gezwollen en harde krop wordt met een scherp mesje geopend en de hoogst onaangenaam riekende inhoud er van door behoedzaam uitdrukken of uitscheppen met een klein lepeltje verwijderd. Nadat men den krop op deze wijze geledigd heeft, wordt met een door de wond ingebrachten vinger onderzocht of de mond der maag niet op de eene of andere wijze kan verstopt wezen; is zulks niet het geval, dan worden de doorgesneden hals- en krophuid, ieder op zichzelf door een paar steken met naald en zijden draad dicht genaaid en met een laagje *Collodium* overdekt. Bij deze operatie drage men echter zorg, dat de huid van krop en hals niet saamgenaaid worden, hetgeen eene ongeneselijke kwaal zou veroorzaken. Het is onnoodig later de hechtdraden te verwijderen; zulks geschiedt vanzelf.

Somwijlen ziet men, dat gedurende groote zomerhitte de dieren overmatig veel drinken en de krop met water en vloeibare spijsen als overvuld wordt, waardoor de maagwanden haar samentrekkend vermogen verliezen en de krop als een slappe zak naar omlaag hangt. Het aan deze kwaal (waterkrop) lijdend hoen wordt, zonder eten of drinken, afzonderlijk opgesloten, totdat de krop zich in de

maag weder geledigd heeft; hierop wordt het een weinig water, met ijzervitriool er in opgelost, te drinken gegeven; het voedsel moet bestaan, zoowel in het eerste als in het tweede geval, in geweekt brood, eenige weinige peperkorrels en wat gesneden en kortgehakte uien of knoflook, totdat het dier na 3 à 4 dagen geheel hersteld weer onder zijne makkers kan vrijgelaten worden.

18. Bevriezen van kam en pooten.

Bij langdurige en strenge winters ziet men vaak, dat kam, lellen of pooten der hoenders bevroren geraken. In zulke gevallen moet men de dieren nimmer in een verwarmd vertrek brengen om ze te ontdooien, maar de bevroren deelen met koud water of sneeuw duchtig inwrijven, om ze daarna op eene plaats, waar de temperatuur iets hooger dan het vriespunt is, verder te laten ontdooien; eerst daarna worden ze op een plaats, met een hooger warmtegraad bedeed, overgebracht. Zoo men deze eenvoudige voorzorgsmaatregelen niet behoorlijk in acht neemt, zullen de bevroren lichaamsdeelen weldra afsterven en afvallen, waardoor de vogels voor hun gansche leven verminkt en ontsierd worden.

19. Witte- of Poeierkam.

Onder witte- of poeierkam verstaat men eene ziekte, bij welke kam, wangen en lellen als het ware met een

HAMBURGER PEL.

wit meel bepoederd er uitzien hetgeen toegeschreven moet worden aan eene tot de epiphyten behoorende schimmelplant. Zoo men daartegen geene maatregelen neemt worden ook de halsveeren aangetast, die spoedig daarop uitvallen, waardoor vooral op de hoogte van den krop kale plekken ontstaan. De oorzaak van dit gebrek is hoofdzakelijk toe te schrijven aan gemis aan zindelijkheid en aan versche lucht, zoodat de hoenders niet van tijd tot tijd met een zachten regen in aanraking komen kunnen. Het eenvoudigste en beste middel tegen deze kwaal is in de eerste plaats er de oorzaak van weg te nemen, door het verblijf behoorlijk te laten reinigen en te witten met witkalk, waarin op 30 deelen water 1 deel *Carbolzuur* gemengd is; vervolgens worden de kam en de overige aangetaste deelen afgewasschen met 1 deel *Carbolzuur* in 100 deelen water verdund, en dit wordt een paar dagen achtereenvolgens herhaald, totdat het meelachtig poeder zich niet meer vertoont.

20. Kalk- of Schurftpooten.

Onder dezen naam is eene ziekte algemeen bekend, die de pooten der hoenders aantast. Zij wordt veroorzaakt door een voor het ongewapend oog onwaarneembare soort van schurftmijt, bij de natuurkundigen bekend onder den naam van *Sarcoptes mutans*, en die bij voorkeur de pooten, doch zeldzamer den kam en de naakte deelen aan den kop der hoenders aantast. Deze mijt leeft in onnoemelijk groot aantal tusschen de korsten der pooten van

het hoen, met deze kwaal behept, terwijl daaronder de beweginglooze wijfjes als ingegraven verborgen zitten.

Zoodra zich kalkachtige korsten aan de pooten van hoenders vertoonen, moeten zij onmiddellijk met olie, petroleum of groene zeep ingesmeerd worden; na ongeveer een half uur wachters kunnen de korsten, voornamelijk na indompeling in een bad lauw water, gemakkelijk met de nagels losgekrabd worden; echter drage men daarbij zorg de korsten niet zoo diep weg te nemen, dat er eenige bloeding op volgt. Gedurende 3 à 4 dagen wordt deze behandeling, bij voorkeur met petroleum en wel tegen het vallen van den avond, voortgezet totdat de pooten zich weer glansrijk en met nieuwe schubben bekleed vertoonen. Ten einde elke hernieuwde besmetting te voorkomen, moet het stroo of hooi uit de leghokken verwijderd en door nieuw vervangen worden, nadat vooraf al het houtwerk waarmede de pooten van het hoen in aanraking is geweest, afgekrabd en behoorlijk gereinigd en met in water verdund *Carbolzuur* en kalk is gewit geworden; terwijl het zand in het hok aanwezig met het overgebleven *Carbolzuur-water* moet besprenkeld worden. Als voorbehoedsmaatregel is het nog aan te raden de pooten der herstelde, zoowel als die der nog onaangetast geweest zijnde vogels, in de eerste paar weken om de 3 à 4 dagen met *Carbolzuur-water* te wasschen.

De hierboven genoemde mijt is uitsluitend de eenige oorzaak dezer ziekte. Zij verspreidt zich van het besmette dier op het gezonde door eenvoudige aanraking; daarom is deze ziekte besmettelijk, niet alleen voor hoenders, maar tevens voor alle andere soorten van hofgevogelte,

als: Fazanten, Kalkoenen, Paarlhoenders enz., met uitzondering echter der zwemvogels, die wegens hunne bijzondere levenswijze daarvoor onvatbaar blijken te zijn.

21. Zwakte en verlamming in de pooten.

Dit is een algemeen bekende kwaal en wel hoofdzakelijk bij kuikens van 3 à 4 maanden oud tot de zwaardere rassen, als: Cochin-China's, Brahma-Poetra's, Dorking's enz. behoorende; zij bestaat uit eene algemeene zwakte der spieren en banden der pooten. Zij verraadt zich weldra door onwil in het loopen; de diertjes liggen bij voorkeur gehurkt te rusten, waardoor veelal verkromming van het borstbeen ontstaat. Om dit gebrek te herstellen, moet men zoo spoedig men zulks ontdekt zorg dragen, dat de kuikens veel en zeer droog, zooveel mogelijk door de zon verwarmd, zand hebben om zich daarin te koesteren. Des nachts en bij guur weder laat men ze op een droog flanelle of wollen stuk kleed rusten; nimmer op hooi, dat zeer is af te keuren. Tegen alle vocht en koude aan de pooten moet nauwlettend gewaakt en een aan eiwit en kalkachtige bestanddeelen rijk voedsel toegediend worden waarbij men nog een gram phosphorzure kalk mengen kan.

22. Wonden.

Alle soorten van wonden heelen bij de hoenders zeer spoedig; alleen heeft men zorg te dragen, dat die steeds

zuiver blijven en dat gedurende den zomer de vliegen hunne eieren er niet in leggen kunnen. Om dit te beletten worden de wonden met eene oplossing van 1 gram *Salicylzuur* op 50 grammen water uitgewassen en met *Collodium*, door middel van een penseel, bestreken.

Gapende wonden, zooals b. v. het afstroopen der huid over het achterhoofd, dat ten gevolge van al te groote drift van den haan en onwil van de zijde der kip niet zeldzaam is, moeten door bloedige hechtingen geheeld worden. Daarbij ga men als volgt te werk: nadat, zoo noodig, eenige veeren, om de wond goed bloot te leggen, met een schaar weggeknipt zijn, wordt de wond, zooals hierboven gezegd is, van alle onreinheden en geronnen bloed gezuiverd en met verdund *Salicylzuur* gewassen; hierop worden met eene of meer spelden, naarmate de wond groot is, de randen der wond, door welke men de spelden dwars doorhenen gestoken heeft, tot elkaar gebracht en met een weinig naaigaren er omheen geslingerd vastgeknoopt, waardoor de rauwe randen tegen elkaar bevestigd gehouden worden. Nadat de te ver uitstekende uiteinden der speld, zoowel aan de punt als aan den knop, en het overtollige garen zijn weggeknipt, wordt de aldus verbonden wond met een laag *Collodium* bedekt en het dier daarop op eene rustige en koele plek afgezonderd. Na enkele dagen kunnen de spelden uitgetrokken worden, waarop het garen vanzelf losraakt en het hoen als hersteld weder bij de overige kan gebracht worden.

23. Beenbreuken

Hoewel beenbreuken, (zoo de beendereinden niet buiten door het vel heen uitsteken, en door middel van een verband of spalkjes op hunne plaats gehouden kunnen worden) onder verplichte rust als vanzelf genezen, moeten de gekwetste dieren echter bij voorkeur onmiddellijk geslacht worden, daar zij toch, ook na hunne genezing, kreupele of verminkte dieren zullen blijven, die weinig of geene waarde hebben.

HOOFDSTUK V.

VIJANDEN.

1. Viervoetige dieren.

Onder de viervoetige dieren, die de hoenders vijandig zijn of kunnen benadeelen, rangschikken wij : Honden, Katten, Vossen, Bunzings, Marters, Wezels, Hermelijnen, Ratten en Muizen. Wat de beide eerste betreft, als tot onze huisdieren behoorende, zijn de hoenders tegen deze voldoende beschermd door het hekwerk, dat den loop omgeeft en voornamelijk door ze des nachts in hun hok op te sluiten. Daar ook de overige hierboven genoemde dieren evenals alle roofdieren, liefst des nachts of wel bij het vallen van den avond en bij het kriecken van den dag op roof uitgaan, moet gedurende dien tijd elke voor die dieren toegankelijke opening van het nachtverblijf gesloten of met fijn vlechtwerk bespannen wezen. De brutaalste en lastigste onder deze zijn voorzeker de ratten en wel de bruine kelder-, riool- of waterratten, die voornamelijk in de nabijheid der steden en dorpen, waar grachten en slooten aanwezig zijn, dikwerf in menigte voorkomen;

zelden worden zij in 't open veld aangetroffen. Zij zijn hoofdzakelijk daarom zoo te vreezen, wijl zij zich bijna overal toegang weten te verschaffen, hetzij door ondergraven, overklimmen of doorknagen van allerlei houtwerk. De doelmatigste en minst kostbare wijze om het ondergraven te voorkomen is de grond, die men daartegen wenscht te behoeden, uit te graven en weder aan te vullen met fijn puin of kolensintels, zoo mogelijk gemengd met gaskalk of zoogenaamde bries, als afval aan de gasfabrieken te bekomen, en waarin noch rat noch muis zich nestelen kan. Daar de ratten niet schromen kuikens en des winters, wanneer zij uitgehongerd zijn, zelfs volwassen hoenders aan te tasten, moet men tegen deze dieren zeer op zijn hoede zijn, en ze op allerlei wijzen trachten te verdelgen, door het zetten van vallen en klemmen of het plaatsen van vergift; doch vooraf moet men alle maatregelen genomen hebben, dat de hoenders niet de slachtoffers dezer verdelgingsmiddelen worden kunnen.

Aan de wijze, hoe de vogels gedood zijn, kan men zien of zulks door een Bunzing, Marter of Wezel, dan wel door Ratten geschied is. In de eerste plaats, wanneer hals, achterhoofd en somwijlen ook de buik gewond zijn, kan men een der eerstgenoemde als moordenaar betichten; indien daarentegen hoofdzakelijk de krop verscheurd en de inhoud er van gedeeltelijk of geheel is aangevreten, dan zijn de ratten de schuldigen. Meestal echter geschiedt zulks door deze laatste op een kort te voren aan een of ander toeval gestorven hoen. Ook dit is te ontdekken; wanneer de wondranden en het verscheurde vleesch zich zeer bloedig vertoonen, heeft de aanval op een levend dier plaats

gehad; zoo echter weinige sporen van bloed te ontdekken zijn en het vleesch bleek van kleur is, mag men aannemen, dat de verwonding door ratten na den dood van den vogel plaats gehad heeft. Muizen zijn te duchten, doordien zij de hoenders in hunne slaap verontrusten en het voer, voor deze bestemd, opvreten.

2. Vogels.

Onder de vogels, die de hoenders of hunne kuikens gevaarlijk zijn, tellen wij de Kuikendieven, Buizerden, Havikken, Valken, Sperwers, Uilen, Kraaien, Eksters en Musschen. De zes eerstgenoemde, hoe gevaarlijk en roofzuchtig ook, zijn gelukkig zoo talrijk niet, dat zij onder onze hoenders veel nadeel kunnen aanrichten; zij zijn gelijk te stellen met de Vossen, Bunzings, Marters en Wezels, terwijl de Kraaien met de Ratten, de Musschen met de Muizen kunnen vergeleken worden. Behalve dat de Kraaien veel voer voor de hoenders bestemd, aan deze ontrooven, stelen zij hunne eieren en verstouten zich daarboven dikwerf vrij rondlopende kuikens weg te voeren. Tegen deze brutale roovers is het schietgeweer het beste wapen; zoo men een geschoten kraai op den rug legt in de nabijheid van het voer voor hoenders bestemd, dan blijven de overige op een eerbiedigen afstand van hunnen dooden makker verwijderd. De Eksters zijn zeer belust op eieren en stelen die, zoo zij er gelegenheid toe hebben.

De Musschen zijn evenals de Muizen eerst door hun groot aantal te vreezen, en ontstelen aan de kippen een

HOUDAN..

vrij groot gedeelte voer, tenzij een perk geheel en al omringd met fijn gevlochten draadwerk hun zulks belet; wijders is er niets van afdoenden aard tegen deze kleine rooverbende te doen.

3. Mijten.

De gewone hoender-mijt (*Dermanysus gallinae*), in de wandeling gewoonlijk ook kippen-luis geheeten, is een diertje van ongeveer $\frac{1}{2}$ millimeter lengte, geelachtig wit (of bloedrood van kleur, wanneer het zich volgezogen heeft) en met een hoefijzervormige zwarte vlek op den rug geteekend. Het lichaam is eirond, naar achteren toe iets breeder en bezit 8 pooten, van welke de beide voorste en de twee achterste langer dan de middelste zijn; de jongen dezer dieren hebben slechts 6 pooten, doch gelijken overigens veel op hunne ouders.

Deze mijt houdt haar verblijf over dag tusschen de naden van het hout, in de bersten van gedroogden hoendermest en in alle mogelijke kieren en spleten van het kippenhok. Des nachts verlaten zij hare schuilhoeken en verspreiden zich over de vogels om deze hun bloed uit te zuigen en zijn zelfs dikwerf den mensch lastig, als ook aan paarden en andere dieren, vooral wanneer het hoenderverblijf zich in de onmiddellijke nabijheid van deze bevindt. Zoo zij in groote hoeveelheid aanwezig zijn, kunnen zij door onophoudelijk steken en plagen oorzaak zijn, dat de hoenders en vooral jonge kuikens aan uitputting wegens gebrek aan rust en aan bloedarmoede bezwijken.

Zoodra de hoenders zich veel in het droge zand baden, kan men besluiten, dat zij door mijt zijn aangetast.

Groote zindelijkheid is de beste waarborg tegen de mijt; om haar echter te verdrijven, moeten alle kieren en naden uitgewasschen worden met 1 deel *Carbolzuur* op 30 deelen kokend water en moet dit hoofdzakelijk uit een ketel over de met mijt het dichtst bevolkte plaatsen geschonken worden verder moet het geheele hok van binnen gewit worden met verdund *Carbolzuur-kalkwater*, hetgeen van tijd tot tijd, voornamelijk bij groote hitte, zorgvuldig moet herhaald worden.

Een andere, nog weinig bekende, mijtsoort is de *Sarcoptes cysticola*, van $\frac{1}{4}$ milimeter lengte en $\frac{1}{10}$ breedte. Het lichaam is langwerpig ovaal met eene insnoering achter de beide eerste paren pooten; deze zijn zeer kort, dik en hebben elk 3 tengels; de twee paar achterpooten eindigen in een gesteeld zuignapje, terwijl het achterlijf met twee lange borstelharen voorzien is. Deze mijt leeft in het onderhuidsche celweefsel der hoenders en wel bij voorkeur tusschen het vel en de spieren van de borstkas, der dijen en van den hals der hoenderachtige vogels. Hoezeer deze soort alleen op de oppervlakte der spieren en niet eenig edel gedeelte van het hoen bewoont en aldaar na haren dood als het ware in een verkalkt omhulsel wordt ingesloten (*encysteering*), kan zij echter bij overvloedig voorkomen hetzij ziekte of wel den dood veroorzaken. Tot deze onderstelling geeft een voorbeeld grond, namelijk: bij een zekere soort fazant (*Phasianus Reevesii*) werd zij in zulk een groote menigte aangetroffen, dat men daaraan den dood van dezen kostbaren vogel heeft moeten toeschrijven, daar er geen

andere doodsoorzaak van dit dier kon opgespoord worden.

Tusschen de veeren der hoenders en van andere hoenderachtige vogels leven eenige mijtsoorten, die zich hoofdzakelijk voeden met de uitgezweete stoffen op de huid der vogels aanwezig. Tot deze behooren :

Dermoglyphus elongatus (Meng.)

Dermaleichus cubitalis (Megn.)

Pteroglyphus obtusus (Ch. Robin) terwijl

Syringophilus bipectinatus (Hellen) in de spoel der vederen van het hoen huisvest. Om de vogels van deze mijten te bevrijden, moet men ze met bloem van zwavel bestrooien of wel met *Carbolzuur-water* besprenkelen.

In de luchtzakken der hoenders en andere vogels, en zelfs tot in de holle beenderen, waarmede deze luchtzakken in verbinding staan, ontmoet men somtijds bolvormige aan de onderzijde platgedrukte mijtachtige diertjes (*Cytoleichus sarcoptoïdes*), met 4 paar kegelvormige pooten, elk in een zuignap eindigende; zij bezitten geene lange borstelharen, zijn doorschijnend wit en ter lengte van $\frac{1}{2}$ Mm. en ter breedte van $\frac{1}{5}$ Mm. Zoo zij in grooten getale voorkomen, wat meermalen geschiedt, kunnen zij verstikkingsverschijnselen veroorzaken door de luchtpijpsvertakkingen te versperren. Tot heden kent men nog geen middel om deze woekerdieren te doden of te verdrijven; daarenboven zijn, bij het leven, nog geene verschijnselen bekend, waaraan men hunne aanwezigheid kan herkennen. Nadere waarnemingen ten dezen opzichte zullen ons hieromtrent later moeten inlichten.

De mijt (*Sarcoptes mutans*), die de aanleidende oor-

zaak der schurftpooten is, hebben wij reeds vroeger besproken. (Zie Hoofdst. IV art. 20, bladz. 86.)

4. Luizen en Vlooien.

De luizen onderscheiden zich hoofdzakelijk van de mijten, doordien zij zes pooten bezitten, terwijl de laatstgenoemde gewoonlijk met acht voorzien zijn; alleen de pas uit het ei gekropen mijt heeft mede slechts zes pooten.

Hoezeer de luizen zich niet met het bloed der hoenders voeden, maar hoofdzakelijk leven van de huidafscheidingen, aan den wortel der veeren rijkelijk voorhanden, of wel van het dons der veeren zelf, zoo zijn zij echter, door hunne beweging over de huid der vogels aan deze zeer lastig, terwijl hunne rust er doorgaans zeer door wordt gestoord, hetgeen aanleiding tot verzwakking en zelfs tot den dood geven kan. Voornamelijk is zulks bij kuikens het geval. De meest gewone bij ons hoen voorkomende soorten zijn:

Menopon pallidum en

Lipeurus variabilis.

Verder leven op de hoenders :

Lipeurus heterographus

Goniocotes biseriatum

" *abdominalis*

" *hologaster* en

Goniodes dissimilis.

Zindelijkheid is het beste middel de hoenders tegen luisziekten te vrijwaren. Zoo men echter onder zijne vogels er te veel last van heeft en ze daarvan wenscht te be-

vrijden, dan moet men met een paar in olie vetgemaakte vingers de wortels der veeren insmeren en daarop zoo dicht mogelijk op de huid een weinig bloem van zwavel strooien.

Vlooien (*Pulex gallinae*) komen bij de hoenders minder voor dan luizen; somwijlen echter treft men ze betrekkelijk in groot aantal in een legnest van eieren of wel bij eene kloek met kuikens aan. In dergelijk geval wordt alles met *Carbolzuur* verdund in water afgewasschen, het nest vernieuwd en daarin een weinig bloem van zwavel gestrooid en met *Carbolzuur-water* besprenkeld.

5. In g e w a n d s - w o r m e n .

Bij de hoenders komen verschillende soorten van ingewands-wormen voor, die met uitzondering van *Sclerostoma syngamus*, door ons reeds besproken als oorzaak der gaapziekte, weinig schijnen te schaden. Als algemeen tegengift tegen de wormen kan men op een liter drinkwater der hoenders twee grammen ijzer-vitriool (*Sulphas ferri*) toevoegen. Wormen komen in verschillende deelen van het lichaam voor; zoo vinden wij:

- in de luchtpijp, *Sclerostoma syngamus*
- „ den slokdarm, *Dispharagus spiralis*
- „ „ maag, *Filaria nasuta*
- „ „ maagwand, *Spiroptera spiralis*
- „ „ dunne darmen *Ascaris gibbosa*
- „ „ „ „ *Taenia infundibuliformis*
- „ „ „ „ „ *malleus*
- „ „ „ „ *Bothriocephalus longicollis*.

in den dikkarm,	<i>Trichosoma longicolle</i>
„ „ „	<i>Heterakis vesicularis</i> (die in jeugdigen toestand in de gedaante van <i>Anguil-lula Lumbrici</i> bij den Aardworm voorkomt.)
„ „ „	<i>Heterakis inflexa</i>
„ „ „	<i>Notocotyle triseriale</i>
„ „ „	<i>Distomum lineare</i>
„ „ endeldarm	„ <i>dilatatum</i>
„ „ eierleider	„ <i>ovatum</i>
„ het ei	„ „
„ „ „	<i>Taenia infundibuliformis.</i>

Somwijlen treft men in het ei kleine langwerpige-ovale wormen, zelfs wel eens eene soort van lintworm aan; deze dringen daarin, terwijl het ei zich in den eierleider ontwikkelt, en voordat het in den legdarm (Cloaca) met eene kalkachtige korst, de schaal, voorzien wordt. Daar van deze beide soorten van wormen de eerste hoofdzakelijk, de tweede bij toeval in den eierleider huisvesten, is het niet zoo heel vreemd, dat zij enkele malen in het ei worden aangetroffen.

Daar de nasporingen van verschillende natuuronderzoekers ons geleerd hebben, dat de meeste ingewandswormen der hoogere diersoorten, in jeugdigen toestand, onder andere vormen gewoonlijk bij lagere dieren (die de eerste tot voedsel verstrekken) worden aangetroffen, zoo is het niet gewaagd te beweren, dat hoe minder de hoenders insecten en slakken, in slooten tusschen kroos levende, bekomen, zij des te minder aan ingewandswormen lijden zullen.

HOOFDSTUK VI.

EIEREN.

1. Eier-productie.

De eieren worden gevormd in den eierstok. Deze bestaat uit 600—800 kleine cellen, die bij volkomen ontwikkeling een even groot aantal eieren kunnen leveren, doch nimmer meer, daar zij niet meer aangroeien of vermeederen. Zoo de kip bij hare voeding het voor de eieren benoodigde eiwit niet bekomt, kan zij onmogelijk eieren, of hoogstens slechts weinige en zeer kleine, leggen. Door proeven is het ontegenzeggelijk bewezen, dat door rijkelijke voeding en goede verzorging slechts het grootste aantal eieren kan verkregen worden. Indien eene kip bij slechte voeding jaarlijks niet meer dan 80—100 eieren legt, bekomt men bij rijkelijke voeding 130—160 eieren van een en dezelfde kip per jaar. In 't eerste geval heeft men 6—7 jaren noodig om al de eieren uit den eierstok te bekomen; in het tweede geval slechts 3—4 jaren, waardoor eene voeding en verzorging over 2 jaren wordt uitgespaard.

Eene kip leeft ongeveer een tiental jaren, doch eene

goede eierlegster legt niet meer dan 600 eieren gedurende haar leven, en wel gemiddeld: het 1e jaar 80, het 2e en het 3e telkens 120, het 4e jaar 80 eieren, om steeds meer en meer daarmede te verminderen. Voor elken keer dat eene kip broeit, moet men $\frac{1}{3}$ van dit cijfer aftrekken.

Om de vorming der eierschaal bevorderlijk te zijn geeft men bij het voer wat beenderen-meel en fijngestampte pleisterkalk en eierschalen.

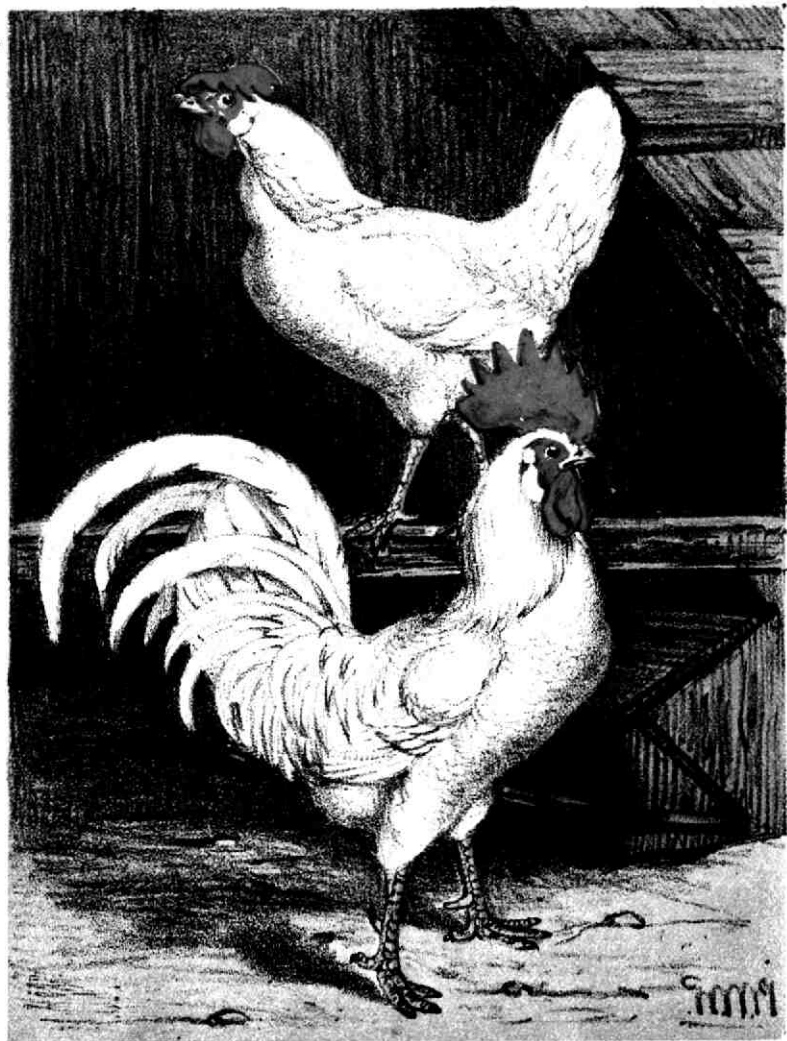
Het gewicht der eieren verschilt van 50—80 Gram; zoo kan men bij twee kippen, bij gelijke behandeling en dezelfde voeding, van de eene kip slechts 3 à 4 kilogr. eieren bekomen, terwijl een andere ons driemaal zooveel leveren kan.

Men heeft voorbeelden dat eene kip 260 eieren per jaar legde. Enkele kippen leggen bij uitzondering soms 2 eieren per dag, doch dit is zeldzaam; andere 's zomers elken dag één, weer andere om de twee of drie dagen slechts één ei.

De grootte en het getal eieren door één en dezelfde kip te leggen hangt af van het ras en de voeding.

Zoo leggen gemiddeld per jaar:

Italiaansche kippen	160 eieren	à	18 stuks	per Kilog.		
Pellen	140	"	18	"	"	"
Lichte Brahma's	130	"	16	"	"	"
Spaansche kippen						
Kuifkippen	125	"	16	"	"	"
Cochin-china's	125	"	16	"	"	"
Donkere Brahma's	120	"	16	"	"	"
Plymouth-rock's	115	"	16	"	"	"
Krielkippen	90	"	32	"	"	"

ITALIAANSCH-HOEN.

Van een ei van 55 Gram weegt:
de schaal gemiddeld 7, de dooier 18 en het wit
30 Gram.

Bij een gunstig voorjaar beginnen de kippen in Februari en Maart te leggen, het meest in April, Mei en Juni; met Juli begint het eierleggen te verminderen om bij intredende vorst voor goed te eindigen. In 't algemeen kan men het eier leggen ook gedurende de wintermaanden eenigszins doen voortduren door de kippen een verhittend en ruimschoots een eiwit-rijk voedsel te verstrekken, doch in dergelijke gevallen moet men zich wachten de kip niet al te zeer vet te mesten, waardoor de eierproductie zoude gestoord worden. Het beste middel om bovengenoemd doel te bereiken is om eenige jonge sterke kippen uit te zoeken, deze in een helder en verwarmd lokaal te plaatsen en ze te voeden met gebroken maïs, boekweit, gerst, alsmede een weinig hennepzaad en gekookt vleesch.

Gewoonlijk legt eene kip 20 eieren en gevoelt dan de behoefte om te broeden. Het eenigst middel om dit tegen te gaan en langer van haar dagelijksch product voordeel te trekken is, de eieren telkens uit het hok te verwijderen zoodra zij gelegd zijn, en ze door een paar kunsteieren, bij voorkeur holle porseleinen (bladz. 34), te vervangen, om daardoor de kip de plaats aan te wijzen, alwaar zij het laatst gelegd heeft, daar het bekend is, dat, wanneer eene kip éénmaal een plek als legplaats uitverkoren heeft, zij nimmer meer op eene andere plaats legt.

Eene goede kip heeft steeds matwitte oorlellen, een helder rooden, stijven en gezwollen kam, hoog roode keel- of kindellen, een sterk ontwikkelde en hangende onderbuik

en veelal een rooden ring om de oogen. Zoodra deze kenmerken zich in het voorjaar beginnen te vertoonen, moet men deze kippen met granen, groen en met gekookt vleeschafval rijkelijk voeden.

Het verzamelen der eieren moet elken dag en wel op bepaalde uren plaats hebben; 11 uur des morgens en 3 uur des namiddags is daartoe de meest geschikte tijd, en wel hoofdzakelijk om reden, dat een ei dat 24 uren in het leghok gelegen heeft, lichtelijk door een paar kippen die leggen moesten achtereenvolgens konde verwarmd geweest zijn, waardoor een begin van broeden kan ontstaan, dat nadeelig op de geschiktheid inwerkt het later lang te kunnen bewaren.

Bij ons te lande schijnt aan statistieke opgaven betrekkelijk onze inlandsche eierhandel, nog weinig gedaan te zijn; in den vreemde daarentegen vindt men reeds sedert lang alle mogelijke gegevens ten dezen opzichte.

Men schat b. v. in Frankrijk de eieren, vereischt tot binnen- en buitenlandsch verbruik, jaarlijks op ongeveer 7500 millioen stuks, eene waarde van meer dan 250 millioen Gulden vertegenwoordigende.

De uitvoer van eieren uit Frankrijk naar Engeland bedraagt jaarlijks gemiddeld meer dan 500 millioen, of voor 17 millioen Gulden.

In de *Halles centrales*, te Parijs worden alleen jaarlijks ongeveer 240 millioen eieren en $5\frac{1}{2}$ millioen hoenders verkocht, alzoo bijna 5 millioen eieren en 100,000 stuks geslachte hoenders per week. Men schat de waarde der eieren jaarlijks door de stad Parijs verorberd op meer dan 8 millioen Gulden. Frankrijk verbruikt jaarlijks meer dan

3000 millioen eieren, een waarde van meer dan 100 millioen Gulden vertegenwoordigende.

Worden in den handel de eieren tegenwoordig steeds bij den tel verkocht, in 't billijk belang van kooper en verkooper is het te wenschen, dat zulks in 't vervolg, ten minste in den groothandel, per kilogram geschiede, daar het verschil der eieren in grootte onderling te groot is om met elkander op eene lijn te kunnen gesteld worden.

2. Broedeieren.

Om eieren tot bebroeden aan te wenden moeten deze niet meer dan 3 weken oud zijn en bevrucht wezen door een krachtvollen haan, den leeftijd van 4 jaren niet te boven gaande, terwijl hem niet meer dan 6 à 8 kippen tot gezellinnen moeten gegeven zijn. De ondervinding heeft geleerd dat, indien de haan te oud is of te veel kippen ter beschikking heeft, de eieren veelal onbevrucht of de kuikens zwak zijn en het ras te spoedig ontaardt. Het treden van den haan kan 8 à 10 dagen lang een bevruchtend vermogen op de eieren uitoefenen, zoodat een kip gedurende dien tijd van een haan gescheiden, nog vruchtbare eieren leggen kan.

De eieren welke moeten bebroed worden, dienen vooraf behoorlijk geschouwd te zijn en geene barsten bevatten; het is mij echter meermalen gelukt kostbare eieren, die gekneusd waren, te behouden en met goed gevolg te laten bebroeden, door de gekwetste plaats, zoo spoedig mogelijk, met rauw eiwit en een stukje vel, van een gekookt ei afkomstig, te beplakken en daarover weder een weinig ei-

wit te smeren, zoo, lat de lucht niet in het ei kan dringen, hetgeen de oorzaak van het bederf van het ei is.

De eieren tot het broeden bestemd, moeten afkomstig zijn van kippen van minstens 2 en hoogstens 5 jaren oud en betrekkelijk groot wezen, waardoor de kuikens sterk en krachtig zullen zijn.

De kunst om te kunnen voorspellen of een ei een jongen haan dan wel een kip bevat, berust geheel en al op eene dwaling. Sommigen beweren zulks te kunnen zien aan den vorm der schaal van het ei; zoo zouden korte en stompe eieren hanen, de meer langwerpige en puntige kippen bevatten. Andere daarentegen zeggen het te kunnen zien aan de luchtruimte, die zich binnen in het ei aan het stompe einde bevindt; wanneer de lucht zich geheel aan het topeinde bevindt, zoude het een haan zijn; bevindt daarentegen zich de luchtruimte eenigszins ter zijde, dan zoude het eene kip bevatten. Een en ander heeft echter met het geslacht van het toekomstig kuiken niets gemeen.

Of een ei al of niet bevrucht is, kan niet anders dan door het broeden zelf bewezen worden, zelfs niet door het te openen. De zoogenaamde hanetree is volstrekt geen bewijs, daar het in elk, zelfs onbevrucht ei wordt aangetroffen; zij is de kiem, die eerst ten gevolge der bevruechting door den haan, en door verdere bebroeding tot ontwikkeling komt. Somwijlen ook wordt de naam van hanetree gegeven aan een der snoeren, waarmede de dooier, als in een schommel, aan de beide topeinden van het ei bevestigd is en dat, doordien het ei te lang in eene richting gestaan heeft, ten gevolge van de zwaarte van den

dooier gebroken is; en als eene weeke vliezige massa daarop wordt aangetroffen.

Door de warmte onder eene broeikip of in een broeimachine komen de bevruchte kiemen eerst tot verdere ontwikkeling. Reeds den 2den broeidag, wanneer men het ei door de holle hand of wel door middel van eene zoogenaamden eierspiegel tegen het doorvallend licht, hetzij van den dag of 's avonds van eene lamp, beziet, kan men bespeuren of het ei bevrucht is. Onbevruchte eieren zijn doorschijnend en helder; bevruchte daarentegen vertoonen op de oppervlakte van den dooier eenige fijne donker gekleurde streepjes, die een paar dagen later blijken bloedadertjes te zijn. Na ongeveer 8 dagen ziet men dwars over het midden van het ei als het ware een donkeren band. Deze kenmerken zijn eerst de bewijzen dat een ei bevrucht is en kunnen dienen om de onbevruchte eieren te verwijderen, en daardoor aan de overige meer ruimte te verschaffen, waardoor zij beter gelijkmatig door de kip kunnen gedekt worden.

De helder gebleven of schulpeieren kunnen nog in de keuken aangewend worden of, gekookt zijnde, als voortreffelijk voer voor jonge kuikens dienen.

Eieren die voor het broeden bestemd zijn moeten behoorlijk bewaard worden; niet zooals men doorgaans pleegt te doen, door ze in zemelen enz. overend te zetten, maar beter is het ze er liggende in te plaatsen, en wel hoofdzakelijk als maatregel tegen het gevaar van het afbreken der dooiersnoeren hierboven door ons besproken.

De eieren worden in bakken, met boekweit doppen of fijn stroohaksel gevuld, bewaard en moeten onmiddellijk bij het opzamelen nauwkeurig geteekend worden

met den naam van het ras en met vermelding van maand en dag waarop zij gelegd zijn. Deze aldus bewaarde eieren moeten dagelijks omgekeerd worden; om zulks gemakkelijk te controleeren kan zeer geschikt het bovenbedoelde teekenen dienen, door zorg te dragen, dat den eenen dag al de zich op de eieren bevindende aantekeningen naar boven, den anderen dag naar onderen gekeerd zijn.

Voor eieren van goede hoenderrassen moet men natuurlijk meer betalen dan voor gewone eieren; de prijs van broeieiren is nevenzaak, wijl goede waar nimmer te duur is, terwijl omgekeerd slechte waar, zelfs tegen de laagste prijzen verkregen, altijd te duur gekocht is.

3. Schouwen der eieren.

Een versch ei, tegen de zon of het lamplicht gezien, vertoont zich altijd helder, een bebroed ei daarentegen troebel. Wanneer een ei nabij het vuur gehouden eenigszins vochtig wordt, zoo is zulks een bewijs dat het versch gelegd is.

Versch gelegde eieren komen in den regel eerder uit dan andere. Om zich te overtuigen of de eieren versch dan wel lang geleden gelegd zijn, dompele men ze in water, waarin een weinig keukenzout, 125 gram op 1 liter water is, opgelost; zakken zij hierin tot op den bodem, zoo zijn zij denzelfden dag gelegd, de eieren van den vorigen dag bereiken den bodem niet; zijn zij drie dagen

oud, dan drijven zij in de oplossing; eieren ouder dan vijf dagen, drijven op de oppervlakte, en hoe hooger de eieren drijven, des te langer is het geleden, dat zij gelegd zijn. Eieren, die in water zonder zout bovendrijven, zijn ongeschikt om bebroed te worden. Door verdamping verliest het ei een gedeelte van zijn watergehalte; hierop berust evengemelde waterproof. Naarmate de luchtkamer, aan het stompe einde van het ei gelegen, grooter is, drijft het ei hooger en hooger; is het eenige weken oud, zoo is het waterverlies ook belangrijker en het bewijst dat het ei voor broeden ongeschikt is. Een ei van 8 maanden verliest zelfs tot $\frac{3}{4}$ van zijn gewicht aan water.

4. Bewaren van eieren.

Onbevruichte eieren, namelijk die van eene kip bij welke sedert langen tijd geen haan geloopen heeft, laten zich in den regel langer bewaren dan bevruchte eieren.

De versch gelegde eieren zijn daartoe het meest geschikt. Tot eigen gebruik bewaart men ze gewoonlijk in aarden, zoogenaamde Keulsche potten, doch niet meer dan 50 à 60 te gelijk in eene pot, en wel in lagen, door fijn stroohaksel of boekweïtdoppen van elkander afgezonderd en bedekt, of met kalkwater gevuld, waarin de eieren steeds moeten ondergedompeld blijven.

De eieren, die men eenigen tijd bewaren wil, moeten tegen warmte en vorst beschut blijven, waarom zij het best op koele plaatsen, b. v. in kelders bewaard worden.

De op deze wijze behandelde, vooral onder kalkwater gedompelde eieren kunnen van af de maand Juli tot het laatst van den daarop volgenden winter bewaard worden; alleen drage men zorg, dat de potten geteekend zijn, met opgave der maand waarin de eieren daarin gelegd zijn, en dat men de oudste eieren het eerst gebruikt, zoodat niet de September-eieren als het ware versch gegeten worden en die der maand Juni het laatst aan de beurt komen.

Volgens Darcet en Péliget zoude de beste wijze om eieren gedurende een langen tijd b. v. voor zeereizen te conserveeren, hierin bestaan ze in potten te bewaren, in welke zij steeds ondergedompeld moeten zijn in eene vloeistof, bestaande uit 15 liters kalk en 1 kilogram *Cremortart*, in eene voldoende hoeveelheid water opgelost; volgens hunne getuigenis zouden aldus behandelde eieren zich jaren lang zonder bederf goed gehouden hebben. Anderen hebben tot ditzelfde doel aanbevolen 1 kilogram *Chloorkalk* in tien liters water op te lossen en daarmede de eieren te bedekken.

Wil men verhoeden, dat de dooiers der eieren na eene zijde doorzakken, zoogenaamd doorliggen, dan moeten zij dagelijks omgekeerd worden; bij groote hoeveelheden te gelijk geschiedt zulks het gemakkelijkst de eieren ten getale van ongeveer 150 stuks in een kistje, van 0.50 lengte bij 0.30 breedte en 0.30 hoogte, behoorlijk tusschen boekweitdoppen in te pakken, dit kistje verder daarmede geheel aan te vullen en met een deksel behoorlijk te sluiten; door een dergelijk kistje dagelijks om te keeren, worden natuurlijk al de zich daarin bevindende eieren gelijktijdig gekeerd, hetgeen groot tijdverlies bespaart.

JAPANSCHER KRIEL.

Door velen wordt aanbevolen de, droog tusschen boekweitdoppen, te bewaren eieren, vooraf met eene vernislaag te bekleeden, die voor vocht en lucht ondoordringbaar is, als: met eene dunne laag was, olie of andere vette stoffen, of wel arabische gom, om ze daarna in fijn houtskool poeder te rollen en in te pakken. Tot hetzelfde doel kan ten zeerste aanbevolen worden de eieren, kort nadat zij gelegd zijn, met een oplossing van 1 Gram *Salicylzuur* op 100 Gram (1 ons) water te bestrijken en ze daarna in het kistje met de doppen te verzamelen, tot het kistje geheel gevuld is en gesloten kan worden. *Jacque* zegt, eieren meer dan een jaar lang met bijzonder gunstig gevolg geconserveerd te hebben, door ze laagsgewijze in een kist met keukenzout gevuld te bewaren.

In de jongste tijden is aanbevolen geworden, ten einde de eieren een jaar lang als versch te bewaren, ze in een oplossing van *Silicaat van Potassium* (waterglas), van 25 à 30 graden sterkte (volgens den vochtmeter voor zware vochten) te dompelen en ze daarna 24 uren te laten drogen, zorg dragende dat zij nergens aan vastkleven, hetgeen voorkomen kan worden door ze op een stukje dun papier te laten rusten.

5. Verzenden der eieren.

Het verzenden en inpakken van eieren, voornamelijk van die, welke voor broeieieren bestemd zijn, moet met de nauwlettendste zorgen plaats hebben. Deze mogen niet hard geschud worden: daarom moet men met het dichtspijkeren der

transportkistjes, die dergelijke eieren bevatten, zeer voorzichtig te werk gaan en er zoo min mogelijk stootende of schokkende bewegingen aan geven. Doordien de eieren zooals ieder weet eene zeer broze schaal hebben, moet er bij hunne inpakking bijzonder op gelet worden, dat geen ei de andere raken kan en dat alle tusschenruimten tusschen de eieren onderling en de wanden van het verzendingskistje volkomen aangevuld zijn, zoodat geen ei zich van zijne plaats bewegen kan ondanks een vrij sterken stoot of val. Bij het breken van een ei ontstaat er ruimte, waardoor verplaatsing der overige mogelijk wordt en het breken van alle het gevolg zijn zal. Is het breken van één ei voor de consumptie bestemd een verlies, erger is het met eieren tot voortkweeking van een of ander ras bestemd; de minste breuk in de schaal, veroorzaakt dat het ei tot dat doel onbruikbaar wordt. Tot het verzenden van eieren in kleine hoeveelheden, voornamelijk tot broeden bestemd, zijn ledige sigarenkistjes zeer geschikt. Bij het verzenden van groote hoeveelheden eieren te gelijk, verdient het de voorkeur deze tusschen stroo laagsgewijze in te pakken, daar fijn pakmateriaal als: haksel, doppen, zemelen enz. door het onophoudelijk schudden gedurende het transport, voornamelijk per as, zich eenigszins in elkaar schuiven, waardoor meerdere ruimte ontstaat en de eieren langzamerhand naar boven komen, ten gevolge waarvan men bij het openen van de kist de kans belooft geene eieren, maar wel eene eierstruif te vinden. Mocht bij strenge vorst een transport eieren, tot consumptie bestemd, bevroren aan zijn adres worden bezorgd, dan laat men dit ontdooien in een lokaal waar de

temperatuur slechts even boven het vriespunt verheven is; nog beter is het de eieren in koud water gedurende enkele uren te laten liggen, tot zij alle behoorlijk ontdooid zijn. Te snelle ontdooiing zoude de schaal van alle eieren doen barsten. Dergelijke bevroren geweest zijnde eieren moeten zoo spoedig mogelijk verbruikt worden, daar zij aan een spoedig bederf zijn blootgesteld.

HOOFDSTUK VII.

VOORTTELING.

1. Natuurlijk broeden.

Voor het broeden van eieren moet men aan oude kippen de voorkeur geven, daar zij drie à 4 broedsels 's jaars kunnen leveren en gedurende het broeden bedaard, geduldig en lijdzaam zijn; jonge kippen daarentegen zijn beter om van haar de tot broeden bestemde eieren te bekomen, daar deze vruchtbaarder zijn dan die door oude kippen gelegd.

Zoodra eene kip neiging tot broeden vertoont, bespeurt men zulks doordien zij langer in het leghok blijft zitten dan gewoonlijk het geval is, en zich er moeilijk uit laat verjagen, terwijl zij een eigenaardig zacht klokkend geluid laat hooren.

Cochin-China's, Brahma-Poetra's en Kalkoenen zijn de beste broedsters, terwijl Negerhoenders bijzonder geschikt zijn om kleine eieren, alsmede die van Fazanten en Patrijzen, te bebroeden.

Kippen, die voor de eerste maal broedsch worden, blijven

doorgaans in den aanvang niet goed zitten. Men kan ze er aan gewennen door ze in eene mand met droog hooi te plaatsen, waarin eenige, liefst vooraf een weinig in het water verwarmde, kunst-eieren gelegd worden, en ze door een teenen deksel of eene andere daar boven omgekeerde mand te verhinderen zich te verwijderen. Na verloop van een paar dagen zijn zij er aan gewend en verlaten hare eieren niet meer; alsnu eerst kan men haar de goede eieren toevertrouwen.

De beste tijd van broeden ten onzent is van af de laatste helft der maand April tot en hoogstens met de maand Juni, zoodat de kuikens 4 à 5 maanden geschikt weder na hunne geboorte hebben, om zich behoorlijk te kunnen ontwikkelen.

De tijd van broeden heeft ten opzichte eener gunstige teelt een grooten invloed. Een vroegtijdig broeden, vooral als daarmede een bijzonder doel beoogd wordt, als: het kweken van groote en zware rassen of wel van kuikens van welke men verlangt, dat zij nog in het jaar hunner geboorte eieren zullen leggen, heeft zijne goede zijde, voornamelijk als men eene gunstige gelegenheid heeft de kuikens in warme overdekte ruimten tegen guur weder te beschutten. Doch in 't algemeen is het vroege broeden bij ons te lande te ontraden, daar de eerste weken dier jonge kuikens, alsdan doorgaans in een ongunstig jaargetij vallen, waardoor vele door vochtigheid en gure nachten verloren gaan. Daarentegen zijn late broedsels even zoo nadeelig, zoo niet nog erger; bij deze treedt het regenachtig seizoen reeds in gedurende den eersten rui, hetgeen voor de jonge dieren hoogst noodlottig is.

Het groeien der jongen lijdt uit gebrek aan warmte en door nattigheid, en zoo zij ook al niet geheel en al verloren gaan, blijven zij toch klein, bereiken hunne volkomen ontwikkeling niet en bij vroeg intredend winterweder zijn, ondanks de zorgvuldigste verzorging, vele verliezen te duchten. Alleen krielhoenders en voornamelijk *Bantams*, die men zoo klein mogelijk wenscht te houden, moeten laat gebroed worden.

Door vroegtijdig broeden verkrijgt men wel is waar kuikens, die dikwerf reeds in de maanden September en October van hun geboortjaar eieren beginnen te leggen en bij behoorlijke voeding en verpleging den ganschen winter door daarmede voortgaan; doch hoenders verlangen nevens doelmatige voeding eene zekere warmte, droogte, en beweging in de vrije lucht; en dientengevolge heeft men bij vroegtijdig broeden groote verliezen te verwachten. Sommige rassen zijn voor ongunstig weder hoogst gevoelig en lijden daardoor aan velerlei kwalen; als: ontsteking der slijmhuud van oogen, neusgaten, luchtpijp, longen en darmkanaal, hetgeen doorgaans doodelijk is.

De broedende kip eet gewoonlijk des voormiddags en slechts eenmaal daags en dan nog wel weinig. Men geeft ze goede graansoorten tot voedsel en ter afwisseling eenig week voer, als: gekookte rijst enz., doch zelden groen en dan nog wel in zeer kleine hoeveelheden. Loslijvigheid en diarrhee zijn bij broedkippen steeds een bewijs van ongesteldheid. Aan het drinkwater voegt men een weinig ijzervitriool of smids bluschwater toe; ten alle tijde is ijzerhoudend water zeer aan te bevelen.

Het lokaal, voor broeiplaats bestemd, moet voor alle

andere kippen ontoegankelijk zijn, verder luchtig, stil en niet te licht wezen. Een goede schuur is daartoe zeer geschikt; zolders zijn zeer af te keuren, daar bij warm weder de hitte aldaar bijna ondragelijk wordt, ten gevolge waarvan de eieren bedorven raken en niet, zooals men gewoonlijk meent, ten gevolge van onweder, dat doorgaans bij zulke warme zomerdagen geen zeldzaamheid is. Alle vreemde geluiden storen de kip in haar taak, terwijl de eieren door hare onrustige bewegingen gebroken ongelijk verwarmd worden.

Ten einde de sterke ontwikkeling van ongedierte zoo veel mogelijk te voorkomen, laat men de kippen liefst niet in eene mand broeden, maar geve liever daartoe de voorkeur aan een zoogenaamd houten broedkastje van 40 centimeters lang en breed en 70 centimeters hoogte, van voren door eene schuif en van boven met een houten deksel gesloten. Aan elk der vier zijden van het kastje worden tot luchtverversching drie à vier gaten in de hoogte aangebracht, elk ongeveer van 5 à 7 centimeters in middellijn. De bodem der broedkast wordt met een laag vochtig zand of aarde bedekt en daarop eerst het nest vervaardigd, bestaande uit stroo of biezen, liefst geen hooi, en met bloem van zwavel of insectenpoeder bestrooid.

Het nest moet niet te klein noch te groot, te vlak noch al te diep zijn. In 't eerste geval zouden de eieren van onder de kip weggrollen; in 't tweede geval zouden ze te zeer tegen elkaar aandrukken en daardoor aanleiding tot breken geven. Het bevochtigen van den grond onder het nest is noodig om te voorkomen dat de eieren door verdamping niet te veel aan watergehalte verliezen. Daarom wordt

aanbevolen tegen het einde van den broeitijd, ongeveer den 17den dag een halven liter warm water over het zand rondom het nest te gieten, waardoor ten gevolge van de vochtige warmte, het verdikken van het eiwit voorkomen, de beweging van het kuiken bevordert en het uitkruipen uit het ei vergemakkelijkt wordt. Door sommigen wordt ook aanbevolen, bij zeer warm weder de eieren met een weinig lauw water te besprenkelen om ze daardoor de vereischte vochtigheid te hergeven die het kuiken voor zijne ontwikkeling noodig heeft. Hoezeer zulks bij het kunstmatig broeden hoogst noodzakelijk is, moet het bij het broeden onder de hen ontraden worden, wijl nieuwere waarnemingen aangetoond hebben, dat daardoor dikwerf de ontwikkeling van zeer kleine diertjes (*Infusoriën*) en van schimmelplantjes op de eierschalen wordt bevordert, die het kuiken in het ei doen sterven.

Nadat de broedkast of korf voor goed door de kip met hare kuikens verlaten is, moet zij onmiddellijk behoorlijk gereinigd, en met *Carbolzuur* in kalkwater gewit worden.

Het getal eieren onder eene broedhen te leggen hangt af van de verhouding in grootte, die er bestaat tusschen de broedster en de eieren; natuurlijk kunnen er meer kleine eieren onder een groote kip, dan groote eieren onder een kleine kip geplaatst worden. Gewoonlijk zijn het gemiddeld 11 à 15 eieren, die door eene kip, en 15 à 19 eieren, die door eene kalkoensche hen kunnen uitgebroed worden. Men geeft meestal aan een oneffen getal de voorkeur, om reden dat men een ei in 't midden plaatsen kan en de overige in twee reien daaromheen, zoodat de eieren gezamenlijk eene ronde schijf vormen, zonder dat er een daarbuiten

KRAAIKOP. (TOORNSCHE)

gelegen is, dat toch bij de bebroeding niet behoorlijk verwarmd wordende, zoude verloren zijn; voornamelijk drage men zorg de schijf eieren niet grooter te maken, dan dat ze alle behoorlijk door de broedster gelijkmatig kunnen bedekt worden.

Ten einde kippen en voornamelijk kalkoenen, die niet broedsch zijn, tot broeden te dwingen worden haar, (liefst bij hennen van een paar jaren oud,) de buikveeren met eene schaar weggeknipt, en nadat men ze de inwerking der koude lucht heeft doen ondervinden worden zij op eenige verwarmde kunsteieren gezet, en wel op een donkere plaats in eene overdekte mand of broeikast, waar haar het opstaan verhinderd wordt. Na een vasten van 24 uren wordt de kip van het nest genomen om gevoerd te worden; na een half uur wordt zij weer op het nest met opnieuw verwarmde eieren gebracht en dit herhaald totdat zich de broeilust ontwikkeld heeft, hetgeen gewoonlijk na drie dagen plaats vindt. Wilde en schuwe kalkoenen worden verdoofd op het nest gezet; zulks geschiedt door het dier, met den kop tusschen de vleugels gestoken, sterk heen en weer te slingeren en ze in den daardoor ontstanen bedwelmden toestand op het nest te plaatsen. Eerst dan, wanneer de broedster bij eenige aanraking de veeren opzet, bijt en blaast, haar nest zelf behoorlijk in orde brengt en zich steeds vrijwillig naar haar nest begeeft, kan men haar de eigenlijke broedeieren geven.

Vele menschen meenen, doch ten onrechte, dat de eieren te zeer afkoelen wanneer de kloek die, om te eten, tijdelijk verlaat; in den vrije natuurstaat verlaat de kip gedurende 15 à 20 minuten haar nest uit eigen beweging, ten einde voedsel te zoeken. Indien men haar in de gelegenheid

stelt haar voedsel en versch drinkwater te bekomen, dan eet en drinkt zij met overhaasting, ontlast zich van hare meststoffen, en na een zandbad genomen te hebben, haast zij zich om haren plicht als broedster weer opnieuw te gaan vervullen. Dit tijdelijk verlaten der eieren is noodzakelijk en van groot belang, daar door het afkoelen der eieren versche lucht door de poriën binnen in het ei indringt, dat tot ontwikkeling van het kuiken onontbeerlijk is; ten dien opzichte gedane proefnemingen hebben bewezen, dat bij gebrek aan toetreding van versche lucht geheele broedsels zijn te loor gegaan. Dientengevolge begaan vele kweekers eene fout door, bij de broedster, het voer en drinken in hare onmiddellijke nabijheid te plaatsen, zoodat zij niet het nest behoeft te verlaten om aan de eischen van honger of dorst te voldoen; meermalen zelfs is het voorgekomen, dat zij liever verhongeren dan haar nest te verlaten. In zulke gevallen moeten zij voorzichtig van het nest genomen en tot eten gedwongen worden, totdat zij zich er aan gewend hebben. Het zuiver reinhouden van het nest van alle meststoffen is hoogst noodzakelijk; spoedig went de kloek zich er aan, om aan alle natuurlijke behoeften te voldoen, tijdens zij het nest verlaat om zich te voeden.

Gedurende de eerste dagen der broeding mogen de broedsters het nest niet langer dan een half uur verlaten; in frissche en koele lokalen en gedurende koude voorjaarsdagen is 15 à 20 minuten voldoende. Volkomen afkoeling der eieren gedurende de eerste dagen doodt het kuiken; in de laatste week der broeding daarentegen schaadt zulks minder.

Indien de broedster te lang van het nest blijft, moeten de eieren met een (liefst wollen) lap bedekt en de kip weer opgevangen worden, om haar weer op het nest te kunnen plaatsen; om zulks in het vervolg te voorkomen, wordt de broedster dagelijks op een bepaalden tijd voorzichtig van het nest genomen en in eene afgesloten ruimte of hekje opgesloten, gevoed en gedrenkt.

Kalkoenen kunnen onder voorwaarden, dat zij sterk gevoederd worden 10 à 12 weken achter elkander tot broeden gebezigd worden; door één kalkoen kan men op deze wijze 200 eieren achter elkaar laten uitbroeden.

Dagelijks, tijdens de broedsters gevoed worden, moeten de nesten en eieren behoorlijk van alle meststoffen gereinigd worden, terwijl men de gebroken eieren verwijdt en de door deze bezoedelde met lauw water afwascht.

Na 3 à 4 dagen van bebroeding, en wel gedurende dat de broedster van het nest is, kan men de eieren schouwen en onderzoeken of er onbevruchte, zoogenaamde schulp-eieren onder de broed-eieren gevonden worden. Onbevruchte eieren zijn helder en doorschijnend, bevruchte daar en tegen vertoonen hier of daar een donker plekje binnen in het ei. Is het getal onbevruchte eieren eenigszins groot, dan kan men die alsdan door nieuwe broedeieren vervangen; in dit geval echter drage men later zorg de eerst uitgekomen kuikens van de broedster af te nemen en die goed tusschen wollen dekens, desnoods met behulp eener kruik heet water of beter onder eene kunstmatige moeder, waarover in het volgend artikel, warm te houden; in de twee eerste dagen behoeven de jongen nog geen voedsel, wel warmte, daar nog voedsel genoeg van den dooier af-

komstig bij hen aanwezig is. In geval men meerdere broedsters te gelijk heeft, hetgeen ook bijzonder is aan te raden, kunnen de later uitkomende eieren onder eene van deze of in eene broedmachine gelegd worden, om het kuiken na zijne geboorte weg te nemen en het zijne oorspronkelijke broedster terug te geven. Het is ook zeer voordeelig meerdere broedkippen te gelijk te zetten, daar men dan, wanneer na de schouwing meerdere eieren blijken onvruchtbaar te wezen, de overige onder andere broedsters kan verdeelen en aan die eerste broedkip weer een nieuw stel eieren geven.

Wil men echter vreemde jonge kuikens aan de een of andere kloek toevertrouwen, dan moet zulks des avonds geschieden, wanneer de kloek zich met hare kuikens reeds ter rust heeft begeven, als wanneer de jeugdige vreemdelingen behoedzaam bij hunne nieuwe moeder worden ondergeschoven; bij het ontwaken, den volgenden morgen, vermeent de kloek dat alle van onder haar uitkruipende kuikens hare eigen voedsterlingen zijn, en zal ze alle zonder onderscheid met dezelfde liefde en zorgvuldigheid bewaken.

Is de tijd van drie weken, gedurende welken de kip moet broeden, bijna verstreken, dan gaat men er toe over de eieren te onderzoeken. Eieren zonder of met vroeg afgestorven kuikens, zoogenaamde vuile eieren, herkent men door ze tegen het licht te bezichtigen, als wanneer zij van binnen een grauwwarte schommelende en vloeibare massa blijken te bezitten, terwijl het ei zelf reeds een zeer onaangename lucht van zich geeft; deze moeten onmiddellijk weggeworpen worden. Eieren met kuikens daarentegen

zijn herkenbaar door hunnen donkeren inhoud, terwijl aan het stompe einde de luchtkamer zich aanmerkelijk vergroot vertoont.

Om te onderzoeken welke eieren levende jongen bevatten, legt men het ei één á twee dagen voor het uitkomen gedurende een paar minuten in een bad van warm water van 32° Réaumur; spoedig bespeurt men alsdan in de eieren, die een levend kuiken bevatten, eene eigenaardige onafgebroken beweging. Zonder het uitkomen der kuikens te schaden kan men ze ongeveer 10 minuten in het water laten om ze daarna weder in het nest te leggen. Beter echter is het de eieren onaangeroerd te laten liggen en liever geduldig af te wachten wat de uitslag zijn zal. Soms is het noodig enkele eieren met harde schalen in het breken behulpzaam te zijn; dit geschiedt door het ei in het midden rondom met den nagel voorzichtig te kraken en er eene scheur of barst dwars over het midden aan te brengen en het daarna weder onder de kip te leggen; het kuiken zal daarop zich zelf spoedig uit zijne gevangenis verlossen. Bij het openen van een ei, om zoo noodig een kuiken te helpen, zij men bijzonder voorzichtig de weke buikdeelen van het diertje niet te kwetsen en alles liever zelf aan de natuur over te laten; alleen wordt het jonge diertje een weinig gelaafd, door het bekje met een paar droppels water te bevochtigen.

2. Kunstmatig broeden.

Het is den mensch onmogelijk de natuur in hare handelingen te verbeteren; alleen wat het menschelijk ver-

nuft vermag, is de natuur ten onzen behoefte te leiden, te gemoet te komen en te helpen. Het broeden op de natuurlijke wijze d. i. onder een broedenden vogel geeft ons den meesten waarborg tot welslagen. Wil men echter vele eieren laten uitbroeden, dan ontbreekt het gewoonlijk aan de daartoe benoodigde broeikippen, waarom men in dergelijk geval zijn toevlucht tot eene broed-machine (Incubateur) neemt. De inrichting komt in hoofdzaak bij alle deze werktuigen op hetzelfde neer; de eieren worden op een zachte, meestal uit koperen spiraal-veeren bestaande, onderlaag evenals in eene lade in een kastje geschoven, waarvan de beide zijwanden alsmede bodem en bovengedeelte uit dubbele dunne koperen of zinken wanden bestaan, waar tusschen zich kokend water bevindt waardoor de eieren de vereischte broedwarmte van 31 à 32° Réaum, 40 Centig. of 104° Fahr. bekomen. Van deze broedmachines bestaan vele soorten, naar de wijzigingen door verschillende fabrikanten aangebracht; men heeft ze van verschillende grootte naar gelang van het aantal eieren, dat men wenscht uit te broeden, en wel van af 25 tot 1000 eieren toe. Sommige, en deze zijn de kleinere, worden op den vereischten warmtegraad gehouden door dagelijks eene zekere hoeveelheid van het afgekoelde warm water af te tappen en dit door nieuw kokend water te vervangen. Bij andere heeft dit niet plaats, maar daarentegen wordt hier het verlies van warmte gecompenseerd door middel van één of meer petroleum lampjes, of door eene gasvlam of wel door eene dagelijks te vullen buis met gloeiende houtskolen voorzien. Welk van deze systemen de voorkeur verdient, zal nadere ondervinding moeten

leeren, daar men het ten dezen opzichte nog niet eens is. Wil men kunstmatig eieren uitbroeien, dan verdient het eene bijzondere aanbeveling met een kleine broeimachine te beginnen, ten einde zich vooraf daarmede te oefenen; de in den aanvang te ondervinden teleurstellingen zullen alsdan van minder ingrijpenden aard zijn, dan wanneer men met een groot aantal eieren te gelijk wilde beginnen. Evenals met alle dergelijke zaken is veel oefening en ondervinding noodig, om naar behooren met eene broedmachine te kunnen omgaan en om er goede resultaten mede te verkrijgen. Wij van onze zijde hebben er steeds de voorkeur aan gegeven om onder kippen of kalkoenen te broeden alleen hebben wij groot nut ondervonden; door eene kleinere broedmachine voortdurend op de vereischte warmte in gereedheid te hebben, om bij voorkomende gelegenheid eene broedster te kunnen vervangen, die om de eene of andere reden, hetzij vrijwillig of onvrijwillig, hare taak in den steek liet. Hoe men met eene broedmachine moet omgaan, zullen wij hier niet in bijzonderheden vermelden, daar zulks geheel afhangt van het systeem, dat men zich aangeschaft heeft; daarenboven wordt bij de aflevering van elke machine eene gebruiksaanwijzing toegevoegd, in welke alle vereischte inlichtingen gegeven worden.

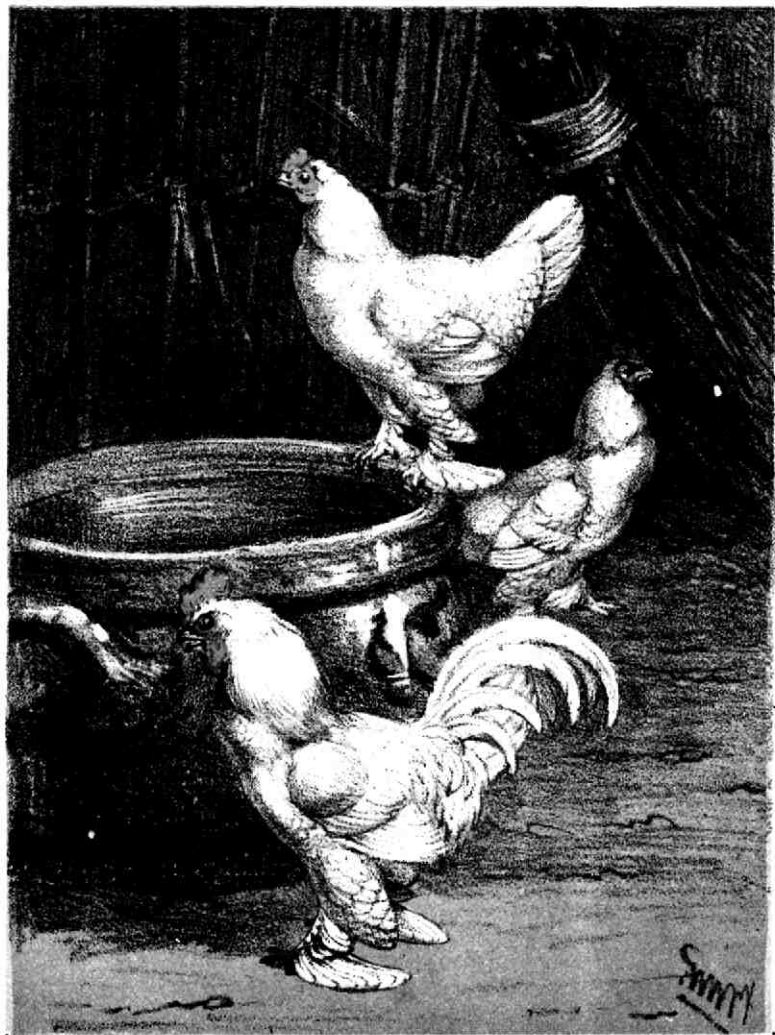
Bij elke broedmachine is het een vereischte tevens eene kunstmatige kloek of, door het water verwarmde kuikenren, te bezitten; deze bestaat uit eene inrichting met verwarmingsbuizen voorzien, onder welke bij ongunstig weer of gedurende den nacht de kuikens de vereischte warmte kunnen vinden. Ook een dergelijk

toestel is voor groote hoenderfokkerijen onmisbaar, daar het in vele gevallen groote diensten kan bewijzen. Het is eene verkeerde onderstelling aan te nemen, dat kuikens, die in eene broedmachine geboren zijn, van zwakkere constitutie zouden wezen dan die, welke onder een kip zijn uitgebroid; de ondervinding heeft bewezen, dat ten dien opzichte niet het minste verschil bestaat: kunstmatig gekweekte kuikens worden later even sterk en zijn voor de voortteling even zoo goed geschikt, als die welke langs den natuurlijken weg uitgebroid en grootgebracht zijn.

3. Het Kuiken.

Den 21sten dag van het broeden, begint het kuiken zich in 't ei sterker te bewegen, somtijds zelfs hoort men het er in piepen; door deze beweging wordt de eierschaal verbroken en door het kuiken verlaten. Naarmate de kuikens geboren worden, moeten zij minstens nog één dag lang onder de kloek blijven; eerst den 2den dag behoeft men er aan te denken de kuikens te voeden. Ten dien einde wordt de kloek met hare kuikens voorzichtig opgenomen en in een kuikenren geplaatst, wijl men de jonge diertjes niet te midden der overige hoenders kan laten loopen, daar zij door deze lichtelijk worden bezeerd.

De kuikenren bestaat uit twee deelen, namelijk een voor kloek en kuikens samen bestemd en een grooter tot welk de kuikens alleen toegang hebben; beide deelen zijn van elkaar gescheiden door eenige staande latjes, $7\frac{1}{2}$ millimeter onderling van elkaar verwijderd. Het eene gedeelte

KRIEL. (SABELPOOT).

voor de kloek bestemd is 75 centim. lang en breed, van voren 75, van achteren 50 centim. hoog; dit is aan beide zijden en van achteren geheel gesloten en met eene schuifdeur aan de achterzijde van 30 centim. hoogte en 20 centim. breedte voorzien, om de kloek desverkiezende te kunnen in en uit laten. Het dak van dit gedeelte is waterdicht gedekt; aan eene der beide zijden is 15 centim. boven den bodem eene valklep van 60 centimeters lengte en 10 centim. breedte aangebracht, om daardoor de meststoffen te kunnen verwijderen en zoo noodig de kuikens gelegenheid te geven zich buiten den ren in het vrije veld te kunnen bewegen. Het andere gedeelte van den ren is 1.25 meter lang en 75 centim. breed, terwijl de drie houten wanden 50 centim. hoog zijn; deze ruimte is van boven gedekt met een raam van 1.25 lang en 0.75 breed, bespannen met machinaal vlechtwerk, waarvan de mazen ongeveer 19 millimeters (drie kwart Eng. duim) wijd zijn. Onder in de zijwanden zijn kleppen aangebracht evenals in de afdeeling voor de kloek beschreven is, en die tot hetzelfde doel moeten strekken; een los aan weerszijden in de lengte loopend afdak van 1.30 meter lengte bij 0.80 meter breedte behoedt, bij regenachtig weder of des nachts, den loop voor elk indringend vocht, tenzij men den ren onder een geschikt afdak plaatsen kan. De bodem der voor- en achter afdeeling wordt met goed droog zand, 5 centimeters hoog, voorzien en dagelijks schoongehouden en zoo noodig met ander versch en droog zand aangevuld, daar de kuikens een zoo droog mogelijken zandbodem hebben moeten; vocht is hun hoogst nadeelig. Aan licht en warmte hebben zij groote behoefte; daarom moet hunne

verblijfplaats zich bij voorkeur op het zuiden of oosten bevinden en wel zoo, dat de zonnestrallen er vrij in kunnen doordringen, voornamelijk in het voorjaar; alleen tegen de al te sterke middagzon, die het zand te zeer zoude verhitten, moet eenige bescherming zijn, bij voorkeur de schaduw van een boom. Voor vocht zijn de kuikens hoogst gevoelig en moeten daartegen bijzonder beschermd worden.

Hoe grooter ruimte men eene kloek met hare kuikens geven kan, des te beter, voornamelijk wanneer deze laatste een paar weken oud zijn; vooral weiland met heien boschgrond zijn daartoe zeer geschikt, doch een en ander mag niet door dauw of regen nat wezen, maar moet door de zon opgedroogd zijn; nattigheid aan den buik der kuikens is hun hoogst nadeelig, daar het buikontsteking en diarrhee verwekt.

Na 4 of 5 weken zijn de kuikens meest zoover gevorderd, dat de moederwarmte niet meer ontontbeerlijk is, doch desnietteenstaande vergaart de moeder haar kroost nog elken nacht onder hare vleugels. Later op een leeftijd van 5 of 6 weken worden de kuikens uit den ren en van de moeder genomen om gezamenlijk in een ander, warm verblijf opgevoed te worden. Nadeelig is het de kuikens al te vroeg op zit- of ruststokken te laten rusten; het op dezen leeftijd nog weeke borstbeen lijdt door zitten veelal aan drukking wegens de zwaarte van het lichaam, voornamelijk bij zware rassen, waardoor, zooals wij vroeger reeds zeiden, verkromming van het borstbeen ontstaat; daarom is het raadzamer ze des nachts op stroo te laten rusten.

Volmaakte zindelijkheid is eene hoofdvoorwaarde bij de hoenderteelt. De bodems van de verblijven der kuikens moeten ter dikte van minstens 5 centimeters met droog zand bedekt zijn, en verder alle wanden met witkalk, in water of karnemelk opgelost, bestreken worden.

Het beste voer voor jonge kuikens bestaat uit zeer klein gehakte hard gekookte eieren, gemengd met beschuit of gekruimd oudbakken brood, waarbij gevoegd wordt fijn gesneden sla, brandnetels, kool, muur en in 't algemeen alle zachte bladgroenten (desnoods ook gekookte bieten) en boekweit-gort; dit laatste is als het ware de inleiding tot het gewennen aan de latere voeding met gerst, maïs enz. Bij toenemenden wasdom kan men langzamerhand overgaan tot het voeden met het zoogenaamde uitharpsel of achtertarwe, d. i. uitschot van de tarwe voor het broodbakken bestemd, gekneusde boekweit en daarna met gerst, maïs enz.; doch daarmee dient men te wachten tot het kuiken volkomen in de veeren en eenige maanden oud is. Rijst wordt door kuikens en oude hoenders gaarne gegeten en is met karnemelk, tot een zeer dikke brij gekookt, voor beide zeer gezond. Fijngehakt vleesch, vleeschbrood, maden, meikevers, regenwormen en ander dierlijk voedsel is, in afwisseling met plantaardig voedsel, voor de ontwikkeling der kuikens hoogst noodzakelijk. Te veel vleesch echter veroorzaakt lichtelijk doorloop; geronnen melk of kaas-wrongel is eveneens een gezond voedsel; doch voordat de kuikens geheel en al in de veeren zijn is zulks minder aan te bevelen.

Aan de kuikens moet helder en zuiver water te drinken gegeven worden en wel op eene wijze, dat zij de buikveeren,

door er in te loopen, niet nat kunnen maken, hetgeen lichtelijk buikvliesontsteking kan veroorzaken; daarom verdienen de drinkfonteinen de voorkeur boven platte schotels.

Heeft men reden te vreezen, dat grootere, in de nabijheid rondlopende hoenders, het kostbaarder voer voor de kuikens bestemd aan deze zullen optnemen, dan bringe men het kuikenvoer in een soort van voederkast, bestaande uit eene ruimte, afgesloten door 4 aan elkaar verbonden houten hekjes, elk van ongeveer 4 meters lengte en 50 centim. hoogte, en van welke de latten $7\frac{1}{2}$ centimeter wijd uit elkaar staan om aan de kuikens vrijen toegang te verleen. In dergelijke voederkasten, die van boven tegen regen beschut zijn, kunnen de kuikens naar believen voedsel bekomen; zij worden alsdan niet te gulzig en overeten zich niet, dat anders lichtelijk tot ziekte aanleiding geven kan.

Veeltijds ziet men, dat te gelijk geboren kuikens na een leeftijd van drie maanden, bij gelijke voeding, twee à drie malen zwaarder zijn dan hunne broeders en zusters; dezulke kieze men bij voorkeur uit, om later vetgemest te worden. Echter houde men steeds in 't oog, dat niet tegelijkertijd van één en dezelfde kip veel eieren en eene groote vleeschontwikkeling kan geischt worden; slechts één van beide, of vleesch of eieren: het ras speelt hierbij een groote rol. Goede eierlegsters zijn de Italiaansche, Houdans, Pellen en Padua-hoenders, terwijl de Cochinchina's, Brahma-Poetra's, Dorkings, la Flèches en Crèvecoeurs meer bijzonder tot vetmesten geschikt zijn.

HOOFDSTUK VIII.

VETMESTING.

1. Natuurlijk vetmesten.

De hoofdregelen van het vetmesten zijn:

- 1o. volstrekke rust,
- 2o. duisternis,
- 3o. eene bijzondere en rijkelijke voeding.

De hoenders, zoowel hanen, kapoenen als kippen moeten, zoo men ze wil vetmesten, van elkaar afgescheiden gehouden worden, door ze afzonderlijk op te sluiten; zulks geschiedt in zoogenaamde mesthokken. Deze bestaan in eene rij kleinere hokken 75 centimeters boven den grond verheven en elk van 50 centimeters lengte, 25 à 30 centimeters breedte en 40 centimeters hoogte. De bodem bestaat uit latten, zoodat de mest er door naar buiten vallen kan; de voorzijde bestaat mede uit latten, die zoover van elkaar verwijderd zijn dat het dier gemakkelijk den kop daardoor naar buiten kan steken, om zijn voedsel in een trog van 10 centim. lengte en 5 centim. diepte te kunnen bereiken welke trog aan

het hok op zoodanige wijze bevestigd is, dat men ze om te reinigen makkelijk kan wegnemen.

De mesthokken moeten op een rustige, donkere en droge plaats staan en door van boven aangebrachte luikjes behoorlijk kunnen gelucht worden, terwijl de hoenders elkaar niet mogen kunnen zien.

Van natuur magere hoenders moeten niet in 't mesthok opgesloten worden, daar men met deze bezwaarlijk zijn doel zal bereiken.

Men begint de hoenders gedurende de eerste paar dagen drie malen daags gerst, mais en boekweit te geven; zoodra het dier uitscheidt met eten, wordt de trog weggenomen en het mesthok gesloten.

Na eenige dagen kan men het te mesten gevogelte deegachtig voedsel geven; dit deeg, waarmede men voedt, wordt gewoonlijk van boekweit-gort vervaardigd, door deze met karnemelk te vermengen en te kneden. Roggemeel en havergort zijn minder geschikt. Gekookte aardappelen en hennipzaad kunnen tevens als verandering van spijs gegeven worden. Het is raadzaam tusschen het deeg eenige graankorrels te mengen wijl het den eetlust opwekt.

Na elken maaltijd wordt het dier een weinig water of liever melk te drinken aangeboden.

Het voeden moet op geregelde tijden plaats hebben, niet te vroeg, ten einde de dieren in hunne rust niet te storen, noch te laat, om ze niet onnoodig ongeduldig te maken.

Zoo bij de vet te mesten hoenders het voedsel en de spijsen in de maag verzuren en slecht verteren, moet

men ze een weinig laten vasten, en wanneer zich zulks mocht herhalen, moet men het mesten opgeven en het dier slachten.

Na twee à drie weken kunnen de opgesloten dieren vetgemest zijn; vleezige kuikens kunnen in 14 dagen in 't mesthok vetgemest worden, magere daarentegen hebben ongeveer drie weken daartoe noodig.

Ten einde van fijn en vet gevogelte ten allen tijde voorzien te zijn, moet men, in 't voorjaar, het late na-jaarsbroed van het vorige jaar mesten; des zomers mest men de kuikens, die het eerst in het vroege voorjaar geboren zijn; gedurende den winter, die van Mei en Juni.

De vetgemeste kuikens, geboren in September en October en die van Januari en Februari zijn uitzonderingen, en beloonen, door hun hoogen prijs, rijkelijk de zorgen, die men er aan besteed heeft.

2. Kunstmatig vetmesten.

Een hoen van goed ras kan op de hiervoren beschreven wijze gemest en zelfs zeer vet worden, doch zoo men ze nog zwaarder hebben wil, moeten zij zoogenaamd gestopt of gepild worden.

Dit bestaat hierin, dat men de te mesten dieren met meelpillen als het ware volpropt; deze pillen bestaan uit boekweitmeel in melk gekneed, later uit een mengsel, bestaande uit 3 deelen boekweit- en 1 deel havermeel, samen goed gemengd en met melk tot een vast deeg gekneed, waaruit langwerpige pillen ter lengte en dikte

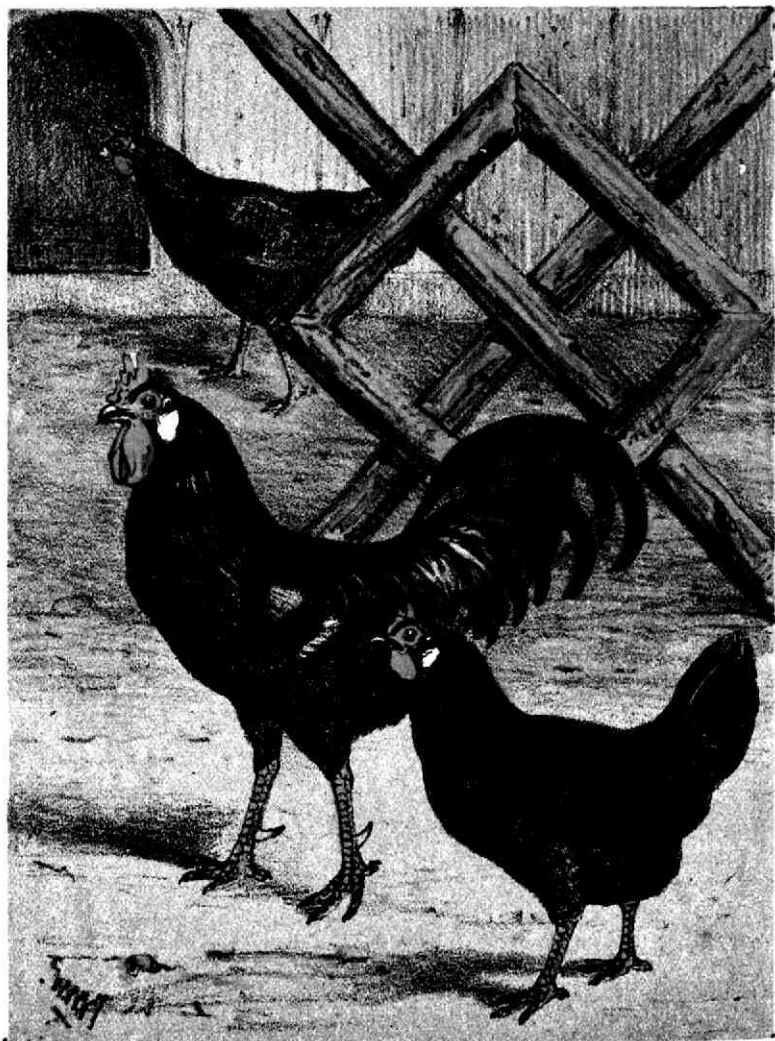
van eenen vinger vervaardigd worden. De te mesten hoenders worden tweemalen daags gestopt; daartoe worden zij op den schoot van een persoon genomen, die ze den bek opent, terwijl een ander de met melk of water bevochtigde pil in de keel duwt en die met de vingers zoover mogelijk naar binnen voert, zonder de keel te kwetsen; daarna wordt die pil tusschen duim en vinger tot in de maag voortgestuwd, door ze zachtjes aan, langs de buitenzijde der keel strijkende naar beneden te duwen.

Men begint het dier eerst 2 pillen, een paar dagen later 3, daarna 4, eindelijk tot 12 pillen te geven, elken keer dat men het stopt. Voor men begint te voeren, onderzoekt men eerst door betasting of de maag ledig is, en regele daarnaar het getal te geven pillen. Indien het dier geene gemakkelijke spijsverteering heeft, geeft men het wat water te drinken.

Om een haan of eene kip volkomen vet te mesten heeft men ongeveer 10 liters meel noodig; 20 à 25 dagen worden er vereischt om tot dit doel te geraken.

De op evengemelde wijze te Le Mans en La Flèche gemeste en op de markt te Parijs met 8 tot 12 francs betaalde en onder den naam van *poulardes* bekende hoenders, zijn jonge halfjarige kippen, die nog niet gelegd hebben. Het is eene dwaling, die algemeen geloofd wordt, te meenen, dat de te mesten kippen evenals de hanen moeten gesneden worden; te La Flèche en Le Mans, die hoofdzakelijk de markt te Parijs van *poulardes* voorzien, wordt deze kunstbewerking nimmer aangewend.

Ten einde bovengemelde voedingswijze, die aan twee

LA FLËCHE.

personen betrekkelijk veel tijd vordert, te bespoedigen, heeft men tegenwoordig in Frankrijk een toestel in gebruik gebracht, met hetwelk één persoon een groot aantal hoenders in zeer korten tijd langs den mechanischen weg voeden kan; een ingenieus uitgedacht toestel toont op eene wijzerplaat elk oogenblik de door een trechter in de keel ingevoerde hoeveelheid deeg aan. Daar het invoeren van het deeg door het trappen met den voet op een pedaal plaats heeft, heeft men de handen gedurende de bewerking grootendeels vrij, zoodat één persoon voldoende is om alles alleen te verrichten, waartoe anders twee personen vereischt worden.

3. Het Kapoenen.

Onder kapoenen verstaat men de kunstbewerking om aan hanen de eigenschap te ontnemen, hun geslacht te kunnen voortplanten, met het doel ze grooter, malscher en vetter te doen worden.

Op den leeftijd van 4 maanden worden de jonge hanen aan deze operatie onderworpen; indien men zulks jonger deed, zoude het de dieren in hunnen groei belemmeren, op verder gevorderden leeftijd zouden zij in grooten getale bezwijken; verder kieze men daartoe een eenigszins frisschen dag uit, liever een weinig vochtig dan droog weer, en vermijde te groote warmte.

De jonge hanen, die uitgezocht zijn om te worden gekapoend, worden in een groote kippenmand geplaatst.

De operatie heeft altijd 's morgens plaats. Een helper legt het dier met de rugzijde op den schoot van den operateur; de kop van het dier moet door den helper naar beneden gehouden worden en de buik naar voren gekeerd zijn; de rechterdij wordt langs het lichaam uitgestrekt, de linker naar achteren gekeerd ten einde de linker lendestreek bloot te leggen, alwaar de insnijding moet geschieden. Na de buikveeren van af het borstbeen tot nabij den staart te hebben uitgeplukt, maakt men in de huid in de lendestreek een overlangsche insnijding van 4 centimeters lengte. Onder de doorgesneden huid ziet men de buikspier liggen, die door middel van een kromgebogen haakje opgelicht en met een scherpe schaar of dito mesje geopend wordt; alsnu ziet men het darmnet, zijnde een slap, dun en doorschijnend vlies, waarin eveneens eene insnijding gemaakt wordt, groot genoeg om den wijsvinger tot in de buikholte te kunnen toelaten. Zoodra een gedeelte der darmen door de wond tracht naar buiten te dringen, wordt zulks voorzichtig teruggeduwd en de wijsvinger der linker hand (vooraf met olie besmeerd) in den buik, onder de darmen door, ingestoken en wel in de richting der lendenen. Aldaar een weinig boven de stuit, voelt men een rond, glad lichaampje ter grootte van een boontje dat, hoewel beweegbaar, toch vastzit; men maakt het met den nagel los en brengt het door de gemaakte insnijding naar buiten; een en ander vereischt echter eenige behendigheid en oefening. Soms ontsnapt dat lichaampje, vóór het naar buiten kan gebracht worden en is alsdan moeielijk terug te vinden; het kan zonder nadeelige gevolgen in de buikholte verblijven, hoewel het verkieslijker is het te verwijderen. Op de-

zelfde wijze wordt met het tweede dergelijk orgaan, dat naast het voorgaande gelegen is, gehandeld.

Na de wondranden wat afgewasschen te hebben, worden zij te zamen gehecht, hetzij met draad en naald of wel met behulp van een paar spelden, waarom men wat garen bindt; bij het hechten der wond zij men echter zeer voorzichtig, niet een gedeelte der darmen te kwetsen of te gelijk met de wond daaraan vast te naaien, hetgeen doodelijke gevolgen zoude hebben.

De verzorging na de operatie te verleenen is zeer eenvoudig: de pas geopereerde kuikens worden op eene rustige plaats in eene kleine ruimte als b. v.: eene kippenmand, of nog beter in een mesthokje opgesloten, waarin men ze gedurende 24 uren laat, zonder ander voedsel dan een weinig geweekt brood.

De jonge kapoenen moeten in de eerste dagen niet op een stok maar op een weinig stroo slapen; door op te vliegen, om op den zitstok plaats te verkrijgen, zouden zij telken male de wond weder openscheuren. Gedurende 3 à 4 dagen worden zij met gekookte spijzen gevoed, waarna men ze genezen zijnde weder de vrijheid hergeeft; men moet ze niet langer van de overige jonge hanen verwijderd houden, dan hoogst noodzakelijk is, ten einde ze van deze niet te zeer te vervreemden en om latere vechtpartijen te voorkomen.

Zoo men een kapoen den dag na de operatie ziet kwijnen, onderzoekte men de wond; is die ontstoken, dan wordt ze met lauw water gereinigd en twee malen daags met kamfer-zalf bestreken. Zoo de ingewanden sterk zijn gekwetst geworden, is geene genezing meer te verwachten en de dood onvermijdelijk.

Indien de operatie naar behooren en goed verricht is, slaagt zij gewoonlijk altijd.

Veelal heeft men het gebruik de gekapoende hanen den kam af te snijden om ze te gemakkelijker van de overige hanen te kunnen onderscheiden; deze afgesneden kammen worden door de poeliers, ten dienste der Fransche keukens, vrij duur verkocht, om in vleeschpasteitjes en schildpadsoep te worden opgedischt.

Wij beschouwen deze operatie, wat ons betreft, betrekkelijk als eene vrij barbaarsche, en geven verreweg de voorkeur aan de natuurlijke vetmesting, door ons op bladz. 130—132 beschreven. Mogen daarbij de arme dieren eenige onsen minder zwaar worden, dan wanneer zij gekapoend zijn, het is voorzeker een vooroordeel te beweren, dat zij ten gevolge dezer kunstbewerking een malscher vleesch zouden bekomen.

TWEEDE GEDEELTE.

STANDAARDBOEK VOOR ALLE BEKENDE
HOENDERRASSEN.

A.

- Aegyptisches Huhn = Bolstaart-hoen.
Afrikaansch-hoen = Zwart Negerhoen.
Aka-Chabo = Bonte kriel van Japan.
Akoho = Madagaskar-hoen van Buffon, thans onbekend.
Alberts-hoen (Prins) = Koekoeksveeren Cochin-China.
Albino-Huhn (Brabanter) = Witte Brabanter.
Albion-Huhn = Albino-Huhn.
Aleppo-hoen = Zwarte witkuif.
Alford (Brahma d') = Donkere Brahma-Poetra.
Alltagsléger (Deutscher) = Hamburger pel.
 Idem (Holländischer) = Gewone pel.
Américaine (Poule) = Maleisch hoen.
Amerikaansch hoen = Amerik. Brahma-Poetra.
Amerikanisches Zwerghuhn = Sabel-poot kriel.
Ancona-hoen = Koekoeksveeren Spaansch hoen met
 roode wangen.
Andalusisch hoen = Blauw Spaansch hoen met roode
 wangen.
Angers (Race d') = Bastaard van Crèvecoeurs met
 Houdans of La Flèches.

LANGSHAN.

ANTWERPSCHE KRIEL.

Gallus domesticus var nanus cuculoides.

Coucou d' Anvers; Cuckoo Bantam; Kuckuks-Hühnchen.

Koekoeksveeren kriel met rozenkam, met of zonder uilebaard en zeer korte sikkelveeren in den staart; de lichtgrijze veeren zijn met vier donkergrauwe banden geteekend. Bek en Pooten geel.

Anvers (Coucou d') = Antwerpsche kriel.

Ardennes (Poule des) = SterkeFransche veldhoenders.

Ardoisé = Licht grijs, zoogenaamd blauw.

Argentan (Poule d') = Fransch gekruist ras.

Astrakaner = Sultans-hoen.

Arthège (Race d') = Fransch gekruisd ras.

Aijam-Alas = Vorkstaarhoen.

„ Baroegi = Bronshoen.

„ Djalak = Maleisch vechthoen.

„ Ejoe = id. id. met groenachtigen
glans op de veeren.

„ Oetan = Alle wilde- of Boschhoenders op Java.

B.

Bahia-Huhn = Padua.

Baker (White legs) = Ras van Amerik. vechthoen.

Bakies = Engelsch dwerghoen.

BANKIVA-HOEN.

Gallus ferrugineus, Gmel.; *Gallus Bankiva*, Temm:

Brooga, *Bankohra*, *Kasengtoe*, *Aijam-Oetan*. *Coq sauvage de Sumatra*. *Wild common Fowl*; *Bengale Jungle-Fowl*. *Burmesisches Wildhuhn*.

HAAN.

Gestalte: Rank en fier. Lengte 0,66 meter.

Gewicht: 1,15 kilogram.

Kop: Klein met vurige wilde oogen.

Kam: Dun, rechtopstaand en onregelmatig tandsgewijs diep ingesneden.

Wangen en Keel: Naakt en rood.

Kinlellen: Middelmatig lang, dun en afgerond.

Oorlellen: Afgerond, zeer kort, rood (Ind. archipel), of wit (Eng. Indië).

Hals en Stuit: Met lange, smalle, helder goudgele sierveeren.

Rug: Goudachtig roodbruin.

Borst en Buik: Zwartachtig.

Vleugel-dekveeren: Zwart met groenen metaalglans en helder kastanje-bruinen spiegel.

Vleugel-slagpennen: Als boven, doch met breeden bruinen buitenrand, waardoor zij kastanje-bruin schijnen te zijn.

Staart: Hangende, met zeer sterk ontwikkelde sikkelveeren, zwart met groenen metaalglans.

Pooten: Hoornachtig groen.

H E N.

Gestalte: Iets kleiner dan de Haan.

Kop: Van boven donker geelachtig bruin.

Hals: Met bruine geelgerande veeren.

Kam- en Kinlellen: Zeer klein, slechts te herkennen aan een klein naakt geelachtig plekje.

Oorlellen: Met geelachtig witte dekveeren bekleed.

Keel: Met eene heldere roodbruine streep geteekend, die van onderen in eene punt uitloopt en zich naar boven, achter de ooren heen, tot in de wenkbrauwen uitstrekt.

Rug en Borst: Geelachtig bruin met donker bruine streepjes over de lengte van elke veer.

Staart: Donkerbruin, de middelste pennen met donker gevlekte randen.

Vaderland: *Sunda eilanden ; Oost-Indië.*

N.B. De *Bankiva*-hoenders van het vaste land van Indië zijn lichter van kleur dan die van den Indischen Archipel; de oorlellen zijn wit in plaats van rood, terwijl de pooten grauwwachtig loodkleurig zijn.

Bankohra = Bankiva-hoen.

Bantam = Algemeene naam der krielhoenders in Engeland.

idem (black) = Zwarte kriel.

idem (booted) = Sabelpoot kriel.

idem citronné = Lichtgele Bantam.

idem (cuckoo) = Koekoeksveer kriel.

idem (gesäumte) = Goud- of zilverlakensche Bantam.

- Bantam (goldlaced) = Goudlakensche Bantam.
 idem Hähnchen = Antwerpsche kriel.
 idem (nankin) = Lichtgele Bantam.
 idem (scotch grey) = Koekoeksveer kriel in Schotland.
 idem (Sebright) = Goud- of Zilverlakensche Bantam.
 idem (silverlaced) = Zilverlakensche Bantam.
 idem (white) = Witte kriel.

BANTAM.

Gallus domesticus var. banticus.

Gesäumte Bantam. Laced Bantam. Sebright Bantam.

Gestalte: Zoo klein mogelijk, gedrongen en trotsch met achterover gebogen hals en kop.

Gewicht: Van den Haan 0,80, van de Hen 0,60. kilogram.

Kam: Bij voorkeur een dubbele of zoogenaamde rozenkam.

Wangen: Purperrood.

Oorlellen: Middelmattig, wit met rooden tint of geheel purperrood.

Kinlellen: Middelmattig lang, afgerond en purperrood.

Hals: Sterk achterovergebogen, bijzonder bij den haan; lancetvormige sierveeren ontbreken, daarentegen zijn zij gelijk aan die der hennen van dit ras.

Borst: Rond en zeer sterk naar voren gebogen.

Rug: Kort en ingevallen.

Zadel: De Lancetvormige sierveeren ontbreken bij den Haan, daarentegen zijn zij gelijk aan die der Hennen.

Vleugels: Laag neerhangende, in 't bijzonder bij den Haan, en bijna langs den grond slepende.

Staart: Tamelijk groot en breed; bij den Haan zonder sikkelvormige sierveeren; gelijk aan die der Hennen, doch een weinig grooter, en wordt zeer sterk naar voren gedragen.

Pooten: Vrij kort, kaal en leikleurig.

Veeeren: Ieder met een zwarten rand geteekend, zoodat zij te zamen, voornamelijk op de vleugels en den staart, als het ware dwarsbanden vormen.

Hoofdkleuren:

- a. *Goudlakensch (Goldlaced Bantam)*. Goudgeel met zwarte randen om de veeren.
- b. *Zilverlakensch (Silverlaced Bantam)*. Zuiver wit met zwarte randen om de veeren.
- c. *Nankingkleurig (Bantam citronné)*. Lichtgeel met zwarte randen om de veeren.

Barbarijsch-hoen = Spaansch hoen met sabelpooten in N. Afrika.

Barbezieux (Race de) = Fransch uitgestorven ras gekruist met La Flèches.

Barndoor-fowl = Engelsche veldhoenders.

Barthuhn = Uilebaard.

Bauerhuhn = Duitsche veldhoenders.

Bausbächchen = Uilebaard.

Bavarian fowl = Gebaarde zwarte witkuif-hoenders in N. Amerika.

Bedouines = N. Afrikaansche veldhoenders.

Begum Pilly Gaguzes = Maleisch hoen in Deccan.

Begiesar = Brons-hoen, 1^e kruising van 't vorkstaart-hoen met tamme hoenders.

Bekieko = Brons-hoen, 2^e kruising van 't vorkstaart-hoen met tamme hoenders.

Behöster Hollander = Kraaikop.

Belgian Game = Belgisch vechthoen.

BELGISCH VECHTHOEN.

Gallus domesticus var. bellicosus belgicus.

Combattant du Nord; Poule de Combat du Nord;

Poule de Bruges. Bunter Franzosen;

Stelzhuhn. Belgian Game.

H A A N.

Gestalte: Groot en sterk gebouwd, in houding tusschen het Maleische en Engelsche vechthoen.

Hoogte: Tot boven den kop 0.55—0.60. meter.

Gewicht: 4 à 5 kilogrammen.

Bek: Sterk; donkergrauw van kleur.

Kam: (Gewoonlijk weggesneden) is klein, tusschenvorm van rozenkam en enkelen kam; hij hangt een weinig zijdelings over en is bij jonge voorwerpen zwartachtig van kleur; op verderen leeftijd wordt hij rooder, doch blijft altijd met eenig zwart doormengd.

Wangen: Zwartachtig rood.

Oor- en Kinlellen: In de jeugd niet afgesneden zijnde, zijn zij vrij lang en van dezelfde kleur als de wangen.

Hals: Lang, met glad aanliggende sierveeren.

Stuit- of Zadelveeren: Als die aan den hals.

Staat: Met tamelijk ontwikkelde sikkelveeren.

Pooten: Lang, sterk ontwikkeld en leikleurig.

Veeeren: Glad aan het lichaam aanklevende.

HEN: Gelijk aan de Hanen met uitzondering der kenmerken, die dezen eigen zijn.

Hoofdkleuren:

- a. *Donkerbruin.*
- b. *Leikleurig of blauw (ardoisè)*
- c. *Zwart.*
- d. *Wit.*
- e. *Koekoeksveer* met zeven donkere dwarsbanden op elke veer. Verder komen er nog roode, gele, grijze enz. voor, doch deze zijn minder gezocht.

Bengaalsche Kriel = Porcelain-krielhoen.

Bengale (Poule de) = Bankiva-hoen.

id. Jungle Fowl = id.

Bengkikoe = Bekieko.

Bentam

Bentham

Bentheim

} Verkeerde schrijfwijzen voor Bantam.

Berberhuhn = Spaansch hoen met sabelpooten.

Berg (Kräher über den) = Bergsche kraaier.

Bergische Kräher = id id.

idem Schlotterkämme = Schlotterkämme.

BERGSCH KRAAIER.

Gallus domesticus var. vociferans.

*Bergische Kräher; Kräher über'n Berg. Poule
d' Elberfeld.*

H A A N.

Gestalte: Gedrongen, naar achteren afdalende; houding trotsch; rechtopgaande, evenals het Spaansche hoen.

Hoogte: Tot boven den kop 0,45 à 0,50 meter.

Gewicht: 2 à 3 kilogrammen.

Kop: Sterk ontwikkeld; gelaatsuitdrukking als die van onzen gewonen haan.

Bek: Sterk gebouwd, middelmatig van lengte, licht hoornkleurig met witte punt.

Kam: Enkel, hoog en rechtopstaande, diep uitgetand, zich uitstrekkende van de neusgaten tot op het achterhoofd.

Wangen: Rood, met kleine veertjes bekleed, en kaal tot aan het oor toe.

Oorlellen: Rood, in het midden wit.

Kinlellen: Lang afhangende.

Hals: Dik en gedrongen met lancetvormige sierveeren bekleed.

Borst: Breed.

Rug: Breed met lancetvormige zadelveeren.

Vleugels: Lang.

Staat: Goed gevuld en met lange breede sikkelveeren voorzien.

Pooten: Sterk gespierd, leikleurig.

MALEISCH-HOEN.

HEN.

Gestalte: Gedrongen en afgerond.

Hoogte: Tot boven de kruin van het hoofd 0,45 meter.

Gewicht: 2 à 2½ kilogram.

Kam: Als bij den Haan, doch minder ontwikkeld.

Oorlellen: Klein en wit.

Kinlellen: Middelmattig lang, afgerond.

Hals: Kort en dik.

Borst: Breed met vooruitspringend borstbeen.

Rug: Breed.

Vleugels: Lang.

Staat: Lang.

Pooten: Middelmattig lang en dik; leikleurig.

Hoofdkleuren:

- a. *Goudlakensch.* De Haan heeft de hals-sierveeren oranjerood met gouden weerschijn; rug, schouder en kleine vleugeldekveeren fluweelachtig helder kastanjebruin; groote vleugeldekveeren juchtleerachtig bruin, aan de einden met eene zwarte glimmende vlek geteekend, die te zamen over de vleugels eenen dubbelen zwarten dwarsband vormen. De groote slagpennen zijn helder zeemleerkeurig, de randen met zwart afgezet, de zadelsierveeren helder kastanjebruin; de staartsikkelveeren en staartpennen zwart met groenen metaalglans; de borst-, buik- en schenkelveeren helder zeemleerkeurig met breeden zwarten rand omzoomd.

De Hen heeft den kop en bovenste halsveeren

zwart, in 't midden met eene langwerpige zeemleerleurige vlek; de lagere halsveeren en vleugelslagpennen zeemleerleurig met breede zwarte randen. Het overige lichaam is helder zeemleerleurig, elke veer met eene halvemaanvormige zwarte vlek geteekend; de onderbuik en staartveeren benevens de staartpennen zijn zwart met zeemleerleurige vlekjes en streepjes voorzien.

- b. *Zilverlakensch.* Evenals het goudlakensch, doch met witte grondkleur in plaats van de bruine en geelachtige tinten van deze.
- c. *Zwart.* Geheel zuiver en bijzonder glansrijk zwart van kleur.

N. B. Bijzondere eigenschap. Een eigenaardig lang aanhoudend en helder kraaien van den haan onderscheidt dit ras van alle overige hoenderrassen.

Big = Amerikaansche veldhoenders van gemengd ras.

Billy Beards = Amerikaansche vechthoenders.

Birchen Yellow Duckwing = Engelsch vechthoen met donkergele vleugelvlek.

Birma Bantam = Javaansche kriel.

Bismarck-Huhn = Padua (gele).

Black reds = Bruin Eng. vechthoen met zwarte borst.

Blaufuss = Eishuhn.

Blauhuhn (Breda) = Blauwe kraaikop.

id. (Türkisches) = Blauwe witkuif.

Blue mottled Cuckoo }
Blue Shell } Koekoeksveeren Dorking.

Bob Mace Shufflers = Amerikaansch vechthoen.

Boerenhoenders = Veldhoenders.

Böhmisches Landhuhn = Een veldhoen met enkelen kam, en over het geheele lijf, behalve aan den hals, fijn grauw gespikkeld. Pooten loodkleurig. Sikkelveeren in den staart sterk ontwikkeld.

BOLSTAART-HOEN.

Gallus domesticus var. ecaudatus.

Kluuthoen, Klomphoen, Staarteloos hoen. Poule de Ceylon; Poule des Haies. Choku-kukullo, Wallikiki, Wallikikilli. Persian Cock, Rumpless fowl, Rumpkin.

Schwanzloses Huhn, Kaulhuhn, Klümper, Klüthuhn, Kugelhuhn, Kuhlhuhn, Aegyptisches Huhn, Persisches Huhn, Virginisches Huhn.

Niet alleen de staartveeren, maar zelfs de staartwervelen ontbreken, zoodat dit ras van achteren volkomen rond en de plaats van den staart door de lange, rondom afhingende zadelsierveeren ingenomen is.

Dit ras komt in allerlei grootte, kleuren en vormen voor: men heeft ze met enkelen en met rozenkam of wel zonder kam; met of zonder kuif, met naakte of geveerde pooten, met gekrulde en met zijdeachtige veeren, met zwarte huid (Negerhoen) enz. enz.

Gondook, heet een zwart, ongestaart, doch gekuifd en gebaard Kriel met geveerde korte zwarte pooten met vijf teenen; eigenaardig is de Pinguinachtige stand van dit ras.

Karnies-Huhn, Kaulkarnies, Canies, Zwerg-Kaulhuhn, Zwergtauber, worden de staartlooze krielhoenders in Duitschland geheeten.

Bolton buff = Goudlakensche pel.

» grey = Zilverlakensche pel.

» Huhn (deutsches) = Hamburger pel.

» » (holländisches) = Gewone pel.

Booted Bantam = Sabelpoot kriel.

BORNEOSCH BOSCHHOEN.

Gallus stramineicollis, Burbidge.

Coq sauvage de Bornéo. Borneo Jungle fowl.

Lengte: Van de punt van den bek tot het einde van den staart 0.90 meter.

Kop en achterhoofd: Zwart.

Kam: Kort en afgerond.

Wangen en keel: Naakt.

Halssierveeren: Stroogeel, naar den rug toe hooger van kleur wordende; de smalle sierveeren elk afzonderlijk met eene zwarte (groen glimmende) middenstreep geteekend.

Rug: Zwart met groenen en purperen weerschijn.

Zadelveeren: Evenals die van den hals.

Borst en Buik: Zwart met groenen weerschijn.

Vleugeldekveeren: Als de rug; de schouders met koperrooden weerschijn.

Vleugels en staart: Glimmend groenachtig zwart.

Vaderland: *Labuan* (Borneo).

Boschhaan = Bronshoen.

Bosnier Huhn = Hoen met korten, doch hoogen rozenkam, waarachter eene groote kuif; kinellen lang, staart klein.

Bousse (Race de) = Fransch gekruist ras.

Brabanter = Goud- of zilverlakensch Padua, doch met eene rechtopstaande, zijdelings platgedrukte en voorovergebogen, in plaats van eene bolvormige, kuif; de kleine roode kam is van den bek af aan gespleten en hertshoornachtig getakt.

Idem Albino's = Als boven, doch met witte veeren.

BRAHMA-POETRA.

Gallus domesticus var. Brahma-Pootra.
Amerikaansch Hoen. Brahma-Pootra. Chittagong.

HAAN.

Gestalte: Sterk ontwikkeld, gedrongen, met hoog opgeheven kop, waardoor hij een trotsch voorkomen bekommt, terwijl de dij en onderbuiksveeren kussenachtige massa's vormen.

Hoogte: Tot boven den kop 0.70 meter.

Gewicht: Van 5 tot 7 Kilogrammen.

Kop: Klein, kort en intelligent.

Bek: Geel, kort, gebogen en sterk aan den wortel.

Kam: Laag, breed, in drie rijen verdeeld, die aan het vóór- en achtereinde samengegroeid zijn; de middelste rij tandjes is iets hooger dan de beide zijdelingsche.

Wangen: Onder de oogen rood.

Oorlellen: Lang, bijna voorbij de kinlellen afhangende.

Kinlellen: Dun, middelmatig lang en afgerond.

Hals: Sierlijk gebogen en dicht bezet met over schouder en rug afhangende sierveeren.

Rug: Breed, vlak en kort.

Zadel: Breed en groot, naar den staart toe hooger wordende, zoodat zadel en rug zonder een hoek te vormen, in elkaar overgaan; sierveeren als die aan den hals, doch langer en zeer dik bezet.

Borst: Breed en naar voren gebogen.

Vleugels: Vrij klein en sierlijk, met de slagpennen tusschen de zachte veeren van den romp verborgen.

Staart: Vrij klein, met de beide middelste staartpennen naar buiten gekeerd; de groote sikkelveeren zeer kort en weinig gebogen, zoodat zij niet laag neerhangen, doch eerder schijnen overeind te staan; de kleinere vereenigen zich met de zadelsierveeren, die als het ware te zamen in elkaar overgaan en als zoodanig voor een gedeelte tot den staart schijnen te behooren.

Dijen: Onder de buikveeren verborgen, dicht en rijkelijk met zachte veeren bezet, doch vrij van met stijve schachten voorziene pennen.

Pooten: Geel, vrij kort, sterk gebouwd en ver van elkaar staande; langs de buitenzijden rijkelijk met stijve groote veeren bekleed; deze beginnen boven aan het gewricht en eindigen langs de buitenste en middelste teenen.

HEN.

Gestalte: Zwaar en gedrongen, zonder er lomp uit te zien, daar kop en staart in de hoogte gedragen worden.

Gewicht: Van 4 tot 6 kilogrammen.

Bek: Geel en iets korter dan bij den Haan.

Kam: Zoo klein mogelijk. Slap neerhangende kammen zijn bijzonder af te keuren.

Oorlellen: Sterk ontwikkeld.

Keellellen: Kort, dun, afgerond, zonder plooiën.

Hals: Kort, sierlijk gebogen en rijkelijk met veeren bekleed.

Rug en Zadel: Als bij den Haan, doch zonder sierveeren.

Borst: Zeer gebogen en zich ver omlaag uitstreckende.

Vleugels: Als bij den Haan.

Staart: Vrij kort en klein, in de hoogte gedragen en ternauwernood buiten de stuit- of zadelveeren uitstekende.

Pooten: Als bij den Haan, doch zoo kort mogelijk.

Hoofdkleuren:

- a. *Lichte. (Brahma herminé.)* Wit; de kraag- en zadelveeren met eene zwarte streepvormige vlek over de lengte van elke veer; de vleugelslagpennen zwart; sikkelveeren zwart, de staartpennen met witte topeinden. Bek en pooten hoog geel.
- b. *Donkere: (Checked Brahma; Dark pencilled Brahma; Brahma invers; Brahma d'Alfort.)*

- de Haan: Zwart, met witte hals en zadelveeren, elk over de lengte-as met eene zwarte streep voorzien.
- de Hen: Halsveeren als bij den Haan, doch niet zoo langwerpig maar meer afgerond; overigens zijn alle veeren van een lichtgrijze, grauwbachtige kleur.
- c. *Blauwe*: (*Brahma ardoisé*.) Alles als in *a* doch lichtgrijs (blauw) in plaats van wit.
- N. B. Een dwergvorm der Brahma-Poetra's komt voor onder den naam van *Kanada-kriel*; hij is geheel gelijk aan de donkere Brahma-Poetra's, met uitzondering der grootte.

Brahma-Poutra d'Alfort = Donkere Brahma-Poetra.

id. id. ardoisé, = Blauwe id. id.

id. id. herminé, = Lichte id. id.

id. id. invers, = Donkere id. id.

Brassy winged game = Eng. vechthoen met bronskleurige vleugels.

Braziliaansch hoen = Maleisch hoen in Zuid-Amerika.

Brazilianer = Poule de Brésil.

Bréda (Coq de) = Kraaikop.

Bressane (Poule) = Bresse (Hoen van La)

Bresse (Poule de La) = Fransch (uitgestorven) ras, verkregen door kruising van 't Minorca-hoen met Fransche hoenders.

Bretagne (Poule de) = Fransche veldhoenders met korte pooten.

Brilneus = Kraaikop.

NAAKTHALS.

BRONSHOEN.

Gallus aeneus, Tem.; *G. Temminckii*, Graij
Ayam Baroego. Boschhaan, Glanshoen. Coq Bronzé.
Bronzen-Huhn. *Bronzed Cock*.

Het Bronshoen ontstaat door kruising van wilde hanen met tamme hennen op Java, enz.; afstammelingen van eene eerste kruising worden *Begiesar*, die van eene tweede *Bekieko* genoemd.

H A A N.

K o p: Klein en eenigszins platgedrukt.

K a m: Op het voorste gedeelte van den kop ingeplant, dik, vleezig, een weinig naar achter gebogen, zonder insnijdingen of tanden langs den rand.

B e k: Grauwachtig.

K i n l e l l e n: Zeer klein.

G e z i c h t e n k e e l: Naakt en rood.

H a l s e n r u g: Roodachtig koperbronskleurig.

Z a d e l v e e r e n: Lang en smal, goudachtig roodbruin met goudgele randen.

S t a a r t: Met lange, goudgroenachtig-zwarte sikkelveeren.

B u i k e n b o r s t: Zwartachtig.

P o o t e n: Als de bek gekleurd.

H E N.

K a m: Klein, dun en diep ingesneden.

O o r - e n k i n l e l l e n: Ontbreken.

G e z i c h t e n k e e l: Rood en kaal.

Hals: Lichtbruin met gele randen om de veeren.

Rug: Patrijsveerig met roodkoperen weerschijn.

Buik: Rosachtig bruin.

Staat: Zwartachtig bruin met purperen glans.

Vaderland: *Sumatra*.

Bronzed Cock = Bronshoen.

Brooga = Bankiva.

Bronzen-Huhn = Bronshoen.

Brown breasted Red Game } = Rood Engelsch vecht-
Brown Reds } = hoen met bruine borst.

Bruges (Race de) = Belgisch vechthoen.

Buenos-Ayres-hoen = Krulveerhoen met gele bek en pooten.

Buff = Isabel- of lederkleurig.

Bunter Franzose = Belgisch vechthoen.

Burmesisches Wildhuhn = Bankiva-hoen.

Butchi-chabo = Zwartbonte kriel in Japan.

C.

Caillouté = Zwarte en witte veeren doorengemengd evenals bij de Houdans.

Calcuttaer schwarzhäutiges Huhn = Negerhoen.

Cambodge (Coq de) = Dwerghoen.

Campine (Poule de la) = Pelhoenders met enkelen kam.

Canada = Kanada-hoen.

Carnies-Huhn } = Bolstaart-kriel.
Canies-Huhn }

Caphuhn = Kap-Huhn.

Caprikukullo = Krulveerhoen op Ceylon.

Catheart's (John) colour = Dorking.

Cauchoise (Race) = Poule de Caux.

Caumont (Poule de) = Afstammeling der *Crèvecoeurs*, van welke zij slechts verschilt door eene minder ontwikkelde kuif en gemis van baard, terwijl de keellessen integendeel langer zijn.

Caussade (Poule de la) = Caux (Poule de).

Caux (Poule de) = Fransch ras, getrokken uit La Flèche en Crèvecoeur: glimmend groen-zwart van kleur; kop klein, kam vrij groot, enkel, fijngetand en helder rood evenals de keellessen, die afgerond zijn; de oorlessen zijn wit met blauwachtigen rand. Pooten leikleurig en naakt.

Cauxner Huhn = Caux (Poule de).

CEYLONSCH BOSCHHOEN.

Gallus Kikerivulli Tem.: *G. Lafayettii* Lafr., *G. Stanleyi*, Gr.; *G. Lafresnayi* Bonap.; *G. lineatus* Blyth.

Kadoakoly; *Welle kukulli*; *Ceylon Jungle Fowl*; *Coq de La fayette*.

HAAN.

Gestalte: Houding trotsch en sierlijk, meer gelijkende op die der fazanten dan der hoenders.

Bek: Hoornachtig, groen.

Kam: Kort, van voren laag, naar achteren toe hooger wordende, met 7 à 8 kleine uitsteeksels getand; in 't midden geel met vermiljoen-rooden rand.

Wangen: Kaal en rood, met de kinlessen ineen-smeltende.

Kinlellen: Vermiljoen rood en in eene punt uitlopende.

Hals: Met goud of oranjegele sierveeren, waarvan de schachten zwart gekleurd zijn.

Borst: Donker geelachtig rood, met een zwarte middenstreep over de lengte van elke veer.

Buik: Bruinrood.

Pooten: Vleeschkleurig.

Zadelveeren: Blauwachtig purper, niet lancetvormig maar breed en afgerond en bijzonder glansrijk.

Vleugeldekeveeren: Zwart met blauwachtigen weerschijn; de slagpennen met bruine buitenvlag.

Staart: Zwart met blauwachtig violetten weerschijn en zeer lange bijna rechte sierveeren als bij de fazanten.

HEN.

Kam: Ternauwernood zichtbaar en geel.

Keellellen: Geel.

Kleur: Patrijsveerig.

Vaderland: *Ceylon*.

Ceylonisches Kluthuhn = Negerhoen zonder staart.

Idem Schwarzes Huhn = Negerhoen.

Ceylon Jungle Fowl = Ceylonsch boschhoen.

Chabo = Krielhoenders in Japan.

Châlons = Fransch dwerghoën.

Chamoix = Licht zeemleerkeurig of Isabel.

Changai = Shangai.

Checked Brahma-Pootra = Donkere Brahma-Poetra.

Cheshire Pile = Wit Engelsch vechthoën met donker kastanjebruine rug en vleugels.

Chinesisches Wollhuhn }
 Idem. Huhn } = Zijdeveerhoen.

Chineesche kriel = Java-kriel.

Chittagong = Brahma-Poetra in N. Amerika.

idem = Koekoeksveer Maleisch hoen.

Chitteprat = Zilverlakensche pel.

Choku-kukullo = Bolstaarhoen.

Cinnamom Cochin = Donkergele Cochin-China.

Claiborns }
 Clippers } = Ras van Amerik. vechthoen.

Cochin-Bantam = Cochin-Chinakriel.

COCHIN-CHINA.

Gallus domesticus var. Chinensis.

Poule de Nankin. Strauszen-Huhn.

HAAN.

Gestalte: Hoogte van den grond tot aan den schedel 0,60 à 0,70 meter; zwaar en gedrongen; het achtergedeelte van den rug (zadel) een weinig hooger dan in het midden; de veeren van den romp, zijn aan de onderzijde als in afzonderlijke groepen geplaatst, zoodat het dier als uit verschillende kussenvormige deelen schijnt te bestaan.

Gewicht: Van 5 tot 6 kilogrammen.

Kop: Klein en goed gevormd.

Bek: Kort, nabij de punt sterk gebogen, geel.

Kam: Enkel, scherp en diep uitgetand, dun, helder rood en recht overend staande.

Wangen: Naakt en rood.

- Oorlellen: Dun, rood, bijna even lang als de keellellen.
- Keellellen: Lang, dun aan de onderreinden zuiver afgerond.
- Hals: Kort, fraai gebogen en rijkelijk met lange smalle sierveeren voorzien.
- Rug: Breed, kort en ingevallen.
- Zadel: Lang, sterk ontwikkeld, naar den staart toe hooger wordende, en met dezen eene lijn (zonder hoek) vormende en rijkelijk voorzien van lange smalle sierveeren.
- Borst: Breed, en sterk gebouwd.
- Buik: Met eene groote menigte groote, zachte donsachtige veeren bekleed.
- Vleugels: Klein, bijna onder de veeren van den romp verborgen.
- Staat: Klein, zonder stijve schachten in de veeren en met de zadelveeren als het ware een geheel vormende; bij de gele Cochin-China's ontbreken de groote sikkelveeren bijna geheel; bij de overige zijn zij eenigszins meer ontwikkeld.
- Dij: Sterk gebouwd en met een menigte donsachtige veeren bekleed, die als het ware aan weerszijden van het lichaam een kussen vormen; zij mogen niet recht en stijf zijn en naar achteren uitsteken, hetgeen algemeen wordt afgekeurd onder den naam van gierenhak (Vulture Hock. Manchettes.)
- Pooten: Geel, kort, sterk gebouwd en dik, wijdbeens staande en langs de buitenzijde van af het

gewricht tot de buitenste en middenste teenen met vrij lange veeren bekleed.

Teeenen: Geel, lang, dik, recht en ver uit elkaar staande.

H E N.

Gestalte: Zwaar, gedrongen en vierkant; 0,50 à 0,60 meter hoog; overigens met uitzondering van kop, staart en sierveeren hoofdzakelijk als de Haan gebouwd.

Gewicht: Van 4 tot 5 kilogrammen.

Kop: Klein en schrander.

Kam: Enkel, recht, fijn getand en zoo klein mogelijk.

Hals: Zoo kort mogelijk, sierlijk gebogen, en naar voren gestrekt en rijkelijk met smalle puntige veeren bekleed.

Zadel: Als bij den Haan, doch zonder sierveeren; daarentegen ruimschoots bekleed met weeke en zachte veeren.

Vleugels: Nog kleiner dan bij den Haan, doch met de schouders meer zichtbaar vooruitspringende.

Staart: Klein en uit zachte veeren bestaande, die bijna door de zadelveeren worden bedekt.

Hoofdkleuren en onderrassen:

a. Donkergeel. (Buff. Cinnamom).

Donker lederkleurig geel, zonder zwarte vlekken; kop, kraag, rug en zadelveeren van hogere en warmere kleur dan de overige veeren; de staart gewoonlijk nog iets donkerder dan kop, kraag en

zadelveeren; deze zijn met enkele korte zwarte sierveeren voorzien.

b. *Lichtgeel.* (*Silver buff; Lemon; Chamoix; Victoria*).

In alles als boven doch veel lichter van kleur evenals licht zeemleder; de staart zonder zwarte sierveeren.

c. *Patrijsveer.* (*Partridge-, Grouse Cochin*).

Haan: Kop, rug en schouders helder oranje-rood; kraag- en zadelveeren goudgeel met eene zwarte streep over de lengte-as van elke veer; borst en buik zwart met groenen weerschijn; staart en vleugeldekeveeren glimmend groenachtig zwart, de laatste over elken vleugel een dwarsband vormende; veeren der pooten dof zwart.

Hen: Hals helder oranjegeel met breede zwarte overlansche streep over elke veder; alle overige vederen zijn van een helder bruine grondkleur met donker- of zwartachtig bruin geschakeerd.

d. *Koekoeksveer.* (*Prins Albertshoen*).

Geheel en al koekoeksveer. Bij sommige Hanen zijn de kraag- en zadelsierveeren stroogeel met langwerpige grauwe vlekjes als besprenkeld; deze worden echter niet minder geacht dan de eenkleurige.

e. *Shanghai-hoen.* (*Gray Shangae*).

Wit, doch elke lange smalle kraag- en zadelveer met een overlansche zwarte streep geteekend; de staart van den Haan glimmend groenzwart met witte randen, van de Hen zwart met dito randen.

NB. Hier te lande gewoonlijk met Brahma-Poetra's

NEGERHOEN.

verward, met welke dit ras groote overeenkomst heeft, wat kleur en teekening der veeren betreft; doch de enkele, diep uitgetande kam onderscheidt het onmiddellijk van de ware Brahma's.

- f. *Wit*. Helder roode kam, wangen en lellen; zuiver witte veeren; citroengele bek en pooten.
- g. *Zwart*. Als boven, doch zwart in plaats van wit.
- h. *Haarveer* of *Zijveer*. (*Emu fowl*; *Silky Cochin*; *Seiden Shangae*).

Onderscheidt zich doordien de veeren haarachtig schijnen te zijn; overigens blijft de vorm dezelfde, doch in gewicht wordt zelden meer dan 3 kilogr. bereikt.

- i. *Kriel*. (*Pekin Bantam*, *Cochin-Bantam*).

Behalve de grootte geheel gelijk aan de donkergele Cochin-China's, hoewel de pooten naar evenredigheid korter zijn dan bij de ware Cochin-China's; dit ras werd uit Peking in 1860 naar Engeland overgevoerd.

Coloured Dorking = donkere Dorking.

Columbian fowl { = Bastaard van Spaansch en Ma-
Columbisches Huhn }

leisch hoen; zwart met roode wangen en uilebaard.

Combattant du Nord = Belgisch vechthoen.

Compène (*Huhn von*) = Verkeerde schrijfwijze voor
Campine = Pel.

Conkeys = Ras van Amerikaansche vechthoenders.

Constantiner = Bédouines.

Coq zie *Poule*.

„ *bronzé* = Bronshoen.

- Coq sauvage de Bengale = Sonnerat's hoen.
 " " " Borneo = Borneosch boschhoen.
 " " " Ceylon = Ceylonsch Idem.
 " " " Java = Vorkstaarhoen.
 " " " Sumatra = Bankiva-hoen.
 " vierge = Jonge gemeste haan.
 Corals = Goudlakensche pellen.
 Cornette (Poule) = Locale naam van 't La Flèche-hoen.
 Cosaques }
 Cossacks } = Uilebaardhoenders.
 Coucou d'Anvers = Antwerpsche kriel.
 " de France = Koekoeksveer (Fransche)
 " de Rennes = Koekoeksveer van Rennes.
 Counterfeits = Ras van Amerik. vechthoen.
 Countyfowl = " " " "
 Courcelles (Race de) = Fransch gekruist ras.
 Courtes pattes = Fransch dwerghoen.
 Crayonné = Gestreept goud- of zilverlakensch evenals
 de gewone pelhoenders.
 Creels = Pelhoenders in Engeland.
 Creeper = Japansch kriel in N.-Amerika.
 Creolen = Goudlakensche pelhoenders.

CREVECOEUR.

Gallus domesticus var. Cameracensis.
Poule de Caumont, de Caux, de Gournay, de Mer-
lereaux en de Pavilly zijn slechts geringe
afwijkingen der Crèvecoeurs.

HAAN.

Gestalte: Kort, breed en vierkant, doch trotsch
 in houding en gang.

- Hoogte:** Tot boven de kruin van den kop 0,30—0,55 meter.
- Gewicht:** $3\frac{1}{2}$ —4 kilogrammen.
- Kop:** Groot en lang, met de glimmende kuif goed ontwikkeld en rond als bij de Padua's.
- Bek:** Middelmatic, donker hoornkleurig.
- Kam:** Uit twee hooge, aan de grondvlakte saamgegroeide naar boven toe zich van elkaar verwijderende, helder roode, vleezige aan de binnenzijde eenigszins vertakte horens bestaande; te groote vertakkingen aan de horens worden afgekeurd.
- Oorlellen:** Klein en wit en gedeeltelijk onder de bakkebaarden verborgen.
- Kinlellen:** Vrij lang, zuiver afgerond en prachtig rood.
- Baard:** Goed gevuld; onder de ooren beginnende (Bakkebaarden), en onder de kin tot voorbij het eind der kinlellen zich uitstrekkende.
- Hals:** Middelmatic lang, recht en met smalle, glimmende sierveeren bekleed.
- Rug:** Breed, en naar achteren zacht afhellende.
- Zadel:** Rijkelijk met smalle glansrijke sierveeren voorzien.
- Borst:** Sterk ontwikkeld en breed.
- Buik:** Met eene menigte zachte veeren bekleed.
- Vleugels:** Goed onder de dekveeren verborgen.
- Staart:** Groot, met lange glansrijke sikkelveeren.
- Pooten:** Kort en sterk, zwart of donker leikleurig.

H E N.

In alles aan den Haan gelijk, doch de dubbel gepunte kam en de kinlellen minder ontwikkeld; de sierveeren aan hals en zadel, alsmede de sikkelveeren in den staart ontbreken.

Hoogte: Tot boven den kop 0,45, tot aan den rug 0,35 meter.

Gewicht: 3,50 tot 4 kilogrammen.

Hoofd kleuren:

a. Zwart.	} Zonder vermenging van eenige andere
kleur.
b. Blauw.	
c. Wit.	

N.B. Indien de baard ontbreekt, wordt deze afwijking *Poule de Caux* en *Poule de Merlereaux* genoemd.

Cuckoo Bantam = Antwerpsche kriel.

Culotte de Velours = Hamburger pel.

D.

Dachshuhn = Dwerghoen met kromme pooten.

Id. (Japanesisches) = Japansche kriel.

Id. (id. seiden) = Zijveer kriel.

Dandies (Game) = Zwarte vechtkriel.

d' Anvers (Coucou) = Antwerpsche kriel.

Danvers white = Bastaard van gele Cochin-China's met witte Dorkings.

Dariën (Hoen van de Landengte van) = Door Buffon beschreven als eene soort van kriel met sabelpooten en een zwaren, recht uitstekenden (fazantachtigen) staart en zwarte punten aan de slagpennen.

Dark pencilled Brahma = Donkere Brahma-Poetra.

Dashoen = Onderras (c) van het dwerghoen.

D ä s z l e h u h n = Sabelpoot.

D j a n g e g a r = Bankiva-hoen.

D j u n g e l f o w l = Jungle-fowl.

DOMINIQUE.

Gallus domesticus var. dominicensis.

Poule Coucou américaine.

Gestalte: Stevig en vierkant als die der Dorkings.

Voorkomen: Levendig en stoutmoedig.

Hoogte: Tot boven den kop 0,50 meter.

Gewicht: 4 kilogram; bij de Hen $3\frac{1}{2}$ kilogram.

Kop: Plat, fijn niet dik.

Bek: Middelmatig groot, geel.

Kam: Goedgevormde rozenkam, van achteren in een opgewipte punt (staart) uitlopende; bij de Hen is de kam eenigszins minder ontwikkeld.

Wangen: Kaal en rood.

Kinlellen: Middelmatig, bijna schijfrond; bij de Hen kleiner dan bij den Haan.

Oorlellen: Rood, middelmatig en rond.

Hals: Middelmatig lang, rond, bij den Haan rijkelijk met sierveeren bekleed, die ver over de schouders neerhangen.

Rug: Breed en plat; bij de Hen naar den staart toe een weinig hooger dan nabij den nek.

Zadelveeren: Bij den Haan als de sierveeren aan den hals.

Borst: Vrij sterk voorwaarts gebogen.

Staart: Bij den Haan met lange, fladderende sikkelveeren bezet, doch niet boven over den rug gebogen; door de Hen wordt de staart vrij recht overeind gedragen.

Pooten: Slank, naakt en geel.

Kleur: Koekoeksveer.

DORKING.

Gallus domesticus var. dorcinensis.

Edelhuhn. Riesenhuhn.

HAAN.

Gestalte: sterk saangedrongen (vierkant), zwaar, met afgeronde lijnen en dik met veeren bekleed.

Houding trotsch met vooruitgebogen borst en sierlijk gebogen hals.

Hoogte: Tot aan de kruin van den kop 0,50 à 0,60; tot op het midden van den rug 0,35 à 0,40 meter.

Gewicht: 4 à 5 kilogrammen.

Kop: Vrij groot en fraai gevormd.

Bek: Sterk, middelmatig lang, een weinig haakvormig gebogen en geelachtig of licht hoornkleurig.

Kam: Als enkele kam is hij groot, recht overeindstaande, breed en diep uitgetand; als rozekam bestaat hij uit regelmatig geplaatste kleine puntvormige uitsteeksels, die aan de bovenzijde eene platte oppervlakte hebben, zonder eene komvormige verdieping in het midden; de vorm

van den rozenkam is breed, van voren vierkant, van achteren gepunt, met de punt eenigszins naar boven gekeerd.

Wangen: Rood met kleine korte witte veertjes begroeid.

Oorlellen: Middelmatic, tot op een derde der lengte van de kinlellen afhangende.

Kinlellen: Zeer lang, breed en hangende.

Hals: Vrij kort, sierlijk gebogen, rijkelijk met lange, smalle, zijdeachtige veeren bekleed, die aan den hals nabij de borst een dik voorkomen geven, terwijl hij nabij den kop vrij dun is.

Rug: Breed en vrij lang.

Zadel: Breed, naar achteren afdalende en met lange sierveeren voorzien.

Borst: Bijzonder breed en sterk naar voren gebogen.

Vleugels: Lang en breed.

Staart: Groot, bijna rechthoekig uit den rug ontspringende doch onmiddellijk daarna naar achteren omvallende en met breede fladderende sikkelveeren voorzien.

Dijen: Sterk ontwikkeld en tusschen de veeren van den romp verborgen.

Pooten: Vleeschkleurig, kort, sterk en naakt, met de sporen een weinig binnenwaarts gekeerd.

Teeenen: Lang en ver uit elkaar staande; vijf aan elken poot, de achterteenen dubbel en nabij de inplanting volkomen van elkaar gescheiden; de extra teen een weinig naar boven gekeerd.

H E N.

Gestalte: Als bij den Haan, doch iets langer; het borstbeen lang en zeer sterk ontwikkeld.

Hoogte: Tot boven op het hoofd 0,45, tot op den rug 0,35 meter.

Gewicht: 3 à 4 kilogrammen.

Kop: Klein en levendig, met de vleezige aanhangsels minder ontwikkeld dan bij den Haan.

Rug: Plat, recht en lang.

Hals: Kort, met spits gepunte veeren bekleed.

Staart: Goed ontwikkeld; in de hoogte gedragen en met breede pennen voorzien.

Pooten: Met uitzondering der sporen evenals bij den Haan.

Hoofdkleuren:

- a. *Donkere Dorking. (Grey-, Speckled-, Spangled Dorking; Lord Hill's colour.)* De Haan heeft de hals- en zadelsierveeren stroo- of lichtgeel, min of meer in de lengte zwart gestreept; rug stroogeel of licht roodachtig geel of wel kastanjekleurig, de schouders stroogeel of d°. met zwart gemengd; de vleugeldekkeveeren zwart met groenen metaalglans; de binnenvlag der kleine slagpennen wit; de groote slagpennen zwart, of zwart met witten zoom langs de buitenvlag; de romp glimmend zwart; de staartpennen matzwart met uitzondering der kleine en groote sikkelveeren die een donkergroenen metaalachtige weerschijn bezitten.

De Hen heeft witgerande donkergrijze of zwarte

PADUA.

halsveeren; de borst is zalmkleurig, aan de punt van elke veer met eene zwarte of donkergrauwe vlek geteekend, die den vorm eener halvemaan heeft; de vleugel-slagpennen zijn grauwwachtig bruin gevlekt met zwarte randen; de schacht van alle veeren, behalve die van de borst is roomkleurig wit en teekent zich scherp af op de donkere grondkleur. De staartpennen zijn zwartachtig grijs met donkere smalle streepjes en vlekjes geteekend.

N.B. De donkere Dorkings verschillen dikwerf in teekening en in grondkleur, om welke reden men niet te veel waarde aan de kleurverdeeling der veeren hechten moet, te meer, daar deze niet altijd dezelfde zijn en dikwerf bij de afstammelingen onderling verschillen en zeer uitéénlopend zijn; zelfs vindt men onder de Hanen die met eene witte spiegelvlek op de vleugels geteekend zijn en onder de Hennen, hoewel zeldzaam, eenige die een zwarte borst hebben.

J a p a n n e d : heeten in Engeland de donkere Dorkings, wanneer de hals- en zadelsierveeren glimmend stroogeel zonder zwart en de borst, buik en staart effen zwart gekleurd zijn.

P e n c i l l e d : wanneer de grondkleur zwart en wit is, en de borst eene roode tint heeft.

R e d s p e c k l e d ; J o h n C a t h e a r t s c o l o u r : wanneer bij den Haan de borst zwart en wit is en de buik zwart, de sierveeren en het lichaam rood, met wit gemengd of gespikkeld zijn en bij de Hen

de grondkleur uit chocoladebruin met witte spikels bestaat.

Golden Dorkings: indien bij den Haan hals en zadelsierveeren goudachtig rood, rug en schouders kastanjebruin zijn en het overige lichaam zwart is; de Hen is patrijskleurig; noch Haan noch Hen mogen één enkel wit veertje bezitten.

b. *Lichte Dorking (Silver Grey Dorking; Dorking argenté).*

Haan: Hals- en zadelsierveeren zilverwit zonder geel of zwart; rug en schouders zijdeachtig wit; vleugel-dekveeren zwart met groenen en violetten weerschijn; de buitenvlag der kleine vleugelslagpennen wit met zwarte binnenvlag; de groote slagpennen zwart, en niet wit zooals door eenige Fransche liefhebbers beweerd wordt; borst glimmend zwart: staartpennen en het overige lichaam dof zwart, behalve de sikkelveeren van den staart, die eene metaalglans hebben.

Hen: De randveeren langs de oorlellen en de wangen zijn wit en vormen als het ware een kraagje, dat zich tot onder de kinlellen uitstrekt; de halsveeren zijn wit met aschgrauwe randen; de borst is zalmkleurig, naar de buik toe in het aschgrauwe overgaande; de vleugels en het overige lichaam helder aschgrauw en donker grijs gevlekt; de staartpennen zijn grijs met kleine zwarte streepjes en vlekjes geteekend; alle schachten der veeren zijn helder wit.

c. *Koekoeksveer. (Blue mottled Cuckoo; Blue Shell;*

Cuckoo Dorking). Geheel zuiver koekoeksveerig zonder eenige gele of bruine tint in de sierveeren. De Scotch Greys onderscheiden zich door slechts vier in plaats van vijf teenen te hebben.

- d. *Wit*. Soms met enkelen, doch meestal met rozenkam; deze benevens de wangen, oor- en kinlellen helder koraalrood; bek en pooten geel of licht vleeschkleurig; alle veeren helder wit zonder gelen tint.
- e. *Kenthoen*. (*Surrey fowl*; *Sussex fowl*. Eng. *Kuckuks Huhn*). Engelsch gekruist ras. In alles de Dorkings gelijk, doch iets langer van lichaam; vele hebben slechts vier in plaats van vijf teenen.

Dorking argenté = Lichte Dorking.

id. (Fransche) = Fransch veldhoen met vijfteenen

id. (little) = Dorking kriel.

Duckwing game (silver) = Eng. vechthoën met witte spiegelvlek.

Duckwing game (yellow) = id. id. met gele spiegelvlek.

Duivelshoën = Krulveer.

Duke of Leeds Fowl = Shake bag.

Dumpies = Eng. dwerghoën.

Duns = Blauwe witkuif.

Dutch fowl = Pelhoenders.

DW ERGH OEN.

Gallus domesticus var. brevipes.

Kortpootig hoën. Hüpfer, Kriecher. Coq de Cambodge.

- a. *Fransch Dwerghoën*. (*Courte pattes, Châlons.*)

Gewicht: 1,50—2,00 kilogram.

Kam: Dubbel, d. i. in twee punten uitlopende, als bij Crèvecoeurs en met een klein kuifje er achter.

Kleur: Zwart en wit gemengd, als bij de Houdans met uitzondering van den staart, die bronsachtig zwart is met zeer lange sikkelveeren. Bij de Hen is de staart mede bijzonder sterk ontwikkeld.

- b. *Schotsch Dwerghoen. (Dumpies Bakies, Go-laighs; Schottisches Krieghuhn.*

Gewicht: 3 kilogrammen.

Pooten: 0.04—0.05 meter lang.

Kam: Enkel, rechtopstaand en diep getand.

Kleur: Wit, zwart of bruin, doch bij voorkeur koekoeksveer.

- c. *Dashoen. (Var. curvipes. Dachshuhn).*

Krom- en kortpootig hoen, roodbruin en grauw van kleur, met enkelen kam en sterk ontwikkelde staart met lange sikkelveeren.

E.

Edelhuhn = Dorking.

Eendenvleugel = Eng. vechthoen met spiegelvlek op de vleugels.

Egyptisch hoen = Klomphoen.

Eishuhn = Lichte zilvergrijze veldhoenders met lichtblauwe pooten, vandaar ook *Blaufuss* genoemd.

Elberfelder hoen = Bergsche kraaier.

Elephanten-huhn = Blauwe kraaikop.

id. id. = Spaansch hoen.

Emu-fowl = Zijveerige Cochin-China.

ENGELSCHE VECHTHOEN.

Gallus domesticus (var.) bellicosus anglicus

Cock de Combat. Kämpfer. Game fowl.

H A A N.

G e s t a l t e: Slank, krachtig, strijdlustig en recht-opstaande; van achteren stomp kegelvormig toeloopende.

H o o g t e: Tot boven den kop 0.45 à 0.50 meter.

G e w i g t: 2 à 3 kilogrammen.

K o p: Lang en dun, naar achteren breed, naar voren spits toeloopende.

B e k: Sterk gebouwd en zacht gebogen.

K a m: Gewoonlijk afgesneden; zoo niet, enkel, dun, voor op het hoofd geplaatst, fijn getand en rechtop staande; zoo de kam afgesneden is moet zulks net en glad geschied zijn, zonder achterlating van wratjes aan de hoeken.

K i n- e n o o r l e l l e n: Klein, rood, dun en glad.

H a l s: Vrij lang, zacht gebogen, met korte tot aan de schouders reikende en glad aanliggende sierveeren.

R u g: Plat naar achteren toe afhellende en dunner wordende.

Z a d e l: Smal, met weinige en korte sierveeren bekleed.

B o r s t: Sterk gewelfd bij het borstbeen, en van daar naar den buik toe zacht wegvloeiende.

V l e u g e l s: Sterk, met het einde der slagpennen onder de sierveeren van den zadel verborgen.

S t a a r t: Middelmatig ontwikkeld en opwaarts gedragen; elke sierveer de daaropvolgende bijna

bereikende; alle veeren stevig, hard en sterk glimmende.

D ij: Vrij lang en sterk ontwikkeld.

P oot: Glad, gespierd, doch niet dik; sterk gespoord, de sporen zoo laag mogelijk zittende.

H E N.

K a m: Dun stijf, zaagsgewijze uitgetand en recht overeind staande.

S t a a r t: Bijna horizontaal gedragen.

Overigens aan den Haan gelijk, doch kleiner; ten hoogste $2\frac{1}{2}$ kilogr. wegende.

Enkele malen ziet men bij oude Hennen van vecht- hoenders zich sporen ontwikkelen.

H o o f d k l e u r e n e n o n d e r r a s s e n.

a. *Rood met zwarte borst. (Black-reds).*

Goudachtig donkerrood, zonder zwart in kraag- en zadelveeren; borst, buik, staart en vleugel-slagpennen zwart; pooten olijfkleurig, geel, wit of blauw; de Hen helt meer naar het bruine over dan de Haan.

b. *Rood met bruine borst. (Brown-reds).*

Goudachtig donkerrood, met zwarte schachten der kraag- en zadelveeren; staart- en slagpennen zwart; borst roodachtig bruin met zwarte streepen; de schacht der veeren zwart; pooten donker olijfkleurig brons; de Hen in alles bruiner.

c. *Geelachtig rood (Ginger-reds).*

Slagpennen bruinrood; staart zwart; borst geelachtig rood.

d. *Met stroogeel vleugelvlak. (Yellow Duck-wing).*

Aangezicht rood; kop, kraag- en zadelveeren stroogeel zonder zwart; rugveeren rood-kastanjebruin; borst en buik zwart.

Vleugeldekveeren staalblauw of zwartgroen, een breedten dwarsband over de vleugels vormende; slagpennen aan de binnenvlag zwart en grijs, aan de buitenvlag stroogeel en wit. Pooten geel of groenachtig geel.

De Hen meer grauwwachtig grijs dan de haan, met zwart gestreepte kraagveeren.

e. *Met zilverwitte vleugelvlak (Silver Duck-wing).*

Aangezicht rood; bovenzijde zilverwit zonder eenig zwart; onderzijde en staart zwart; schouders met eene witte vlek; slagpennen aan de binnenvlag zwart, aan de buitenvlag wit.

De Hen meer grauwwachtig; kraagveeren zwart gestreept.

f. *Donker geel (Birchen Yellow Game).*

Donker stroogeel met purperrood aangezicht; kraag- en zadelveeren roodbruin gestreept; borst roodbruin, met de schacht en den rand der veeren roomkleurig; staart zwart; vleugeldekveeren roomkleurig met roodbruine spikkels en chocoladebruine punten; slagpennen chocoladekleurig; pooten donker olijkleurig of geel.

De Hen donker grijsachtig bruin.

g. *Rood bont (Red Pile-game; Cheshire-, Staffordshire-game. Roth Schecke.)*

Hals- en zadelveeren licht kastanjebruin, de buiten-

vlag der veeren bruin, het midden van elke veer tot aan den top wit. Borst van boven rood en wit gemarmerd, van onder wit; rug glimmend rood; vleugeldekeveeren wit met roode punten; slagpen-
nen, staart en buik wit; pooten wit of hoorn-
achtig geel.

- h. Wit bont (White Pile Game; Worcestershire Game; Weisz schecke).*

Geheel wit, de hals een weinig met helderrood geteekend; de vleugeldekeveeren glimmend rood of oranje met bruinrood gemengd.

De Hen is geheel wit, alleen de borst licht kastanjebruin.

- i. Bronsvleugelig (Brassy winged Game).*

- k. Goud- of Zilverlakensch (Spangled Game).*

- l. Koekoeksveer (Cuckoo Game).*

- m. Zwart (Lancashire Game).*

- n. Wit (White Game.) met gele bek en pooten.*

- o. Zwarte Hanen met goudgele sierveeren, en d^o.
Hennen met goudgele halsveeren heeten in Engeland *Furness Game, Polecats.**

- p. Henny Game; Hennies.* Hanen zonder sierveeren aan hals, zadel en staart.

ENGELSCH VECHTKRIEL.

(Game Bantam; Zwerg-Engländer; Zwerg-Kämpfer).

Bijna in alle kleuren als hierboven, doch het meest bij ons te lande voorkomende ras is het „*Patrijsveerig Engelsch Vechtkriel*“.
(N.B. Voor

P E L .

nadere beschrijving van teekening vergelijkte men die der Patrijsveere Cochin-China's.)

De Zwarte *Eng. Vechtkrielen* heeten in Engeland *Game Dandies*.

De Blauwe " " " " " *Flyfishers*.

Engelsche Kriel = Engelsch vechthoen.

Englisches Gartenhuhn = Kriel met geveerde pooten.

Englisches Kukulshuhn = Kenthoen.

Englisches Seiden-Haarhuhn = Zijveerhoen.

Entenflügel = Eendenvleugelig.

Epaulettenhuhn = Eenkleurige, zwarte of witte veldhoenders, met goud- of roodgele schoudervlek.

Erdhuhn = Sabelpoot-kriel.

Eulenhühnchen = Java-kriel.

Everlastings = Pellen.

Everyday Layers (Dutch) = Pellen.

F.

Fasanenhuhn = Hamburger pel.

Fasan-Malayen = Fazanthoen.

FAZANTHOEN.

Gallus domesticus var. phasianoides.

Poule faisane russe; Russian pheasant fowl; Fasan Malayen.

Voorkomen: Gelijk aan de Hamburger pellen.

Hoogte: Tot boven den kop 0.45 meter.

Gewicht: 2½—3 kilogrammen.

Bek: Geel.

Kam: Dubbel of rozenkam, doch klein.

Oorlellen: Wit.

Staart: Groot, goed gevuld en met fraaie sikkelveeren voorzien; vele Hanen dragen den staart horizontaal, evenals de fazanten, vanwaar hunnen naam; bij de Hennen van dit ras zijn de twee middelste staartveeren langer dan de overige en eenigszins naar beneden gebogen, waardoor ook bij deze eenige overeenkomst met den fazantenstaart ontstaat.

Pooten: Geel.

Kleur: Purperachtig rood-bruin, zelfs ook bij de Hen, gelijk aan die van den gewonen boschfazant, met den rand der veeren zwart gerand met groenen weerschijn en met kleine roode puntjes doormengd.

Fazanthoen (Eng.) = Uilebaard.

Flyfishers = Eng. vechtkriel, (Blauw).

Flèche (La) = La Flèche.

Flècheoise (Poule) = La Flèche.

Florence-hoen = Italiaansch hoen.

Franzose (Bunter) = Belgisch vechthoen.

id. (Weiszer) = Maleisch hoen (wit).

Franzosisches Zwerghuhn = Bonte gewone kriel met enkelen kam.

Friesen.

Frisisches Huhn

Friesland-Huhn

Frisirtes Huhn

Frizzled fowl

} Krulveer.

Furness game = Zwart Eng. vechthoen met goudgele sierveeren aan hals en zadel.

G.

Gallus aeneus Tem. = Bronshoen.

- " *Bankiva* Tem. = Bankiva-hoen.
 " *domesticus* *Albo-cristatus* = Witkuif-hoen.
 " " *Americanus* = Plijmouth Rock.
 " " *Andegavensis* = La Flèche.
 " " *Banticus* = Bantam.
 " " *Belgicus* = Pel.
 " " *Barbatus* = Uilebaard.
 " " *Bellicosus anglicanus* = En-
 (gelsch vechthoen.
 " " *id. belgicus* = Belgisch vechthoen.
 " " *Brabanticus* = Brabanter.
 " " *Brahma-putra* = Brahma-Poetra.
 " " *Brevipes* = Dwerghoen.
 " " *Cameracensis* = Crèvecoeur.
 " " *Cenomanensis* = Le Mans.
 " " *Chinensis* = Cochin-China.
 " " *Coracinus* = Kraaikop.
 " " *Crispus*, Gm. = Krulveer.
 " " *Cuculoïdes* = Koekoeksveer.
 " " *Curvipes* = Dashoen.
 " " *Dominicensis* = Dominique.
 " " *Dorcinensis* = Dorking.
 " " *Ecaudatus*, Gm. = Bolstaart.

		<i>Gallus domesticus Giganteus</i> , Tem. = Maleisch (hoen.
"	"	<i>Hamburgensis</i> = Hamburger pel.
"	"	<i>Hierosolymensis</i> = Jeruzalemsch (hoen.
"	"	<i>Hispanicus</i> = Spaansch hoen.
"	"	<i>Houdanensis</i> = Houdan.
"	"	<i>Italicus</i> = Italiaansch hoen.
"	"	<i>Lanatus</i> , Bris. = Wolhoen.
"	"	<i>Liburnensis</i> = Italiaansch hoen.
"	"	<i>Lusitanicus</i> = Spaansch hoen.
"	"	<i>Malaccensis</i> = Maleisch hoen.
"	"	<i>Malayanus</i> = Maleisch hoen.
"	"	<i>Morio</i> , Bris. = Negerhoen.
"	"	<i>Nanus</i> = Krielhoen.
"	"	<i>Nanus Cuculoïdes</i> = Antw. kriel.
"	"	<i>Nanus Japonicus</i> = Japansche (kriel.
"	"	<i>Niger</i> = Bolstaart Negerhoen.
"	"	<i>Nudicollis</i> = Naakthals.
"	"	<i>Patavinus</i> Bris. = Padua-hoen.
"	"	<i>Persicus</i> , Bris. = Bolstaart.
"	"	<i>Pentadactylus Gallicanus</i> = (Houdan.
"	"	" <i>Anglicanus</i> = Dorking.
"	"	<i>Phasianoides</i> = Fazant-hoen.
"	"	<i>Plumipes</i> , Bris. = Sabelpoot.
"	"	<i>Pumilio</i> , Gm. = Krielhoen.
"	"	<i>Pusillus</i> Gm. = Sabelpoot-kriel.
"	"	<i>Rhenanus</i> = Lakenvelder.

- Gallus domesticus** Setaceus = Zijveer-hoen.
- „ „ Sibiricus = Langshan.
- „ „ Syriacus = Jeruzalemsch hoen.
- „ „ Turcicus, Bris. = Sultans-hoen.
- „ „ Vociferans = Bergsche kraaier.
- „ „ Yocohamensis = Yokohama-hoen.
- „ Ferrugineus, Gmel. = Bankiva-hoen.
- „ Furcatus, Tem. } = Vorkstaart-hoen.
- „ Javanicus, Horsf. }
- „ Indicus, Leach. = Sonnerat's-hoen.
- „ Kikerivulli, Tem. = Ceylonsch boschhoen.
- „ Lafayettii, Less. }
- „ Lafresnayi, Bonap. } = Ceylonsch boschhoen.
- „ Lineatus, Blyth. }
- „ Sonneratii, Tem. = Sonnerat's-hoen.
- „ Stanleyi, Gray. = Ceylonsch boschhoen.
- „ Stramineicollis, Burbidge. = Borneoosch
(Boschhoen.)
- „ Temminckii, Gray = Bronshoen.
- „ Varius, Horsf. = Vorkstaarthoen.
- Game Bantam** = Engelsch vechtkriel.
- „ Dandies = Zwart Eng. vechtkriel.
- „ Fowl = Engelsch vechthoen.
- Gangegar** = Vorkstaarthoen.
- Gangeshoen** = Maleisch hoen (wit).
- Gartenhuhn** = Krielhoen met sterk geveerde pooten.
- Gascogner-hoen** = Gekruiste Fransche veldhoenders.
- Gee Dominiques** = Ras van Amerik. vechthoenders.
- Geesthühner** = Veldhoenders in N. Duitschland.
- Gehörntes Huhn** = La Flèche.

- Gelderländer** = Koekoeksveer kraaikop.
Gesäumte Bantam = Goud- of Zilverl. Bantam.
Gesprenkeltes Huhn = Gewone pel.
Gestiefeltes Huhn = Kriel met sabelpoot.
Getupfte Hamburger = Hamburger pel.
Ghoondook = Gondook.
Ginger-reds = Geelachtig rood Eng. vechthoen.
Glanshoen = Bronshoen.
Go-laighs = Dwerghoen (Eng.)
Gold-Huhn = Veldhoenders, bij welke de Haan goud-gele sierveeren bezit.
Gold-Huhn = Goudlakensche pel.
Gold-gesplittertes Hamburger = Goudl. pel.
Gold-Schleierhuhn = Geele witkuif.
Gold-getupft = Goudlakensch.
Gold-laced = Goudlakensch.
Goldsprenkel = Goudlak. pel.
Golden moneys = Goudlak. Hamburger.
 " **Pencilled** = " "
 " **Pheasant** = " "
 " **Spangled** = " pel.
Gondook = Zwart of wit Bolstaartkriel met kuif, baard en sabelpooten.
Gournaye (Poule de) = Aanverwant ras der Crèvecoeurs.
Gray Jungle fowl = Sonnerats-hoen.
Gray Shangae = Shangai-hoen.
Grey Dorking = Donkere Dorking.
Gros morne (Poule de) = Maleisch hoen.
Grouse Cochin = Patrijsveer Cochin-China.
Grünhahn = Maleisch vechthoen.

Gueldres = Koekoeksveer kraaikop.

H.

Haarveerhoen = Zijveerhoen.

Haarveer Negerkriel = Negerkriel met zijveeren.

Halbhuhn = Sabelpoot.

Idem (indianisches) = Maleische vechthaan.

Hambourg crayonné = Gewone pel.

Idem pailleté of papilloté = Hamburger pel.

HAMBURGER PEL.

Gallus domesticus var hamburgensis.

Deutsche Alltagleger, Getupfte Hamburger, Fasanen-Huhn, Mooshuhn. Spangled Hamburgs, Moon-eyes, Pheasant Fowl. Hambourg papilloté ou pailleté.

H A A N.

Houding: Levendig, sierlijk en kloek.

Hoogte: Tot boven op den kop 0,40 à 0,45 meter.

Gewicht: 2,50 kilogrammen.

Kop: Vrij kort, platgedrukt.

Bek: Vrij lang, smal en hoornkleurig.

Kam: Helder rood, groot, dubbel (zoogenaamde rozenkam) van boven plat, van voren afgerond en van achteren in een naar boven gebogen punt (staart)uitlopende; de kam bestaat uit eene menigte kleine puntige uitwassen van 2 millimeter hoogte.

Kinlellen: Vrij lang, dun en afgerond van onderen.

Oorlellen: Wit, platgedrukt en bijna cirkelrond.

Hals: Vrij lang, achterovergebogen en vol lange smalle fladderende sierveeren.

Rug: Plat, gedeeltelijk door de halssierveeren bedekt en naar achteren afhellende.

Zadel: Breed, en rijkelijk met lange sierveeren bekleed.

Borst: Breed en voorwaarts gebogen.

Vleugels: Sterk ontwikkeld.

Pooten: Vrij kort, tijn, leikleurig.

Staat: Zeer groot, overend gedragen en met breede en lange sterk gebogen sikkelveeren voorzien.

H E N.

Met uitzondering van den kleineren kam en van de sierveeren is alles aan den Haan gelijk, doch iets kleiner en lichter.

Hoofdrassen:

- a. *Goudlakensch.* (*Hambourg doré; Golden Mooney; Golden Pheasant; Korallenhuhn*).

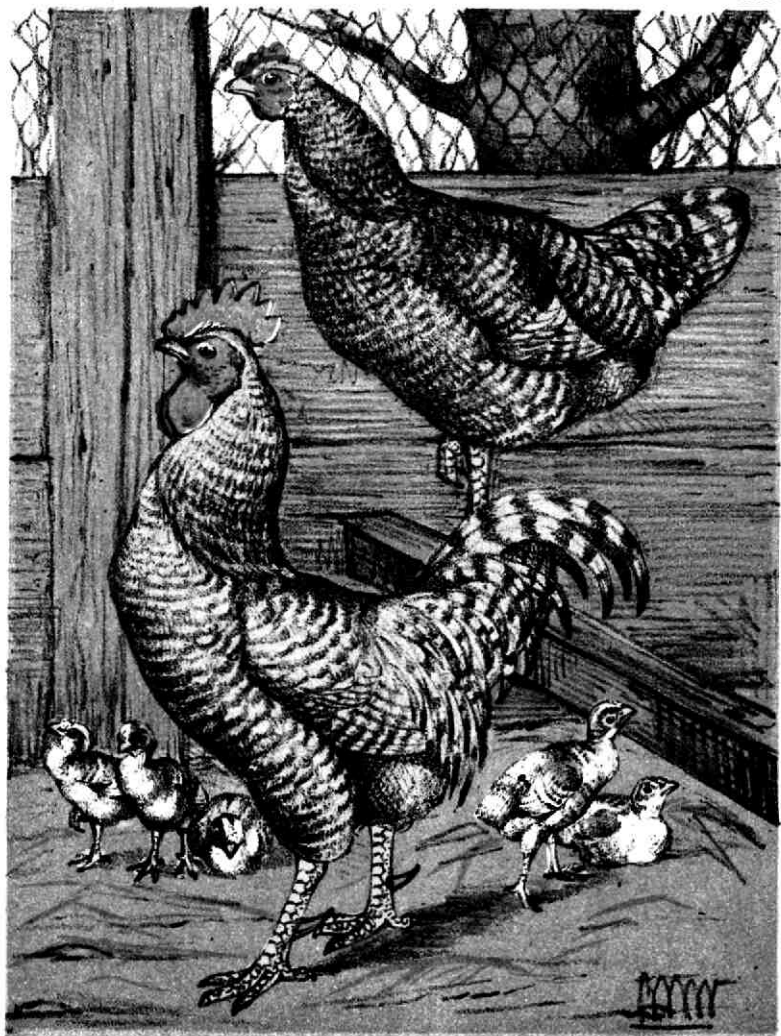
Romp: Roodachtig goudbruin met eene ronde groenzwarte vlek aan 't end van elke veer.

Sierveeren: Roodachtig goudbruin met eene helderzwarte overlangsche streep in het midden.

Vleugeldekkeveeren en Slagpennen: Met eene groote groen-zwarte ronde vlek op het einde van elke veer, die te zamen als het ware zuiver geteekende zwarte dwarsbanden over de vleugels vormen.

Staat: Zwart met goudgroenen weerschijn.

- b. *Zilverlakensch.* (*Gesprenkeltes Silberhuhn, Silberfasan; Lankashire Mooney; Yorkshire Pheasant*).

PLYMOUTH-ROCK.

Grondkleur zilverwit; overigens in alles gelijk aan de goudlakensche met uitzondering der staartveeren, die wit zijn met groenzwart gevlekt topeinde.

c. *Roodkapje. (Redcap; Rothmütze).*

Gedaante en kleur van den goudlakenschen Hamburger, doch iets donkerder; de helder roode rozenkam is zoo sterk ontwikkeld dat hij door eigen zwaarte altijd aan eene zijde hangt. De Hanen bezitten niet zeldzaam een kam van 7½ centimeter hoogte en meer dan van 10 centimeter lengte.

d. *Zwart: (Poule faisane; Black pheasant Fowl; Black Hamburgh; Mazarine).*

In alles de goud- en zilverl. Hamburgers gelijk, met uitzondering der kleur; alle veeren zijn zuiver zwart met bijzonder sterken goudgroenen weerschijn; is de metaalglans meer naar 't blauw overhellende, dan wordt dit ras in Lancashire (Mazarine) genoemd.

H a m b u r g e r (g e t u p f t e) = Hamburger pel.

Id. (g e s p r e n k e l t e) = Gewone pel.

Id. P r a c h t h u h n = Bastaard van Padua en pelhoen.

H a n g k a m - h o e n = Schlötterkämme.

H a u b e n h u h n = Kuifhoenders in 't algemeen.

H a u b e n s c h l e i e r h u h n = Houdan.

H e l m h u h n = Brabanter.

H e n n y - g a m e = Engelsche vechthaan zonder sikkelveeren in den staart.

Hermelin-Breda = Koekoeksveeren kraaikop.

» Schleierhuhn = Zwart gekuifd hoen
met wit gepunte veeren.

Hermelijn-Padua = Padua.

Herminé (Brahma) = Lichte Brahma-Poetra.

Hohenzollern's Huhn = Padua (gele).

Holländisches Huhn = Wit gekuifd hoen.

Hollandsche Kriek = Kriekhoen.

Hollen-Huhn = Kuifhoen

Holthäuser = Spaansch gekruist ras in Westfalen;
vrij groot, zwart met witte streepen.

Hoogstraatshoen = Pelhoen.

HOUDAN.

Gallus domesticus var. houdanensis.

Wanzenauer; Normänner; Normännisches Huhn; Engl.

Haubenschleier Huhn. Normandy fowl.

HAAN.

Gestalte: Sterk gebouwd, houding trotsch en deftig.

Lengte: Tot boven op den kop 0,55—0,60 meter.

Gewicht: 3 à 3½ kilogram.

Kop: Groot, met kuif die uit lange, smalle, naar achteren gebogen veeren bestaat.

Bek: Middelmattig, aan den wortel donker, aan de punt licht hoornkleurig.

Kam: Helder rood, groot, driedubbel, bestaande uit twee overeindstaande, eenigszins zijdelings omvallende, sterk getande lappen, tusschen welke zich een vleezige kussenvormige verhevenheid bevindt; vóór deze, tusschen de neusgaten, ziet men nog een

klein, rond wratachtig uitwas ter grootte eener erwt.
Wangen: Rood, kaal, met dikke bakkebaarden uit gekrulde veertjes bestaande.

Oorlellen: Klein, onder de bakkebaarden verscholen.

Kin: Met sterk ontwikkelde baard, die de kinlellen van elkaar scheidt.

Kinlellen: Helder rood, vrij lang, van onderen afgerond.

Hals: Kort, dik, gebogen en rijkelijk met lange, zijdeachtige sierveeren bekleed.

Rug: Breed en plat.

Zadelsierveeren: Als die van den hals.

Borst: Breed met vooruitspringend borstbeen.

Staat: Rijkelijk met lange en breede sikkelveeren voorzien.

Pooten: Vrij kort en sterk gebouwd; bij jonge dieren vleeschkleurig, bij oudere leikleurig; voorzien van vijf teenen, waarvan de beide achterste boven elkaar geplaatst zijn.

H E N.

Hoogte: 0.40 meter.

Gewicht: 2 à 3 kilogrammen.

Kam en Kinlellen: Weinig ontwikkeld.

Kuif: Vrij groot en bolrond, eenigszins naar achteren gewend en uit meer rondachtige veeren bestaande dan die van den Haan.

Bakkebaarden: Kleiner dan bij den Haan.

Kinbaard: Goed gevuld en kort.

Kleur: Uit zwarte en witte, door elkaar gemengde

veeren bestaande, zonder dat eene der beide kleuren de overhand heeft.

Hü pfer = Dwerghoen.

Hurrican fowl = Krulveerhoen op Mauritius.

I.

Indian Game = Maleisch hoen.

Indisches Halbhuhn = Maleisch vechthoen.

Indisches Steppenhuhn = Sabelpoot-kriel.

Irisches Huhn = Blauwe kraaikop.

Irländisches Huhn. = Koekoeksveer kraaikop.

" Kragenhuhn = Kragenhuhn.

ITALIAANSCH HOEN.

Gallus domesticus var. Italicus.

Livorno-hoen; Florence-hoen. Poule de

Livourne. Italienisches Huhn.

Leghorn fowl.

Houding: Vlug en slank als het Spaansche hoen.

Hoogte: Tot boven de kruin van den kop 0.50.

Gewicht: 3 à 3½ kilogram.

Kop: Als die van het Spaansche hoen.

Bek: Vrij lang, sterk en geel.

Kam: Bij den Haan zeer groot, enkel, diep uitgetand en rechtopstaande; bij de Hen aan eene zijde omvallende en het gezicht bedekkende.

Wangen: Naakt en vuurrood.

Oorlellen: Middelmattig, hangende, dun, glad, zonder plooien plat tegen den kopgedrukt en zuiver wit.

Kinlellen: Lang, dun, bij de Hen korter dan bij den Haan.

Hals: Lang, rechtop gedragen en bij den Haan rijkelijk met sierveeren bekleed.

Borst: Rond en voorwaarts gebogen.

Rug: Vrij rond, naar den staart toe afhellend.

Zadelveeren: Lang en talrijk.

Vleugels: Groot en goed tegen het lichaam aansluitend.

Staat: Groot, met lange fladderende sikkelveeren bij den Haan.

Pooten: Vrij lang, naakt en geel.

H o o f d k l e u r e n :

a. *Bruin of Patrijsveer.*

H A A N.

Kop- en halsveeren: licht kastanjebruin, somwijlen aan de basis met eene verlengde zwarte midden-streep.

Rug- en schouderveeren: donker kastanjebruin; de zadelveeren somtijds zwart gestreept.

Vleugeldekveeren: zwart met sterke metaalachtigen weerschijn, een dwarsband over de vleugels vormende.

Groote slagpennen met de buitenvlag: (het gedeelte dat bij gesloten vleugels alleen zichtbaar is) kastanjebruin; binnenvlag zwart. De punt van elke veer is zwart.

Borst en Buik: fraai dof zwart.

Staat: Zwart met groenen of purperen metaalach-

tigen weerschijn; de eerste kleine sikkelveeren met bruine randen.

H E N.

Halsveeren: goudgeel in 't midden met zwarte of donkerbruine streepen, waardoor de veeren goudgeel gezoomd schijnen te zijn.

Borst: van boven zalmkleurig, naar den buik toe in het grauwe overgaande.

Rug en vleugels: patrijsveerig.

Staart: zwart.

b. Wit.

Alle veeren zuiver wit zonder gele tint.

c. Zwart.

Geheel effen zwart, de Hanen met groenen metaalglans in de sierveeren.

d. Koekoeksveer.

Een blauw-grauwe grondkleur met donkere dwarsbanden op elke veer, zonder vermenging van wit, zwart of andere kleur.

J.

JAGO-HOEN (St.)

Gallus domesticus var. albus nigro-cristatus
St. Jago-fowl.

Een sedert eenige jaren verdwenen ras, vrij groot van gestalte, zuiver wit met groote, bolvormige zwarte kuif, zonder baard en met naakte, blauwe pooten.

Jago (Spangled St.) = Witkuif (gele).

Japanese Rufflers = Witte Japansche kriel met gekrulde veeren.

Japanesen-Huhn = Wit Negerhoen.

Japanesisches Dachshuhn = Japansche kriel.

Japanesisches Seidenhuhn = Wit zijveeren Negerkriel.

JAPANSCH KRIEL.

Gallus domesticus var. Nanus japonicus.
Coq de Cambodge, Poule de Nangasaki. Birma
Bantam, Japanese Bantam, Creeper, Jumper,
Nangasaki fowl. Japanesen, Japanesi-
sches Dachshuhn; Chabo.

HAAN.

Gestalte: Kort, gedrongen en sterk gebogen.

Hoogte: Tot boven den kop bij den Haan 0,24, bij de Hen 0,18 meter.

Kop: Achterovergedragen.

Bek: Geel.

Kam: Hoog rood, zeer groot, goed getand en recht staande.

Wangen: Kaal en rood.

Kinellen: Rood, lang en rond.

Oorllen: Rood, middelmatig lang.

Hals: Kort, sterk gebogen en met smalle sierveeren voorzien.

Borst: Breed, zeer sterk naar voren gebogen.

Rug: Zeer kort, ingevallen.

Zadelveeren: Als de halssierveeren.

Vleugels: Hangende, zoo zelfs dat zij langs den grond slepen.

Staart: Met zeer groote, weinig gebogen sikkelveeren, die recht op en naar voren gewend gedragen worden, zoodat zij den kop raken.

Pooten: Hoog geel en bijzonder kort, zoodat de vogel bij het gaan over den grond schijnt te kruipen, daar de pooten bijna tusschen de veeren verborgen zijn.

H E N.

In alles gelijk aan den Haan, met uitzondering der kenmerken aan het mannelijk dier eigen.

Hoofdkleuren en onderrassen.

- a. *Wit met zwarten staart.* Siro Chabo in Japan. Geheel wit, de staart is zwart, met goudgroenen weerschijn terwijl de sikkelveeren wit gerand, de slagpennen zwart zijn; bij de Hen is de staart zwart zonder groenen weerschijn, en alle veeren met een zuiver witten rand voorzien.
- b. *Witgerande zwarte.* Butchi Chabo in Japan. De veeren zijn zwart met witte randen, de sikkelveeren, hals en zadelveeren zijn ongerand groenzwart (bij de Hennen effen zwart,) de slagpennen der vleugels zuiver wit.
- c. *Patrijsveerig.* Aka Chabo in Japan. De kleur van deze is gelijk aan die der patrijskleurige Engelsche vechtkrielen.
- d. *Krulveer.* Japanese Ruffler.

SERAIL-HOEN.

In alles met de witte gelijk, doch met gekrulde veeren en de Hennen met een naar voren gewende en staande kuif op den kop.

JAVAANSCH E KRIEL.

Gallus domesticus var. nanus javanicus.

Poule naine de Java. Java Bantam. Eulenhühnchen.

Gestalte: Kort en gedrongen.

Hoogte: 0.25 meter.

Gewicht: 0.75—1.00 kilogram.

Bek: Licht hoornachtig, vleeschkleurig wit.

Kam: Dubbel bij voorkeur, rozenkam en vrij groot, bij de Hen weinig ontwikkeld.

Wangen: Rood met gekrulde veeren, op de wijze van bakkebaarden voorzien.

Oorlellen: Wit.

Kinlellen: Meer breed dan lang.

Halssierveeren: Vrij lang.

Vleugels: Een weinig hangende.

Staart: Bij den Haan met weinige sikkelveeren voorzien, die slechts een weinig langer dan de ware staartpennen zijn.

Pooten: Vrij kort, naakt, licht hoornachtig van kleur evenals de bek.

Hoofdkleuren:

- a. Wit.
- b. Zwart.
- c. Geelachtig bruin of patrijsveerig.

- J a v a f o w l** = Zwarte bastaardhoenders in N.-Amerika.
J a v a J u n g l e f o w l = Vorkstaarhoen.
J e d d o - h o e n = Reusachtig wit Japansch hoen.
J e r s e y b l u e = Blauw Spaansch hoen met roode wangen.
J e r s e y N u b - c o m b s = Amerik. hoen met langen achter-
over vallenden kam.
J e r u s a l e m (P o u l e d e) = Lakenfelder.
J o h n C a t h e a r t s c o l o u r = Dorking (donkere.)
J u m p e r = Japansche kriel.
J u n g l e - f o w l = Oorspronkelijk wilde hoenders in O.
Indië.
J u n g l e M u r g h = Sonnerat's-hoen.

K.

- K a d o a K o l y** = Ceylonsch boschhoen.
K a f f e r h u h n = Zwarte krulveer.
K a i s e r - W i l h e l m - H u h n = Padua (gele.)
K a l k u t t a - H u h n = Indisch tam veldhoen in alle
kleurspelingen.
K a m b o d j a - K r i e l = Japansche kriel.
K a m p f - B a n t a m = Vechtkriel.
K a m p f - H u h n = Vechthaan.
K a m p f e r = Idem.
K a n a d a - k r i e l = donkere Brahma-Poetrakriel.
K a p - H u h n = Donkerbruine kriel, met licht gele sier-
veeren aan hals en zadel; kam enkel, pooten naakt.
K a r n i e s - H u h n = Bolstaarhoen.
K a u l ä r s c h e = Bolstaarhoen.
K a u l - H u h n = Bolstaarhoen.
K a u l - K a r n i e s = Bolstaartkriel.

Kasengtoe = Bankiva-hoen.

Katukoli = Sonnerat's-hoen.

Kendermagos = Naakthalzig hoen.

Kentfowl = Onderras (*e*) van Dorking.

Kikerivulli = Ceylonsch boschhoen.

Klompheen	}	= Bolstaarhoen.
Klumper		
Kluthuhn		
Kluuthoen		

Kochin China = Cochin-China.

Koekoeksveer = Hoenders met lichtgrijze grondkleur, terwijl elke veer afzonderlijk met donkere dwarsbanden geteekend is.

Koekoeksveer (Fransche) (*Coucou de France ombre*). Sterk gebouwd Fransch veldhoen, koekoeksveer van kleur, met bijzonder sterk ontwikkelde rozenkam, zich ver over den bek uitstrekkende, van voren breed, van achteren in een punt uitlopende; oorlellen wit met rood bespikkeld.

Koekoeksveer van Rennes (*Coucou de Rennes ombre*.) Gelijkt in alles op het Fransch koekoeksveerhoen doch onderscheidt er zich van door:

Den Kam; deze is enkel, groot en stevig, recht-opstaande, diep en puntig uitgetand.

De Sierveeren, aan hals en zadel zijn stroogeel, doorzaaid met bruin-roode vlekjes, die er eene goudachtige tint aan geven.

Koppen-Huhn = Kuifhoen.

Korallen-Huhn = Goudlakensche Hamburger.

Kortpootig Hoen = Dwerghoen.

KRAAIKOP.

Gallus domesticus var. coracinus.

Poule de Bréda, Poule à tête de Corneille. Krähenhuhn, Krähenschnabel, Krähenkopf, Riesenhuhn. Bredas, Breda fowl.

Gestalte: Krachtig, slank, rechtopstaand en trotsch.

Hoogte: 0,50 à 0,55 meter.

Gewicht: 3 à 4 kilogrammen.

Kop: Klein, op de kruin met kleine stijve haarachtige veeren voorzien, die een begin van kuif vormen.

Bek: Sterk gebouwd, donkerder of lichter naar gelang van de grondkleur der veeren.

Kam: Ontbreekt bij den Haan; daarentegen eene zadelvormige hoornachtige verhevenheid over het voorhoofd, die even boven de neusgaten een aanvang neemt.

Wangen: Rood met eenige zwarte korte en harde veertjes onder het oor (bakkebaarden).

Oorlellen: Wit of rood, afhangende.

Kinlellen: Helder rood, zeer lang.

Hals: Kort doch recht, rijkelijk met lange, zijdeachtige sierveeren bekleed.

Rug: Breed.

Zadelsierveeren: Als die van den hals.

Borst: Breed en rond.

Staat: Goed ontwikkeld en met groote sikkelen- en sierveeren voorzien.

Pooten: Vrij lang, aan de binnen- en buitenzijden met lange, rechte, naar achteren en buitenwaarts gekeerde veeren bezet; de kleur der pooten is don-

ker- of lichtgrauw naar gelang van de grondkleur der veeren.

Onderrassen:

- a. *Schulpneus (Muschelhuhn)*
met platten rand om de hoornachtige verhevenheid boven de neusgaten.
- b. *Brilneus.*
met sterk omgekrulden rand om den zadel boven de neusgaten.
- c. *Doornsche of Toornsche.*
achter den neuszadel een kleine roode kam, die uit twee vleezige punten bestaat.

Kleuren:

- a. *Zwart:* met weinig metaalglans op de veeren met uitzondering van die aan hals en staart bij den Haan.
- b. *Wit:* Geheel zuiver wit.
- c. *Blauw:* (*Irisches Huhn; Breda-Blauhuhn, Elephanten-Huhn*) Licht loodkleurig blauw, met alle sierveeren en vleugeldekveeren donker leikleurig grauw.
- d. *Koekoeksveer:* (*Poule de Gueldre, Hermelin-Bréda. Gelderländer, Englisches Kukulshuhn.*) Geheel Koekoeksveerig met gele bek en pooten.

Kragenhuhn = Een in 1842 uit Engeland in Hannover ingevoerd sterk gebouwd veldhoen met kraagvormige halsveeren achter den gladden kop; kam bij den Haan zeer klein, bij de Hen afwezig. Dit ras schijnt uitgestorven te zijn.

Krähenhuhn
Krähenkopf = } Kraaikop.
Krähenschnabel

Kräher über 'n Berg = Bergsche kraaier.

Kraushuhn = Krulveer.

Kreolen = Pelhoenders.

Kriecher

Kriechhuhn

} = Dwerghoen.

KRIELHOEN (éénkleurig).

*Gallus domesticus var. nanus
unicolor.*

Zwerghuhn. Poule Naine. Bantam, in Engeland.

De echte éénkleurige Krielhoenders worden in twee groepen verdeeld:

1. Met naakte pooten (Hollandsche kriel).
- a. **Zwart** (*Black Bantam*). Geheel zwart met glimmenden groenen metaalglans. Bek en pooten donker leikleurig; kop met rozenkam zonder bakkebaarden; wangen en kinlellen vuurrood, oorlellen schitterend wit; sierveeren bij den Haan sterk ontwikkeld.
- b. **Wit.** (*White Bantam. Krupphuhn.*)
In alles aan de voorgaande gelijk met uitzondering der kleur, die zuiver wit in plaats van zwart is. In Engeland en in Amerika geeft men aan die met roode oorlellen de voorkeur.
- c. **Geel.** (*Nankin Bantam.*)

De haan, met enkelen of rozenkam, is van boven kastanjebruin of liever donker goudachtig geel; de staart met sikkelveeren voorzien, is glimmend zwart of donker bruinachtig zwart; de groote slagpennen zijn zwart en slepen eenigszins langs

den grond. De kip is Isabelkleurig, de halsveeren zijn donkerder somtijds in de lengte zwart gevlekt, de staartpenne in den regel met zwarte stippels gesprenkeld.

2. Met gevederde pooten.

Sabelpoot kriel; Engelsche kriel. Poule naine pat-tue. Fetherlegged Bantam; Booted Bantam. Lat-chen Zwerguhhn; Indisches Steppenhuhn; En-glisches Gartenhuhn.

Verschillend van kleur, doch bij voorkeur zuiver wit, met enkelen of met rozenkam; bek en pooten vleeschkleurig; de veeren aan de pooten bijzonder sterk ontwikkeld. Hoe langer deze zijn, des te meer wordt zulks gewaardeerd: in Engeland vindt men er met veeren aan de pooten van minstens 0.15 lengte.

N.B. Behalve deze hierboven vermelde bestaan er nog vele krielhoenders in verschillende kleuren en gedaanten. Deze moeten beschouwd worden als een in wasdom ten achter gebleven en overerfelijken vorm der overige hoenderrassen, aan welke zij in alle deelen volkomen gelijk zijn, met uitzondering wat de grootte betreft. Hiertoehooren:

- a. Cochín-Chinakriel. *Cochin Bantam; Peking Bantam.*
- b. Brahma-Poetrakriel; *Kanada-kriel.*
- c. Dorking-kriel; *Little Dorking.*
- d. Eng. vechtkriel. *Game Bantam. Zwerg Eng-länder; Zwerg Kämpfer.*
- e. Bolstaartkriel; *Canis, Karnieshuhn, Kaulkarnies,*

*Zwerg Kaulhuhn, Zwerg Kluthuhn, Zwergtauber ;
Ghondook.*

- f. Krulveerkriel; *Zwergstrupphuhn.*
g. Negerkriel; *Zwergmohrenhuhn.*
h. Zijveerkriel; *Zwergseidenhuhn.*

Krohnenhuhn = Haan met rozenkam.

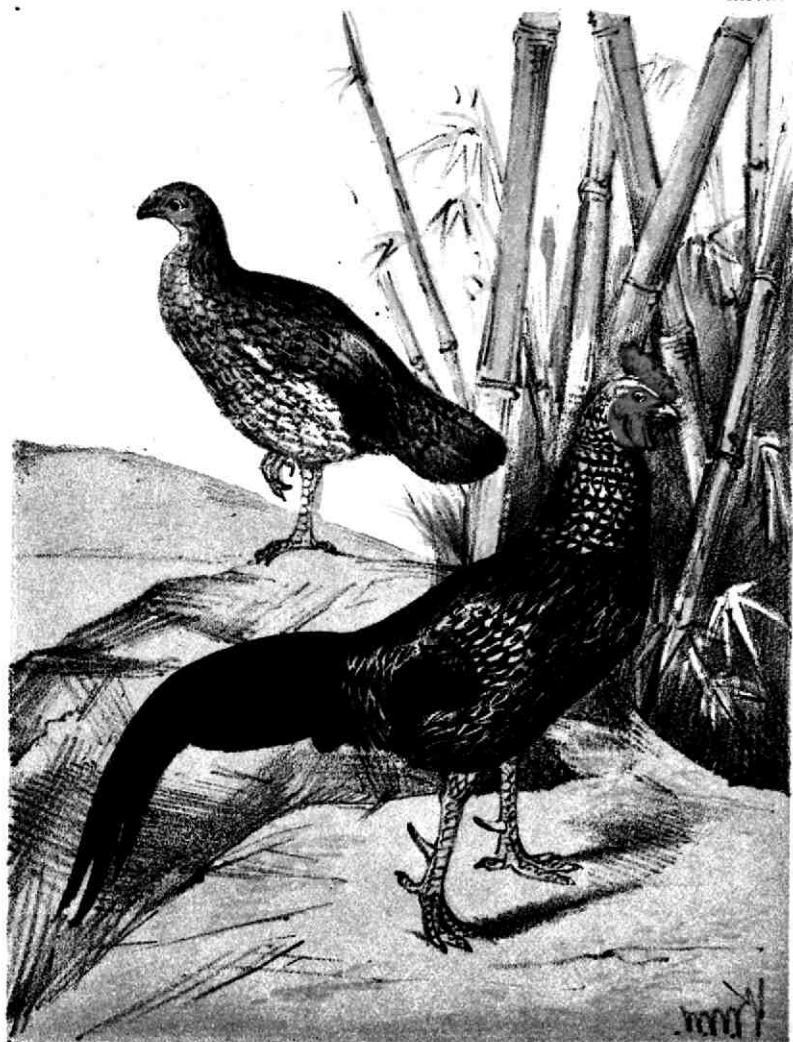
KRULVEER,

Gallus domesticus var. crispus.

Caprikukullo; Hurrican fowl; Ftrizled fowl; Friesland fowl. Friesen, Friesisches Huhn, Friesland-Huhn, Frisirtes Huhn, Kafferhuhn, Kraushuhn, Lockenhuhn, Perser, Persisches Huhn, Schattenhuhn, Struppenhuhn.

Met enkelen en dubbelen of rozenkam, met kuif en zonder kuif, geveerde en ongeveerde pooten; wit, zwart of bruin van kleur; bij alle echter hebben de veeren het voorkomen alsof zij, nat geweest zijnde, van de staart naar den kop toe waren opgestreken en alzoo gedroogd.

- a. *Buenos-Ayreshoen.* Onder dezen naam werden voor eenigen tijd krulveerhoenders, uit België afkomstig, hier te lande te koop aangeboden. Zij waren bruin van kleur en van middelmatige grootte. Bek geel, pooten dito en geveerd, kop gekuifd, de kuif bestaande uit naar voren gekeerde over den bek hangende krulveeren; kam klein, van achteren in twee kleine hoorntjes eindigende.

SONNERAT'S HOEN.

. *Krulveerkriel*. (*Zwergstrupphuhn*) is een dwergachtige vorm dezer hoenders.

Krupphuhn = Witte kriel met naakte pooten.

Kugelhuhn } = Bolstaart.
Kuhlhuhn }

Kuifhoen = Padua's, Houdan's, enz.

id. (Hollandsche) = Witkuifhoen.

Kukucksfarbig = Koekoeksveer.

Kukuckhuhn (Engl.) = Kenthoen.

Kukuckhünchen = Antwerpsche kriel.

Kukucksperber = Koekoeksveer.

Kulmfowl

Kulmhaushuhn } = Maleisch hoen van Deccan.

Kuppenhuhn = Kuifhoen.

L.

La Bresse (Poule de) = Bresse (la)

Laced Bantam = Goud- of Zilverlakensche Bantam.

Lady Fowl = Padua.

Lafayettii (Gallus) = Ceylonsch boschhoen.

Lafresnayi (Gallus) = Idem. Idem.

LA FLÈCHE.

Gallus domesticus var. andagavensis.

Poule Cornette, Flècheoise, Poule du Maine. Gehorntes Huhn.

Gestalte: Trotsch en krachtig

Hoogte: Tot boven den kop 0,60 meter.

Gewicht: 4 à 5 kilogrammen.

Kop: Met kleine, dunne stugge veertjes achter den gehoornen kam.

Bek: Lang, sterk, zwart of donker hoornkleurig.

Kam: Deze bestaat uit twee vuurroode, van boven van elkaar wijkende, 5 centimeters lange hoornvormige punten; vóór deze bevindt zich nog een klein rood vleezig wratje even boven de neusgaten. Somwijlen zijn de horens aan de binnenzijde eenigszins vertakt als bij de Crèvecoeurs.

Wangen: Kaal en rood, de gehoorgang door kleine zwarte veertjes bedekt.

Oorlellen: Groot, zuiver wit.

Kinlellen: Vuurrood, 8 centimeters lang.

Hals: Middelmatig lang, recht, rijkelijk met smalle lange glansrijke sierveeren bekleed.

Borst: Gewelfd.

Rug: Breed, vrij lang naar achteren toe afdalende.

Zadelveeren: Als de sierveeren van den hals.

Vleugels: Sterk ontwikkeld, plat tegen het lichaam aansluitende.

Staat: Niet groot, doch met lange sikkelveeren.

Pooten: Lang, gespierd naakt en donker leikleurig.

Kleur:

a. *Zwart* met groenen en violetten weerschijn; de buikveeren vaal zwart.

b. *Wit*.

Onderrassen.

a. *Poule de Barbezieux*; met diep uitgetanden kam.

b. *Poule du Mans*; met rozenkam.

LAKENFELDER.

Gallus domesticus var. rhenanus.
Poule de Jérusalem. Rheinländer Huhn. Rhenish
Hamburgh.

Gestalte: Die der pelhoenders

Gewicht: 2½ kilogram.

Bek: Loodgrauw.

Kam: Schijnbaar enkel, doch eigenlijk uit drie overlangsche strooken bestaande.

Wangen: Naakt.

Kinellen: Vrij lang en afgerond.

Oorlellen: Klein en wit.

Halssierveeren: Langwerpig; puntig, overlangs zwart gestreept.

Rug: Middelmatig lang en plat.

Borst: Vrij sterk naar voren gebogen.

Vleugels: Min of meer hangende.

Staart: Met groote sikkelveeren.

Pooten: Leikleurig.

Kleur: Melkwit, de halssierveeren met eene overlangsche zwarte middenstreep, als bij de Brahma-Poetra's. De sikkelveeren bij den Haan groen glimmend zwart. De uiteinden der slag- en der staartpennen bij Haan en Hen zwart gepunt.

La Motte-Hoen = Italiaansche hoenders met blauwe pooten.

Lancashire Game = Blauwachtig zwart Engelsch vechthoen.

Lancashire Moon-eyes = Zilverlak. Hamburger.

Landes (Poule des) = Grootte Fransche veldhoenders.

Landhuhn = Veldhoen.

Langsham = Verkeerde schrijfwijze voor Langshan.

LANGSHAN.

Gallus domesticus var. Sibiricus.

Siberisch hoen.

Gestalte: Als die der Cochin-China's, doch slanker en hooger op de pooten en van onderen met minder donsachtige veeren bekleed.

Hoogte: 0,55—0,60 meter.

Gewicht: Van 4½ tot 5 kilogrammen.

Kop: Klein, langwerpig, net van vorm.

Bek: Donker hoornkleurig.

Kam: Vrij groot, fijn getand, helder rood en fijn van weefsel.

Wangen: Naakt en rood.

Oorlellen: Rood.

Kinlellen: Vrij lang, helder rood, zuiver afgerond.

Hals: Zacht gebogen, vrij lang, rijkelijk met lange zijdeachtige sierveeren bekleed.

Borst: Rond en sterk ontwikkeld.

Rug: Breed en kort, naar den staart toe rijzend.

Buik en Schenkels: Met donsachtige veeren bekleed, doch niet zulke grootte kussenvormige massa's vormende als bij de Cochin-China's.

Vleugels: Klein.

Staat: Grooter en met langere sikkelveeren dan bij de Cochín-China's.

Pooten: Leikleurig zwart, met eenige doch niet zeer lange veeren bezet.

Kleur: Fluweelachtig zwart, met groenen en purperen metaalglans op alle veeren, behalve die aan buik en flanken, die mat zwart zijn.

De Hen is in alles aan den Haan gelijk doch iets kleiner, zonder sier- en sikkelveeren en met kleineren kam en lellen.

NB. Door kruising heeft men tegenwoordig ook zoogenaamde blauwe Langshans verkregen.

Latchen Zwerg h u h n = Sabelpoot-kriel.

Leghorn = Engelsche naam voor de stad Livorno, waarom de Italiaansche hoenders bij de Engelschen en N.-Amerikanen Leghorns heeten.

Le Mans = La Flèche met grooten rozenkam, met vele wrattige uitwassen voorzien en van achteren in eene punt uitlopende evenals bij de Hamburger pellen.

Lemon Buff = Helder lichtgeel als zeemleder.

Lerchen Kam h u h n = Veldhoen met kleinen kam en kuif die vrij ver achter op het hoofd staan.

Little Dorking = Dorking-kriel.

Livorno-hoen = Italiaansch hoen.

Locken h u h n = Krulveer.

Lombardisches H u h n = Padua.

Lord Hill's colour = Dorking (donkere).

M.

Madagascar (Poule de) = Een krielhoen, door Buffon Akoho genoemd, zonder nadere omschrijving.

Maillé = Goud- of Zilverlakensch.

Maine (Poule du) = La Flèche met enkelen kam.

Malacca // de = Maleisch hoen.

Malayisches Fasanenhuhn = Fasanthoen.

Id. rothes Kampfhuhn = Maleisch hoen.

MALEISCH HOEN.

Gallus domesticus var. giganteus.

Ayam djalak, Ayam Ejoe. Begum Pilly Gaguzes en Kulmfowl (in Deccan), Indian Game, Malay's Rangoon fowl, Ostrich fowl. Indianisches Halbhuhn, Indischer Goldkämpfer, Grünhahn, Kulm-Haushuhn, Strauszhuhn; Poule américaine, -malaise, -de Brésil, -de Gros Marne, -de Malacca, -de la Réunion, -de Russie, -de Tranquébar.

V o o r k o m e n : Slank, uittartend, bijzonder recht-opstaand.

H o o g t e : Tot boven den kop 0.60—0.70 meter.

G e w i c h t : 3—4 kilogrammen.

K o p : Lang en breed met sterk vooruitspringenden bovenrand der oogkassen, waardoor een roofvogelachtig voorkomen ontstaat.

B e k : Kort, sterk, haakvormig gebogen en geel.

K a m : Breed, dik en laag, uit een kussenachtige,

ongelijkvormige roode vleeschmassa bestaande, die zich ver over den bek uitstrekt.

Wangen: Rood en naakt.

Oor- en kinlellen: Rood en weinig ontwikkeld.

Hals: Zeer lang en uitgerekt, met korte, harde sierveeren.

Borst: Breed, weinig gebogen.

Rug: Bij de schouders breed, bij den staart smal, sterk naar achteren afdalende.

Vleugels: Sterk gebouwd, met het opperarmbeen vrij van het lichaam afstaande.

Staart: Klein en hangende, met middelmatig lange sikkelveeren voorzien.

Pooten: Lang, sterk gebouwd, naakt en hooggeel.

Veeren: In 't algemeen kort, hard, plat tegen het lichaam aansluitende en bijzonder glimmend.

Kleuren:

a. *Bruin. (Black reds, Brown reds.)*

Kop- hals- en zadelveeren helder glimmend donkerroodbruin; rug en schouders glimmend roodachtig kastanjebruin; borst en buik mat zwart of bruinachtig; staart- en vleugeldekveeren zwart met groenen metaalglans; de Hen patrijsveerig van kleur.

b. *Bont. (Pile).*

Alle veeren van nek, rug en schouders helder roodbruin; van hals, borst, buik en staart, wit.

c. *Wit. (Poule Napoléon, Poule de Paris, Poule du Gange. Franzosen-Huhn, Weisse Pariser).*

d. *Zwart.* Geheel zwart; alleen de Haan heeft een weinig rosachtig bruin op de schouderveeren.

e. Koekoeksveer. Door sommigen verkeerdelijk *Chitagong* genoemd.

Mans (*Pouledu*) = *La Flèche* met rozenkam als bij de staartpellen.

Marocco-hoen = Negerhoen.

Mazarine = Zwarte Hamburger met blauwachtigen (in plaats van groenen) metaalglans, in Lancashire.

Merlereaux (*Poule de*) = *Crèvecoeur* zonder uilebaard.

Mexikanisches Huhn = Spaansch hoen.

Millefleurs = Porseleinhoen.

Minorca-hoen = Spaansch hoen met roode wangen.

Mohnsperber = Boheemsch veldhoen met vrij groote kuif; alle veeren zijn wit met grauw en zwart gesprenkeld, alleen de kuif is wit.

Mohrenhuhn = Zwart Negerhoen.

Mongrels = Veldhoenders van gemengd ras in Engeland.

Mooneyes } = Hamburger pel.
Mooshuhn }

Moskauer huhn = Brabanter zonder uilebaard.

Mozambic-fowl = Negerhoen.

Muff = Eng. benaming voor gebaarde hoenders zonder kuif.

SPAANSCH-HOEN.

N.

NAAKTHALZIG HOEN.

Gallus domesticus var. nudicollis.
Kendermagos. Nackthälse, Türkenhuhn, Siebenbür-
ger Nackthälse, Siebenbürger Sperberhuhn,
Szeremley-Huhn. Poule à cou nu.

V o o r k o m e n : Als het Italiaansch hoen, doch iets sterker gebouwd.

H o o g t e : 0,45—0,50 meter.

G e w i c h t : 3 à 4 kilogrammen.

K o p : Langwerpig, met enkele veeren tot op het achterhoofd.

K a m : Bij eenige bekervormig uitgehold en getakt, bij andere enkel en zaagvormig getand.

B e k : Kort, dik en geel.

W a n g e n : Kaal en vuurrood.

O o r l e l l e n : Rood of wit.

K e e l l e l l e n : Rood, vrij lang.

H a l s : Lang, dik, tot aan den rug en den krop naakt en bloedrood.

S t a a r t : Kort en niet hoog gedragen.

P o o t e n : Geel of leikleurig.

K l e u r :

- a. *Patrijskleurig.*
- b. *Geelbruin.*
- c. *Bont.*
- d. *Koekoeksveer.*
- e. *Zwart.*
- f. *Wit.*

Nackthälse = Naakthalzig hoen.

Nangasaki (Poule de) = Japansche kriel.

Nankin Bantam = Kriel (gele).

Nankin (Poule de) = Cochin-China.

Napoléon (Poule de) = Maleisch hoen (wit).

NEGERHOEN.

Gallus domesticus var. morio.

Poule nègre. Negro fowl. Neger-Huhn.

Het Negerhoen onderscheidt zich van alle overige rassen door de eigenaardige kleur van huid, kam en kinlellen, die in plaats van rood, paarsachtig donkerblauw, bijna zwart gekleurd zijn; zelfs het vleesch en het beenvlies is die kleur eigen; de kleine platte oorlellen zijn fraai blauw, met kleine witte oorveertjes bekleed.

Men vindt ze in verschillende grootte van af den krielvorm tot even onder het middelmatige, doch zelden boven 1 kilogram zwaar.

De kleine kuif is bij den Haan achteroverliggende en in een naar boven gekeerde punt eindigende, bij de Hen bolrond; de kam moet een rozenkam zijn; de kin- en oorlellen zijn doorgaans weinig ontwikkeld; de blauw-zwarte korte pooten, met eenige wolachtige veertjes voorzien, moeten vijf teenen hebben evenals bij de Dorkings en Houdans.

Men kan ze gevoegelijk in twee hoofdgroepen verdeelen.

1. Met gewone veeren:

- a. *Ceylonsch Negerhoen. Calcutta's Negerhuhn, Indisches Negerhuhn.*

Kleur der veeren: zwart.

2. Met zijde- of haarachtige veeren:

- a. *Siamesen, Japanisches Seiden-Huhn, Siamesisches behoostes Seiden-Huhn.*

Kleur der haarachtige veeren zuiver wit.

- b. *Moorenhoen. Afrikaansch hoen, Marocco-hoen. Mozambic fowl.*

Kleur der haarachtige veeren: zwart.

- c. *Bolstaart-Negerhoen. Ceylonisches Klutthuhn.*

Staart ontbreekt; het achtergedeelte van het lichaam is als afgesneden en afgerond.

Kleur geelachtig bruin of zwart met bruin-gele hals- en zadelsierveeren.

Normännisches Huhn = Houdan.

Normänner Huhn = Houdan.

Normandy fowl = Houdan.

Nub Combs = Jersey Nub Combs.

O.

Old Nicks = Ras van Amerik. vechthoen.

Ombrée (Coucou française) Koekoeksveer (Fransche.)

id. id. de Rennes id. van Rennes.

Orientalisches Schattenhuhn = Krulveer.

Ostrich fowl = Maleisch hoen.

P.

Padoue = Padua.

Padoue hollandaise = Witkuifhoenders.

PADUA.

Gallus domesticus var. patavinus.

Poule de Padoue, Poule de Pologne. Polands, Polish fowl, Lady fowl. Bahia-Huhn, Paduaner, Haubenhuhn, Schleierhuhn, Hollenhuhn, Kopenhagenhuhn, Kuppenhuhn.

V o o r k o m e n : Eenigszins gedrongen, doch met trotsche houding.

H o o g t e : 0.35 à 0.40 meter tot boven den kop.

G e w i c h t : 2½—3 kilogrammen.

K o p : Levendig en met groote kuif; die van den Haan bestaat uit smalle lange spitse veeren, welke aan alle zijden van den kop naar beneden hangen, die van de Hen bestaat uit talrijke overeindstaande ronde veeren, welke te zamen een groote bolvormige kuif vormen.

NB. Is de kuif staande, zijdelings platgedrukt en voorover gebogen, dan geeft men in Duitschland aan dit ras den naam van *Brabanter*.

B e k : Middelmattig, vleeschkleurig.

K a m : Weinig, bijna niet zichtbaar.

W a n g e n : Sterk beveerd en gebaard.

K i n l e l l e n : Ontbreken; daarvoor in de plaats een vrij lange baard onder de kin, die met de veeren aan de wangen te zamen een ringbaard vormen.

O o r l e l l e n : Klein.

H a l s : Matig lang, zacht gebogen en rijk beveerd.

R u g : Plat, breed nabij den hals, en smaller nabij den staart.

Zadel: Rijkelijk met sierveeren behangen.

Borst: Rond en sterk naar voren gebogen.

Vleugels: Goed geëvenredigd.

Staart: Sterk ontwikkeld, met groote sikkelveeren bij den Haan; groot en breed bij de Hen.

Pooten: Vrij kort, slank, naakt, leikleurig.

Hoofdkleuren.

- a. **Zilverlakensch.** (*Silver spangled. Silbertupfen. Padoue argentée.*)

HAAN.

Kuif: Wit, met het eind der veeren in eene zwarte punt uitlopende.

Hals- en zadelveeren: Als boven, doch met meer zwart aan de veeren.

Borst en rug: Met groote halvemaanvormige grauww-zwarte randen aan de witte veeren.

Vleugel-dekveeren: Wit, met zwarte groen-glimmende randen om elke veer, die aan de punt breeder worden en twee zwarte dwarsbanden over de vleugels vormen.

Slagpennen: Wit met zwarte randen.

Staartpennen en sikkelveeren: Wit of grauwwachtig met zwarte topeinden.

Dekveeren van den staart: Min of meer grauww met breede zwarte groen-glimmende randen omzoomd.

HEN.

Kuif: Het eerste jaar zwart met smalle witte randjes om elke veer, later wit met bredere zwarte randen.

- Alle overige veeren zijn wit met zwarten rand, die aan het eind der veeren een weinig breeder wordt.
- b. Goudlakensch. (Gold spangled. Gold-Tupfen. Padoue dorée.)* In alles aan de zilverlakensche gelijk, doch met heldere, donker geel-bruine grondkleur.
- c. Geel. (Victoria. Chamoix uni, Chamoix maillé.)* Geel of zeemleer van grondkleur, hetzij éénkleurig, hetzij met witte randen om de veeren.
- d. wit*
e. zwart } Eenkleurig wit, zwart of blauw.
f. blauw }
- g. Koekoeksveer (Padoue périnée).* Alleen de achterhelft der kuif heeft eenige witte veeren.
- h. Hermelijjn (Padoue herminée).* Witte Padua, met de punten der halsveeren zwart gestreept als bij de lichte Brahma-Poetra's; de staart is zwart met eenig wit doormengd.

Padua mit Kronhaube = Padua.

do. do. Stehhaube = Brabanter.

Papilloté = Goud- of Zilverlakensch.

Pariser (weises) Huhn = Wit Maleisch hoen.

Partridge = Patrijsveerig.

Patavinisches Huhn = Padua.

Pausbäckchen = Uilebaard.

Pavilly (Poule de) = Crèvecoeur.

Pegu (Kleines Huhn von) = Javaansche kriel.

Peguanisches Huhn = Padua.

Peking Bantam = Cochin-Chinakriel.

Pailleté = Goud- of Zilverlakensch.

PEL (GOUD- EN ZILVERLAKENSCHÉ).

Gallus domesticus var. belgicus.

Staartpel, Pel van Hoogstraten, (in Friesland) Weiten.

Poule de la Campine, Hambourg crayonnée. Hoogstraeter Huhn, Gemalte Holländer, Alltagsleger,

Todtleger, Gesplitterte Hamburg, Gesprenkelte

Hamburg, Kreolen, Compènes-Huhn, Bol-

ton-Huhn, Vierländer Huhn. Dutch fowl,

Dutch every-day Layer, Everlasting,

Chitteprat, Pencilled Hamburg, Bol-

tons, Creels, Corals.

Voorkomen: Trotsch en statig.

Hoogte: Tot boven den kop 0,45—0,50 meter.

Gewicht: 2—2 $\frac{1}{2}$ kilogram.

Kop: Klein, eenigszins platgedrukt.

Bek: Kort, hoornachtig blauw met witte punt.

Kam:

(a) Enkel, helder rood, recht, hoog, van het midden van den bek tot het achterhoofd reikende en met groote, diep ingesneden tanden voorzien, die van achteren in eene opgewipte punt uitloopen (*Boerenpel, Staartpel*).

(b) Rozenkam, groot, van boven plat met vele even gróote puntige wratjes voorzien, van voren vierkant, van achteren in eene opgewipte punt uitlopende (*Pel met rozenkam*).

Wangen: Naakt, rood, met kleine oorveertjes voorzien.

Oorlellen: Rond, plat tegen de wangen aangedrukt, zuiver wit.

Kinellen: Breed, middelmatig lang, goed afgerond, helder rood.

Hals: Vrij lang, sierlijk gebogen en bij den Haan rijkelijk voorzien met glimmende goudgele (bij de Goudlak.) of zilverwitte (bij de Zilverlak.) sierveeren, zonder zwarte punten aan de uiteinden dier veeren.

Rug: Breed en plat.

Zadelsierveeren: Als die aan den hals.

Borst: Goed ontwikkeld en naar voren gebogen.

Vleugels: Vrij groot.

Pooten: Middelmatig lang, leiblaauw van kleur.

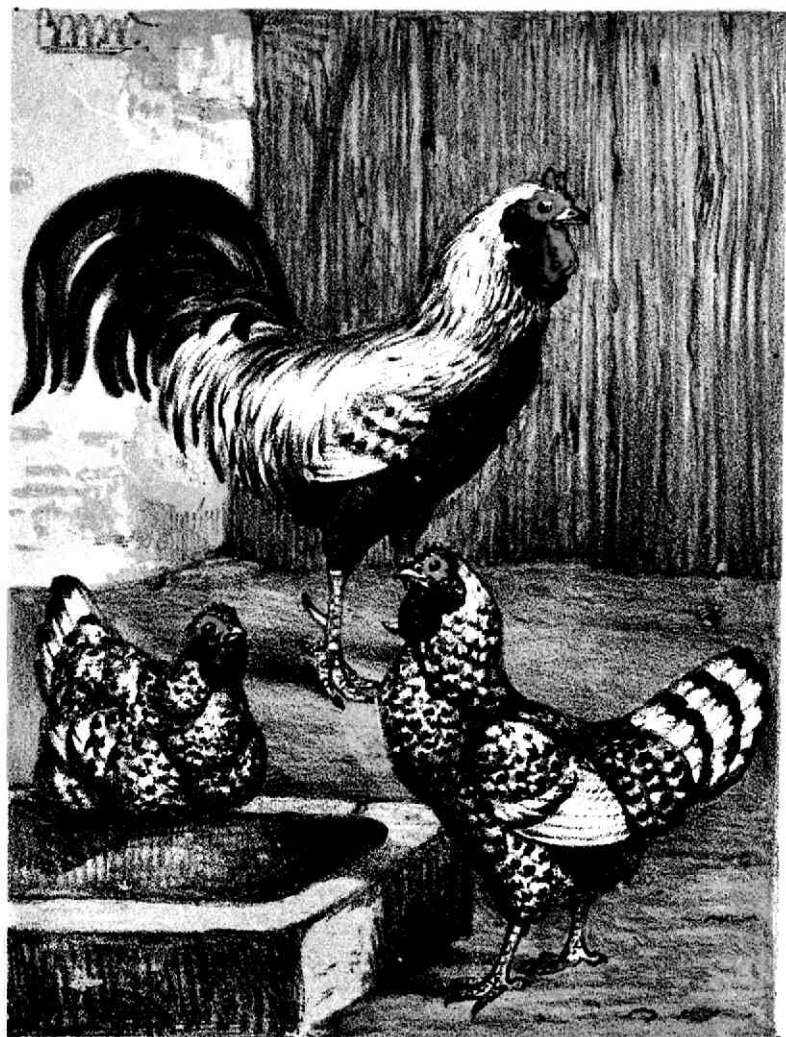
Staat: Lang en rechtopstaand, zwart met groenen metaalglans en met smalle witte randen om de sterk gebogen sikkelveeren.

Veeren: De teekening der veeren, met uitzondering der sierveeren bij den Haan en de halsveeren bij de Hen, bestaat uit kleine donkergrauwe streepjes, die als het ware rondom den vogel schijnen getrokken te zijn.

Hoofdkleuren:

- a. *Goudlakensch:* (in Friesland) *Rood Weiten. Goldsprenkel, Goldhuhn. Bolton Buff.*
- b. *Zilverlakensch:* (in Friesland) *Wit Weiten. Silbersprenkel, Silberhuhn, Silber-Fasanenhuhn, Silber-Möve. Bolton Gray.*

N.B. De pellen met enkelen kam (*Boerenpellen*) zijn gewoonlijk minder zuiver geteekend dan die met rozenkam, omdat er minder werk van gemaakt wordt bij de liefhebbers.

VILEBAARD.

- Pencilled Hamburg** = Pelhoen (Hollandsch of gewoon.)
- Périnée (Padoue)** = Koekoeksveer Padua.
- Perser** = Krulveer.
- Persian Cock** = Bolstaart.
- Persisches Huhn** = Bolstaart.
- do. do. = Krulveer.
- do. do. = Padua.
- Pheasant fowl** = Hamburger pel.
- do. do. (Dutch) = Uilebaard.
- do. do. (Russian) = Fazanthoen.
- Phoenix-hoen** = Veelkleurig Yokohama-hoen met sikkelveeren van ongeveer 2 M. lengte.
- Pile** = Eng. benaming voor witte hoenders met rood of geel op rug en schouders.
- Pile game** = Eng. Vechthoen als boven.
- Pitte Wonno** = Vorkstaarthoen.

PLYMOUTH-ROCK.

Gallus domesticus var. Plymouth-rockii.

Gestalte: Slank en deftig, in vorm tusschen de Italiaansche en Spaansche hoenders.

Hoogte: Tot boven op den kop 0,50—0,60 meter.

Gewicht: 4—5 kilogrammen.

Kop: Klein en opgeheven.

Bek: Sterk bij het begin, aan de punt haakvormig gebogen; helder geel.

Kam: Enkel, vuurrood, recht, regelmatig getand.

Wangen: Vuurrood, met weinige korte veeren voorzien.

Oorlellen: Vuurrood, hangende doch vrij kort.

Kinlellen: Idem. vrij lang, breed, van onderen goed afgerond.

Hals: Vrij lang, sierlijk gekromd; dik ten gevolge der menigte sierveeren, die lang en fijn zijn en tot op de schouders neerhangen; de kleur der halsveeren is zilverachtig wit met kleine donkere dwarsbandjes geteekend.

Rug: Plat, breed en vrij lang, naar den staart toe een weinig afdalende.

Borst: Breed, goed ontwikkeld en vooruit-springende.

Vleugels: Middelmatig, in de rug-, borst- en buikveeren gedeeltelijk verborgen.

Staat: Bij den Haan met vrij lange sikkelveeren voorzien; bij vele Hennen wordt de staart horizontaal gedragen.

Pooten: Middelmatig, naakt, helder geel; de dijen zijn bijzonder sterk ontwikkeld en dik beveerd, doch niet donsachtig.

Kleur: Leikleurig koekoeksveer, met donkere naar het zwart overhellende dwarsbanden; de Hanen zijn altijd veel lichter van kleur met smallere en lichtere dwarsbanden dan de Hennen.

Polands = Kuifhoenders in 't algemeen in Engeland.

Polecat = Vechthoen (Zwart Engelsch).

Polish fowl = Kuifhoenders in 't algemeen in Engeland.

Polhuhn = Kuifhoenders in 't algemeen in Duitschland.

Polnishes Prachthuhn = Hooggele witkuif.

Polnishes Schleierhuhn = Houdan.

" Silberhuhn
" Silberschleierhuhn } Blauwe witkuif.

Poolsch hoen = Witkuifhoen.

PORSELEIN-KRIEL.

Gallus domesticus var. nanus albo-maculatus.

*Bengaalsche Kriel. Millefeurs. Porzellan-Bantam;
Porzellan-Hühnchen.*

V o o r k o m e n : Krielachtig, met opgeheven kop en staart en als met groote sneeuwvlokken bezaaid.

G e w i c h t : Van den haan 0,90, van de Hen 0,80 kilogram.

K a m : Enkel, rechtopstaand en getand.

O o r - e n k i n l e l l e n : Rood, niet bijzonder ontwikkeld.

H a l s : Aan het einde van elke veer bevindt zich een ronde witte vlek, door een zwarten, groenglimmenden rand omzoomd.

B o r s t e n B u i k . Zwart met groenen metaalglans of geheel donkerbruin.

R u g - e n Z a d e l v e e r e n . Elke veer met een ronde witte vlek voorzien.

V l e u g e l s : Bijzonder lang, bijna langs den grond slepende.

S t a a r t : Met middelmatig ontwikkelde, meest witte sikkelveeren voorzien; elke staartpen is zwart,

met groenen metaalglans en aan het einde voorzien van eene ronde witte vlek.

Pooten: Sabelpoot; geel, voorzien met lange aan de punt wit gevlekte veeren; die aan de teenen zijn geheel wit.

Kleur der veeren: Zwart of donker bont met een witte ronde vlek op elke veer van rug en borst, waardoor zij het voorkomen verkrijgen van met sneeuwvlokken bezaaid te zijn.

Porzellan-Bantam }
id. **Hühnchen** } = Porselein kriel.

Poule américaine = Maleisch hoen.

„ **andalouse** = Spaansch hoen (blauw).

„ **d'Ancona** = Spaansch hoen (koekoeksveer).

„ **d'Angers** = Gekruist ras van Crèvecoeur en Houdan of La Flèche.

„ **des Ardennes** }
„ **d'Argentan** } = Fransche veldhoenders.
„ **d'Arthège** }

„ **de Barbezieux** = La Flèche met enkelen kam.

„ „ **Bengale** = Maleisch hoen.

„ „ **Bousse** }
„ „ **Brakel** } = Gekruist Fransch ras.

„ „ **Bréda** = Kraaikop.

„ **Bressane** }
„ **de La Bresse** } = Fransch gekruist ras, uit Minorca-hoenders geteeld.

„ **du Brésil** = Maleisch hoen.

„ **de Bretagne** = Veldhoenders met korte pooten.

„ **bronzée** = Bronshaan.

„ **de Bruges** = Belgisch vechthoen.

Poule de Buenos-Ayres = Krulveer.

„ „ Cambodge = Japansche kriel.

„ „ la Campine = Pelhoen.

„ „ Cauchoise

„ „ Caumont

„ „ la Causade

„ „ Caux

„ „ Ceylon = Bolstaart.

„ à cinq doigts = Fransch veldhoen met vijf
teenen, aan de Zuid-Belgische grenzen gemeen.

„ de Combat anglaise = Engelsch vechthoen.

„ „ „ du Nord = Belgisch vechthoen.

„ Cornette = La Flèche.

„ Cosaque = Uilebaard.

„ à cou nu = Naakthalzig hoen.

„ à courtes pattes = Dwerghoen.

„ Coucou = Koekoeksveer.

„ „ américaine = Dominique.

„ à culotte de velours = Hamburger pel.

„ à duvet = Zij- of Haarveer-hoen.

„ d'Elberfeld = Bergsche kraaier.

„ Faisane = Hamburger pel (zwarte).

„ „ anglaise = Uilebaard.

„ „ russe = Fazant-hoen.

„ frisée = Krulveer.

„ de Gange

„ du „ } Maleisch hoen (wit).

„ de Gascogne = Fransch veldhoen.

„ „ Gournay = Crèvecoeur.

„ du Gros Morne = Maleisch hoen.

- Poule de Gueldre** = Kraaikop (koekoeksveer).
 " **des Hayes** = Bolstaart.
 " **de Hambourg papillotée** = Hamburger pel
 " " " **crayonnée** = Pel (gewone).
 " **huppée de Dendéra** = Een thans onbekend
 gekuifd ras met lange sterke pooten en uile-
 baard, door Buffon vermeld.
 " **de Jérusalem** = Lakenfelder.
 " **des Landes** = Fransch veldhoen.
 " **Leghorn**
 " **de Livourne** } = Italiaansch hoen.
 " **de Malacca** }
 " **malaise** } = Maleisch hoen.
 " **du Maine** = La Flèche met enkelen kam.
 " **du Mans** = La Flèche met rozenkam.
 " **de Merlereaux** = Crèvecoeur.
 " **Naine** = Krielhoen.
 " " **pattue** = Krielhoen met geveerde
 pooten.
 " **de Nangasaki** = Japansche kriel.
 " **de Nankin** = Cochinchina.
 " **de Napoléon** = Maleisch hoen (wit).
 " **normande** = Houdan.
 " **ombrée coucou** = Koekoeksveer.
 " **Padoue hollandaise** = Witkuif-hoen.
 " **de Padoue** = Padua.
 " **de Paris** = Maleisch hoen (wit).
 " **pattue** = Sabelpoot.
 " **de Pavilly** = Crèvecoeur.
 " " **Pologne** = Padua.

- Poule de Provence** = Fransch veldhoen.
 " " **la Réunion** = Maleisch hoen.
 " " **Russie** = Maleisch hoen (bruin).
 " " **Sansevarre** = Perisch hoen, door Buffon
 vermeld doch niet nader beschreven.
 " **sauvage** = Coq sauvage.
 " **du Sérail** = Sultanshoen.
 " **de Sologonte** = Fransch veldhoen.
 " **Sultane** = Sultanshoen.
 " **à tête de corneille** = Kraaikop.
 " **de Tranquebâr** = Maleisch hoen.
 " **de Turquie** = Sultanshoen.
Prachthuhn (Hamburger) = Bastaard van Padua
 en pelhoen.
Prins Albert = Cochín-China (Koekoeksveer).
Ptarmigan = Bastaard-sultanshoen met langere pooten
 en kleinere kuif.

R.

- Race** = Poule.
Rahn Komrah = Sonnerat's-hoen.
Rammelsloher = Groote witte Hannoversche veld-
 hoenders met hoogen enkelen kam, uit de omstreken
 van Harburg.
Rangoon fowl = Maleisch hoen in Engelsch Indië.
Rauchfuss = Sabelpoot.
Rebhuhnfarbig = Patrijsveer.
Red cap = Roodkapje.
Red game = Rood engelsch vechthoen.
Red speckled = Dorking.

VORKSTAART-HOEN.

Rennes (Coucou de) = Koekoeksveer van Rennes.

Réunion (Poule de la) = Maleisch hoen.

Rhan Komrah = Sonnerat's hoen.

Rheinländer Huhn = Lakenfelder.

Rhodisches Huhn = Padua.

Riesen-Huhn = Kraaikop.

 " " = (Eng.) = Dorking.

Roodkapje

Rothkappe } = Hamburger pel met zeer grooten rozenkam.

Rothmütze }

Rufflers (Japanese) = Japansche kriel met krulveeren.

Rumpkin

Rumples fowl } = Bolstaart.

Russian fowl = Uilebaard.

Russie (Poule de) } = Bruin Maleisch hoen.

Russisches Huhn }

Russisches Landhuhn = Uilebaard.

S.

Sabelpoot = Hoen met sterk beverde pooten.

Sabelpoot-Kriel = Kriel met sterk beverde pooten.

Sammethose = Hamburger pel.

Sansevarre = Poule de Sansevarre.

Schattenhuhn (Orientalisches) = Krulveer.

Schekken-Kampfhuhn = Pile Game.

Scheunthor-Huhn = Veldhoen van gemengd ras.

Schleier-Huhn = Kuifhoen in 't algemeen.

Schlotterkamm-Huhn = Veldhoen in Westfalen

van Spaansch gemengd ras in verschillende kleuren als: wit, zwart, bruin enz. en met zijdelings omvallende grooten enkelen kam.

Schotthünchen = Sabelpoot kriel.

Schottisch-Graue = Koekoeksveer Dorking.

Schotsche Kriel = Dwerghoen (Schotsch).

Schulpneus = Kraaikop.

Schwanzloses Huhn = Bolstaart.

Schwarzhäutiges Huhn von Calcutta = Negerhoen (Ceylonsch).

Schweizer Huhn = Witkuif (blauwe).

Scottish Gray = Dorking (koekoeksveer) met 4 teenen.

Sebright Bantam = Bantam (goud- of zilverlak.)

Seidenhaar-Huhn } = Zijdeveerhoen.

Seiden-Huhn

" " (Japanesisches) } = Negerhoen (Siameesch.)

" " (Siamesisches)

" Shanghai = Cochinchina (zijdeveer.)

Sensevarisches Huhn = Poule de Sansevarre.

SERAILHOEN.

Gallus domesticus var. turcicus.

Sultanshoen. Poule du Sérail. Sultan fowl. Serail-Huhn, Astrakaner Huhn, Weiszes türkisches Huhn. Seräi Taook.

Voorkomen: Padua-achtig, doch iets kleiner, sierlijk en trotsch van houding.

Hoogte: Tot boven den kop 0.25—0.30 meter.

Gewicht: 2—2½ kilogram.

Kop: Dik, kort, van eigenaardigen vorm, met bijzonder groote kuif, bij den Haan bestaande uit

lange, smalle, rondom afhangende veeren, bij de Hen uit eene groote bolvormige massa goed afgeronde recht overeind staande veeren.

Bek: Kort, gebogen, licht vleeschkleurig.

Kam: Met twee kleine roode hoornvormige punten, somtijds met eene kleine roode wratachtige verhevenheid tusschen beide in, als bij de Houdans.

Wangen: Met naar boven gewende, baardvormende veertjes bekleed.

Oorlellen: Rond, klein, door de wangveeren bedekt.

Kinlellen: Klein, vuurrood.

Baard: Uit fijne, gekrulde veertjes bestaande.

Hals: Middelmatic lang, rijkelijk voorzien van lange, smalle, zilverwitte sierveeren.

Rug: Plat, breed, bij den Haan met de zadelveeren gelijk aan die van den hals.

Borst: Voornamelijk bij de Hen sterk naar voren gebogen.

Vleugels: Aan de punt eenigszins hangende.

Staat: Sterk ontwikkeld; bij den Haan met lange goed gebogen sikkelveeren; bij de Hen bijzonder groot, met eene menigte ronde dekveeren voorzien.

Pooten: Vrij kort, met lange stijve veeren aan de dijen; de beenen lichtvleeschkleurig met zeer lange, de voeten bedekkende veeren bekleed; de sporen sterk ontwikkeld; teenen vijf in getal.

Kleur der veeren: Zuiver helder wit, zonder den minsten gelen tint.

N.B. *Ptarmigan* heet het Serailhoen met kleine kuif en langere pooten.

- Serai Taook = Serailhoen.
 Shake bag = Gekruist Maleisch hoen in Engeland.
 Shanghai = Cochin-China, onderras (e).
 Siamesiches behoostes Seidenhuhn } = Negerhoen
 Siamese } (wit)metzijdeveer
 Siberisch hoen = Langshan.
 Siebenbürger Huhn = Naakthalzig hoen.
 " Sperber-Huhn = Gekruist uit
 Cochin-China en veldhoen.
 Silberfasan-Huhn }
 " Hahn } = Pel (zilverlakensch).
 " Möve }
 " gesplittert }
 " sprenkel }
 " schleyer-Huhn = Witkuif (blauwe).
 Silky fowl = Zijdeveerhoen.
 Silver buff = Zeemleerkleurig.
 " duckwing = Engelsch vechthoen met witte
 spiegelvlek.
 " gray = Dorking (lichte).
 " laced = Zilverlakensch.
 Siro Chabo = Japanschkriel (wit).
 Sologonte (Poule de) = Fransch gekruist veld-hoen.

SONNERA T'S - HOEN.

Gallus Sonneratii, Tem:

*Rahn-Komrah, Katukoli. Jungle Murgh, Grey
 Jungle fowl.*

Voorkomen: Trotsch.

Hoogte: Tot boven den kop 0.60 meter.

Gewicht: 1.25 kilogram.

Kop: Schedel- en nekveeren grauwwachtig zwart met gele vlekken.

Bek: Geel.

Kam: Rood, van voren weinig, van achteren meer getand.

Wangen: Naakt met lichte oorveertjes.

Kinellen: Rood, middelmatig, rond.

Hals: Elke sierveer grauwwachtig zwart met witte schachten, eindigende in twee bijzonder sterk glimmende hoornachtige plaatjes; die aan het eind zijn bijna vierkant en gelijken op een druppel goudgeel zegellak, de andere zijn witachtig; deze beide vlekjes gaan naar de vleugels toe in langwerpige ronde kastanjebruine vlekken over.

Rug, Borst en Buik: Grauwwachtig zwart met witte pen-schachten en met breede kastanjebruine vlekken langs de flanken,

Vleugel-slagpennen: Zwart met witte schachten en bleeke randen.

Staat: Zeer sterk ontwikkeld; de bovenste sikkelvormige dekveeren zwart met bijzonder sterke rood-purperen, de middelste met groenen metaalglans, de onderste glimmend zwart met witte schachten.

Hen: Van boven bruin gemarmerd met lichtere schachten der vleugelpennen; van onderen licht grauw met breede heldere witte middenstreep of schacht, die aan de zijden en onderste staart-dekveeren in donkerbruin overgaat; bovengedeelte

van kop en nek roodachtig bruin. Kam en kinlennen ontbreken.

Vaderland: *Bengalen*.

SPAANSCH HOEN.

Gallus domesticus var. hispanicus.

Poule espagnole. Spanish fowl. Berberhuhn, Columbisches Huhn, Mexikanisches Huhn, Portorico-Huhn.

Voor komen: Slank, recht en sierlijk.

Hoogte: Tot boven den kop 0,55—0,60 meter.

Gewicht: 2½ — 3 kilogrammen.

Kop: Breed en lang.

Bek: Lang, sterk, donker hoornachtig leigrauw.

Kam: Enkel, vuurrood, bijzonder lang en hoog, recht, stijf, tusschen de neusgaten beginnende en tot het achterhoofd reikende; van onderen dik, aan de randen dun, van 't begin tot aan 't einde diep uitgetand.

Wangen: Wit, naakt, geplooid, met de oorlellen samengegroeid, (of rood bij de *Minorca's*) over de oogen tot aan den kam zich uitstrekkende, en met eenige kleine donkere veertjes nabij de gehoorgangen voorzien.

Oorlellen: Wit, zeer lang, hangende, van onderen breed en afgerond, zonder groeven of plooiën.

Kinlennen: Lang, dun, vuurrood behalve het gedeelte onder de kin, dat wit is.

Hals: Sierlijk gebogen en rijkelijk met lange zijachtige sierveeren voorzien.

Rug: Vrij rond, breed nabij de schouders, naar achteren toe smaller en afhellende; zadelveeren als die aan den hals.

Borst: Rond en sterk vooruitspringende.

Vleugels: Lang, goed ontwikkeld en plat tegen het lichaam gedrukt.

Staart: Groot, overend staande, met groote sterk gebogen sikkelveeren.

Pooten: Dijen lang met kleine veertjes bekleed; pooten fijn, naakt, leikleurig zwart bij de zwarte, vleeschkleurig bij de witte.

De Hen is volkomen gelijk aan den Haan, doch de kam is fijn getand en zijdelings overhellende; kin- en oorlellen zijn minder ontwikkeld; de sierveeren ontbreken.

Hoofdkleuren en Onderrassen:

A. *Met witte wangen.*

- a. *Zwart*: Zuiver zwart, de sierveeren met groenen en purperen metaalglans.
- b. *Wit*: Zuiver wit, de sierveeren aan hals en rug zeer glansrijk.

B. *Met vuurroode wangen:*

- c. *Zwart*: (*Zwarte Minorca.*)
- d. *Wit*: (*Witte Minorca.*)
- e. *Blauw*: (*Andalusier, Poule andalouse; Jersey blues.*)
Helder loodblauw van kleur met donkere randen om de veeren; hals, rug, vleugels en staart bij den Haan donker leiblaauw en zeer glansrijk met purperen metaalglans.

f. **Koekoeksveer**: (*Ancona-hoen.*) Veeren: blauwachtig grauw met donkere dwarsbanden, zonder eenig rood, geel of wit.

Spangled = Goud- of zilverlakensch met ronde zwarte vlekken.

Spanische Holländer = Klein bastaard Spaansch hoen.

Sperber-Huhn = Koekoeksveer.

Sperber-Poland = „ Witkuif.

Staateloos hoen = Bolstaart.

Staartpel = Pelhoen bij welke de kam van achteren in eene opgewipte punt eindigt.

Staffordshire Game = Tweekleurig (Pile) Engelsch vechthoen.

Stanley-hoen = Ceylonsch boschhoen.

Steierisches Huhn = Een zeer groot veldhoen in Stiermarken, voornamelijk wegens zijn smakelijk vleesch op de markt te Weenen geroemd.

Stelzhuhn = Belgisch vechthoen.

Steppenhuhn = Sabelpoot-kriel.

Strasburger Huhn = Veldhoen, in de omstreken van Straatsburg gekweekt en aldaar op de markt zeer gezocht.

Strausz-Huhn = Brasilianer.

Strauzen-Huhn = Cochin-China.

Strupp-Huhn = Krulveerhoen.

Strijdhoen = Vechthoen.

Sultanshoen = Serailhoen.

Surrey fowl = Dorkinghoen (*e*) met vier teenen.

Susquehama reds = Amerik. vechthoen.

Sussex fowl = Dorkinghoen (*e*) met vier teenen.

- Syrisches Huhn = Groot sterk gebouwd goudlakensch hoen met dubbelen kam en sabelpooten.
 Szeremley-Huhn = Naakthalzig hoen.

T.

- Tassel = Een hoen in Engeland, met eene puntkuif als bij den kievit.
 Taubenhuhn = Wit Amerik. kriel zonder kam.
 Temminck's Wildhuhn = Bronshoen.
 Tête de corneille = Kraaikop.
 Thüringer Bausbäckchen = Uilebaard.
 Tjangegar = Bankivahoen.
 Todtleger = Pelhoen.
 Tollenhuhn = Kuifhoen.
 Toornkip = Kraaikop (koekoeksveer).
 Tranquebar (Poule de) = Maleisch hoen.
 Tscherkessen-Huhn = Spaansch hoen met roode wangen.
 Turken = Naakthalzige hoenders.
 Turkisches Huhn = Serailhoen.

U.

UILEBAARD.

Gallus domesticus var. barbatus.
 Cosaque. Barthuhn, Bausbäckchen, Eulenhuhn. Russian fowl, Varna-fowl, Cossacks, Pheasant fowl.

Voorkomen: Eenigszins gelijk aan dat der Crèvecoeurs doch zonder kuif.

WITKUIF.

Hoogte: Tot boven den kop 0,35 — 0,40 meter.

Gewicht: 2 — 2,25 kilogrammen.

Kop: Met korte, eenigszins overeind staande veeren, met grooten zwarten ringbaard over de wangen en onder de kin doorlopende.

Bek: Middelmatig, hoornachtig van kleur.

Kam: Enkel of uit twee kleine puntige hoorntjes bestaande.

Wangen: Sterk beveerd (bakkebaard).

Oorlellen: Plat, roodachtig, door de wangveeren bedekt.

Kinlellen: Lang en rond.

Hals: Vrij lang en rijkelijk beveerd, de sierveeren bij den Haan in een zwarte punt eindigende.

Rug: Slank, lang en plat, met lange hangende zwartgepunte sierveeren bij den Haan.

Vleugels: Vrij lang.

Staat: Met goed ontwikkelde sikkelveeren bij den Haan.

Pooten: Vrij lang, dun en hoornkleurig.

Onderrassen en Hoofdkleuren:

A. Kam: Groot, diep uitgetand en rechtopstaande:

Duitsche Uilebaard. (*Thüringer Bausbäckchen*).

a. Zwart: met groenen metaalglans. (*Amerik. Russian fowl*).

b. Goudlakensch
c. Zilverlakensch } In teekening als Hamburger pellen.

B. Kam: Klein met twee hoornvormige puntjes.
 Hollandsche Uilebaard. (*Dutch Pheasant fowl*).

- a. *Goudlakensch* } In teekening als Hamburger pellen.
 b. *Zilverlakensch* }
 c. *Wit*.

Ungarisches Huhn = Wit veldhoen met rechtopstaanden sterk getanden kam.

V.

Vallikiki = Wallikikilli.

Varna-fowl = Uilebaard.

Vechthoen (Belgisch.) = Belgisch vechthoen.

„ (Engelsch.) = Engelsch „

» (Maleisch.) = Maleisch „

Vechtkriel = Engelsch vechtkriel.

Veldhoen = Boerenhoenders, tot geen ras behorende.

Victoria = Lichtgele Cochin-China.

„ = „ Padua.

Vierländer Huhn = Pel.

Virginisches Huhn = Amerik. Bolstaart.

VORKSTAARTHOEN.

Gallus furcatus, Tem: *Gallus varius*,
Horsf, *Gallus javanicus*, *Horsf*,
Ayam Alas, *Kasingtoe*, *Pitte Wonno*. *Coq sauvage*
de Java. *Java Jungle fowl*, *Forktailed Cocq*.

Kop: Vrij lang met vooruitspringende oogen.

Bek: Geel,

Wangen: Kaal en rood met gele randjes.

Kam: Middelmattig, dun met gaven (ongetande) randen, van onderen groenachtig, in 't midden geel en aan den rand in 't violette of purperachtig overgaande.

Kinellen: Bestaan slechts uit eene enkele ver groote afhangende lap, dicht bij den bek groenachtig, verder helder citroengeel van kleur met donkere karmijnroode voorranden.

Halsveeren: Kort en afgerond, van schitterende metaalgroene kleur en met zwarte randen.

Zadelveeren: Langwerpig en rond, grondkleur als die der halsveeren doch met goudgele in plaats van zwarte randen.

Borst en Buik: Zwart met violet-bruinen ondergrond.

Vleugeldekeveeren: Gelijk aan de zadelveeren, doch met helder roodbruine randen in plaats van goudgele,

Staat: Horizontaal, glimmend zwart, de sikkelveeren met groenachtigen metaalglans, de beide langste aan de punt naar buiten gebogen.

Pooten: Geelachtig groen bij den Haan, grauwachtig bij de Hen.

De Hen is een weinig kleiner dan de Haan; kan en kinlellen zeer klein; de keel is met witachtige veeren bekleed. Rug en borst zijn patrijsveerig van kleur met lichtere penschachten op den rug, waardoor deze eenigszins gestreept schijnt te zijn; de staart bestaat uit zwarte veeren met smalle grauwachtig bruine randen.

Vaderland. *Java*:

Voshoen (Blauw) = Blauwe Crèvecoeur met gevederde pooten, in den handel gebracht door den Heer W. H. Vos te 's Graveland.

W.

Wallikikilli = Bolstaarhoen.

Wanzenauer Huhn = Houdan.

Weiszhaube (Holländische) = Witkuifhoen.

Weiten Kippen = Goud- of Zilverl. pellen in Friesland.

Wellekukulli = Ceylonsch boschhoen.

Wellsches Riesenhuhn = Padua.

Welfen-Huhn = Padua (gele).

Wetterauer Huhn = Duitsch ras van veldhoen.

Wheaten-breasted Game = Eng. vechthoen met stroogele borst.

WITKUIFHOEN.

Gallus domesticus var. albo-cristatus.

Padoue hollandaise. Holländer, Holländisches Huhn, Holländische Weiszhaube, Pol-Huhn, Schleier-Huhn, Tollen-Huhn. Dutch Polands, Polish fowl.

V o o r k o m e n : Kort, sierlijk en trotsch.

H o o g t e : Tot boven den kop 0.35—0.40 meter.

G e w i c h t : 3 Kilogrammen.

K o p : Met zuiver witte kuif, waarin behalve bij de zuiver witte witkuifhoenders, enkele zwarte of blauwgrijze veeren nabij het voorhoofd voorkomen; bij den Haan bestaat de kuif uit smalle en lange veeren, die aan alle zijden langs den kop neerhangen; bij de Hen uit recht, overend staande ronde veertjes, te zamen eene groote bolronde kuif vormende.

B e k : Leikleurig zwart, bij de blauwe en witte lichter van kleur.

K a m : Nauwelijks zichtbaar.

W a n g e n : Rood.

O o r l e l l e n : Klein, rond en wit.

K i n l e l l e n : Lang, dun, hangende.

H a l s : Recht en trotsch gedragen, en rijkelijk bevederd.

R ü g : Breed aan de schouders, smal nabij den staart.

B o r s t : Rond en sterk naar voren gebogen.

S t a a r t : Bijzonder sterk ontwikkeld en bijna loodrecht gedragen.

Vleugels: Goed geëvenredigd.

Pooten: Vrij kort, dun, naakt, kleur als die van den bek.

Kleuren:

- a. Zwart. (*Aleppohoen.*)
- b. Blauw. (*Schweizer Huhn, Polnisches Silberhuhn, Turkisches-Blauhuhn; Duns.*)
- c. Wit.
- d. Koekoeksveer. (*Mohnsperber, Sperber-Poland.*)
- e. Geel. (*Chamois; Goldschleier-Huhn, Polnisches Pracht-huhn. Spangled St. Jago.*) Grondkleur evenals bij de goudlakensche Padua, doch met eene witte vlek op elke veer en in plaats van eene zwarte eene witte kuif.

Wittwe = Kuifhoen, met witte ronde vlekjes als parels op bruinen of zwarten grond.

Woll-Huhn = Zijdehoen, bij welke de veeren meer wolachtig dan zijde- of haarachtig zijn.

Worcestershire Game = Wit Eng. vechthoen (*h*) met rood op rug en vleugels.

X.

Xolo = Maleisch hoen.

Y.

Yersey fowl = Jersey fowl.

Yorkshire game = Engelsch vechthoen.

Yorkshire Pheasant fowl = Hamburger pel.

YOKOHAMA.

Gallus domesticus var. Yokohamensis.
Japanisches Huhn.

Gestalte: Slank, met vooruitgestrekten kop, en slependen staart bij den Haan.

Hoogte: Tot boven den kop 0.55 — 0.60 meter.

Gewicht: 1.50 — 2 kilogrammen.

Kop: Klein en langwerpig.

Bek: Sterk aan 't begin, aan de punt haakvormig.

Kam: Klein, helder rood, uit een dikke, ronde, kussenachtige vleeschmassa bestaande; bij de Hen is de kam zeer klein, enkel en fijn getand.

Wangen: Rood met kleine witte veertjes begroeid.

Oorlellen: Helder rood, weinig ontwikkeld en hangende.

Kinlellen: Als boven doch zeer kort.

Hals: Lang, vooruitgestrekt en rijkelijk met bijzonder lange, smalle, fladderende sierveeren voorzien

Borst: Smal en recht, door de halssierveeren bijna bedekt.

Rug: Plat, lang, nabij den hals breed, naar achteren toe smal en sterk afhellende; zadelveeren als die aan den hals.

Vleugels: Lang en hoog op gedragen.

Staat: Horizontaal; staartpennen lang, een weinig naar beneden gebogen; sikkelveeren bij den Haan bijzonder lang, smal, fladderende en langs den grond slepende; de staart bij de Hen horizontaal met de middelste pennen vrij lang en puntig.

Pooten: Bijzonder lang, kaal, gespierd en helder geel.

Kleuren:

- a. Zuiver wit.
- b. Wit met helder bruinachtig-geel op kop, rug, schouders en dijen. (*Zadelhoen. Pile Yokohama*).
- c. Koekoeksveer.
- d. Roodachtig-bruin (goudlakensch): *Phoenix hoen*. Evenals de Hanen van onze boerenhoenders, met bijzonder (soms 2 meters) lange zwarte sikkelveeren; de Hen patrijsveerig met witte penschachten; halsveeren witachtig met smalle zwarte overlangsche streepen over het midden.

Ijshoen = Eis-Huhn

Z.

Zadelhoen = Yokohama, wit met geel-bruinen rug.

Zwerg-Engländer = Engelsch vechtkriel.

" " (weisze) = Witte kriel met sabelpoot.

" Huhn = Krielhoen.

" " (amerik.) = Sabelpoot-kriel.

" Kämpfer = Engelsch vechtkriel.

" Kaul-Huhn } = Bolstaart-kriel.

" Klut-Huhn }

" Seiden-Haarhuhn = Zijdeveer-kriel.

" Strupp-Huhn = Krulveer-kriel.

" Tauber = Bolstaart-kriel.

Zijdehoen = Zijdeveer-kriel.

ZIJDEVEERKRIEL.

Gallus domesticus var. setaceus.

Haarveer-kriel Poule soyeuse. Silkij fowl. Seiden-Hahrhuhn.

De Zijdeveerhoenders worden verdeeld in :

- a. Zijdeveerhoenders met zwart gezicht. (*Negerhoen.*)
- b. Zijdeveerhoenders met rood gezicht.

V o o r k o m e n : Mollig en gedrongen met trotsche houding.

H o o g t e : Tot boven den kop 0.25—0.30 meter.

G e w i c h t : 0.70—0.80 kilogram.

K o p : Klein en langwerpig met kleine achterwaarts gebogen kuif.

B e k : Sterk, lang en gekromd, vleeschkleurig wit.

K a m : Rozenkam, helder vuurrood, van boven plat, van voren vierkant, van achteren in een opgewipte punt eindigende.

W a n g e n : Vuurrood met enkele witte donzige veertjes bezet; oorveertjes sterk ontwikkeld, bijna bakkebaarden vormende.

O o r l e l l e n : Klein en wit.

K i n l e l l e n : Vuurrood, middelmatig lang en goed afgerond.

H a l s : Middelmatig lang, goed gebogen en met lange haar- dons- of zijdeachtige veeren bekleed.

B o r s t : Goed ontwikkeld en naar voren gebogen.

R u g . Breed, met zadelveeren gelijk aan de hals- siergeveren.

Vleugels: Vrij lang, met slecht ontwikkelde baard der veeren.

Staat: Opwaarts gedragen, groot met lange zijdeachtige sikkelveeren.

Pooten: Kort, naakt.

Veeeren: Met onsamenvangende baarden der veeren waardoor deze dons-, zijde- of haarachtig schijnen te zijn.

Kleuren:

- a. Zuiver wit; Pooten vleeschkleurig.
- b. Geheel zwart; Pooten leikleurig.

NB. Wanneer de veeren in plaats van haar- of zijdeachtig meer naar wol gelijken, zoo worden zij *Wolhoen; Poule à Duvet, Wollhuhn, Gallus lanatus* genoemd. Eene krielvorm van Cochin-China met zijdeveeren heet in 't Engelsch *Emu fowl, Silky Cochin*, in 't Duitsch *Seiden Shangaë*.

NAMEN VAN DE HOOFDRASSEN DER

HOENDERS IN VERSCHILLENDE TALEN.

Antwerpsche kriel	Gallus (dom. var.) nanus cuculoïdes	Coucou d'Anvers
Bankiva-hoen	" ferrugineus, Gmel	Coq de Sumatra
Bantam	" (dom. var.) nanus banticus	Bantam papilloté
Belgisch vechthoen	" " " bellicosus belgicus	Combattant du Nord
Bergsche kraaier	" " " vociferans	Race d'Elberfeld
Bolstaart	" " " ecaudatus	" des Hayes
Borneoosch hoen.	" stramineicollis, Burbidge	Coq de Bornéo
Brabanter	" (domest. var.) brabantinus	Padoue de Brabant
Brahma-Poetra	" " " Brahma-Putra	Brahma-Poutra
Bronshoen	" (ferus hybr.) aeneus, Tem.	Coq bronzé
Ceylonsch boschh.	" Kikerivulli Tem	Coq de Ceylon
Cochin-China	" (dom. var.) cochin-chinensis	Cochin-Chine
Crèvecoeur	" " " cameracensis	Crèvecoeur
Dominique	" " " dominicensis	Dominique
Dorking	" " " dorcinensis	Dorking
Dwerghoen	" " " brevipes	à courtes pattes
Eng vechthoen	" " " bellicosus anglicanus	Coq de combat
Fazant-hoen	" " " phasianoides	Poule faisane russe
Hamburger	" " " hamburgensis	Hambourg
Houdan	" " " houdanensis	Houdan
Italiaansch hoen	" " " liburnensis	Livourne
Jago hoen (St.)	" " " albus nigro-cristatus	Poule de S Jago
Japansche kriel	" " " nanus japonicus	Nangasaki
Javaansche kriel.	" " " barbatus javanicus	Race naine de Java
Kraaikop	" " " coracinus	Bréda
Kriel (cénkleurige)	" " " nanus unicolor	Race naine unicolore

	Oorspronkelijk vaderland.
Kukuks-Hühnchen	België
Bankiva-Huhn	Sumatra, Bengalen
Gesäumte Bantam	Engeland
Stelz-Huhn	België
Kräher über'n Berg	Westfalen
Klut-Huhn	Perzië
Wildhuhn von Borneo	Labuan.
Brabanter	N.-Brabant
Brahma-Putra	Achter-Indië
Bronzen-Huhn	Java
Wildhuhn von Ceylon	Ceylon
Cochin-China	Cochin-China
Crèvecoeur	Normandië
Dominique	Noord-Amerika
Riesen-Huhn	Engeland
Hüpfen	Frankrijk
Kämpfer	Engeland
Fasan-Malayen	Moskou
Hamburger (getupfte)	Engeland
Wanzenauer	Normandië
Italianisches huhn	Italië, N. Amer.
Schwarze Weiszhaube	Kanarische Eiland.
Japanisches Dachshuhn	Japan
Eulen-Hühnchen	Java
Krähenkopf	N.-Brabant, Gelderl.
Zwerg-Huhn	China
Cuckoo Bantam	
Bengale Jungle fowl	
Laced Bantam	
Belgian Game fowl	
German Crower	
Rumpless fowl	
Borneo Jungle fowl	
Brabant Potish fowl	
Brahma-Poetra	
Bronzed Cock	
Ceylon Jungle fowl	
Cochin-Chine	
Crèvecoeur	
Dominique	
Dorking	
Bakies	
Game fowl	
Russian pheasant fowl	
Spangled Hamburg	
Normandy fowl	
Leghorn	
St. Jago fowl	
Nangasaki fowl	
Java Bantam	
Breda fowl	
Black- or Withe-Bantam	

NAMEN VAN DE HOOFDRASSEN DER

HOENDERS IN VERSCHILLENDE TALEN.

Antwerpsche kriel	Gallus (dom. var.) nanus cuculoïdes	Coucou d'Anvers
Bankiva-hoen	" ferrugineus, Gmel	Coq de Sumatra
Bantam	" (dom. var.) nanus banticus	Bantam papilloté
Belgisch vechthoen	" " " bellicosus belgicus	Combattant du Nord
Bergsche kraaier	" " " vociferans	Race d'Elberfeld
Bolstaart	" " " ecaudatus	" des Hayes
Borneoosch hoen.	" stramineicollis, Burbidge	Coq de Bornéo
Brabanter	" (domest. var.) brabantinus	Padoue de Brabant
Brahma-Poetra	" " " Brahma-Putra	Brahma-Poutra
Bronshoen	" (ferus hybr.) aeneus, Tem.	Coq bronzé
Ceylonsch boschh.	" Kikerivulli Tem	Coq de Ceylon
Cochin-China	" (dom. var.) cochin-chinensis	Cochin-Chine
Crèvecoeur	" " " cameracensis	Crèvecoeur
Dominique	" " " dominicensis	Dominique
Dorking	" " " dorcinensis	Dorking
Dwerghoen	" " " brevipes	à courtes pattes
Eng vechthoen	" " " bellicosus anglicanus	Coq de combat
Fazant-hoen	" " " phasianoides	Poule faisane russe
Hamburger	" " " hamburgensis	Hambourg
Houdan	" " " houdanensis	Houdan
Italiaansch hoen	" " " liburnensis	Livourne
Jago hoen (St.)	" " " albus nigro-cristatus	Poule de S Jago
Japansche kriel	" " " nanus japonicus	Nangasaki
Javaansche kriel.	" " " barbatus javanicus	Race naine de Java
Kraaikop	" " " coracinus	Bréda
Kriel (cénkleurige)	" " " nanus unicolor	Race naine unicolore

	Oorspronkelijk vaderland.
Kukuks-Hühnchen	België
Bankiva-Huhn	Sumatra, Bengalen
Gesäumte Bantam	Engeland
Stelz-Huhn	België
Kräher über'n Berg	Westfalen
Klut-Huhn	Perzië
Wildhuhn von Borneo	Labuan.
Brabanter	N.-Brabant
Brahma-Putra	Achter-Indië
Bronzen-Huhn	Java
Wildhuhn von Ceylon	Ceylon
Cochin-China	Cochin-China
Crèvecoeur	Normandië
Dominique	Noord-Amerika
Riesen-Huhn	Engeland
Hüpfen	Frankrijk
Kämpfer	Engeland
Fasan-Malayen	Moskou
Hamburger (getupfte)	Engeland
Wanzenauer	Normandië
Italianisches huhn	Italië, N. Amer.
Schwarze Weiszhaube	Kanarische Eiland.
Japanisches Dachshuhn	Japan
Eulen-Hühnchen	Java
Krähenkopf	N.-Brabant, Gelderl.
Zwerg-Huhn	China
Cuckoo Bantam	
Bengale Jungle fowl	
Laced Bantam	
Belgian Game fowl	
German Crower	
Rumpless fowl	
Borneo Jungle fowl	
Brabant Potish fowl	
Brahma-Poetra	
Bronzed Cock	
Ceylon Jungle fowl	
Cochin-Chine	
Crèvecoeur	
Dominique	
Dorking	
Bakies	
Game fowl	
Russian pheasant fowl	
Spangled Hamburg	
Normandy fowl	
Leghorn	
St. Jago fowl	
Nangasaki fowl	
Java Bantam	
Breda fowl	
Black- or Withe-Bantam	

Krulveer	<i>Gallus (dom. var.) crispus</i>	Race frisée
La Flèche	" " " <i>andagavensis</i>	La Flèche
Lakenfelder	" " " <i>rhenanus</i>	Jérusalem
Langshan	" " " <i>sibiricus</i>	Langshan
Maleisch "	" " " <i>giganteus, Tem.</i>	Malais
Naakthals	" " " <i>nudicollis</i>	à cou nu
Negerhoen	" " " <i>morio</i>	Nègre
Padua	" " " <i>patavinus</i>	Padoue
Pel	" " " <i>belgicus</i>	Campine
Plymouth Rock	" " " <i>plymouth rockii</i>	Coucou américaine
Porselein kriel	" " " <i>nanus albo-maculatus</i>	Mille fleurs
Serail hoen	" " " <i>turcius</i>	du Sérail
Sonnerat's hoen	" Sonneratii, Tem.	Coq de Sonnerat
Spaansch "	" (domest. var.) <i>hispanicus</i>	Espagnole
Uilebaard	" " " <i>barbatus</i>	Cosaque
Vorkstaarhoen	" <i>furcatus, Tem.</i>	Coq de Java
Witkuifhoen	" (domest. var.) <i>albo-cristatus</i>	Padoue hollandaise
Yokohama hoen	" " " <i>yocohamensis</i>	Yocohama
Zijdeveer kriel	" " " <i>nanus setaceus</i>	Race soyeuse

Frisirtes Huhn	Frized fowl	Perzië
Gehörntes Huhn	La Flèche	Frankrijk
Rheinländer Huhn	Rhenish Hamburgs	Westfalen
Langshan	Langshan	Noord-China
Strausz-Huhn	Indian Game	Oost-Indië.
Nackthäse	Szeremley fowl	Hongarije
Neger-Huhn	Negro fowl	Siam
Paduaner	Polish fowl	Italië
Amer. Kukuks-Huhn	Dutch fowl	Brabant, Gelderl.
Alltagleger	Plymouth rock	N.-Amerika
Porzellan Hünchen	Porzellan Bantam	China
Serail-Huhn	Sultan fowl	Turkije
Sonnerat's Huhn	Sonnerat's Jungle fowl	Bengalen
Spanisches Huhn	Spanish fowl	Spanje
Bausbäckchen	Varna fowl	Holland
Wildhuhn von Java	Java Jungle fowl	Java
Holländische Weiszhaube	Dutch Polands	Holland
Yokohama	Yokohama	Japan
Seiden-Haar-Huhn	Silky owl	Oost-Indië

Krulveer	<i>Gallus (dom. var.) crispus</i>	Race frisée
La Flèche	" " " <i>andagavensis</i>	La Flèche
Lakenfelder	" " " <i>rhenanus</i>	Jérusalem
Langshan	" " " <i>sibiricus</i>	Langshan
Maleisch "	" " " <i>giganteus, Tem.</i>	Malais
Naakthals	" " " <i>nudicollis</i>	à cou nu
Negerhoen	" " " <i>morio</i>	Nègre
Padua	" " " <i>patavinus</i>	Padoue
Pel	" " " <i>belgicus</i>	Campine
Plymouth Rock	" " " <i>plymouth rockii</i>	Coucou américaine
Porselein kriel	" " " <i>nanus albo-maculatus</i>	Mille fleurs
Serail hoen	" " " <i>turcius</i>	du Sérail
Sonnerat's hoen	" Sonneratii, Tem.	Coq de Sonnerat
Spaansch "	" (domest. var.) <i>hispanicus</i>	Espagnole
Uilebaard	" " " <i>barbatus</i>	Cosaque
Vorkstaarhoen	" <i>furcatus, Tem.</i>	Coq de Java
Witkuifhoen	" (domest. var.) <i>albo-cristatus</i>	Padoue hollandaise
Yokohama hoen	" " " <i>yocohamensis</i>	Yocohama
Zijdeveer kriel	" " " <i>nanus setaceus</i>	Race soyeuse

Frisirtes Huhn	Frized fowl	Perzië
Gehörntes Huhn	La Flèche	Frankrijk
Rheinländer Huhn	Rhenish Hamburgs	Westfalen
Langshan	Langshan	Noord-China
Strausz-Huhn	Indian Game	Oost-Indië.
Nackthäse	Szeremley fowl	Hongarije
Neger-Huhn	Negro fowl	Siam
Paduaner	Polish fowl	Italië
Amer. Kukuks-Huhn	Dutch fowl	Brabant, Gelderl.
Alltagleger	Plymouth rock	N.-Amerika
Porzellan Hünchen	Porzellan Bantam	China
Serail-Huhn	Sultan fowl	Turkije
Sonnerat's Huhn	Sonnerat's Jungle fowl	Bengalen
Spanisches Huhn	Spanish fowl	Spanje
Bausbäckchen	Varna fowl	Holland
Wildhuhn von Java	Java Jungle fowl	Java
Holländische Weiszhaube	Dutch Polands	Holland
Yokohama	Yokohama	Japan
Seiden-Haar-Huhn	Silky owl	Oost-Indië

GEBRUIK VAN NEVENSGAAND

VERGELIJKEND OVERZICHT VAN DE HOOFDKENMERKEN

DER

VERSCHILLENDE HOENDERRASSEN.

Het doel dezer tabel is hoofdzakelijk den naam van een of ander ras te kunnen opsporen; daarbij gaat men als volgt te werk.

Door een bijzonder toeval b. v. komt men in 't bezit van een of ander vreemd ras, dat men niet kent; wil men er den naam van weten, zoo let men in de eerste plaats op enkele bijzonder in 't oog loopende kenmerken. Stellen wij hier een kussenvormigen kam, gele pooten en lange sikkelveeren in den staart; weldra zien wij (bij gebruikmaking der tabel) dat de *Brahma Poetra's* en *Yokohama's* de beide eerste kenmerken bezitten; letten wij verder op de kleur der veeren wit met geel, op de lengte der pooten en der sikkelveeren in den staart, dan vinden wij dat deze kenmerken toepasselijk zijn op den vogel die wij vóór ons hebben en komen wij tot het besluit, dat hij tot het ras der *Yokohama's* behoort; de meer uitvoerige beschrijving in het standaardboek zal ons nader overtuigen of wij ons al dan niet vergist hebben.

I N H O U D.

Voorbericht..... Bladz. VII

EERSTE GEDEELTE.

BEHANDELING DER HOENDERS.

HOOFDSTUK

I. DE HOENDERFOKKERIJ IN 'T ALGEMEEN..... Bladz. 5

II. HUISVESTING, VOEDING enz.

1. Hoenderpark.....	„	19
2. Ren of Loop.....	„	22
3. Nacht- of Kippenhok en Hoenderstal..	„	26
4. Zit-, Roest- of Springstokken.....	„	32
5. Leghokjes.....	„	33
6. Zandbad.....	„	35
7. Voerbakken en Drinktoestellen....	„	36
8. Voeding.....	„	39
9. Voedsel en Drank.....	„	42
10. Wormputten.....	„	50
11. Verzending van hoenders.....	„	53

III. GEBREKEN.

1. Ouderdom.....	„	56
2. Kromme-pooten.....	„	57

3. Verkromming van borst- en staart- been.....	Bladz. 57
4. Onvruchtbaarheid.....	" 58
5. Onnatuurlijke broeilust.....	" 59
6. Eier-pikken.....	" 59
7. Veeren-plukken.....	" 60
8. Strijdlust der kippen.....	" 61
9. Weg- en Overvliegen (Leewieken)..	" 62
IV. ZIEKTEN.	
1. Behandeling in 't algemeen.....	" 67
2. Ruien.....	" 69
3. Spatten.....	" 70
4. Snot.....	" 71
5. Gaapziekte.....	" 72
6. Pip.....	" 74
7. Rheumatisme en Kramp.....	" 75
8. Draaiziekte en Beroerte.....	" 75
9. Uitteering.....	" 76
10. Buikloop en Kippen-cholera.....	" 76
11. Hardlijvigheid.....	" 77
12. Leverziekte.....	" 78
13. Ontsteking en Kanker van den eier- stok.....	" 79
14. Wind- en Haneneieren.....	" 80
15. Legnood.....	" 82
16. Uitzakking van den legdarm.....	" 83
17. Zak- en Waterkrop.....	" 83
18. Bevrozen van kam en pooten.....	" 85
19. Witte- of Poerierkam.....	" 85
20. Kalk- of Schurftpooten.....	" 86

21. Zwakte en Verlamming in de pooten	Bladz.	88
22. Wonden.....	"	88
23. Beenbreuken.....	"	90
V. VIJANDEN.		
1. Viervoetige dieren.....	"	91
2. Vogels.....	"	93
3. Mijten.....	"	94
4. Luizen en Vlooien.....	"	97
5. Ingewands-wormen.....	"	98
VI. EIEREN.		
1. Eier-productie.....	"	100
2. Broed-eieren.....	"	104
3. Schouwen van eieren.....	"	108
4. Bewaren " "	"	109
5. Verzenden " "	"	111
VII. VOORTTEELING.		
1. Natuurlijk broeden.....	"	113
2. Kunstmatig broeden.....	"	122
3. Verzorging van het kuiken.....	"	125
VIII. VETMESTING.		
1. Natuurlijk vetmesten.....	"	130
2. Kunstmatig "	"	132
3. Het kapoenen.....	"	134
TWEDE GEDEELTE.		
STANDAARDBOEK VOOR ALLE BEKENDE		
HOENDERRASSEN.....	"	139

PLAATSING DER GEKLEURDE PLATEN.

Plaats.	Tegenover pagina
I. Terminologie.....	1
II. Bankiva.....	<i>Gallus ferrugineus</i> , Gmel..... 5
III. Bantam.....	" <i>dom. (var.) banticus</i> 13
IV. Brahma-Poetra.....	" " " <i>Brahma-Putra</i> 21
V. Bronshoen.....	" " (<i>hybrid.</i>) <i>aeneus</i> ... 29
VI. Ceylonsch Boschhoen	" " <i>Stanleyi</i> , Gray.... 37
VII. Cochin-china.....	" " (<i>var.</i>) <i>cochin-chinensis</i> . 45
VIII. Crèvecoeurs.....	" " " <i>cameracensis</i> ... 53
IX. Dominique.....	" " " <i>dominicensis</i> ... 61
X. Dorking.....	" " " <i>pentadact. anglic.</i> 69
XI. Engelsch Vechthoen.	" " " <i>bellicosus anglicus</i> 77
XII. Hamburger hoen....	" " " <i>hamburgensis</i> ... 85
XIII. Houdan.....	" " " <i>pentadact. gallic.</i> 93
XIV. Italiaansch hoen....	" " " <i>liburnensis</i> 101
XV. Japansche Kriel.....	" " " <i>nanus japonicus</i> . 109
XVI. Kraaikop.....	" " " <i>coracinus</i> 117
XVII. Kriel (Sabelpoot)....	" " " <i>nanus plumipes</i> . 125
XVIII. La Flèche.....	" " " <i>andagavensis</i> ... 133
XIX. Langshan.....	" " " <i>sibiricus</i> 141
XX. Maleisch-hoen.....	" " " <i>giganteus</i> 149
XXI. Naakthals-hoen.....	" " " <i>nudicollis</i> 157
XXII. Neger-hoen.....	" " " <i>morio</i> 165
XXIII. Padua.....	" " " <i>patavinus</i> 173
XXIV. Pel.....	" " " <i>belgicus</i> 181

Plaats.		Tegenover pagina
XXV. Plymouth-rock.....	<i>Gallus dom. (var.) Plymouth rockii.</i>	189
XXVI. Serail-hoen.....	" " " <i>turcicus</i>	197
XXVII. Sonnerat's-hoen.....	" <i>Sonneratii, Tem</i>	205
XXVIII. Spaansch-hoen.....	" <i>domest. (var.) hispanicus</i>	213
XXIX. Uilebaard.....	" " " <i>barbatus</i>	221
XXX. Vorkstaart-hoen....	" <i>furcatus, Tem.</i>	229
XXXI. Witkuif-hoen.....	" <i>domest. (var.) albo-cristatus.</i>	237
XXXII. Yo-ko-hama.....	" " " <i>Yo-ko-hamensis</i>	245

Plattegrond en Doorsnede van een gedeelte eener rij

Hoenderhokken..... 31

Vergelijkend overzicht van de Hoofdkenmerken der ver-

schillende Hoenderrassen..... 252
